

**KARA GRZYWNY NAKŁADANA
ZA WYKROCZENIA POPEŁNIONE
PODCZAS PROWADZENIA
DZIAŁALNOŚCI GOSPODARCZEJ**

Warszawa 2001

Autorzy:

Ryszard Bessaraba
Marek Kołodziejuk
Maciej Sekunda

Redakcja i korekta:

Sławomir Pyciński
Aleksander Żołnierski

© Copyright by Polska Agencja Rozwoju Przedsiębiorczości, 2001

Projekt serii:

Tadeusz Korobkow

Projekt okładki:

Jakub Osiński, Jacek Pacholec

ISBN 83-88802-43-7

Wydanie I

Nakład 500 egzemplarzy

Skład, łamanie i druk:

Naj-Comp, ul. Majdańska 4 m 48, 04-088 Warszawa

Spis treści:

CZEŚĆ I

Ogólne wiadomości dotyczące prawa wykroczeń.	9
Rozdział 1. Rys historyczny. Uwagi wstępne.	11
Rozdział 2. Definicja wykroczenia i jej elementy.	14
Rozdział 3. Zasady odpowiedzialności wykroczeniowej w oparciu o kodeks wykroczeń.	18
A. Przedmiot i strona przedmiotowa wykroczenia.	18
B. Okoliczności wyłączające powstanie odpowiedzialności wykroczeniowej.	19
a. Okoliczności wyłączające bezprawność czynu.	19
b. Okoliczności wyłączające winę.	21
C. Zbieg kilku przepisów i wykroczeń oraz zbieg wykroczenia i przestępstwa.	23
D. Formy popełnienia wykroczenia.	24
Rozdział 4. System kar w prawie wykroczeń. Główne zasady wymiaru i wykonywania kary grzywny.	27
A. Podział i krótka charakterystyka sankcji karnych występujących w prawie wykroczeń.	27
a. Podział kar i ich krótka charakterystyka.	27
b. Środki karne.	30
B. Główne zasady wymiaru kary grzywny.	32
C. Podstawowe zagadnienia związane z wykonywaniem kary grzywny.	38
Rozdział 5. Kara grzywny orzekana za wykroczenia w postępowaniu karno-skarbowym – wzmianka.	40

CZEŚĆ II

Przeгляд ustawodawstwa szczególnego określającego zakres odpowiedzialności za popełnienie wykroczenia przy prowadzeniu działalności gospodarczej.	43
Wstęp	45

Rozdział 1. Odpowiedzialność wykroczeniowa wynikająca z ustaw o znaczeniu ustrojowym dla wolności i uczciwości obrotu gospodarczego. 49

- A. Pojęcie i zakres wolności gospodarczej oraz jej normatywny zakres. 49
- B. Wykroczenia w ustawach stojących na straży uczciwości obrotu gospodarczego, w tym ochrony uczciwości konkurencji. 53

Rozdział 2. Zagrożenia karą grzywny w związku z zatrudnianiem pracowników. 67

- A. Uwagi wprowadzające. 67
- B. Regulacje zawarte w Kodeksie pracy i innych ustawach, w stosunku do których kontrola przestrzegania leży w kompetencji Państwowej Inspekcji Pracy. 67
- C. Odpowiedzialność wykroczeniowa przewidziana przez ustawę o zatrudnieniu i przeciwdziałaniu bezrobociu. 84
- D. Wykroczenia z zakresu ubezpieczeń społecznych pozostające w związku z zatrudnianiem pracowników. 89
- E. Inne podstawy prawne wymierzania kary grzywny w związku z zatrudnianiem pracowników. 94

Rozdział 3. Odpowiedzialność wykroczeniowa w aspekcie karno – skarbowym związana z prowadzeniem działalności gospodarczej. . . 97

- A. Główne zasady odpowiedzialności karnej skarbowej.
Wykroczenia skarbowe. 98
- B. Przegląd poszczególnych typów wykroczeń skarbowych. 109
 - a. Wykroczenia skarbowe przeciwko obowiązkom podatkowym i rozliczeniom z tytułu dotacji lub subwencji. 110
 - b. Wykroczenia skarbowe przeciwko obowiązkom celnym oraz zasadom obrotu z zagranicą towarami i usługami. 124
 - c. Wykroczenia skarbowe przeciwko obrotowi dewizowemu. 131
 - d. Inne typy wykroczeń skarbowych. 138

Rozdział 4 Zagrożenia karą grzywny w związku technicznym i produkcyjnym aspektem prowadzenia działalności gospodarczej oraz ochroną środowiska. 140

- A. Uwagi wstępne. 140
- B. Regulacje dotyczące kwestii technicznych i produkcyjnych o charakterze powszechnie obowiązującym. 140
- C. Wykroczenia dotyczące kwestii technicznych i produkcyjnych w poszczególnych sferach działalności gospodarczej. 144

a. Wykroczenia przewidziane w ustawie „prawo budowlane“ oraz innych ustawach.	144
b. Wykroczenia przewidziane w ustawie – Prawo geodezyjne i kartograficzne.	149
c. Wykroczenia przewidziane w ustawie – Prawo geologiczne i górnicze.	152
d. Wykroczenia związane z produkcją i obrotem środkami spożywczymi.	157
e. Zagadnienia odpowiedzialności wykroczeniowej związanej z ochroną środowiska.	160

Rozdział 5. Odpowiedzialność wykroczeniowa powstająca w wyniku prowadzenia działalności przez prawo niedozwolonej, ewentualnie prowadzenie jej bez wymaganego zezwolenia bądź koncesji 172

A. Odpowiedzialność wykroczeniowa powstająca w skutek prowadzenia działalności przez prawo zakazanej, czy też bez wymaganego zezwolenia albo koncesji.	172
B. Odpowiedzialność wykroczeniowa z tytułu wykonywania zawodu, czy też innej działalności profesjonalnej o charakterze komercyjnym bez wymaganych uprawnień.	184

Rozdział 6. Kara grzywny jako konsekwencja utrudniania kontroli i nie wykonywania zaleceń pokontrolnych. 186

A. Zagadnienia wstępne.	186
B. Przegląd ustawodawstwa szczególnego.	186
a. Regulacje zawarte w ustawie o Inspekcji Handlowej.	186
b. Ustawa o Inspekcji Sanitarnej.	187
c. Ustawa o Najwyższej Izbie Kontroli.	189
d. Zagadnienia związane z zatrudnianiem pracowników.	191
e. Prawo budowlane.	192
f. Ustawa o dozorcze technicznym.	194
g. Ustawa o środkach farmaceutycznych.	194
h. Prawo o publicznym obrocie papierami wartościowymi.	195

CZĘŚĆ III

KARA GRZYWNY NAKŁADANA W POSTĘPOWANIU

MANDATOWYM. 197

Wstęp	199
-----------------	-----

Rozdział 1. Ogólne zasady postępowania mandatowego.	200
Rozdział 2. Organy uprawnione do nakładania mandatów karnych.	203
ANEKS	219
Wykaz przepisów zawierających możliwość nałożenia kary grzywny za popełnienie wykroczenia.	219
Wykaz najistotniejszych pozostałych aktów prawnych wskazanych w treści studium.	222
Indeks najważniejszych pojęć prawnych użytych w tekście studium.	227

CZĘŚĆ I

Ogólne wiadomości dotyczące prawa wykroczeń

Rozdział 1

Rys historyczny. Uwagi wstępne

Od czasu narodzin szeroko pojętej nowożytnej myśli karnistycznej istniał spór co do kwalifikacji i warunków odpowiedzialności ponoszonej za drobniejsze czyny karalne. Z biegiem lat, w XIX wieku wykształciły się trzy modele odpowiedzialności: francuski, austriacki i niemiecki (pruski).

Istotą modelu francuskiego jest trójpodział na zbrodnie, występki i najniższą kategorię – wykroczenia. W tym modelu wykroczenia uznawane są za przestępstwa, co pociąga za sobą to, iż przepisy dotyczące wykroczeń umiejscowione są w kodeksie karnym, a jedynym organem orzekającym jest sąd.

System austriacki oparty został na założeniu, iż występują dwa rodzaje wykroczeń: kryminalne i administracyjne. Do kategorii wykroczeń kryminalnych należą drobne przestępstwa, do których stosuje się z pewnymi modyfikacjami przepisy materialnego i procesowego prawa karnego. Natomiast natura wykroczeń administracyjnych objawiała się w tym, że wymierzanie kar za ich popełnienie należało wyłącznie do kompetencji organów administracji, przy czym do odwołania się od takiego rozstrzygnięcia przysługiwały środki przewidziane w prawie administracyjnym. Kara była tutaj uznawana za wykonywanie przez administrację przysługującego jej zgodnie z prawem przymusu administracyjnego. Stąd też orzekanie w tych sprawach w żadnej mierze nie było uznawane za sprawowanie wymiaru sprawiedliwości.

Trzeci, niemiecki model zawiera rozwiązania kompromisowe wobec dwóch powyższych modeli. Wprowadzono mieszany system karno-administracyjny. Uznawano, iż wykroczenia nie różnią się jakościowo od przestępstw. Tak więc rozstrzyganie w tych sprawach powinno należeć zasadniczo do sądów, jednak z uwagi na nieznaczną wagę wykroczeń, w celu odciążenia sądów, orzekanie o nich przekazano organom administracji. W odróżnieniu od modelu austriackiego nie było to jednak *stricte* postępowanie administracyjne, gdyż obwinionemu przysługiwało żądanie skierowania sprawy na drogę sądową.

Model niemiecki legł u podstaw pierwszej polskiej regulacji prawa wykroczeń tj. rozporządzenia Prezydenta RP z dnia 22 marca 1928 r. o postępowaniu karno-administracyjnym (Dz.U. nr 38, poz. 365). System ten bez żadnych gruntownych zmian przetrwał do 1 stycznia 1952 r.,

kiedy to zaczęła obowiązywać ustawa z dnia 15 grudnia 1951 r. o orzecznictwie karno-administracyjnym (Dz.U. nr 66, poz. 454). Od tego czasu nie było już mowy o „zastępczym wymiarze sprawiedliwości”, gdyż to postępowanie z uwagi na zmianę ustroju stało się systemem środków oddziaływania administracyjnego o charakterze społeczno-wychowawczym. W miejsce jednoosobowych składów orzekających wprowadzono organ kolegialny, w którym postępowanie toczyło się w oparciu o zasady skargowości i kontradiktoryjności.

Innej ważnej zmiany w polskim prawie wykroczeń dokonano ustawą z dnia 17 kwietnia 1966 r. o przekazaniu niektórych drobnych przestępstw jako wykroczeń do orzecznictwa karno-administracyjnego (Dz.U. nr 23, poz. 149). Była ona wyrazem tendencji dekryminalizacyjnych objawiających się w tym, że drobne przekroczenia prawa przenoszone były z kategorii przestępstw do kategorii wykroczeń. Za wykroczenia uznano np. bardzo drobne kradzieże, czy oszustwa dotyczące miary i wagi, a to z uwagi na to, iż zazwyczaj w postępowaniu karnym przed sądem sprawy takie były umarzane ze względu na niską szkodliwość społeczną czynu.

Ostatnim ważnym dokonaniem w zakresie prawa wykroczeń było uchwalenie 20 maja 1971 roku ustawy Kodeks wykroczeń¹ (Dz.U. nr 12, poz. 114, z późn. zm.), zawierającej unormowania dotyczące materialnego prawa wykroczeń oraz ustawy z tej samej daty Kodeks postępowania w sprawach o wykroczenia (Dz.U. nr 12, poz. 116, z późn. zm.). Ta ostatnia ustawa została z dniem 17 października 2001 roku zastąpiona ustawą z dnia 24 sierpnia 2001 r. Kodeks postępowania w sprawach o wykroczenia (Dz.U. nr 106, poz. 1148)². Kodeks wykroczeń jest unormowaniem bardziej samodzielnym niż uprzednio obowiązujące w tym zakresie akty prawne. Zawiera niezależną od kodeksu karnego część ogólną, określającą zasady odpowiedzialności, system kar wraz z zasadami ich wymiaru oraz reguły przedawnienia karalności wykroczenia. Część szczególna zawiera katalog czynów, których popełnienie na zasadach określonych w kodeksie stanowi wykroczenie.

Nie jest to jednak kodyfikacja zupełna. Poza kodeksem pozostają materialne przepisy prawa wykroczeń, do których na podstawie art. 48 k.w. stosuje się przepisy części ogólnej, o ile te ustawy nie zawierają unormowań odmiennych. Zawarte są one w dziesiątkach ustaw szczególnych. Takie rozdrobnienie niewątpliwie ma negatywny wpływ na

¹ Cytowany dalej również jako k.w.

² Cytowany dalej również jako k.p.w.

znajomość prawa wykroczeń, a przez to może narażać przedsiębiorców jak i pozostałych obywateli na wynikające z tego faktu konsekwencje.

Poza kodeksem wykroczeń znajdują się również wykroczenia skarbowe. Unormowania w tym zakresie znajdujemy w ustawie z 10 września 1999 r. Kodeks karny skarbowy (Dz.U. nr 83 poz. 930, ze zm.). Jednakże w tym przypadku, z uwagi na dające się zauważyć odrębności prawa karnego skarbowego od prawa karnego, a w szczególności od prawa wykroczeń, pozostawienie wykroczeń skarbowych poza kodeksem wykroczeń wydaje się uzasadnione.

Nie wdając się w pogłębione rozważania prawne zaprezentujemy pokrótce istotę wykroczenia, definicję oraz podstawowe zasady odpowiedzialności z uwzględnieniem odrębności wykroczeń skarbowych.

Rozdział 2

Definicja wykroczenia i jej elementy

Artykuł 1 kodeksu wykroczeń nie zawiera wyraźnej definicji wykroczenia, określa jednak warunki jakie musi spełnić sprawca, aby jego postępowanie zostało zakwalifikowane jako wykroczenie. Odpowiedzialności za wykroczenie podlega ten, kto popełnia czyn społecznie szkodliwy, zabroniony przez ustawę obowiązującą w czasie jego popełnienia pod groźbą kary aresztu, ograniczenia wolności, grzywny do 5.000 złotych lub nagany. Nie popełnia wykroczenia sprawca czynu zabronionego, jeżeli nie można mu przypisać winy w czasie czynu.

Wykroczeniem jest czyn człowieka, zabroniony przez ustawę obowiązującą w chwili jego popełnienia pod groźbą kary (bezprawność czynu), zawiniony, społecznie szkodliwy, o znamionach określonych w ustawie.

Czynem człowieka jest tylko takie zachowanie, które zależne jest od wolnej woli człowieka. Czynem jest zarówno działanie człowieka, jak również zaniechanie, o ile z przepisów prawa wynikał obowiązek wykonania określonych działań. Natomiast nie są czynami człowieka zachowania niezależne od jego woli np. odruchy, czynności dokonane na skutek przymusu, czy też w stanie niepoczytalności.

Warunek **bezprawności czynu** wiąże się z jedną z podstawowych zasad prawa, która głosi, że człowiek może zostać ukarany za swój czyn tylko wtedy, gdy ustawa obowiązująca w chwili jego popełnienia taką możliwość przewiduje (*nullum crimen sine lege*). Nie wolno również stosować kar innych niż przewidziane przez ustawę (zasada *nullum poena sine lege*). Rozwinięcie tych zasad znajdujemy w art. 2 k.w. zgodnie, z którym, jeżeli w czasie orzekania obowiązuje ustawa inna niż w czasie popełnienia wykroczenia, stosuje się ustawę nową. Ustawę obowiązującą poprzednio należy jednak stosować, jeżeli jest względniejsza dla sprawcy. Jeżeli natomiast według nowej ustawy czyn objęty orzeczeniem nie jest już zabroniony pod groźbą kary, ukaranie uważa się za niebyłe. Dodać należy, iż termin „względniejsza” nie oznacza, że ustawa poprzednia przewiduje tylko łagodniejszą karę, zastosowanie powinna mieć ustawa, która jest korzystniejsza dla sprawy zarówno po rozważeniu stanu prawnego, jak i osobistych uwarunkowań sprawcy.

Cechą konieczną zaistnienia odpowiedzialności wykroczeniowej jest **wina**, czyli możliwość osobistej zarzucalności czynu. Oznacza to, iż czyn nie jest wykroczeniem, jeżeli nie można sprawcy przypisać winy, rozumianej jako naganny z punktu widzenia prawa proces psychiczny (myślowy), który uwarunkował późniejsze zachowanie sprawcy. W polskim prawie wykroczeń funkcjonuje zasada domniemania niewinności, zgodnie z którą obwinionego nie uważa się za winnego, dopóki jego wina nie zostanie stwierdzona prawomocnym orzeczeniem, przy czym nie dających się usunąć wątpliwości nie wolno rozstrzygać na niekorzyść obwinionego. Art. 5 k.w. zawiera w stosunku do wykroczeń wymienionych w nim, jak i ustawach szczególnych zasadę, zgodnie z którą wykroczenie można popełnić zarówno umyślnie, jak i nieumyślnie, chyba że ustawa przewiduje odpowiedzialność tylko za wykroczenie umyślne. Tak więc, o ile ustawa nie przewiduje karalności wyłącznie czynów umyślnych, to dla popełnienia wykroczenia wystarczy działanie nieumyślne.

Art. 6 § 1 k.w. definiuje umyślność w sposób następujący: „Wykroczenie umyślne zachodzi wtedy, gdy sprawca ma zamiar popełnienia czynu zabronionego, to jest chce go popełnić albo przewidując możliwość jego popełnienia na to się godzi.”. Jak widać umyślność ma dwie postacie, nazywane zamiarem bezpośrednim – gdy sprawca chce popełnić czyn tj. ma wolę jego popełnienia i świadomość skutków swojego zachowania i dąży do ich wystąpienia i zamiarem ewentualnym – gdy sprawca uświadamia sobie skutek jaki może spowodować jego zachowanie, jednakże bezpośrednio nie dąży do jego wystąpienia. Inaczej mówiąc sprawca godzi się osiągnąć określony cel, przy czym jest mu obojętne czy zostanie zrealizowany bezprawny skutek czy też nie, np. sprawca nabywa rzecz, co do której ma uzasadnione przypuszczenia, iż pochodzi ona z kradzieży, jednakże ponieważ bardzo zależy mu na jej nabyciu, więc pomimo, tego że nie chce aby pochodziła ona z kradzieży, godzi się z tym faktem (art. 122 k.w.).

Art. 6 § 2 definiuje nieumyślność w sposób następujący: „Wykroczenie nieumyślne zachodzi, jeżeli sprawca nie mając zamiaru jego popełnienia, popełnia je jednak na skutek nie zachowania ostrożności wymaganej w danych okolicznościach, mimo że możliwość popełnienia tego czynu przewidywał albo mógł przewidzieć.”. Dla stwierdzenia nieumyślności wymagane jest ustalenie, że czyn sprawcy został popełniony na skutek niezachowania reguł ostrożności. Tak więc określony skutek można przypisać sprawcy tylko wtedy, gdy naruszył on reguły postępo-

wania, które miały chronić właśnie przed spowodowaniem tego skutku. Ustawodawca dopuszcza taką możliwość, w której nie nastąpi przypisanie sprawcy określonego skutku, chociaż można wykazać naruszenie przez niego reguł ostrożności. Tak na przykład spowodowanie przez pijanego kierowcę wypadku nie pozwala na jego przypisanie sprawcy, jeżeli zostanie ustalone, że brak kontroli nad kierownicą nie był wynikiem stanu nietrzeźwości, lecz np. pęknięcia drążka kierownicy na skutek wady fabrycznej.

Cechą, która materialnie określa wykroczenie jest **społeczna szkodliwość czynu**. Jest to „zawartość” czynu, którego społeczna ocena jest ujemna. I tak orzecznictwo SN przyjmuje, iż na stopień społecznej szkodliwości czynu wpływ mają takie elementy jak: rodzaj i charakter naruszonego dobra, sposób i okoliczności popełnienia czynu, wysokość powstałej lub grożącej szkody, motywy i cele sprawcy. Ważne jest rozpatrzenie kwestii według jakiej cezurę oceniać społeczną szkodliwość. W poprzedniej rzeczywistości prawnej uznawano, iż określony czyn jest społecznie niebezpieczny wtedy, gdy nie znajduje aprobaty władz. Jednakże wraz z rozpoczęciem w 1989 roku procesem transformacji ustrojowej pogląd ten uległ diametralnej zmianie. Jak wynika z tezy wyroku Sądu Najwyższego z dnia 20 marca 1996 roku (sygn. II KRN 4/96) zgodnie z treścią art. 1 k.w., odpowiedzialności podlega tylko ten, kto dopuścił się czynu społecznie niebezpiecznego.

Ostatnią z wymienionych przesłanką odpowiedzialności jest **spełnienie wszystkich ustawowych znamion wykroczenia**. Ten zwrot należy rozumieć jako zespół charakterystycznych przesłanek określonych w części ogólnej i doprecyzowanych dla danego wykroczenia w części szczególnej. I tak do znamion należeć będzie określenie: stopnia winy koniecznego do powstania odpowiedzialności, formy popełnienia wykroczenia, cech podmiotów i przedmiotów wykroczenia oraz motywów. Przykładowo do znamion przestępstwa można zaliczyć wymóg umyślności czynu, karalność nie tylko dokonania ale np. usiłowania, nie wypełniania obowiązków, nieznaczną wartość przedmiotu wykroczenia, czyn zabarwiony złośliwością itp.

Czyn może być uznany za wykroczenie tylko, wówczas gdy zostały spełnione wszystkie jego znamiona. Brak jednej z cech nie powoduje odpowiedzialności wykroczeniowej i stanowi podstawę niewszczętowania postępowania lub umorzenia już wszczętego, ewentualnie wydania wyroku uniewinniającego. Znamiona wykroczenia powinny być w ustawie

zawarte w sposób dostatecznie jasny i konkretny, gdyż formułowanie ich w sposób bardzo ogólny (np. „kto narusza przepisy ustawy”³) należy uznać za niepozostające w zgodzie z konstytucyjną zasadą demokratycznego państwa prawa.

³ Zobacz art. 12 a ustawy z dnia 4 marca 1994 r. o zakładowym funduszu świadczeń socjalnych (Dz.U. z 1996 roku nr 70, poz. 335 z późn. zm.).

Rozdział 3

Zasady odpowiedzialności wykroczeniowej w oparciu o kodeks wykroczeń

A. Przedmiot i strona przedmiotowa wykroczenia

Jedną z najważniejszych funkcji prawa wykroczeń jest funkcja ochronna – prawo wykroczeń i prawo karne chroni porządek stosunków społecznych. Popełniając wykroczenie sprawca czyni zamach na określone dobra pozostające pod ochroną. Przedmiot ochrony można pojmować zarówno ogólnie (rodzajowo) jak i indywidualnie. Przedmiot wykroczenia w pojęciu ogólnym stanowią dobra połączone wspólnotą rodzajową. Natomiast przedmiotem wykroczenia w ujęciu indywidualnym jest konkretne dobro chronione, przeciwko któremu skierowany jest zamach. I tak przedmiotem wykroczenia opisanego w art. 70 k.w. jest bezpieczeństwo życia i zdrowia osób, które może być zagrożone działaniem osoby, która podejmuje czynności pomimo, że nie jest do ich czynienia zdolna, gdyż np. nie zachowała trzeźwości.

Zewnętrzne zachowanie sprawcy może objawiać się w dwóch formach: jako działanie i zaniechanie. Formę działania ma czyn jeżeli jest aktywnym zachowaniem powziętym w określonym kierunku. Natomiast zaniechaniem jest powstrzymanie się od określonego działania w sytuacji, gdy sprawca był do niego zobowiązany. O ile wykroczenie objawiające się w działaniu jest złamaniem ustanowionego przez ustawę zakazu (np. zabór mienia), o tyle z zaniechaniem mamy do czynienia wtedy, gdy nie został spełniony określony nakaz przewidziany przez prawo, pamiętając przy tym jednak o rzymskiej zasadzie, iż nikt nie jest zobowiązany do czynienia rzeczy niemożliwych. Przykładem wykroczenia, które może być popełnione wyłącznie przez zaniechanie jest niedokonanie, wbrew obowiązkowi, odpowiedniego zabezpieczenia miejsca niebezpiecznego dla życia lub zdrowia człowieka (art. 72 k.w.) lub niewypełnienie obowiązku meldunkowego (art. 147 k.w.).

W myśl zasady wyrażonej w art. 4 § 1 k.w. wykroczenie uważa się za popełnione w czasie, w którym sprawca działał lub zaniechał działania, do którego był obowiązany, nie zaś w czasie, w którym nastąpił skutek. Ustalenie czasu popełnienia wykroczenia ma znaczenie ze względu na: ustalenie, którą ustawę – starą czy nową – przy uwzględnieniu wcześniej opisanych konsekwencji należy stosować, ustalenie istnienia przedawnienia karalności wykroczenia.

Art. 4 § 2 określa zasadę, zgodnie z którą wykroczenie uważa się za popełnione na miejscu, gdzie sprawca działał lub zaniechał działania, do którego był obowiązany, albo gdzie skutek nastąpił lub miał nastąpić. Ustalenie tego faktu ma duże znaczenie, gdyż właściwym miejscowo organem orzekającym jest, w pierwszym rzędzie ten, na którego obszarze popełniono wykroczenie.

W tym kontekście za właściwe należy uznać dokonanie podziału wykroczeń na skutkowe (materialne) i bezskutkowe (formalne). I tak, o ile dla dokonania wykroczenia materialnego konieczne jest wystąpienie skutku przewidzianego w ustawie, o tyle w drugim przypadku wykroczenie jest popełniane, nawet gdy żaden dający się zauważyć skutek nie nastąpił. Do kategorii wykroczeń formalnych (które są w zdecydowanej mniejszości) zaliczyć można przykładowo kąpiel w miejscu zabronionym (art. 55 k.w.), gdzie dla popełnienia wykroczenia nie musi wystąpić żaden skutek np. zagrożenie życia.

W przypadku wykroczeń skutkowych bardzo istotną kwestią jest pojęcie związku przyczynowego pomiędzy zachowaniem sprawcy a powstałym skutkiem. Związek przyczynowy należy rozumieć jako takie powiązanie zjawisk, gdzie bez zaistnienia pierwszego (tu: bez odpowiedniego zachowania sprawcy), drugie zjawisko (tu: skutek) z pewnością by nie nastąpił.

B. Okoliczności wyłączające powstanie odpowiedzialności wykroczeniowej

W starożytności i wiekach średnich odpowiedzialność opierano na przesłankach obiektywnych tj. wystarczało do skazania znaleźć sprawcę i przypisać skutkowi związek przyczynowy z działaniem domniemanego sprawcy. Pozostawały bez znaczenia kwestie winy i inne przesłanki na których oparta jest obecnie odpowiedzialność. Dlatego więc jednym z głównych osiągnięć nowożytnej myśli prawniczej jest zsubiektywizowanie odpowiedzialności i uzależnienie jej od konkretnych cech sprawcy lub czynu. Nie każdemu czynowi sprawcy dążącemu do wywołania określonego skutku można zarzucić bezprawność. Istnieją okoliczności wyłączające bezprawność czynu i okoliczności wyłączające winę.

a. Okoliczności wyłączające bezprawność czynu

Główną przesłanką wyłączającą bezprawność czynu jest brak szkodliwości społecznej czynu. W tej sytuacji czyn spełnia, co prawda formalnie przesłanki odpowiedzialności, ale pozbawiony jest jednak jej cechy materialnej tj. szkodliwości społecznej. W konsekwencji czego organ powołany do orzekania w sprawach o wykroczenia nie spowoduje ukarania sprawcy.

W prawie karnym, jak również w prawie wykroczeń występuje szereg okoliczności wyłączających bezprawność czynu tzw. kontratypów. Należą do nich m.in. obrona konieczna, stan wyższej konieczności, działanie w granicach dozwolonego ryzyka, dozwolona samopomoc itp. Kodeks wykroczeń wyraźnie określa jedynie dwa pierwsze wymienione kontratypy (art. 15 i 16 k.w.).

Zgodnie z art. 15 k.w. nie popełnia wykroczenia, kto w **obronie koniecznej** odpięra bezpośredni, bezprawny zamach na jakiegokolwiek dobro chronione prawem. Z obroną konieczną mamy do czynienia wtedy, gdy następuje odparcie zamachu, który charakteryzuje się określonymi cechami:

1. musi być rzeczywisty, a nie urojony,
2. musi być bezpośredni o czym decyduje, to czy stwarza on niebezpieczeństwo w czasie podjęcia decyzji o zastosowaniu obrony,
3. musi być bezprawny tj. działania ewentualnego sprawcy, przeciwko któremu stosuje się środki obrony nie powinny mieć umocowania prawnego np. nie jest obroną konieczną wystąpienie przeciwko komornikowi, który dokonuje zaboru mienia w granicach swego umocowania prawnego.

Obrona konieczna przysługuje przeciwko każdej naruszającej prawo osobie nawet, gdy z powodu np. niepoczytalności, nie można przypisać jej winy. W prawie nie ma też ograniczeń, zgodnie, z którymi obrona konieczna musiałaby być kierowana wyłącznie przeciwko zamachowi na własne dobro broniącego. Przysługujące prawo do obrony nie może być nadużywane. Każdy ma prawo odeprzeć zamach na chronione dobro, pamiętać należy jednak o tym, aby zastosować współmierne środki do niebezpieczeństwa zamachu. Miara możliwości zastosowania obrony koniecznej jest nie tylko konieczność jej zastosowania, ale również zakaz stosowania środków oczywiście niewspółmiernych w stosunku do ochranianego dobra. Innym naruszeniem granic obrony koniecznej jest sytuacja, w której występuje różnica czasowa między obroną a zamachem tzn. obrona jest za wczesna lub za późna.

Drugim kodeksowym kontratypem określonym w art. 16 § 1 k.w. jest **stan wyższej konieczności**. Nie popełnia wykroczenia ten, kto działa w celu uchylenia bezpośredniego niebezpieczeństwa grożącego dobru chronionemu prawem, jeżeli niebezpieczeństwa nie można inaczej uniknąć, a dobro poświęcone nie przedstawia wartości oczywiście większej niż dobro ratowane. Zwolnienie z odpowiedzialności wykroczeniowej zachodzi, gdy dla ratowania określonego dobra nie poświęca się dobra oczywiście wyższej wartości (proporcjonalność) i gdy poświęcenie dobra

jest jedynym warunkiem zapobieżenia zagrożeniu (subsydiarność). Przy czym niebezpieczeństwo grożące dobru musi być rzeczywiste i bezpośrednio. Zwolnienia nie stosuje się, gdy sprawca poświęca dobro, które ma szczególny obowiązek chronić nawet z narażeniem się na niebezpieczeństwa osobiste. Poza tym możliwe jest przekroczenie granic dozwolonego działania w stanie wyższej konieczności, które może objawiać się poprzez naruszenie zasad proporcjonalności i subsydiarności tj. w poświęceniu dobra oczywiście większego niż ratowane, jak też w poświęceniu dobra, gdy dla ratowania innego dobra nie byłoby to konieczne.

b. Okoliczności wyłączające winę

Odpowiedzialności wykroczeniowej podlega osoba której, można przypisać winę. Nie chodzi tu jednak o winę obiektywną, a o winę rozpatrywaną w kategoriach zsubiektywizowanych tzn. należy rozpatrzyć czy sprawca jest zdolny do ponoszenia winy.

Odpowiedzialności wykroczeniowej na zasadach określonych w kodeksie, podlega ten, kto w chwili popełnienia wykroczenia ukończył 17 lat. Nieletni może jednak odpowiadać na podstawie ustawy z dnia 26 października 1982 roku o postępowaniu w sprawach nieletnich.

Kodeks wykroczeń przewiduje dla osób, których wiek usprawiedliwia ponoszenie odpowiedzialności dwie okoliczności wyłączające winę: niepoczytalność i błąd.

Określenie stanu **niepoczytalności** znajdujemy w art. 17 k.w. Niepoczytalny jest kto z powodu choroby psychicznej, upośledzenia umysłowego lub innego zakłócenia czynności psychicznych, nie mógł w czasie czynu rozpoznać jego znaczenia lub pokierować swoim postępowaniem. Niepoczytalność należy rozumieć jako taki stan, w którym osoba nie ma możliwości zrozumienia swoich działań lub nie może kierować swoim postępowaniem. Osoba może być trwale niepoczytalna np. w skutek wrodzonego niedorozwoju umysłowego, czy trwałej choroby psychicznej jak też przejściowo np. wskutek zakłóceń psychicznych wynikających z wysokiej gorączki, czy podstępного wprowadzenia sprawcy w stan odurzenia.

Kodeks przewiduje w § 2 art. 17 instytucję niepoczytalności ograniczonej. Przepis ten stwierdza, iż jeżeli w czasie popełnienia wykroczenia zdolność rozpoznawania znaczenia czynu lub kierowania postępowaniem była w znacznym stopniu ograniczona, można odstąpić od wymierzenia kary lub środka karnego. Unormowanie to odnosi się do sprawcy, który miał w znacznym stopniu ograniczoną zdolność pojmowania

wagi swego czynu lub kierowania swym zachowaniem. Nie jest to więc okoliczność wyłączająca w zupełności winę sprawcy, jednakże stopień tej niepoczytalności należy traktować jako okoliczności łagodzącą odpowiedzialność wpływającą na stopień winy, a przez to na wymiar kary.

Niepoczytalność nie jest przesłanką wyłączającą winę w sposób bezwzględny. Przepisów o niepoczytalności nie stosuje się wtedy, gdy sprawca wykroczenia wprawił się w stan nietrzeźwości lub odurzenia powodujący wyłączenie lub ograniczenie poczytalności, które przewidywał albo mógł przewidzieć.

Inną ustawową okolicznością wyłączającą winę jest **błąd**. Określenie to należy pojmować jako rozdzwitek pomiędzy rzeczywistym stanem rzeczy a jej pojmowaniem przez sprawcę. Art. 7 wyróżnia dwa rodzaje błędu stanowiące okoliczność wyłączającą winę: błąd co do karalności czynu i błąd co do ustawowych znamion przestępstwa.

Polski system prawa przyjmuje fikcję powszechnej znajomości prawa. Oznacza to, iż zasadniczo nie wolno zasłaniać się nieznajomością prawa (zasada *ignorantia iuris nocet*). Art. 7 § 1 k.w. potwierdza co do zasady tą regułą zawierając przy tym pewne od niej odstępstwa. W myśl tego przepisu nieświadomość tego, że czyn jest zagrożony karą (**błąd co do karalności czynu**), nie wyłącza odpowiedzialności, chyba że nieświadomość była usprawiedliwiona. Nieświadomość karalności jest wtedy usprawiedliwiona, gdy ze względu na osobę sprawcy, warunki w jakich się znajdował, treść normy prawnej określającej znamiona wykroczenia była dla niego bardzo trudno dostępna.

Błąd co do istotnych znamion czynu polega na tym, że sprawca, popełniając czyn określony w ustawie myli się co do niektórych znamion wykroczenia, przez co wyłącza umyślność czynu. Zgodnie z treścią art. 7 ust. 2 nie popełnia wykroczenia umyślnego, kto pozostaje w błędzie co do okoliczności stanowiącej znamię czynu zabronionego np. zgodnie z 122 § 1 k.w. ten kto nabywa mienie wiedząc o tym, że pochodzi ono z kradzieży lub z przywłaszczenia, lub pomaga w jego zbyciu albo w celu osiągnięcia korzyści majątkowej mienie to przyjmuje lub pomaga w jego ukryciu, jeżeli wartość mienia nie przekracza 250 złotych, a gdy chodzi o mienie określone w art. 120 § 1, jeżeli wartość nie przekracza 75 złotych, podlega karze aresztu, ograniczenia wolności albo grzywny; jeżeli więc okaże się, że osoba świadomie nabyła rzecz jednakże nie wiedziała, że pochodzi ona z kradzieży, to wtedy nie są spełnione wszystkie przesłanki i osoba nie ponosi odpowiedzialności za wykroczenie umyślne określone w art. 122 § 1.

C. Zbieg kilku przepisów i wykroczeń oraz zbieg wykroczenia i przestępstwa

Art. 9 k.w. opisuje przypadki zbiegu przepisów i wykroczeń. Kodeks wykroczeń wyraźnie nie powieli zasady wyrażonej w art. 10 k.k., według której jeden czyn stanowi jedno przestępstwo. Jednakże przyjęcie tylko na tej podstawie założenia, iż jeden czyn nie stanowi jednego wykroczenia jest nieuzasadnione. Wynika to z samego sformułowania 9 § 1. W sytuacji, gdy czyn wyczerpuje znamiona wykroczeń określonych w dwóch lub więcej przepisach ustawy, stosuje się tylko przepis przewidujący najsurowszą karę, co nie stoi na przeszkodzie orzeczeniu środków karnych na podstawie innych naruszonych przepisów⁴. Jeżeli pracownik dokonał na szkodę pracodawcy kradzieży narzędzia nieznacznej wartości (wartość przedmiotu kradzieży nie przekracza 250 zł) i następnie używa go w swoim gospodarstwie domowym, wtedy czyn ten spełnia znamiona opisane w art. 119 k.w. („kto kradnie lub przywłaszcza sobie cudzą rzecz ruchomą, jeżeli jej wartość nie przekracza 250 złotych, podlega karze aresztu, ograniczenia wolności albo grzywny.”) oraz w art. 127 k.w. („kto samowolnie używa cudzej rzeczy ruchomej, podlega karze grzywny albo nagany”) to ponosi on odpowiedzialność określoną w art. 119 k.w.

W przypadku, gdy sprawca popełnił kilka czynów, które stanowią osobne wykroczenia mamy do czynienia z realnym zbiegiem wykroczeń. Zasady postępowania w tej sytuacji określa art. 9 § 2 k.w., który mówi, że jeżeli jednocześnie orzeka się o ukaraniu za dwa lub więcej wykroczeń, wymierza się łącznie karę w granicach zagrożenia określonego w przepisie przewidującym najsurowszą karę, co nie stoi na przeszkodzie orzeczeniu środków karnych na podstawie innych naruszonych przepisów. Oznacza to, iż bez względu na ilość wykroczeń branych pod uwagę w trakcie jednego postępowania wysokość kar nie może przekraczać łącznie górnego wymiaru przewidzianego dla najbardziej surowo karanego wykroczenia.

Przepis art. 9 § 2 k.w. nie ma zastosowania w przypadku, gdy sprawca popełnił kilka wykroczeń, które są rozpatrywane w oddzielnych postępowaniach. Wówczas za każde wykroczenie zostanie orzeczona oddzielna kara.

Innym przewidzianym przez kodeks rodzajem zbiegu jest zbieg przestępstwa i wykroczenia (art. 10 k.w.). Instytucja ta uległa istotnym przeobrażeniom w związku z przeprowadzoną w październiku 2001 r. reformą postępowania w sprawach o wykroczenia. W poprzednio obowiązującym stanie prawnym w przypadku takiego zbiegu kara i środek karny wymie-

⁴ Różnicę pomiędzy karami a środkami karnymi zostaną opisane w następnym rozdziale.

rzony za wykroczenie nie podlegają wykonaniu, a w razie ich uprzedniego wykonania zalicza się je na poczet kar i środków karnych wymierzonych za przestępstwo. Obecnie natomiast zgodnie z nową treścią art. 10 k.w. jeżeli czyn będący wykroczeniem wyczerpuje zarazem znamiona przestępstwa, orzeka się za przestępstwo i za wykroczenie, z tym że jeżeli orzeczono za przestępstwo i za wykroczenie karę lub środek karny tego samego rodzaju, wykonuje się surowszą karę lub środek karny. W razie uprzedniego wykonania łagodniejszej kary lub środka karnego zalicza się je na poczet surowszych. Dodać należy, iż § 3 bezpośrednio reguluje, iż karę aresztu orzeczoną za wykroczenie uważa się za karę tego samego rodzaju co kara pozbawienia wolności orzeczona za przestępstwo.

Oznacza to, iż pod wskazanymi powyżej warunkami możliwe jest wykonanie kary i za wykroczenie i za przestępstwo. Przy zaliczaniu kar przyjmuje się jeden dzień aresztu za równoważny jednemu dniowi pozbawienia wolności, dwóm dniom ograniczenia wolności oraz grzywnie w kwocie od 20 do 150 złotych (§ 2). Nowe brzmienie art. 10 k.w. zawiera też rozszerzenie zasad zaliczania kar na poczet kary surowszej. W myśl § 4 omawianego artykułu zaliczeniu takiemu, nie podlegają środki karne w postaci:

- 1) nawiązki, jeżeli za wykroczenie i za przestępstwo orzeczono je na rzecz różnych podmiotów,
- 2) obowiązku naprawienia szkody, jeżeli za wykroczenie i za przestępstwo orzeczono je w związku z różnym rodzajem szkód.”

D. Formy popełnienia wykroczenia

Nauka wyróżnia dwie kategorie form popełnienia czynu: formy stadialne i formy zjawiskowe. Do form stadialnych popełnienia wykroczenia należą: zamiar, przygotowanie, usiłowanie i dokonanie.

Zamiar polega na powzięciu postanowienia co do popełnienia wykroczenia, jeżeli nie zostały podjęte żadne czynności w tym kierunku skierowane na zewnątrz. W naszym systemie prawa zamiar, jeżeli nie pociągnął za sobą żadnych kroków, nie jest karalny, gdyż nikt nie może ponosić kary za same „złe zamiary”, jeżeli nie zostały one wyartykułowane na zewnątrz działaniem lub słowem.

Kolejnym etapem związanym z popełnianiem wykroczenia jest **przygotowanie**, co zachodzi tylko wtedy, gdy sprawca w celu popełnienia czynu zabronionego podejmuje czynności mające stworzyć warunki do dokonania czynu, w szczególności w tymże celu wchodzi w porozumienie

z inną osobą, uzyskuje lub przysposabia środki, zbiera informacje lub sporządza plan działania. W odróżnieniu od prawa karnego polskie prawo wykroczeń nie przewiduje żadnych przypadków, w których przygotowanie byłoby karalne.

Usiłowanie polega na tym, że sprawca zmierza bezpośrednio swoim zachowaniem ku dokonaniu czynu, który jednak nie następuje (art. 11 § 1 k.w.). Zasadniczo usiłowanie nie jest karalne chyba, że ustawa taką karalność przewiduje. W praktyce najczęściej karane jest usiłowanie niektórych wykroczeń przeciwko mieniu np. kradzież rzeczy ruchomej nieznacznej wartości (art. 119 k.w.). Ustawodawca postanowił, że osoba, która dokonała karalnego usiłowania odpowiada w granicach przewidzianych dla danego wykroczenia (art. 11 § 3 k.w.). Jednakże nie podlega karze za usiłowanie ten, kto dobrowolnie odstąpił od czynu lub zapobiegł skutkowi stanowiącemu znamię czynu zabronionego (§ 4). Należy więc rozgraniczyć sytuację w której skutek nie nastąpił dlatego, że sprawca nie doprowadził swego zachowania do końca, gdyż został np. spłoszony, od sytuacji gdy dobrowolnie odstąpił od osiągnięcia skutku czy zapobiegł jego wystąpieniu. W pierwszym przypadku zachowanie to może być karalnym usiłowaniem, natomiast w drugim przypadku nie będzie karane. W sytuacji, gdy zostało dokonane wykroczenie, które może być karalne już za usiłowanie, kara (w oparciu o art. 9 § 1 k.w.) wymierzana jest jedynie za dokonanie.

Do form zjawiskowych popełnienia wykroczenia należą: sprawstwo, współsprawstwo, podżeganie i pomocnictwo.

Sprawstwo jako podstawowa forma zjawiskowa polega na tym, że sprawca sam realizuje wszystkie ustawowe znamiona czynu.

Istotą **współsprawstwa** jest realizowanie ustawowych znamion czynu wspólnie lub w porozumieniu (niekoniecznie sformalizowanym) przez kilku sprawców. W oparciu o art. 14 § 2 k.w. każdy ze współdziałających w popełnieniu czynu zabronionego odpowiada w granicach swojej umyślności lub nieumyślności, niezależnie od odpowiedzialności pozostałych współdziałających.

Za **podżeganie** odpowiada, ten kto chcąc, aby inna osoba dokonała czynu zabronionego, nakłania ją do tego (art. 12 k.w.). Natomiast przesłanką odpowiedzialności za **pomocnictwo** jest działanie w takim zamiarze, aby inna osoba dokonała czynu zabronionego, jak też ułatwianie swoim zachowaniem jego popełnienia, w szczególności przez dostarczenie narzędzi, środków przewozu, udzielanie rady lub informacji. Pewną nowo-

ścią jest wprowadzenie ostatnią nowelizacją unormowań, według których pomocnictwo może objawiać się również w zaniechaniu. Według art. 13 k.w. odpowiada za pomocnictwo także ten, kto wbrew prawemu, szczególnemu obowiązkowi niedopuszczenia do popełnienia czynu zabronionego, swoim zaniechaniem ułatwia innej osobie jego popełnienie.

Granice odpowiedzialności dla podżegania i pomocnictwa zostały ustalone tak, że odpowiedzialność zachodzi wtedy, gdy:

- 1) ustawa tak stanowi oraz
- 2) tylko w razie dokonania przez sprawcę czynu zabronionego (art. 13 § 1 k.w.).

Oznacza to, że odpowiedzialność wykroczeniową pomocnik i podżegacz ponosi również wtedy, gdy co prawda sprawca popełnił czyn zabroniony, jednakże nie ponosi odpowiedzialności z uwagi np. na brak winy wynikający z niepoczytalności lub na zbyt niski wiek. W przypadku stwierdzenia wystąpienia tych znamion karę za podżeganie lub za pomocnictwo wymierza się w granicach zagrożenia przewidzianego dla danego wykroczenia.

Rozdział 4

System kar w prawie wykroczeń. Główne zasady wymiaru i wykonywania kary grzywny

A. Podział i krótka charakterystyka sankcji karnych występujących w prawie wykroczeń

Jednym z głównych środków zwalczania wykroczeń są sankcje karne, które należy traktować jako reakcję społeczną na czyn stanowiący zamach na dobro prawem chronione, występującą w formie przymusu państwowego. Sankcje karne zgodnie z kodeksem wykroczeń dzieli się na:

1. kary,
2. środki karne,
3. inne środki oddziaływania społecznego i wychowawczego.

a. Podział kar i ich krótka charakterystyka

Katalog kar został zawarty w art. 18 k.w. W myśl tego przepisu karami są:

1. areszt,
2. ograniczenie wolności,
3. grzywna,
4. nagana.

W wyniku nowelizacji kodeksu wykroczeń w 1998 r. została znacznie zmniejszona górna ustawowa granica najsurowszej kary, jaka może być orzeczona za wykroczenie – **kary aresztu**. Wcześniej kara aresztu nie mogła przekraczać 3 miesięcy i być krótsza niż 1 tydzień. Kara ta była wymierzana w miesiącach i tygodniach. Na tle aktualnej redakcji art. 19 kara aresztu trwa najkrócej 5, najdłużej 30 dni i wymierza się ją w dniach. Kara aresztu, jak i inne sankcje może być stosowana jedynie w przypadkach przewidzianych przez ustawę. Poza przypadkiem, gdy areszt jest karą orzeczoną jako główna sankcja za popełnienie konkretnego wykroczenia, prawo przewiduje stosowanie aresztu również jako kary zastępczej. Art. 25 k.w. stwierdza, iż jeżeli egzekucja grzywny w kwocie przekraczającej 500 złotych okaże się bezskuteczna, można po wyrażeniu zgody przez ukaranego zamienić grzywnę na pracę społecznie użyteczną, określając jej rodzaj i czas trwania. Jeżeli ukarany nie wyrazi zgody na podjęcie pracy społecznie użytecznej albo mimo wyrażenia zgody jej nie wykonuje, można orzec zastępczą karę aresztu, przyj-

mując jeden dzień aresztu za równoważny grzywnie od 20 do 150 złotych; kara zastępcza nie może przekroczyć 30 dni aresztu. Inną sytuację, w której areszt jest karą zastępczą przewiduje art. 23 k.w. Zgodnie z tym unormowaniem, jeżeli ukarany uchyla się od wykonywania kary ograniczenia wolności, ulega ona zamianie na zastępczą karę grzywny, przy czym miesiąc ograniczenia wolności przyjmuje się za równoważny grzywnie od 75 do 2 250 złotych, a jeżeli okoliczności wskazują na to, że egzekucja grzywny nie będzie skuteczna – na zastępczą karę aresztu, przy czym miesiąc ograniczenia wolności odpowiada 15 dniom aresztu. Pamiętać przy tym należy, iż art. 27 k.w. przewiduje możliwość uwolnienia się od zastępczej kary aresztu poprzez wpłacenie pozostałej do zapłacenia części grzywny. Natomiast jeżeli w tej sytuacji sprawca wpłaci jedynie część grzywny areszt ulega proporcjonalnemu zmniejszeniu. Ostatni przypadek, w którym stosowana może być kara aresztu przewiduje art. 38 k.w, według którego sprawcy ukaranemu co najmniej dwukrotnie za podobne wykroczenia umyślne, który w ciągu dwóch lat od ostatniego ukarania popełnia ponownie podobne wykroczenie umyślne, można wymierzyć karę aresztu, choćby wykroczenie było zagrożone karą łagodniejszą tj. za dane wykroczenie przepisy nie przewidywałyby w ogóle aresztu. „Wykroczenia podobne” to wykroczenia należące do tego samego rodzaju. Wykroczenia z zastosowaniem przemocy lub groźby jej użycia albo wykroczenia popełnione w celu osiągnięcia korzyści majątkowej uważa się za wykroczenia podobne⁵.

Art. 35 k.w. zawiera podstawowe ustawowe ograniczenie stosowania kary aresztu – określa główną dyrektywę wymiaru kary aresztu mówiąc, że jeżeli ustawa daje możliwość wyboru między aresztem a inną karą, areszt można orzec tylko wtedy, gdy czyn popełniono umyślnie, a zarazem za orzeczeniem kary aresztu przemawia waga czynu lub okoliczności sprawy świadczą o demoralizacji sprawcy albo sposób jego działania zasługuje na szczególne potępienie. Poza tym nie można wymierzyć kary aresztu lub zastępczej kary aresztu, jeżeli warunki osobiste sprawcy uniemożliwiają odbycie tej kary (art. 26 k.w.).

Karą o łagodniejszym charakterze jest **kara ograniczenia wolności**. Może być ona wymierzona na okres 1 miesiąca. Kara ta polega na tym, iż ukarany nie może bez zgody organu orzekającego zmienić miejsca stałego pobytu i jest obowiązany do wykonywania pracy wskazanej przez sąd, a także ma obowiązek udzielenia wyjaśnień dotyczących przebiegu jej odbywania. Najpoważniejszą dolegliwością związaną z ka-

⁵ Analogiczna jest definicja przestępstwa podobnego.

rażą ograniczenia wolności jest obowiązek pracy na cele społeczne wykonywanej nieodpłatnie, w sposób kontrolowany w odpowiednim zakładzie pracy, placówce służby zdrowia, opieki społecznej, organizacji albo instytucji niosącej pomoc charytatywną lub na rzecz społeczności lokalnych w wymiarze od 20 do 40 godzin. Realizacja tego może odbywać się w dwojaki sposób. Skazanego kieruje się do wykonania nieodpłatnie określonych prac bądź stosuje się względem niego pewne ograniczenia określone w art. 21 § 2 lub 3 k.w. W stosunku do osoby zatrudnionej można, zamiast skierowania do nieodpłatnej pracy, orzec potrącenie od 10 do 25% jego wynagrodzenia na rzecz Skarbu Państwa albo na cel społeczny wskazany przez organ orzekający. W okresie odbywania kary ograniczenia wolności w tej formie ukarany nie może rozwiązać bez zgody sądu stosunku pracy. Oprócz podstawowych obowiązków związanych z wykonywaniem kary ograniczenia wolności kodeks wykroczeń przewiduje również możliwość zastosowania względem ukaranego obowiązków dodatkowych, takich jak naprawienie w całości albo w części szkody wyrządzonej wykroczeniem lub przeproszenie pokrzywdzonego. Niewykonanie obowiązków podstawowych czy dodatkowych wywołuje określone względem ukaranego opisane powyżej skutki wynikające z art. 23 kw.

Najczęściej występującą i najczęściej orzekaną karą za wykroczenia jest **kara grzywny**. Karę grzywny wymierza się w granicach od 20 zł do 5000 zł, chyba że ustawa stanowi inaczej. Kara ta jest jedyną możliwą do orzeczenia karą w postępowaniu nakazowym i mandatowym. W kodeksie wykroczeń kara grzywny występuje jako kara samoistna stosunkowo rzadko. Najczęściej orzekana jest alternatywnie z karą nagany, z karą aresztu czy ograniczenia wolności. W praktyce kara grzywny wymierzona jest w zasadniczej większości wszystkich orzekanych kar zasadniczych. Niewątpliwie wpływa na to fakt, iż łatwo daje się stopniować w zależności od wielkości społecznego niebezpieczeństwa czynu i warunków majątkowych sprawcy, czy wyrządzonej wykroczeniem szkody. Jednak wymierzając karę grzywny, organ orzekający musi się liczyć z tym, iż dotyka ona nie tylko samego sprawcę, ale również jego rodzinę, jak również, że środki potrzebne do opłacenia grzywny mogą pochodzić od osób trzecich – co w żaden sposób nie dotknie wtedy majątku sprawcy. Wymierzając grzywnę, bierze się pod uwagę dochody sprawcy, jego warunki osobiste i rodzinne, stosunki majątkowe i możliwości zarobkowe. Możliwości opłacenia przez osoby trzecie kary grzywny ma zapobiegać art. 57 § 1 k.w., zgodnie z którym ten, to organizuje lub przeprowadza publiczną zbiórkę ofiar na uiszczenie grzywny

orzeczonej za przestępstwo (w tym i przestępstwo skarbowe, wykroczenie lub wykroczenie skarbowe) albo nie będąc osobą najbliższą dla skazanego lub ukaranego uiszcza za niego grzywnę lub ofiarowuje mu albo osobie dla niego najbliższej pieniądze na ten cel, podlega karze aresztu albo grzywny.

Kodeks wykroczeń jako zasadę przyjmuje wymierzenie za wykroczenie tylko jednej kary. Wyjątek od tej zasady przewiduje art. 24 § 2 k.w., według którego sprawcy popełniającemu wykroczenie w celu osiągnięcia korzyści majątkowej, któremu wymierzono karę aresztu, oprócz niej wymierza się grzywnę, chyba że jej orzeczenie nie byłoby celowe.

Najłagodniejszą karą jest **nagana**. Ma ona wymiar moralnego potępienia czynu sprawcy i nie dotyka sprawcy w sferze jego wolności czy też mienia. Naganę, na podstawie art. 36 k.w. można orzec tylko wtedy, gdy ze względu na charakter i okoliczności czynu lub właściwości i warunki osobiste sprawcy należy przypuszczać, że zastosowanie tej kary jest wystarczające do wdrożenia go do poszanowania prawa i zasad współżycia społecznego. Karę tę stosuje się do sprawców nieumyślnych czy przypadkowych, co do których istnieje pozytywna prognoza, iż w przyszłości nie popełnią wykroczenia, a sam fakt stanięcia przed sądem i ukaranie ich tą karą jest wystarczającą przestrożą. Stąd też wynika zapisany w art. 36 § 2 k.w. zakaz orzeczenia kary nagany względem sprawców wykroczeń o charakterze chuligańskim. Wyjaśnić należy, iż według definicji zawartej w art. 47 § 5 k.w. charakter chuligański mają wykroczenia polegające na umyślnym godzeniu w porządek lub spokój publiczny albo umyślnym niszczeniu lub uszkodzaniu mienia, jeżeli sprawca działał publicznie oraz w rozumieniu powszechnym bez powodu lub z oczywiście błahego powodu, okazując przez to rażące lekceważenie podstawowych zasad porządku prawnego.

b. Środki karne

W zakresie prawnej reakcji na wykroczenia kodeks wykroczeń przewiduje obok kar tzw. środki karne. Środki karne można orzec tylko wtedy, gdy są one przewidziane w przepisie szczególnym. Wyrażają one, podobnie jak kary, pewną dolegliwość dla sprawcy wykroczenia. Wprowadzenie do kodeksu wykroczeń środków karnych ma realizować funkcje profilaktyczno-ochronną i wychowawczą. Mają one na celu nie tylko wywołanie dolegliwości dla sprawcy, ale też wpłynięcie na zniwelowanie skutków zaistniałych w wyniku popełnienia wykroczenia.

Środki karne to:

1. zakaz prowadzenia pojazdów,
2. przepadek przedmiotów,
3. nawiązka,
4. obowiązek naprawienia szkody,
5. podanie orzeczenia o ukaraniu do publicznej wiadomości w szczególności sposób,
6. inne środki karne określone przez ustawę.

Zakaz prowadzenia pojazdów jest najczęściej orzekanym środkiem karnym. Wymierza się go na okres od 6 miesięcy do 3 lat (art. 29 § 1 k.w.). Orzekając zakaz prowadzenia pojazdów określa się rodzaj pojazdu, którego zakaz dotyczy, jak też nakłada się obowiązek zwrotu dokumentu uprawniającego do prowadzenia pojazdu, jeżeli dokument ten nie został zatrzymany. Zakaz ten obowiązuje od uprawomocnienia się orzeczenia, jednakże do chwili wykonania obowiązku zwrotu okres, na który orzeczono zakaz, nie biegnie. Natomiast w sytuacji, gdy dokument został zatrzymany, na poczet zakazu prowadzenia pojazdów zalicza się okres jego zatrzymania.

Przepadek przedmiotów dotyczy narzędzi lub innych przedmiotów, które służyły lub były przeznaczone do popełnienia wykroczenia, a jeżeli przepis szczególny tak stanowi, także przedmiotów pochodzących bezpośrednio lub pośrednio z wykroczenia. Przepadek przedmiotów nie będących własnością sprawcy wykroczenia można orzec tylko wtedy, gdy przepis szczególny tak stanowi. Szczególna funkcja prewencyjno-ochronna środków karnych uwidacznia się na przykładzie przypadku przedmiotów, który może być orzeczony nawet wtedy, gdy zachodzi okoliczność wyłączająca ukaranie sprawcy (art. 28 § 3 k.w.). Przypadku nie orzeka się, jeżeli byłoby to niewspółmierne do wagi popełnionego wykroczenia, chyba że chodzi o przedmiot pochodzący bezpośrednio z wykroczenia.

Prawo wykroczeń przewiduje też środki karne o charakterze odszkodowawczym. Pierwszym z nich jest **nawiązka**, którą orzeka się na rzecz pokrzywdzonego w wypadkach przewidzianych w przepisach szczególnych (art. 32 k.w.).

Obowiązek naprawienia szkody występuje w praktyce często alternatywnie z obowiązkiem przywrócenia stanu poprzedniego. W oparciu o art. 22 stosowany być może najczęściej wraz z karą ograniczenia wolności.

Ze środkiem karnym w postaci **podania orzeczenia o ukaraniu do publicznej wiadomości w szczególny sposób** mamy do czynienia tylko wtedy, gdy może to mieć znaczenie wychowawcze. Polega ono na ogłoszeniu orzeczenia w zakładzie pracy, na uczelni, w miejscu zamieszkania ukaranego lub w innym właściwym miejscu lub w inny stosowny sposób. Ogłoszenie może nastąpić na koszt ukaranego (art. 31 § 2 k.w.).

W katalogu środków karnych ustawodawca wymienia tzw. **inne środki karne** określone przez ustawę. Art. 28 § 1 pkt. 6 k.w. stanowi możliwość wprowadzenia środka karnego, który obecnie nie występuje w kodeksie wykroczeń⁶.

B. Główne zasady wymiaru kary grzywny

Pod pojęciem zasad wymiaru kary należy rozumieć reguły, jakimi powinien się kierować organ orzekający przy ustalaniu wysokości kary przy uwzględnieniu przytaczanych w doktrynie dyrektyw określających podstawowe kryteria stosowania wszystkich rodzajów kar i środków karnych. Dyrektywami takimi są:

- sprawiedliwość rozumiana jako współmierność kary do społecznej szkodliwości czynu,
- prewencja ogólna tj. społeczne oddziaływanie kary,
- prewencja indywidualna czyli zakres oddziaływania kary na sprawcę.

Normatywne odzwierciedlenie wspomnianych ogólnie powyżej reguł wymiaru kary znajdujemy w art. 33 k.w., który stwierdza, iż organ orzekający wymierza karę:

1. według swojego uznania,
2. w granicach przewidzianych przez ustawę za dane wykroczenie,
3. oceniając stopień społecznej szkodliwości czynu oraz
4. biorąc pod uwagę cele kary w zakresie społecznego oddziaływania oraz cele zapobiegawcze i wychowawcze, które ma ona osiągnąć w stosunku do ukaranego.

Dyrektywa współmierności kary do stopnia społecznej szkodliwości czynu zwana jest też dyrektywą sprawiedliwości kary. Zgodnie z nią wymiar kary ma czynić zadość społecznemu poczuciu sprawiedliwości, tak by surowsze kary były wymierzane za poważniejsze wykroczenia, a łagodniejsze kary za wykroczenia drobne. Brak jest miary, która pozwo-

⁶ W naszym systemie prawa taki środek karny wprowadzono np. na podstawie ustawy z 18 kwietnia 1985 roku o rybactwie śródlądowym (Dz.U. z 1999 r. nr 66, poz. 760 z późn. zm.). W art. 27 ust. 2 pkt. 3 wymienionej ustawy przewiduje zakaz amatorskiego połowu ryb na okres od 6 do 18 miesięcy.

liłaby wymierzyć karę wprost proporcjonalną do stopnia szkodliwości popełnionego czynu. Wystarczy, że kara mieści się w pewnych „granicach współmierności”, tzn. nie jest nadto surowa lub zbyt łagodna w stosunku do wagi wykroczenia. Miernikami społecznej szkodliwości mogą być m. in.: rodzaj i charakter dobra, w które godzi wykroczenie, wysokość zaistniałej lub grożącej szkody, sposób i okoliczności popełnienia czynu, a także cechy winy (umyślność, nieumyślność) itp.

Drugą ogólną dyrektywą wymiaru kary jest **społeczne oddziaływanie kary (prewencja ogólna)**. Dyrektywa ta pozostaje w istotnym związku z dyrektywą współmierności kary, gdyż jedynie kara „współmierna”, może oddziaływać właściwie na społeczeństwo. W szczególności wymiar kary powinien gruntować przekonanie, że popełnienie wykroczenia „nie popłaca”, a jego sprawcy spotykają się ze sprawiedliwą represją. Ponieważ znaczna część wykroczeń wynika z braku zdyscyplinowania sprawców, dlatego wymiar kary powinien sprzyjać umocnieniu dyscypliny.

Ostatnia z wymienionych dyrektyw, zwana jest **prewencją indywidualną (szczególną)** i nakazuje przy wymiarze kary uwzględnić cele zapobiegawcze i wychowawcze w stosunku do danego sprawcy. W myśl tej dyrektywy celem kary jest takie ukształtowanie sprawcy, aby powstrzymać go od naruszania prawa w przyszłości.

Zgodnie z kodeksem wykroczeń (art. 33§ 1), organ orzekający powinien zmierzać do uwzględnienia wszystkich trzech dyrektyw, jednakże wymierzona kara nie może być prostą „sumą” ich uwzględnienia, co z uwagi na różnice celów jest niemożliwe. Szerokie ujęcie ogólnych dyrektyw i okoliczności wymiaru kary pozwala na jej daleko idącą indywidualizację. W szczególności należy zwrócić uwagę na możliwość odstępowania od wymierzania kary zasadniczej, poprzestania na karze dodatkowej lub środkach oddziaływania społecznego z jednej strony (art. 39), z drugiej zaś na zaostrzeniu kary wobec sprawców wykroczeń chuligańskich (art. 33 § 4 pkt. 6, art. 36 § 2 i art. 37) i popełnionych w warunkach recydywy, zwłaszcza wielokrotnej (art. 33 § 4 pkt. 5 i art. 38).

Określenie art. 33 § 1 „organ orzekający wymierza karę według swojego uznania” nie oznacza pełnej dowolności przy doborze okoliczności, które organ orzekający bierze pod uwagę w trakcie wymierzania kary. Art. 33 § 2 podaje zestaw okoliczności, które organ orzekający powinien uwzględnić z urzędu. Wymierzając karę, organ orzekający bierze pod uwagę w szczególności rodzaj i rozmiar szkody wyrządzonej wykroczeniem, stopień winy, pobudki sprawcy, sposób działania, stosunek do pokrzywdzonego, jak również właściwości, warunki osobiste i majątko-

we sprawcy, jego stosunki rodzinne, sposób życia przed popełnieniem i zachowanie się po popełnieniu wykroczenia. Inną okolicznością wpływającą na wymiar kary jest sposób działania i stosunek do pokrzywdzonego charakteryzujący się dużym stopniem bezwzględności. Podstawowym wyznacznikiem wymiaru kary jest wielkość szkody, rozumianej jako realny uszczerbek, wyrządzony czynem karalnym.

W celu ułatwienia oceny i zakwalifikowania okoliczności popełnienia wykroczenia, kodeks wykroczeń przewiduje przykładowe katalogi okoliczności łagodzących i obciążających. Katalog tych okoliczności ma charakter przykładowy i może być poszerzony. Kodeks wykroczeń wymienia w art. 33 § 3 pięć okoliczności łagodzących:

1. działanie sprawcy wykroczenia pod wpływem ciężkich warunków rodzinnych lub osobistych;
2. działanie sprawcy wykroczenia pod wpływem silnego wzburzenia wywołanego krzywdzącym stosunkiem do niego lub do innych osób;
3. działanie z pobudek zasługujących na uwzględnienie;
4. prowadzenie przez sprawcę nienagannego życia przed popełnieniem wykroczenia i wyróżnianie się spełnianiem obowiązków, zwłaszcza w zakresie pracy;
5. przyczynianie się lub staranie się o przyczynienie się do usunięcia szkodliwych następstw czynu.

Wpływ ciężkich warunków rodzinnych lub osobistych, a więc sytuacji rodzinnej, która niejednokrotnie uzależniona jest od sytuacji materialnej sprawcy, tłumaczyć może fakt popełnienia wykroczenia, jeśli w wyniku tego wykroczenia zaspokojone zostały podstawowe potrzeby sprawcy.

Działanie sprawcy wykroczenia pod wpływem silnego wzburzenia wywołanego krzywdzącym stosunkiem do niego lub do innych osób stanowi okoliczność łagodzącą. Z okolicznością łagodzącą mamy do czynienia tylko wtedy, gdy sprawca popełnił wykroczenie pod wpływem silnego wzburzenia. Gdy reakcja jego była przemyślana i wykroczenie nie zostało popełnione spontanicznie, to nie można zastosować okoliczności łagodzących.

Działanie z pobudek zasługujących na uwzględnienie jest to przykład otwartości katalogu okoliczności łagodzących. Ustawodawca nie precyzując takich pobudek ma przede wszystkim na uwadze te, które wpływają z uczucia litości, sprawiedliwości itd. Pozostawia składowi orzekającemu pewną swobodę w uznaniu pobudek zasługujących na uwzględnienie w konkretnej sytuacji.

Prowadzenie przez sprawcę nienagannego życia przed popełnieniem wykroczenia i wyróżnienie się spełnianiem obowiązków, zwłaszcza w zakresie pracy, jest w zasadzie odwołaniem się do niekaralności sprawcy. Nienaganny tryb życia w ocenie prawa wykroczeń to przede wszystkim stwierdzenie, że sprawca do tej pory nie był karany za wykroczenie, a tym bardziej za przestępstwo. Można w tym przypadku przyjąć, iż łagodniejsza kara również będzie wystarczająca z punktu widzenia prewencji indywidualnej.

Przyczynienie się lub staranie się sprawcy o przyczynienie się do usunięcia szkodliwych następstw swego czynu jest szczególnym czynnym żalem, który zarówno w prawie karnym, jak i prawie wykroczeń wpływa na złagodzenie represji karnej. Zgodnie z art. 11 § 4 k.w., sprawca, który dobrowolnie odstąpił od czynu lub zapobiegł skutkowi, nie podlega karze za wykroczenie. Jeśli nie zapobiegł skutkowi, lecz starał się to uczynić, to zachowanie jego traktuje się jako okoliczność łagodzącą.

W kodeksie wykroczeń znajduje się otwarty katalog okoliczności obciążających (art. 33 § 4 k.w.):

- 1) działanie sprawcy w celu osiągnięcia bezprawnej korzyści majątkowej;
- 2) działanie w sposób zasługujący na szczególne potępienie;
- 3) uprzednie ukaranie sprawcy za podobne przestępstwo lub wykroczenie;
- 4) chuligański charakter wykroczenia;
- 5) działanie pod wpływem alkoholu lub innego środka odurzającego;
- 6) popełnienie wykroczenia na szkodę osoby bezradnej lub osoby, której sprawca powinien okazać szczególne względy;
- 7) popełnienie wykroczenia we współdziałaniu z małoletnim.

Działanie w celu osiągnięcia korzyści majątkowej uznane zostało za okoliczność obciążającą. Korzyścią majątkową, zgodnie z uchwałą Sądu Najwyższego z 15 II 1977 r., jest każda bezprawna korzyść, jeżeli tylko jej osiągnięcie dla siebie lub kogo innego było celem działania sprawcy. Nie jest nią natomiast, gdy sprawca chciał osiągnąć wyłącznie to, co mu się prawnie należało (VII KZP 16/76; OSNKW nr 4-5, poz. 34).

Działanie w sposób zasługujący na szczególne potępienie stanowić może poważny problem dla oceny sądu. Wyrażenie potępienia może dotyczyć samego działania sprawcy, cechującego się np. szczególnym okrucieństwem, złośliwością czy odrzuceniem powszechnie akceptowanych wartości.

Upřednie ukaranie sprawcy za podobne przestępstwo lub wykroczenie stanowi szczególną okoliczność obciążającą. Jeśli dotychczasowe sankcje za popełnienie wykroczenia, czy przestępstwa okazały się nieskuteczne, organ orzekający musi rozważyć potrzebę surowszego potraktowania sprawcy. Okolicznością zaostrzającą odpowiedzialność jest nie fakt samego popełnienia wykroczenia, lecz popełnienie wykroczenia podobnego do poprzednio popełnionego wykroczenia lub przestępstwa.

Chuligański charakter wykroczenia to oprócz upředniej karalności najczęściej spotykana w praktyce okoliczność obciążająca. Charakter chuligański mają wykroczenia polegające na umyślnym godzeniu w porządek lub spokój publiczny, albo umyślnym niszczeniu lub uszkodzaniu mienia, jeżeli sprawca działał publicznie oraz w rozumieniu powszechnym bez powodu lub z oczywiście błahego powodu, okazując przez to rażące lekceważenie podstawowych zasad porządku prawnego.

Działanie pod wpływem alkoholu lub innego środka odurzającego, podobnie jak chuligański charakter wykroczenia, może odegrać rolę okoliczności obciążającej.

Kodeks wykroczeń szczególnie piętnuje **popełnienie wykroczenia na szkodę osoby bezradnej lub osoby, której sprawca powinien okazać szczególne względy**. Okolicznością obciążającą jest popełnienie wykroczenia wobec członka rodziny, dziecka czy osoby niepełnosprawnej ruchowo czy też umysłowo.

Popełnienie wykroczenia przy współdziałaniu małoletniego według kodeksu wykroczeń stanowi okoliczność obciążającą, ze względu na możliwość szczególnie demoralizującego wpływu na osobowość małoletniego. Celem wyeliminowania podobnych zachowań ta okoliczność uznana została za obciążającą, przy czym, im mniejsza różnica wieku pomiędzy sprawcami, tym odpowiednio maleje znaczenie klauzuli mającej wpływ na wymiar kary.

Wśród odstępstw od zwykłego wymiaru kary na uwagę zasługują instytucje zmierzające do zaostrzenia odpowiedzialności (np. recydywa) lub jej złagodzenia (np. nadzwyczajne złagodzenie kary). Warunkiem zaostrzenia odpowiedzialności z tytułu **recydywy** jest:

1. dwukrotne ukaranie tego sprawcy za podobne wykroczenia popełniane umyślnie,
2. popełnienie wykroczenia umyślnego i podobnego do poprzednich,
3. ostatnie wykroczenie miało miejsce przed upływem 2 lat od poprzedniego.

Spełnienie wymienionych trzech przesłanek może prowadzić do zaostrożenia odpowiedzialności przez wymierzenie kary aresztu, choćby wykroczenie było zagrożone karą łagodniejszą. Recydywa w kodeksie wykroczeń nie pociąga obowiązku nadzwyczajnego zaostrożenia kary, tworzy jedynie taką możliwość.

Złagodzeniu represji karnej służą **nadzwyczajne złagodzenie kary** i odstąpienie od jej wymierzenia. Instytucja nadzwyczajnego złagodzenia kary polega na wymierzeniu kary poniżej dolnej granicy ustawowego zagrożenia albo na wymierzeniu kary łagodniejszego rodzaju. Aby tę instytucję zastosować, organ orzekający musi ustalić, iż zachodzi przypadek zasługujący na szczególne uwzględnienie, biorąc pod uwagę charakter i okoliczności czynu lub właściwości i warunki osobiste sprawcy (art. 39 k.w.).

W wyroku z dnia 1 kwietnia 1993 roku (sygn. II KRN 40/93) Sąd Najwyższy stwierdził, że jeżeli chodzi o pierwszą postać złagodzenia kary, to sprowadza się ona do wymierzenia kary „poniżej dolnej granicy przewidzianej za określone wykroczenie”, w żadnym razie jednak nie może ona polegać na wymierzeniu „kary poniżej ustawowego minimum kary danego rodzaju”. Przepis art. 39 § 2 k.w. nie stwarza bowiem podstaw do orzekania kary „poniżej dolnej granicy danego rodzaju kary” tj. w przypadku grzywny – 20 zł. Stosowanie tego przepisu oznacza „łagodzenie” kary przewidzianej za dane wykroczenie. Stanowi ono jednak zarazem akt wymiaru „kary” przewidzianej przez kodeks wykroczeń, a więc nie może prowadzić ani do wymierzenia kary nie znanej ustawie, ani do orzeczenia kary w rozmiarze nie przewidzianym przez ustawę. W praktyce więc nadzwyczajne złagodzenie kary, jeśli chodzi o wymierzenie jej poniżej dolnej granicy ustawowego wymiaru kary – w kodeksie wykroczeń dotyczy tylko jednego przypadku, tj. wykroczenia z art. 87 § 1 k.w., który przewiduje podwyższony próg kary grzywny, czyli od 50 zł. Możliwe jest tu zatem wymierzenie nadzwyczajnie złagodzonej kary grzywny w granicach od 20 do 50 zł. W pozostałych przypadkach nadzwyczajne złagodzenie kary polegać może tylko na wymierzeniu kary łagodniejszego rodzaju. Dlatego też w sytuacji gdy najłagodniejszą, a częstokroć jedyną karą za dane wykroczenie jest kara grzywny to pomimo tego faktu karę można nadzwyczajnie złagodzić orzekając jedynie naganę.

Poza tym w myśl poglądu wyrażonego przez Sąd Najwyższy w wyroku z dnia 30 października 1996 roku (sygn. V KKN 83/96) „nadzwyczajne złagodzenie kary w sprawach o wykroczenia (art. 39 k.w.) może polegać na odstąpieniu od wymierzenia tylko kary dodatkowej”. Przypomnieć należy, iż obecnie kary dodatkowe przekształcone zostały w środki karne.

Instytucja odstąpienia od wymierzenia kary jest najdalej idącą instytucją w kierunku złagodzenia kary. Warunkiem zastosowania instytucji odstąpienia od wymierzenia kary jest podobnie jak w przypadku nadzwyczajnego złagodzenia kary ustalenie, że zachodzi przypadek zasługujący na szczególne potraktowanie ze względu na charakter i okoliczności czynu lub właściwości i warunki osobiste sprawcy. Te szczególne warunki muszą być bardziej wyraziste niż przy nadzwyczajnym złagodzeniu kary, bo sama instytucja odstąpienia od wymierzenia kary cechuje się daleko większą łagodnością niż nadzwyczajne złagodzenie kary. W praktyce odstąpienie od wymierzenia kary polegać może na całkowitym odstąpieniu od wymierzenia kary i środka karnego, na odstąpieniu tylko od wymierzenia kary, a wymierzeniu środka karnego oraz na odstąpieniu od wymierzenia kary z zastosowaniem środka oddziaływania społecznego, mającego na celu przywrócenie naruszonego porządku prawnego lub naprawienie wyrządzonej krzywdy, polegającego zwłaszcza na przeproszeniu pokrzywdzonego, uroczystym zapewnieniu niepopelniania więcej takiego czynu albo zobowiązaniu sprawcy do przywrócenia stanu poprzedniego(art. 39 § 4 k.w.).

C. Podstawowe zagadnienia związane z wykonywaniem kary grzywny

Zgodnie z regulacją zawartą w art. 1 ustawy z dnia 6 czerwca 1997 r. kodeks karny wykonawczy⁷ (Dz.U. nr 90, poz. 557 ze zm.) kodeks ten znajduje zastosowanie przy wykonywaniu orzeczeń wydanych w postępowaniu w sprawach o wykroczenia.

Jeżeli egzekucja grzywny przekraczającej 500 złotych okaże się bezskuteczna, sąd, po uprzednim wyrażeniu zgody przez ukaranego, może zamienić ją na formę wykonania kary ograniczenia wolności, tj. na pracę społecznie użyteczną, określając jej rodzaj i czas jej trwania od 1 tygodnia do 2 miesięcy (art. 25 § 1 k.w.).

Orzeczenie wykonania kary zastępczej pozbawienia wolności może nastąpić wówczas, gdy skazany mimo możliwości nie uiszczy grzywny we wskazanym terminie ani też nie podejmie zastępczej formy jej wykonania, tj. pracy społecznie użytecznej, a zostanie stwierdzone, że nie można grzywny ściągnąć w drodze egzekucji (art. 46 § 1 k.k.w.).

Jeżeli okoliczności wskazują, że egzekucja grzywny jako kary zastępczej

⁷ Dalej cytowany jako k.k.w.

w stosunku do ukaranego karą ograniczenia wolności, który uchyla się od jej wykonywania, będzie bezskuteczna, sąd zamienia karę ograniczenia wolności na zastępczą karę aresztu, przy czym miesiąc ograniczenia wolności odpowiada 15 dniom aresztu (art. 23 k.w.). Ponadto sąd może wyjątkowo, w szczególnie uzasadnionych przypadkach, jeżeli ukarany z przyczyn od niego niezależnych nie może uiścić grzywny, a wykonanie tej kary w innej drodze okazało się niemożliwe lub niecelowe, grzywnę w całości lub części umorzyć (art. 51 k.k.w., art. 25 § 3 k.w.).

Egzekucję orzeczonej grzywny prowadzi się według przepisów kodeksu postępowania cywilnego, jeżeli przepisy k.k.w. nie stanowią inaczej (art. 25 § 1 k.k.w.). W wyjątkowym przypadku może się zdarzyć sytuacja, kiedy na poczet orzeczonej za wykroczenie kary grzywny zaliczony zostanie okres tymczasowego aresztowania, zastosowanego w sądowym postępowaniu karnym wobec oskarżonego o popełnienie przestępstwa. Może to mieć miejsce, jeżeli oskarżony odpowiada przed sądem za dwa czyny przestępne, z których jeden w trakcie rozprawy uznany zostanie za wykroczenie. Sąd Najwyższy w związku z taką sytuacją wyjaśnił: „W wypadku skazania oskarżonego tym samym wyrokiem za przestępstwo na karę pozbawienia wolności z warunkowym zawieszeniem jej wykonania i za wykroczenie (art. 431 dawnego k.p.k.) na karę grzywny – sąd jest obowiązany zaliczyć na poczet tej ostatniej kary odpowiedni okres stosowania wobec oskarżonego tymczasowego aresztowania” (uchwała SN z 28 kwietnia 1978 r., VII KZP 11/78, OSNKW 1978, poz. 57).

Rozdział 5

Kara grzywny orzekana za wykroczenia w postępowaniu karno-skarbowym – wzmianka

Prawo karne skarbowe, normowane ustawą z dnia 10 września 1999 r. kodeks karny skarbowy⁸ (Dz.U. nr 83, poz. 930, późn. zm.) nie jest tak samodzielną gałęzią prawa jak prawo karne czy prawo wykroczeń. Świadczą o tym same unormowania zawarte w art. 20 k.k.s., według którego do przestępstw skarbowych nie należy co prawda stosować ogólnej części kodeksu karnego, jednocześnie określając bardzo liczne wyjątki od tej zasady. Natomiast wykroczenie skarbowe jest co prawda wyraźnie odróżnione od prawa wykroczeń (art. 46 k.k.s.) jednakże jest ściśle podporządkowane uwarunkowaniom dotyczącym przestępstw skarbowych. Z uwagi na to, iż grzywna nakładana za wykroczenia karno – skarbowe będzie przedmiotem rozdziału trzeciego części drugiej niniejszego opracowania wobec tego zostaną zasygnalizowane jedynie głównie odrębności wyróżniające ten reżim odpowiedzialności.

Zwrócić uwagę należy przede wszystkim na to, iż w inny sposób zdefiniowano wykroczenie skarbowe. Przede wszystkim o ile prawo wykroczeń stanowi wyraźnie wyodrębnioną dziedzinę o tyle wykroczenia skarbowe w oderwaniu od odpowiadających im przestępstw skarbowym poza nielicznymi przypadkami praktycznie nie egzystują.

Zgodnie z definicją zawartą w art. 53 § 3 k.k.s. wykroczeniem skarbowe jest czyn zabroniony przez ten kodeks pod groźbą kary grzywny określonej kwotowo, jeżeli kwota uszczuplonej lub narażonej na uszczuplenie należności publicznoprawnej albo wartość przedmiotu czynu nie przekracza pięciokrotnej wysokości najniższego miesięcznego wynagrodzenia w czasie jego popełnienia. Wykroczeniem skarbowym jest także inny czyn zabroniony, jeżeli kodeks tak stanowi.

Tak więc kodeks za wykroczenie skarbowe może uznać czyn odpowiadający przesłankom przestępstwa skarbowego, jeżeli stanowi czyn mniejszej wagi, albo w stosunkowo rzadkich przypadkach czyn zabroniony, o sprecyzowanych w ustawie przesłankach odpowiedzialności, który jest wyłącznie wykroczeniem skarbowym np. art. 103 k.k.s..

⁸ Dalej cytowana jako k.k.s.

Inna jest też wysokość grzywny jako może zostać orzeczona za wykroczenia skarbowe. Zgodnie z treścią art. 48 k.k.s. kara grzywny może być wymierzona w granicach od jednej dziesiątej do dwudziestokrotnej wysokości najniższego miesięcznego wynagrodzenia, chyba że kodeks stanowi inaczej, a mandatem karnym można wymierzyć karę grzywny w granicach nie przekraczających podwójnej wysokości najniższego miesięcznego wynagrodzenia. Oznacza to więc podwyższenie w stosunku do wykroczeń, do których stosują się zasady określone w części ogólnej kodeksu wykroczeń górnej granicy zagrożenia karą grzywny o około 200 %.

Inna systemową kwestią odróżniającą wykroczenia skarbowe był fakt, iż od dnia wejścia w życie k.k.s.(17 października 1999 r) sprawy ich dotyczące (za wyjątkiem postępowania mandatowego) rozpatrywał sąd. Z uwagi jednak na ostatnio przeprowadzoną reformę postępowania w sprawach o wykroczeniach fakt ten w omawianym względzie stracił na znaczeniu.

CZĘŚĆ II

**Przegląd ustawodawstwa szczególnego
określającego zakres odpowiedzialności
za popełnienie wykroczenia przy
prowadzeniu działalności
gospodarczej**

Wstęp

Druga część opracowania obejmuje przegląd i komentarz do aktów prawnych zawierających unormowania, których naruszenie przez podmiot prowadzący działalność gospodarczą może powodować orzeczenie kary grzywny.

Rozdział pierwszy stanowi komentarz przepisów zawierających sankcję karną, występujących w ustawach o znaczeniu ustrojowym dla prowadzenia działalności gospodarczej, stojących na straży jej wolności, bezpieczeństwa obrotu i zasad uczciwości kupieckiej, a odnoszących się do każdego przedsiębiorcy bez względu na rozmiar prowadzonej przez niego działalności. Przedstawione zostały zasadnicze założenia systemu gwarancji wolności prowadzenia działalności gospodarczej, jak też główne zasady jej ograniczania oraz prawne gwarancje bezpieczeństwa i uczciwości obrotu gospodarczego wynikające m.in. z ustawy z dnia 17 listopada 1999 r. – Prawo działalności gospodarczej (Dz.U. nr 101, poz. 1178, z późn. zm.).

W dalszej części znajduje się komentarz przepisów najważniejszego aktu prawnego, zawierającego unormowania dotyczące wykroczeń – ustawy z dnia 20 maja 1971 roku kodeks wykroczeń (Dz.U. nr 12, poz. 114, z późn. zm.), które można odnieść do osób prowadzących działalność gospodarczą. Są to w szczególności normy zawarte w rozdziale XV – wykroczenia przeciwko interesom konsumenta, jak też powiązane z przepisami rozdziału XV k.w. przepisy występujące w ustawie z dnia 3 kwietnia 1993 r. Prawo o miarach (Dz.U. nr 55, poz. 248, z późn. zm.). Omówione zostały również przepisy dotyczące naruszenia zasad uczciwości kupieckiej z ustawy z dnia 16 kwietnia 1993 r. o zwalczaniu nieuczciwej konkurencji (Dz.U. nr 47, poz. 211, z późn. zm.) oraz ustawy z dnia 30 czerwca 2000 r. Prawo własności przemysłowej (Dz.U. z 2001 r. nr 49, poz. 508).

Drugi rozdział poświęcony został zagrożeniom karą grzywny w związku z zatrudnianiem pracowników. Odpowiedzialność za wykroczenia może być realizowana, gdy sprawca wypełnił znamiona jednego z czynów karalnych określonych w przepisach art. 281-283 ustawy z dnia 26 czerwca 1974 r. Kodeks pracy (Dz.U. z 1998 r. nr 21, poz. 93 ze zm.).⁹ Unormowania w tym zakresie wynikają również z przepisów pozakodeksowych i zostały określone w:

⁹ Zwanej dalej K. p.

- art. 12a ustawy z dnia 4 marca 1994r. o zakładowym funduszu świadczeń socjalnych (t. jedn. Dz.U. z 1996r. nr 70, poz. 335, z późn. zm.),
- art. 22 ustawy z dnia 22 czerwca 1983r. o społecznej inspekcji pracy (Dz.U. nr 35, poz. 163 z późn. zm.),
- art. 92-95 ustawy z dnia 23 maja 1991r. o pracy na morskich statkach handlowych (Dz.U. nr 61, poz. 258).

W sprawach o łamanie przepisów wymienionych ustaw organem pełniącym funkcję oskarżyciela publicznego jest Państwowa Inspekcja Pracy.

W opracowaniu zawarto omówienie wykroczeń z zakresu prawa ubezpieczeń społecznych, przewidziane przez art. 98 ustawy z dnia 13 października 1998 r o systemie ubezpieczeń społecznych (Dz.U. nr 137, poz. 887, z późn. zm.) i w art. 155 ustawy z dnia 6 lutego 1997 r. o powszechnym ubezpieczeniu zdrowotnym (Dz.U. nr 28, poz. 153, z późn. zm.). Rozdział zawiera też komentarz do przepisów rozdziału 9 ustawy z dnia 14 grudnia 1994 roku o zatrudnieniu i przeciwdziałaniu bezrobociu (t. jedn. Dz.U. z 2001 r. nr 6, poz. 56, z późn. zm.), stojących na straży legalności zatrudnienia.

Rozdział trzeci poświęcono odpowiedzialności w związku z finansowymi aspektami prowadzonej działalności gospodarczej. Najważniejszym aktem prawnym w tej materii, przewidującym kary grzywny w najwyższej wysokości, jest w ustawa z dnia 10 września 1999 r. kodeks karny skarbowy¹⁰ (Dz.U. nr 83, poz. 930, późn. zm.). Wejście w życie w dniu 17 października 1999 roku tej ustawy zrewolucjonowało polski system odpowiedzialności karno-skarbowej. Od tej pory wymiar sprawiedliwości z rąk finansowych organów orzekających przeszedł do jurysdykcji sądów powszechnych. Kodeks ten wyróżnia dwie kategorie czynów karalnych: przestępstwa skarbowe i wykroczenia skarbowe. Przedmiotem naszych zainteresowań będą wyłącznie wykroczenia skarbowe.

Spośród wszystkich kategorii przestępstw i wykroczeń skarbowych uwagę naszą skoncentrujemy głównie na wykroczeniach podatkowych, celnych oraz dewizowych. Celem naszym będzie tutaj przedstawienie poszczególnych typów wykroczeń skarbowych, z uwzględnieniem tych, których konsekwencje popełnienia nie są szerzej znane.

Zagadnienia związane z problematyką dotyczącą zagrożenia karą grzywny w związku z technicznym i produkcyjnym aspektem prowadzonej działalności gospodarczej stanowią temat rozdziału czwartego.

¹⁰ Dalej cytowana jako k.k.s.

Omówione zostały ustawy:

1. Zawierające ogólne unormowania tj.:
 - ustawa z dnia 21 grudnia 2000 r. o dozorze technicznym (Dz.U. 122, poz. 1321);
 - ustawa z dnia 3 kwietnia 1993 r. o normalizacji (Dz.U. nr 55, poz. 251, z późn. zm.).
2. Zawierające unormowania odnoszące się do poszczególnych dziedzin działalności, a przewidujące karę grzywny za przekroczenia wymienionych w nich przepisów:
 - ustawy z dnia 7 lipca 1994 r. Prawo budowlane (Dz.U. z 2000 r. nr 106, poz. 1126, z późn. zm.),
 - ustawy z dnia 4 lutego 1994 r. Prawo geologiczne i górnicze (Dz.U. nr 27, poz. 96, z późn. zm.),
 - ustawy z dnia 17 maja 1989 r. Prawo geodezyjne i kartograficzne (Dz.U. z 2000 r. 100, poz. 1086, z późn. zm.).

W tym rozdziale opisane również zostaną naruszenia przepisów mających na celu ochronę środowiska przed skutkami niedozwolonej ingerencji ze strony człowieka, jak też zabezpieczenie właściwych warunków bytowych i zdrowotnych w otoczeniu człowieka, zawarte w:

- ustawie z dnia 27 kwietnia 2001 r. Prawo o ochronie środowiska (Dz.U. nr 62, poz. 627),
- ustawie z dnia 27 kwietnia 2001 r. o odpadach (Dz.U. nr 62, poz. 628),
- ustawie z dnia 11 maja 2001 r. o warunkach zdrowotnych żywności i żywienia (Dz.U. nr 63, poz. 634),
- ustawie z dnia 21 maja 1963 r. o substancjach trujących (Dz.U. nr 22, poz. 116, z późn. zm.).

Piąty rozdział zawierać będzie opis przesłanek odpowiedzialności i wymiaru zagrożenia karą grzywny związanej z prowadzeniem niedozwolonej przez prawo działalności, ewentualnie prowadzeniem jej bez wymaganego zezwolenia czy koncesji. Wymienić tu należy:

- ustawę z dnia 20 maja 1971 roku kodeks wykroczeń (Dz.U. nr 12, poz. 114, z późn. zm.),
- ustawę z dnia 7 lipca 1994 r. Prawo budowlane (Dz.U. z 2000 r. nr 106, poz. 1126, z późn. zm.),
- ustawę z dnia 4 lutego 1994 r. Prawo geologiczne i górnicze (Dz.U. nr 27, poz. 96 z. późn. zm.),
- ustawę z dnia 21 sierpnia 1997 r. o gospodarce nieruchomościami (Dz.U. z 2000 r. nr 40, poz. 543, z późn. zm.).

W ostatnim szóstym rozdziale poruszone zostały zagadnienia odpowiedzialności związanej z szeroko rozumianą kontrolą poszczególnych obszarów prowadzonej działalności gospodarczej przez organy administracji. Unormowania zawierają m.in.:

- ustawy dnia 15 grudnia 2000 r. o Inspekcji Handlowej (Dz.U. z 2001 r. nr 4 poz. 25),
- ustawa z dnia 14 marca 1985 r. o Inspekcji Sanitarnej (Dz.U. z 1998 roku nr 90 poz. 575, z późn. zm.),
- ustawa z dnia 23 grudnia 1994 r. o Najwyższej Izbie Kontroli (Dz.U. z 1995 r. nr 13, poz. 59, z późn. zm.).

Rozdział 1

Odpowiedzialność wykroczeniowa wynikająca z ustaw o znaczeniu ustrojowym dla wolności i uczciwości obrotu gospodarczego

A. Pojęcie i zakres wolności gospodarczej oraz jej normatywny zakres

Wolność gospodarczą można rozpatrywać w dwóch aspektach. Z jednej strony przez pryzmat zakresu ingerencji państwa w obszar działalności ekonomicznej obywatela, co obejmuje prawo do przedsiębiorczości rozumiane jako wolny i równy dostęp do rozpoczynania i prowadzenia działalności gospodarczej w nieskrępowany sposób i w dowolnie wybranych formach własności. Absolutna swoboda działalności gospodarczej, wolna od jakichkolwiek ograniczeń ze strony państwa, czy też innych czynników zewnętrznych nie istnieje, dlatego też warunkujący wolność zakres ingerencji państwa w sferę gospodarki należy rozpatrywać przy uwzględnieniu pewnych reguł nazwanych w doktrynie zasadą proporcjonalności. Zgodnie z nią ingerencja w gospodarkę jest uzasadniona, jeżeli jest konieczna dla ochrony interesu państwa, zabezpieczenia porządku konstytucyjnego, czy też słuszných praw osób trzecich. Przy czym wpływ państwa na obrót gospodarczy musi być proporcjonalny do rozmiarów chronionego dobra.

Z drugiej strony przejawem wolności gospodarczej jest brak, a przynajmniej znaczne ograniczenie ingerencji i utrudnień w jej prowadzeniu ze strony innych podmiotów gospodarczych. Chodzi tu o zapewnienie równej i wolnej konkurencji oraz uczciwych zasad obrotu gospodarczego poprzez m.in. zwalczanie nieuczciwej konkurencji, łamania praw autorskich i wynalazczych, czy ochronę znaków firmowych przedsiębiorstw i innych organizacji.

Wolność gospodarcza stanowi zasadniczy filar ustroju politycznego opartego o gospodarkę wolnorynkową. Niezależnie od tego, w jaki sposób wolność gospodarcza została ujęta w konstytucji, pozostaje problem ochrony tej wartości w ustawodawstwie szczególnym. Konieczne jest unormowanie prawne wszelkich wymogów, ograniczeń, wyłączeń i zakazów odnoszonych do działalności gospodarczej lub podmiotów gospodarczych tzn. określenie zakresu i granic wolności gospodarczej. W tym kontekście niezbędnym jest sformułowanie odnoszących się w jednako-

wym stopniu do wszystkich uczestników obrotu wymogów, które muszą być spełnione w związku z podejmowaniem, organizacją prawną i prowadzeniem działalności gospodarczej. Z uwagi na charakter powszechny wymogów i ich oparcie na kryteriach obiektywnych, niewskazane jest traktowanie ich jako ograniczeń wolności gospodarczej. Tytułem przykładu można podać wynikający z art. 13 ustawy Prawo o działalności gospodarczej obowiązek posiadania rachunku bankowego, czy zapewnienia nakazów bezpieczeństwa przewidzianych przez prawo.

Zakres wolności gospodarczej zawężają natomiast ograniczenia, które polegają na ustanowieniu zakazów podejmowania, organizacji prawnej i prowadzenia pewnych rodzajów działalności gospodarczej przez niektóre podmioty gospodarcze (lub osoby zamierzające zostać nimi) i na określonym terytorium. Rzadko ograniczenia mają charakter łączny i obejmują wszystkie te elementy. Zakazy mają w odniesieniu do pewnych rodzajów działalności i podmiotów charakter bezwzględny i stanowią wówczas nie tyle ograniczenie wolności gospodarczej, co jej wyłączenie (np. monopole państwowe). Zakazy mogą mieć również charakter względny, tzn. mogą być uchylone wobec pewnych rodzajów działalności gospodarczej, o ile zostaną spełnione (w ocenie organu państwa) warunki określone w sposób normatywny, lecz również zindywidualizowany wobec podmiotu zamierzającego podjąć działalność gospodarczą (np. system koncesyjny).

Ograniczenie swobody gospodarczej może polegać nie tylko na tworzeniu systemu zakazów, ale również na nałożeniu na przedsiębiorców nadmiernie uciążliwych obowiązków wynikających z nakazów prawnych. Powody, dla których państwo ustala takie ograniczenia wynikają głównie z założeń polityki gospodarczej państwa. Są więc z natury rzeczy mało stabilne (zmiennie, przejściowe) i często uzasadnione głównie względami subiektywnymi (a nawet przypadkowymi). Ich stosowanie opiera się w dużej mierze na swobodnym uznaniu organów administracji państwowej czy samorządowej, dla których ustanawia się zakazy o charakterze bezwzględnym i względnym, a następnie stwarza się możliwość ich uchylania w odniesieniu do indywidualnie ocenionego podmiotu, tak więc nie wpływa to właściwie na zagwarantowanie niektórych aspektów wolności gospodarczej, a w szczególności szeroko traktowanej równości podmiotów gospodarczych. Dlatego też należałoby system zakazów sprowadzić do takiej postaci, w której zostanie ograniczona ich ilość, czy też zostanie ograniczona uznaniowość decyzji dotyczących zwolnień od nich niektórych podmiotów.

Fundamentalne unormowania w zakresie wolności gospodarczej zawarte zostały w Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r. (Dz.U. nr 78, poz. 483). Kluczowe znaczenie mają art. 20, który stwierdza, że społeczna gospodarka rynkowa oparta na wolności działalności gospodarczej stanowi podstawę ustroju gospodarczego Rzeczypospolitej. Natomiast w myśl art. 22 ograniczanie wolności działalności gospodarczej jest dopuszczalne jedynie w drodze ustawy i tylko ze względu na ważny interes publiczny. Konstytucja gwarantuje również ochronę prawa własności, wolność wykonywania zawodu, czy wolność działalności twórczej i badań naukowych.

W ujęciu Konstytucji zakres i ograniczenia wolności gospodarczej wynikać powinny z ustaw szczególnych. Podstawowym aktem prawnym w tym zakresie była ustawa z dnia 23 grudnia 1988 roku o działalności gospodarczej (Dz.U. nr 41, poz. 324, późn. zm.). Z dniem 1 stycznia 2001 r. została ona jednak zastąpiona przez ustawę z dnia 19 listopada 1999 r. – Prawo działalności gospodarczej (Dz.U. nr 101, poz. 1178, z późn. zm.).

Z chwilą wejścia w życie ustawy z 1988 roku datuje się wprowadzenie do polskiego porządku prawnego, po kilkudziesięcioletniej przerwie, zasady wolności gospodarczej. Ustawa stanowi podstawę funkcjonowania wielkiej liczby podmiotów gospodarczych i ma duże znaczenie dla rozwoju przedsiębiorczości w naszym kraju. Jej rozwiązania należy uznać za bardzo liberalne, chociaż kolejne nowelizacje wprowadzały stopniowe ograniczenia wolności gospodarczej.

W myśl art. 2 ustawy prawo o działalności gospodarczej działalnością gospodarczą w rozumieniu ustawy jest zarobkowa działalność wytwórcza, handlowa, budowlana, usługowa oraz poszukiwanie, rozpoznawanie i eksploatacja zasobów naturalnych, wykonywana w sposób zorganizowany i ciągły. Przedsiębiorcą jest natomiast osoba fizyczna, osoba prawna oraz nie mająca osobowości prawnej spółka prawa handlowego, która zawodowo, we własnym imieniu podejmuje i wykonuje działalność gospodarczą. Za przedsiębiorców uznaje się także wspólników spółki cywilnej w zakresie wykonywanej przez nich działalności gospodarczej.

Przepisów ustawy nie stosuje się do działalności wytwórczej w rolnictwie w zakresie upraw rolnych oraz chowu i hodowli zwierząt, ogrodnictwa, warzywnictwa, leśnictwa i rybactwa śródlądowego, a także wynajmowania przez rolników pokoi i miejsc na ustawienie namiotów, sprzedaży posiłków domowych i świadczenia w gospodarstwach rolnych innych usług związanych z pobytem turystów (art. 3 ustawy).

W świetle obowiązującego ustawodawstwa wyróżnia się kilka sposobów podejmowania działalności gospodarczej, które można uporządkować według kryterium sposobu jej ograniczania:

1. działalność rejestrowana,
2. działalność koncesjonowana lub wymagająca uzyskania zezwolenia,
3. działalność objęta bezwzględną wyłączością państwa.

Podstawowym sposobem podejmowania działalności gospodarczej przez osoby fizyczne i jednostki organizacyjne nie mające osobowości prawnej jest zgodnie z ustawą wpis do rejestru przedsiębiorców (art. 7) prowadzonego na podstawie ustawy z dnia 20 sierpnia 1997 r. o Krajowym Rejestrze Sądowym (Dz.U. nr 121, poz. 769, z późn. zm.). W tym miejscu wskazać jednak należy na treść przepisu przejściowego art. 88 a omawianej ustawy, który stwierdza, iż do dnia 31 grudnia 2001 r. podjęcie działalności gospodarczej przez osoby fizyczne, w tym również wykonujące działalność gospodarczą na podstawie koncesji i zezwoleń, wymaga zgłoszenia do ewidencji działalności gospodarczej. Ewidencja ta jest jawna a prowadzą ją gminy jako zadanie zlecone z zakresu administracji rządowej.

Ustawa wymienia w art. 14 przypadki działalności gospodarczej wymagającej uzyskania koncesji. Z kolei, w art. 27 wspomina się, iż uzyskania zezwolenia wymaga wykonywanie działalności gospodarczej w zakresie określonym w przepisach odrębnych ustaw¹¹. W sytuacjach, w których Państwo zastrzega sobie wyłączność na prowadzenie pewnej działalności, ze względu na jej znaczenie i użyteczność publiczną może ono odstępować innym podmiotom prawo wykonywania działalności objętej wyłącznością, poprzez udzielanie im koncesji. Natomiast w przypadku zezwolenia nie chodzi o wprowadzanie wyłączności Państwa na pewną działalność, ale o ustanowienie generalnego zakazu podejmowania działalności, jednakże z możliwością indywidualnego uchylania tego zakazu, właśnie poprzez udzielanie zezwoleń. Powinny być one wydawane, gdy uznaje się, iż pewna działalność nie może być, z różnych względów, powszechnie dostępna dla podmiotów gospodarczych, ale wymaga reglamentowania przez Państwo. Traktowanie koncesji i zezwoleń jako przejawów warunkowego wyłączenia wolności gospodarczej pociąga za sobą istotne konsekwencje. Należy mianowicie wymagać w takich sytuacjach, aby przesłanki odmowy udzielenia koncesji lub zezwolenia były możliwie ściśle określone, wraz z ograniczeniem uznaniowości organów administracyjnych w tym względzie.

¹¹ Pośrednio część przypadków wymagających zezwolenia określono w art. 96 ust. 2 ustawy.

Chociaż omówiona wyżej ustawa jest niewątpliwie centralnym aktem prawnym dla problematyki zasad podejmowania, prowadzenia i form działalności gospodarczej oraz zakresu jej wolności, nie jest to oczywiście akt jedyny. Aktem prawnym równie fundamentalnym jest ustawa z dnia 8 listopada 2000 r. Kodeks spółek handlowych (Dz.U. nr 94, poz. 1137). Kodeks reguluje ważne dla pewności i bezpieczeństwa obrotu zagadnienia tj. formy prawne w jakich można prowadzić działalność gospodarczą tzn. rodzaje i zasady powstawania, prowadzenia i rozwiązywania spółek oraz wzajemnych stosunków wspólników.

Ważną rolę pełnią również przepisy karne, stanowiące pewien rodzaj gwarancji wcześniej wspomnianych swobód, które typizują przestępstwa, jakie mogą być popełnione wskutek naruszenia zasad wolności gospodarczej, bezpieczeństwa i uczciwości obrotu. W tym kontekście na wymienienie zasługują m.in. przepisy, ustawy z 6 czerwca 1997 r. kodeks karny (Dz.U. nr 88, poz. 553), a w szczególności rozdział XXXVI (art. 296 – 309 k.k.) dotyczący przestępstw przeciwko obrotowi gospodarczemu, jak też przepisy dwóch wyżej wspomnianych aktów prawnych i wielu innych ustaw szczególnych zawierających przepisy karne w tej kwestii. Omawianie jednak tych sankcji wykraczałoby jednak znacznie poza przyjęte ramy tego opracowania.

B. Wykroczenia w ustawach stojących na straży uczciwości obrotu gospodarczego, w tym ochrony uczciwości konkurencji

Wolność gospodarcza, a w tym wolność konkurencji stanowiąca filar gospodarki rynkowej, w demokratycznym państwie prawa wymaga systemu stabilnych gwarancji prawnych przejawiających się w stworzeniu odpowiedniego systemu sankcji. Celem unormowań jest ochrona reguł należytego postępowania w obrocie gospodarczym (tj. zasad uczciwej konkurencji, czy też jeszcze szerzej pojętej uczciwości obrotu) oraz kształtowanie odpowiednich postaw.

Zważywszy na wielkie znaczenie przedmiotu ochrony czyny godzące w wolność gospodarczą i uczciwość obrotu stanowią co do zasady przestępstwa, wiele jednak stosunkowo drobnych czynów ujęto jako wykroczenia.

Wykroczenia z tego zakresu można podzielić zasadniczo na cztery grupy:

1. czyny naruszające elementarne zasady prowadzenia działalności gospodarczej określone w art. 65 i 66 prawa o działalności gospodarczej;
2. czyny bezpośrednio i jednoznacznie naruszające interesy klienta (kontrahenta), czy też bezpośrednio wyrządzające jemu szkodę (np. art. 134 k.w.);

3. czyny, których dokonanie należy traktować jako wstęp do działania na szkodę klientów (np. art. 135, 137 138a k.w.);
4. czyny związane z nieuczciwą konkurencją przejawiającą się głównie we wprowadzaniu klientów w błąd poprzez niewłaściwe oznaczenie towarów.

Czyny zabronione wskazane w art. 65 i 66 wskazane w ustawie prawo o działalności gospodarcze stanowią naruszenie najbardziej podstawowych wymogów prowadzenia działalności gospodarczej określonych w art. 9 – 13 tej ustawy.

Zgodnie z treścią art. 9 ustawy przedsiębiorca jest obowiązany spełniać określone przepisami prawa warunki wykonywania działalności gospodarczej, w szczególności dotyczące ochrony przed zagrożeniem życia, zdrowia ludzkiego i moralności publicznej, a także ochrony środowiska. Jeżeli przepisy szczególne nakładają obowiązek posiadania odpowiednich uprawnień zawodowych przy wykonywaniu określonego rodzaju działalności gospodarczej, przedsiębiorca jest obowiązany zapewnić, aby działalność gospodarcza była wykonywana bezpośrednio przez osobę legitymującą się posiadaniem takich uprawnień zawodowych (art. 10).

Ponadto w myśl przepisów art. 11 ust. 1 zakład główny, oddział oraz inne stałe miejsce wykonywania przez przedsiębiorcę działalności gospodarczej powinny być oznaczone na zewnątrz. Zewnętrzne oznaczenie, powinno zawierać:

- 1) oznaczenie przedsiębiorcy,
- 2) zwięzłe określenie przedmiotu wykonywanej działalności gospodarczej.

Jeżeli natomiast przedsiębiorca według uregulowań art. 12 ustawy oferuje towary lub usługi w sprzedaży bezpośredniej lub wysyłkowej za pośrednictwem środków masowego przekazu, sieci informatycznych lub druków bezadresowych, jest obowiązany do podania w ofercie co najmniej następujących danych:

- 1) oznaczenia przedsiębiorcy,
- 2) numeru, pod którym przedsiębiorca wpisany jest do rejestru przedsiębiorców, wraz z oznaczeniem sądu rejestrowego,
- 3) siedziby i adresu przedsiębiorcy.

Przedsiębiorca jest obowiązany ponadto do zamieszczania na towarach lub na ich opakowaniach wprowadzanych do obrotu informacji w języku polskim zawierających:

- 1) oznaczenie przedsiębiorcy – producenta towaru i jego adres,
- 2) nazwę towaru,

- 3) inne oznaczenia i informacje wymagane na podstawie odrębnych przepisów.

Treści art. 65 nadano brzmienie:

- „1. Kto nie wypełnia obowiązków, o których mowa w art. 9-12, podlega karze grzywny.
2. Tej samej karze podlega, kto dopuszcza się czynów określonych w ust. 1, działając za osobę prawną albo jednostkę organizacyjną nieposiadającą osobowości prawnej.”

Takie sformułowanie jest doskonałym przykładem przesłanek odpowiedzialności określonych w sposób bardzo ogólny (niemalże blankietowy), utrudnia precyzyjne pojęcie zasad odpowiedzialności co nie można uznać za zgodne z zasadą państwa prawa. Ten kształt przepisu sprawia, że trudne jest określenie wzajemnych relacji omawianego przepisu z uregulowaniem zawartym w art. 601 § 3 k.w. wskazującego, iż ten kto prowadząc działalność gospodarczą nie oznacza siedziby i miejsca prowadzenia tej działalności lub prowadząc działalność wytwórczą wprowadza do obrotu towary bez wymaganych oznaczeń, podlega karze ograniczenia wolności albo grzywny.

Poza obowiązkami wymienionymi w art. 9-12 ustawy do zakresu podstawowych obowiązków przedsiębiorcy – zgodnie z art. 13 ust. 1 ustawy należy powinnośc:

- 1) dokonywania lub przyjmowania płatności za pośrednictwem rachunku bankowego tego przedsiębiorcy w każdym przypadku, gdy stroną transakcji jest inny przedsiębiorca, a jednorazowa wartość należności lub zobowiązań przekracza równowartość 3 000 EURO albo równowartość 1 000 EURO, gdy suma wartości tych należności i zobowiązań powstałych w miesiącu poprzednim przekracza równowartość 10 000 EURO, przeliczanych na złote według kursu średniego walut obcych ogłaszanego przez Narodowy Bank Polski z ostatniego dnia miesiąca poprzedzającego miesiąc, w którym dokonywane są operacje finansowe,
- 2) zawiadomienia urzędu skarbowego, właściwego ze względu na podatek dochodowy, o posiadaniu rachunku bankowego związanego z wykonywaną działalnością gospodarczą, a w razie posiadania więcej niż jednego rachunku – do wskazania jednego z nich jako rachunku podstawowego i zawiadomienia o tym banku, w którym rachunek jest otwarty, oraz właściwego urzędu skarbowego; zawiadamiając urząd skarbowy, należy podać nazwę i adres banku oraz numer rachunku bankowego albo podstawowego rachunku bankowego,

- 3) zawiadomienia właściwego urzędu skarbowego oraz banku, w którym otwarty jest podstawowy rachunek bankowy związany z wykonywaną działalnością gospodarczą, o posiadaniu rachunków bankowych w innych bankach, informując o nazwach i adresach banków oraz o numerach rachunków bankowych,
- 4) zawiadomienia banków, w których otwarte są inne rachunki bankowe tego przedsiębiorcy, o nazwie i adresie banku, w którym otwarty jest rachunek podstawowy tego przedsiębiorcy związany z wykonywaną działalnością gospodarczą.

Przedsiębiorca będący jednak członkiem spółdzielczej kasy oszczędnościowo-kredytowej może realizować obowiązki określone w pkt 1 za pośrednictwem rachunku w tej spółdzielczej kasie oszczędnościowo-kredytowej. W takim przypadku w zawiadomieniach, o których mowa w ust. pkt 2–4, należy podać numer rachunku przedsiębiorcy oraz nazwę i adres spółdzielczej kasy oszczędnościowo-kredytowej (art. 13 ust. 2).

W razie zmiany stanu faktycznego w stosunku do zawiadomień, przedsiębiorca jest obowiązany do zgłoszenia tych zmian w terminie 14 dni od daty ich powstania (art. 13 ust. 3).

Przepis art. 66 ustawy wskazuje, iż ten, kto wbrew obowiązkowi określonymu w art. 13 ust. 1 pkt 1 i ust. 2 z pominięciem rachunku realizuje należności lub zobowiązania, których wartość przekracza kwoty określone w tym przepisie, podlega karze grzywny (ust. 1).

Karze grzywny, jednakże w wymiarze ograniczonym do 3 000 złotych podlega sprawca, który wbrew obowiązkom określonym w art. 13 ust. 1 pkt 2-4 i ust. 2 nie dokonuje zawiadomień określonych w tych przepisach albo wbrew obowiązkowi określonymu w art. 13 ust. 3 nie dokonuje zgłoszenia, o którym mowa w tym przepisie.

Do pierwszego typu wykroczeń można zaliczyć unormowanie zawarte w art. 15 ustawy z dnia 7 października 1999 r. o języku polskim (Dz.U. nr 90, poz. 999, ze zm.), zgodnie z którą kto w obrocie prawnym na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej stosuje wyłącznie obcojęzyczne nazewnictwo towarów i usług, ofert, reklam, instrukcji obsługi, informacji o właściwościach towarów i usług, warunków gwarancji, faktur, rachunków i pokwitowań, z pominięciem polskiej wersji językowej, podlega karze grzywny. Przepis tego artykułu przewiduje w razie ukarania za wykroczenia, o których mowa w ust. 1, można orzec nawiązkę nie wyższą niż 100 000 złotych z przeznaczeniem na Fundusz Promocji Twórczości, ustanowiony na podstawie art. 111 ustawy z dnia 4 lutego 1994 r. o prawie autorskim i prawach pokrewnych (Dz.U. nr 24, poz. 83 i nr 43, poz. 170 oraz z 1997 r. nr 43, poz. 272 i nr 88, poz. 554).

Do grupy wykroczeń **bezpośrednio i jednoznacznie naruszających interesy klienta czy też bezpośrednio wyrządzających mu szkodę** należą czyny określone w rozdziale XV kodeksu wykroczeń. Paragraf 1 artykułu 134 k.w. stwierdza, że ten kto przy sprzedaży towaru lub świadczeniu usług oszukuje nabywcę co do ilości, wagi, miary, gatunku, rodzaju lub ceny, jeżeli nabywca poniósł lub mógł ponieść szkodę nie przekraczającą 100 złotych, podlega karze aresztu, ograniczenia wolności albo grzywny. Odpowiedzialności podlega każdy, kto oszukuje klienta, a nie tylko ten kto trudni się handlem zawodowo. Zwrot „oszukuje” należy rozumieć jako działanie polegające na wprowadzaniu w błąd czy też wyzyskiwaniu cudzego błędu, jak i cudzej niezdolności do pojmowania znaczenia czynu w celu uzyskania korzyści majątkowej. O istocie tego wykroczenia decyduje również jego przedmiot. Otóż sprawca ponosi odpowiedzialność wykroczeniową wtedy, gdy jego czyn wyrządził, bądź mógł wyrządzić szkodę do 100 złotych. Natomiast po przekroczeniu tej kwoty sprawca odpowiada na zasadach określonych w kodeksie karnym. W myśl § 2 odpowiedzialności na wyżej wspomnianych warunkach podlega również ten, kto przy nabywaniu produktów rolnych lub hodowlanych oszukuje swojego dostawcę. Poza tym dokonanie nie jest jedyną formą popełnienia wykroczenia jaka w zgodzie z przepisem art. 134 obarczona jest sankcją. Według unormowań występujących w art. 134 § 3 usiłowanie wykroczenia określonego w § 1 lub 2 jest karalne. Karalne jest również podżeganie i pomocnictwo związane z tym wykroczeniem¹².

Kolejnym wykroczeniem z kodeksu wykroczeń zaliczanym do omawianej grupy jest czyn określony w art. 133. Odpowiedzialności na tej podstawie podlega ten, kto nabywa w celu odsprzedaży z zyskiem bilety wstępu na imprezy artystyczne, rozrywkowe lub sportowe albo kto bilety takie sprzedaje z zyskiem. Podkreślić należy, iż karalna jest jedynie odsprzedaż biletów, która odbywa się z zyskiem. Czyn ten może być popełniony tylko umyślnie i tylko w zamiarze bezpośrednim.

Innym zasługującym na uwagę jest wprowadzone jedną z ostatnich nowelizacji¹³ k.w. unormowanie zawarte w treści art. 138b § 1 k.w. karze grzywny podlega tu zachowanie osoby która, będąc zobowiązana na mocy orzeczenia sądu do zaniechania wykorzystywania lub do odwołania zalecenia stosowania ogólnych warunków umów albo wzoru umowy, nie stosuje się do tego obowiązku, zawierając w umowie niedozwo-

¹² Formy popełnienia przestępstwa zostały przybliżone w rozdziale 3 pierwszej części opracowania.

¹³ Art. 138b dodany przez art. 20 ustawy z dnia 2 marca 2000 r. o ochronie niektórych praw konsumentów oraz o odpowiedzialności za szkodę wyrządzoną przez produkt niebezpieczny (Dz.U. nr 22, poz. 271) z dniem 1 lipca 2000 r.

lone postanowienia umowne. Jeżeli orzeczenie sądu, dotyczy przedsiębiorcy nie będącego osobą fizyczną, odpowiedzialność przewidzianą w § 1 ponosi osoba kierująca przedsiębiorstwem lub osoba upoważniona do zawierania umów z konsumentami.

Do grupy **czynów, których dokonanie należy traktować jako wstęp do działania na szkodę klientów** zaliczyć można unormowania zawarte w art. 137 kodeksu. Według § 1 ten, kto w przedsiębiorstwie handlowym lub usługowym narusza przepisy o obowiązku uwidaczniania cen, podlega karze grzywny do 1.500 złotych albo karze nagany. Obowiązek taki został także przewidziany w art. 17 ustawy z dnia 26 lutego 1982 r. o cenach (Dz.U. z 1988 r. nr 27, poz. 195, z późn. zm.). Ustęp 1 artykułu stwierdza, że towar przeznaczony do sprzedaży detalicznej powinien być oznaczony ceną. Natomiast ustęp 4 mówi, iż w miejscach sprzedaży detalicznej towarów oraz świadczenia usług muszą być uwidocznione ceny w sposób zapewniający prostą i nie budzącą wątpliwości informację o ich wysokości, a w odniesieniu do cen urzędowych – także o ich rodzaju (cena urzędowa)¹⁴.

Celem unormowania zawartego w § 2 art. 137 k.w. jest ochrona konsumenta przed sprzedażą towaru niewiadomego pochodzenia, jak też prewencja przed sprzedażą towarów nielegalnego pochodzenia. Kierownik punktu sprzedaży detalicznej lub zakładu gastronomicznego, który nie ma faktur albo innych dowodów dostawy lub przyjęcia na towary przechowywane w punkcie sprzedaży detalicznej lub zakładzie gastronomicznym, podlega karze aresztu albo grzywny. Odpowiedzialności podlega jedynie zwierzchnik placówki handlowej czy usługowej, który zarzucany w art. 137 § 2 czyn może popełnić zarówno umyślnie jak i nieumyślnie.

Kolejną istotną regulację zawiera uregulowanie art. 138a kodeksu wykroczeń. W artykule tym zawarto 2 typy wykroczeń. Pierwsze z nich popełnia ten, kto zawierając umowę poza lokalem przedsiębiorstwa, nie okazuje konsumentowi dokumentu potwierdzającego prowadzenie działalności gospodarczej oraz dokumentu tożsamości. Podlega on wówczas karze grzywny. Tej samej karze podlega również sprawca, który zawierając umowę w cudzym imieniu poza lokalem przedsiębiorstwa, nie okazuje ponadto dokumentu potwierdzającego swoje umocowanie.

Art. 135 k.w. jest przepisem mającym na celu zabezpieczenie obrotu gospodarczego przed spekulacją. Według brzmienia przepisu obowiązującego od dnia 1 lipca 1985 r. ten kto, zajmując się sprzedażą towa-

¹⁴ Ten zakres regulacji zostanie utrzymany przez uchwaloną 5 lipca 2001 r. nową ustawę o cenach.

rów w przedsiębiorstwie handlu detalicznego lub w przedsiębiorstwie gastronomicznym, ukrywa przed nabywcą towar przeznaczony do sprzedaży lub umyślnie bez uzasadnionej przyczyny odmawia sprzedaży takiego towaru, podlega karze grzywny. Przepis ten odnosił się do sytuacji gdy np. kierownik sklepu ukrywał towar, aby sprzedać go później osobom przez siebie wybranym (tzw. sprzedaż „pod ladą”). W rzeczywistości gospodarczej i prawnej, a w szczególności z uwagi na skreślenie przepisu piętnującego spekulację (art. 132 k.w.) przepis ten zdecydowanie stracił na znaczeniu.

Przepisem, który można usytuować na pograniczu dwóch omówionych grup jest przepis art. 138 kodeksu, który stanowi, że ten, kto zajmując się zawodowo świadczeniem usług, żąda i pobiera za świadczenie zapłatę wyższą od obowiązującej albo umyślnie bez uzasadnionej przyczyny odmawia świadczenia, do którego jest obowiązany, podlega karze grzywny. Przepis odnosi się tylko do osób zawodowo świadczących usługi. Wykroczeniem jest żądanie i pobieranie wynagrodzenia za usługę w wysokości przewyższającej ustaloną wcześniej cenę (np. w cenniku). Redakcja tego przepisu wskazuje na to, że samo żądanie ceny wyższej nie powoduje powstania odpowiedzialności z art. 138 kodeksu, gdyż do powstania odpowiedzialności potrzebne jest łączne spełnienie przesłanek żądania i pobierania nadmiernego wynagrodzenia. Przepis ten zawiera również unormowanie poniekąd analogiczne do tego z art. 135 dotyczącego sprzedaży detalicznej. Otóż odpowiedzialności wykroczeniowej podlega również ten, kto albo umyślnie bez uzasadnionej przyczyny odmawia świadczenia, do którego jest obowiązany.

Do trzeciej grupy czynów przypisać można również niektóre wykroczenia umiejscowione w ustawach szczególnych jak art. 23 ustawy z dnia 3 kwietnia 1993 r. prawo o miarach (Dz.U. nr 55, poz. 248, z późn. zm.). Przepis ten zawiera katalog 6 wykroczeń przeciwko przepisom ustawy związanych głównie ze stosowaniem niewłaściwego narzędzia pomiarowego.

Art. 2 powołanej ustawy stwierdza, że we wszystkich dziedzinach życia publicznego do wyrażania wartości wielkości fizycznych należy stosować jednostki miar określone w ustawie. Przy czym wielkości te powinny być wyznaczane przy użyciu przyrządów pomiarowych odpowiadających warunkom określonym w ustawie. Art. 4 mówi, iż legalnymi jednostkami miar są: jednostki Międzynarodowego Układu Jednostek Miar (SI) oraz ich dziesiętne podwielokrotności i wielokrotności oraz

jednostki nie należące do układu SI, lecz dopuszczone do stosowania, wraz z jednostkami SI, w drodze rozporządzenia Rady Ministrów¹⁵. W art. 5 zostały zawarte wyjątki od tej zasady to znaczy, że inne jednostki miar niż wymienione mogą być stosowane:

1. na mocy porozumień międzynarodowych w dziedzinie transportu wodnego, lotniczego, kolejowego i drogowego,
2. w pracach badawczych,
3. we współpracy i wymianie międzynarodowej.

Za niewypełnienie nakazu stosowania wskazanych jednostek miar art. 23 ust. 1 pkt. ustawy przewiduje karę grzywny.

Zgodnie z treścią art. 8 Rada Ministrów określa, w drodze rozporządzenia:

- 1) wymagania techniczne i metrologiczne, którym powinny odpowiadać przyrządy pomiarowe podlegające kontroli metrologicznej, uwzględniając warunki właściwego stosowania tych przyrządów oraz okresy ważności dowodów kontroli,
- 2) metody oraz przebieg sprawdzania lub badania zgodności właściwości przyrządów pomiarowych z wymaganiami, o których mowa w pkt 1, uwzględniając stosowane wyposażenie pomiarowe oraz sposób dokumentowania wyników.

Wspomniana kontrola metrologiczna odbywa się według art. 9 w formie: legalizacji, uwierzytelnienia, zatwierdzenia typu.

Zgodnie z art. 10 ust. 2 ustawy **legalizacja** jest sprawdzeniem, stwierdzeniem i poświadczeniem przez organ administracji miar, że przyrząd pomiarowy spełnia wymagania przepisów metrologicznych i może być stosowany do celów wyszczególnionych w ustawie tj. w art. 10 ust. 1.

Natomiast według art. 11 ust. 2 **uwierzytelnienie** jest sprawdzeniem, stwierdzeniem i poświadczeniem, że przyrząd pomiarowy spełnia wymagania metrologiczne ustalone w przepisach, normach, zaleceniach międzynarodowych lub innych właściwych dokumentach, a jego wskazania zostały odniesione do państwowych wzorców jednostek miar i są z nimi zgodne w granicach określonych błędów pomiaru. Uwierzytelnieniu podlegają przyrządy pomiarowe mające znaczenie dla bezpieczeństwa życia, ochrony zdrowia i ochrony środowiska.

¹⁵ Rozporządzenie Rady Ministrów z 27 grudnia 1993 r. w sprawie dopuszczenia do stosowania jednostek miar nie należących do Międzynarodowego Układu Jednostek Miar SI. (Dz.U. nr 133, poz. 639).

Obowiązkowi zatwierdzenia typu (art. 16) podlegają produkowane w kraju lub sprowadzane z zagranicy przyrządy pomiarowe, podlegające legalizacji lub obowiązkowi uwierzytelnienia.

Zatwierdzenie typu przyrządu pomiarowego jest decyzją Prezesa Urzędu dopuszczającą, z zastrzeżeniem art. 18, przyrządy pomiarowe danego typu do legalizacji, uwierzytelnienia lub użytkowania w kraju, podejmowaną na podstawie badań prototypów lub egzemplarzy produkcyjnych tych przyrządów, po stwierdzeniu, że spełniają wymagania, o których mowa w art. 10 ust. 2 lub art. 11 ust. 2.

Z przepisów ustawy wynikają następujące powinności:

1. zakaz wprowadzania do obrotu i użytkowania przyrządów, które nie posiadają dowodu legalizacji, uwierzytelnienia, zatwierdzenia typu. Naruszenie tego zakazu stanowi, zgodnie z art. 23 ust 1 pkt. 1, wykroczenie zagrożone karą grzywny.
2. przyrządy pomiarowe podlegające legalizacji lub obowiązkowemu uwierzytelnieniu powinny być stosowane właściwie i zgodnie z przepisami, o których mowa w art. 8 pkt. 1. Przekroczenie tego zakazu jest wykroczeniem określonym w art. 23 ust. 2 pkt. 1.
3. przyrządy takie nie mogą być stosowane lub przechowywane w miejscu stosowania, w stanie gotowości do użycia: bez ważnego dowodu legalizacji lub uwierzytelnienia, jak też jeżeli z jakichkolwiek przyczyn przestały spełniać wymagania, o których mowa w art. 10 ust. 2 i art. 11 ust. 2, przed upływem okresu ważności dowodu legalizacji lub uwierzytelnienia. Ten, kto narusza zakaz podlega odpowiedzialności określonej w art. 23 ust. 2 pkt. 2 i 3.

Czwartą grupę wykroczeń stanowią **czyny związane z nieuczciwą konkurencją przejawiającą się głównie we wprowadzaniu klientów w błąd poprzez niewłaściwe oznaczenie towarów**. Ogólną definicję czynu nieuczciwej konkurencji można sformułować w oparciu o art. 3 ustawy z dnia 16 kwietnia 1993 r. o zwalczaniu nieuczciwej konkurencji¹⁶ (Dz.U. nr 47, poz. 211, z późn. zm.). Zgodnie z tym przepisem czynem nieuczciwej konkurencji jest działanie sprzeczne z prawem lub dobrymi obyczajami, jeżeli zagraża lub narusza interes innego przedsiębiorcy lub klienta.

Podstawową, najbardziej generalną przesłanką jest **sprzeczność postępowania sprawcy z prawem**. Jest spełniona wtedy, gdy czyn narusza powszechnie obowiązujące przepisy prawne, czyli takie, które są uznane przez Konstytucję za powszechnie obowiązujące źródła prawa.

¹⁶ Dalej cytowana również jako z.n.k.

W ustawie nie zawarto definicji „**dobrych obyczajów**”. Trudne byłoby również jej sformułowanie. Przyjąć jednak należy, iż chodzi tutaj o obyczaje przyjęte w środowisku osób prowadzących działalność gospodarczą. Za obyczaj należy przyjąć ustalony sposób zachowania się ludzi, z którymi dane środowisko społeczne wiąże ustalone oceny moralne i sankcje społeczne.

Czyn nieuczciwej konkurencji musi być nie tylko sprzeczny z prawem dobrymi obyczajami, ale również musi stanowić **zagrożenie lub naruszenie interesu innego przedsiębiorcy lub klienta**. Art. 2 zawiera definicję przedsiębiorcy rozumianego jako osoby fizyczne, osoby prawne oraz jednostki organizacyjne nie mające osobowości prawnej, które prowadząc, chociażby ubocznie, działalność zarobkową lub zawodową uczestniczą w działalności gospodarczej. Czyn nieuczciwej konkurencji nie może być utożsamiany jednoznacznie i zamiennie z rzeczywistą szkodą, gdyż do jego powstania konieczne jest naruszenie interesu uczestnika obrotu gospodarczego, czy też nawet same jego zagrożenie.

Poza ogólną definicją ustawa wylicza również przykładowo czyny nieuczciwej konkurencji (art. 3 ust. 2). Są nimi w szczególności:

- 1) wprowadzające w błąd oznaczenie przedsiębiorstwa,
- 2) fałszywe lub oszukańcze oznaczenie pochodzenia geograficznego towarów albo usług,
- 3) wprowadzające w błąd oznaczenie towarów lub usług,
- 4) naruszenie tajemnicy przedsiębiorstwa,
- 5) nakłanianie do rozwiązania lub niewykonania umowy,
- 6) naśladownictwo produktów,
- 7) pomawianie lub nieuczciwe zachwalanie,
- 8) utrudnianie dostępu do rynku,
- 9) przekupstwo osoby pełniącej funkcję publiczną, a także
- 10) nieuczciwa lub zakazana reklama.

Ustawa, obok zasad odpowiedzialności cywilnej i karnej przewiduje również powstanie odpowiedzialności wykroczeniowej. Zgodnie z art. 25 ustawy ten kto, umyślnie: oznaczając lub wbrew obowiązкови nie oznaczając towarów albo usług, wprowadza klientów w błąd co do pochodzenia, ilości, jakości, składników, sposobu wykonania, przydatności, możliwości zastosowania, naprawy, konserwacji lub innych istotnych cech towarów lub usług albo zataja ryzyko, jakie wiąże się z korzystaniem z nich, i wyrządza w ten sposób istotną szkodę klientowi, podlega karze grzywny albo aresztu.

Odpowiedzialności podlega sprawca, który umyślnie wprowadza swojego kontrahenta (klienta) w błąd poprzez nie oznaczanie lub wadliwe oznaczanie towarów i usług co do wymienionych właściwości. Przyjmując więc należy, iż wykroczenie to może popełnić przede wszystkim producent towarów np. w trakcie procesów produkcyjnych, a poza nim również importer danego towaru, który zaopatrując towar w polskojęzyczne oznaczenie wprowadza klienta w błąd. Pewne rozszerzenie pojęcia wprowadzenia w błąd poprzez brak oznaczenia bądź wadliwe oznaczenie znajdujemy w rozdziale 2 ustawy, gdzie doprecyzowano pojęcia poszczególnych czynów nieuczciwej konkurencji. Według art. 10 czynem nieuczciwej konkurencji jest takie oznaczenie towarów lub usług albo jego brak, które może wprowadzić klientów w błąd co do pochodzenia, ilości, jakości, składników, sposobu wykonania, przydatności, możliwości zastosowania, naprawy, konserwacji lub innych istotnych cech towarów albo usług, a także zatajenie ryzyka, jakie wiąże się z korzystaniem z nich. Dodać też należy, iż art. 8 stwierdza, że czynem nieuczciwej konkurencji jest też opatrywanie towarów lub usług fałszywym lub oszukańczym oznaczeniem geograficznym wskazującym bezpośrednio albo pośrednio na kraj, region lub miejscowość ich pochodzenia albo używanie takiego oznaczenia w działalności handlowej, reklamie, listach handlowych, rachunkach lub innych dokumentach.

W tym kontekście rozpatrywać należy różnicę pomiędzy fałszywym oznaczeniem a oznaczeniem oszukańczym. Przez fałszywe używanie oznaczeń należy rozumieć takie ich umieszczenie, które nieprawdziwie informuje o pochodzeniu towaru. Oszukańcze używanie to zaś takie, które prowadzi do powstania niezgodnych z prawdą skojarzeń, dzięki którym u klienta powstaje błędne przeświadczenie, iż towar odpowiada podanym właściwościom. Z kolei mówiąc o zatajeniu ryzyka uwzględnić należy sytuację, gdy celem postępowania jest utrzymanie w tajemnicy przed klientem możliwości narażenia się na pewne niebezpieczeństwo, jakie związane jest z danym towarem lub usługą.

Dużym podobieństwem do wyżej omówionych unormowań art. 25 cechują się przepisy określone w art. 51 ust. 1 ustawy z dnia 11 maja 2001 r. o warunkach zdrowotnych żywności i żywienia (Dz.U. nr 63, poz. 634). Wykroczeniem jest czyn, który polega na wprowadzaniu w błąd – przez oznaczenie lub w inny sposób – co do jakości zdrowotnej lub wartości odżywczej środka spożywczego, używki, substancji pomagających w przetwarzaniu albo dozwolonej substancji dodatkowej lub innych dodatków do środków spożywczych i używek. W stosunku do art. 25 ustawy o zwalczaniu nieuczciwej konkurencji występują dwie

podstawowe różnice. Po pierwsze, przepis ustępu 1 zawiera unormowania o większym stopniu szczegółowości niż art. 25 z.n.k. Karalne tutaj jest wprowadzanie w błąd jedynie co do zdrowotnej jakości lub właściwości odżywczej środka spożywczego, używki albo substancji dodatkowej dozwolonej – unormowanie odnosi się do wyróżnionych asortymentów spożywczych i do wyróżnionych ich właściwości, a nie jak to ma miejsce w art. 25 z.n.k. do wszystkich towarów i usług. Po drugie, o ile art. 25 z.n.k. dotyczy wprowadzania w błąd co do wymienionej w tym przepisie gamy właściwości poprzez oznakowanie towaru czy usługi lub jego brak, o tyle przepis pkt. 1 odnosi się również do wprowadzania w błąd kontrahenta w inny sposób niż brak prawidłowego oznaczenia.

Z przepisem art. 25 ustawy o zwalczaniu nieuczciwej konkurencji w pewien sposób koresponduje unormowanie zawarte w art. 136 k.w. Zgodnie z § 1 tego artykułu ten, kto z towarów przeznaczonych do sprzedaży umyślnie usuwa utrwalone na nich oznaczenie określające ich cenę, termin przydatności do spożycia lub datę produkcji, jakość, gatunek lub pochodzenie, podlega karze aresztu, ograniczenia wolności albo grzywny. Odpowiedzialności w mniejszych granicach, w oparciu o § 2 podlega również sprawca, który przeznacza do sprzedaży towary z usuniętym trwałym oznaczeniem ich ceny, terminu przydatności do spożycia lub daty produkcji, jakości, gatunku lub pochodzenia albo towary niewłaściwie oznaczone. Czyn taki zagrożony jest karą ograniczenia wolności albo grzywny do 1500 złotych.

Odpowiedzialność ponosić będzie sprawca, który usuwa prawidłowe oznaczenia z produktów. Stwierdzić należy, iż nie w każdej sytuacji pozbawianie towaru oznaczeń jest karalne, gdyż ustawa przewiduje, iż towar z którego umyślnie usunięto oznaczenia musi być koniecznie przeznaczony do sprzedaży. Nie jest również konieczne, aby umyślne działanie w przytoczonym celu było nacechowane chęcią pozyskania korzyści majątkowej. Poza tym według § 3 usiłowanie wykroczenia określonego w § 1 oraz podżeganie do niego i pomocnictwo są karalne. O ile wykroczenie opisane w § 1 może być popełnione wyłącznie umyślnie, o tyle te z § 2 może być popełnione umyślnie jak i nieumyślnie. Oznacza to, iż ukarana może zostać również osoba, która przeznacza do sprzedaży towary z usuniętym trwałym oznaczeniem tylko wskutek niedbalstwa.

Oprócz przedstawionych powyżej przypadków odpowiedzialnością wykroczeniową zagrożona jest również działalność, która polega na oznaczeniu towarów w nieuprawniony sposób, przy zastosowaniu nielegalnie zastrzeżonych oznaczeń. Karę grzywny jako konsekwencję powyższego postępo-

wania przewiduje ustawa z dnia 30 czerwca 2000 r. Prawo własności przemysłowej (Dz.U. z 2001 r. nr 49, poz. 508). Na podstawie art. 307 i 308 odpowiedzialności wykroczeniowej podlega ten, kto w celu wprowadzenia do obrotu oznacza przedmioty niechronione patentem, prawem ochronnym na wzór użytkowy lub prawem z rejestracji wzoru przemysłowego, topografii układu scalonego lub rejestracji na oznaczenie geograficzne, napisami lub rysunkami mającymi wywołać mylne mniemanie, że przedmioty te korzystają z takiej ochrony. Tej samej karze podlega, kto takie przedmioty, wiedząc o mylnym ich oznaczeniu, wprowadza do obrotu albo do celów obrotu przygotowuje lub przechowuje, albo podaje w ogłoszeniach, zawiadomieniach lub w inny sposób wiadomości mające wywołać mniemanie, że te przedmioty korzystają z ochrony prawnej. Karze grzywny na podstawie art. 308 tej ustawy podlega sprawca, który wprowadza do obrotu towary oznaczone znakiem towarowym z wyróżnikiem mającym wywołać mylne mniemanie, że przedmioty te korzystają z takiej ochrony.

Ukaraniu podlegać może nieuprawnione używanie oznaczeń organizacji o zasięgu międzynarodowym. I tak zgodnie z art. 57 w związku z art. 11 ust. 3 ustawy z dnia 18 stycznia 1996 r. o kulturze fizycznej (Dz.U. z 2001 r. 81, poz.889), karze grzywny podlega ten, kto nie będąc do tego uprawnionym wykorzystuje bądź używa symboliki olimpijskiej oraz nazw „Igrzyska Olimpijskie” oraz „Komitet Olimpijski”. Ustęp 3 tego artykułu stwierdza, że należy w tej sytuacji orzec nawiązkę na rzecz Polskiego Komitetu Olimpijskiego w wysokości 100 000 złotych.

Art. 15 ustawy z dnia 16 listopada 1964 r. o Polskim Czerwonym Krzyżu (Dz.U. nr 41, poz. 276) zabrania pod karą grzywny do 2500 złotych używania wbrew przepisom ustawy godeł, znaków i nazw należących do Czerwonego Krzyża. Zakaz ten dotyczy używania godła Czerwonego Krzyża oraz Związku Szwajcarskiego w sytuacjach innych niż dozwolone prawem międzynarodowym, jak też używania w sposób nieuprawniony nazw „Polski Czerwony Krzyż”, „Czerwony Krzyż” lub „Krzyż Genewski”. Dotyczy to również „Czerwonego Półksiężycy” oraz „Czerwonego Lwa i Słońca”. Karane jest również używanie naśladownictwa tych znaków i nazw.

Podobnego rodzaju odpowiedzialność przewiduje również dekret z dnia 26 kwietnia 1949 r o ochronie godła i nazwy Światowej Organizacji Zdrowia. (Dz.U. nr 25, poz. 185), którego art. 2 stwierdza, że ten kto, wbrew przepisowi art. 1 używa godła, nazwy lub skrótu nazwy Światowej Organizacji Zdrowia albo znaku stanowiącego naśladownictwo godła tej Organizacji, podlega karze grzywny do 2 500 zł. Dodać należy, iż w myśl art. 1 tego dekretu prawo używania godła, nazwy lub

skrótowi nazwy Światowej Organizacji Zdrowia służy wyłącznie tej Organizacji oraz osobom fizycznym i prawnym, upoważnionym do tego przez Dyrektora Generalnego Światowej Organizacji Zdrowia.

Przy omawianiu wykroczeń dotyczących naruszenia zasad uczciwości konkurencji zwrócić należy uwagę na jeszcze jeden typ wykroczenia. Art. 26 ust. 1 ustawy o zwalczaniu nieuczciwej konkurencji przewiduje pociągnięcie do odpowiedzialności (areszt albo grzywna) osoby, która w celu szkodenia przedsiębiorcy, rozpowszechnia nieprawdziwe lub wprowadzające w błąd wiadomości o przedsiębiorstwie, a w tym o osobach nim kierujących, wytwarzanych towarach, świadczonych usługach, stosowanych cenach, albo o sytuacji gospodarczej czy prawnej przedsiębiorstwa. Sprawca takiego czynu *de facto* dokonuje zniesławienia, rozumianego jako informowanie o pewnej treści, która stanowi zarzut. Dla bytu tego wykroczenia konieczne jest istnienie osoby odbiorcy, innego niż ten do kogo się wiadomość odnosi, gdyż jedynie w takim przypadku będziemy mieli do czynienia z wpływem na opinię publiczną. Pozostaje tutaj bez znaczenia dla zaistnienia wykroczenia, czy wypowiedź była publiczna (tj. skierowana do nieograniczonej liczby odbiorców) czy też niepubliczna. Ważne jest natomiast, aby sprawcy można byłoby zarzucić działanie mające na celu szkodenie przedsiębiorcy poprzez poniżenie jego lub jego firmy, czy też pozbawienie go dobrego imienia i zaufania koniecznego do prowadzenia określonego rodzaju działalności. Z uwagi na kierunkowy charakter tego wykroczenia może ono być popełnione jedynie umyślnie.

Kara aresztu albo grzywny może być orzeczona zgodnie z art. 26 ust. 2 również wobec osoby, która w celu przysporzenia korzyści majątkowej lub osobistej sobie, swojemu przedsiębiorstwu, lub osobom trzecim, rozpowszechnia nieprawdziwe lub wprowadzające w błąd wiadomości o swoim przedsiębiorstwie lub o przedsiębiorcy, a w tym o osobach nim kierujących, wytwarzanych towarach, świadczonych usługach, stosowanych cenach, albo o sytuacji gospodarczej czy prawnej przedsiębiorcy czy przedsiębiorstwa. Zasadniczej różnicy pomiędzy unormowaniami występującymi w ust. 1 i 2 należy się dopatrywać w tym, iż celem działania określonego w ust. 1 jest zamiar szkodenia przedsiębiorcy, natomiast wykroczenie określone w ust. 2 jest ukierunkowane chęcią przysporzenia korzyści. Z tego wynika, iż o ile w pierwszym przypadku zniesławienie odnosi się do rozpowszechniania negatywnego obrazu firmy czy przedsiębiorcy, o tyle działanie w celu osiągnięcia korzyści objawiać się będzie w zasadzie w nieuprawnionym tworzeniu pozytywnego *image* firmy, bądź przedsiębiorcy.

Rozdział 2

Zagrożenia karą grzywny w związku z zatrudnianiem pracowników

A. Uwagi wprowadzające

Prowadzenie działalności gospodarczej, niezależnie od formy w jakiej jest realizowane na ogół wymaga zatrudniania osób. W przeważającej mierze zatrudnienie jest realizowane na podstawie umów o pracę. Stąd też zarówno początkujący, jak również doświadczony przedsiębiorca powinien mieć na uwadze przepisy, które nakładają na niego – jako pracodawcę w rozumieniu przepisów prawa pracy- szereg obowiązków z tym związanych. Obowiązki te zawarte zostały zarówno w Kodeksie pracy, jak również w innych ustawach. Zakresem swoim obejmują one bardzo różnorodne aspekty – od szeroko rozumianych praw pracowniczych, przez zagadnienia bezpieczeństwa i higieny pracy, kwestie legalności zatrudnienia, aż po przepisy związane z systemem ubezpieczeń społecznych. Dopuszczenie się naruszenia tych norm przez świadome działanie lub zaniechanie, jak również w wyniku niedbalstwa albo lekkomyślności w większości przypadków (gdy przepis tak stanowi) równoznaczne będzie z popełnieniem wykroczenia zagrożonego karą grzywny.

B. Regulacje zawarte w Kodeksie pracy i innych ustawach, w stosunku do których kontrola przestrzegania leży w kompetencji Państwowej Inspekcji Pracy

Z punktu widzenia częstotliwości popełnianych wykroczeń oraz ich ciężaru gatunkowego, niewątpliwie najistotniejszą dla pracodawców regulacją prawną są postanowienia zawarte w dziale trzynastym Kodeksu pracy „Odpowiedzialność za wykroczenia przeciwko prawom pracownika” – art. 281–283. Przepisy te stanowią wyraz ochrony praw pracowniczych w najważniejszych obszarach prawa pracy, w których, jak wskazuje praktyka, najczęściej dochodzi do konfliktu interesów pomiędzy stronami stosunków pracy. Ustanawiają one katalog wykroczeń przeciwko prawom pracowniczym określając podmioty, które mogą popełnić te wykroczenia, warunki jakim powinien odpowiadać czyn lub zaniechanie tych podmiotów, tak aby można było mówić o popełnieniu wykroczenia (znamiona popełnienia wykroczenia) oraz sankcje, które mogą być z tego tytułu zastosowane.

Zgodnie z przepisem art. 281 K.p. karze grzywny podlega każdy, kto będąc pracodawcą lub działając w jego imieniu dopuszcza się następujących działań lub zaniechań (tam gdzie istniał obowiązek określonego przepisami działania):

1. zawiera umowę cywilnoprawną w warunkach, w których zgodnie z art. 22 § 1 powinna być zawarta umowa o pracę,
2. nie potwierdza na piśmie, w terminie 7 dni, zawartej z pracownikiem umowy o pracę,
3. wypowiada lub rozwiązuje z pracownikiem stosunek pracy bez wypowiedzenia, naruszając w sposób rażący przepisy prawa pracy,
4. stosuje wobec pracowników inne kary niż przewidziane w przepisach prawa pracy o odpowiedzialności porządkowej pracowników,
5. narusza przepisy o czasie pracy lub przepisy o ochronie pracy kobiet i zatrudnianiu młodocianych,
6. nie prowadzi dokumentacji w sprawach związanych ze stosunkiem pracy oraz akt osobowych pracowników.

Odpowiedzialności na podstawie tego przepisu podlegać może osoba będąca pracodawcą lub też działająca w jego imieniu. Przez „pracodawcę” w rozumieniu omawianej regulacji należy rozumieć jedynie pracodawcę „indywidualnego” (osobę fizyczną). Wynika to z brzmienia przepisu, jak również z przyjętej w polskim ustawodawstwie karnym zasady nie stosowania sankcji o charakterze karnym, bądź wykroczeniowym wobec osób prawnych oraz innych podmiotów zbiorowych. Okoliczność, że pracodawca jest osobą fizyczną nie przesądza o tym, że ponosi on odpowiedzialność za wykroczenia przeciwko prawom pracownika w należącym do niego zakładzie pracy. Ponosi odpowiedzialność jeśli zarządza zakładem osobiście – to znaczy osobiście dokonuje czynności w sprawach z zakresu prawa pracy w rozumieniu art. 31 Kodeksu pracy. Odpowiedzialność pracodawcy może być wyłączona jeśli powierzył on określonej osobie zarządzanie zakładem, ponieważ to właśnie ta osoba, jako działająca w imieniu pracodawcy w sprawach z zakresu prawa pracy będzie ponosić odpowiedzialność za swoje decyzje lub zaniebdania.

W przypadku pracodawców będących spółkami prawa handlowego z reguły odpowiedzialność dotyczyć będzie pracowników tych spółek, którzy działają w imieniu pracodawcy w rozumieniu art. 31 K.p., a zatem tych, którzy zostali upoważnieni do dokonywania czynności z zakresu prawa pracy. W pewnych przypadkach również osoba działająca w imieniu pracodawcy w sprawach z zakresu prawa pracy, która nie ma statusu pra-

cownika może ponosić odpowiedzialność za dokonane wykroczenia wymienione w art. 281 K.p. Pewien problem praktyczny rodzi się w przypadku, gdy w imieniu pracodawcy, w sprawach z zakresu stosunków pracy działa organ kolegialny (zarządzający). Wówczas odpowiedzialność za wykroczenie nie jest wyłączona, ale nie ponosi jej ten organ, lecz poszczególne osoby wchodzące w jego skład i to zawsze w zależności od podjętych, zindywidualizowanych czynów i stopnia zawinienia.

Wykroczenie zawarcia umowy cywilnoprawnej w warunkach, w których zgodnie z art. 22 § 1 powinna być zawarta umowa o pracę zostało wprowadzone do Kodeksu pracy w związku z przepisem art. 22 § 11 K.p. Przepis ten stanowi, iż zatrudnienie osoby w warunkach charakterystycznych dla stosunku pracy jest zatrudnieniem w ramach tego stosunku, bez względu na nazwę zawartej przez strony umowy. Intencją ustawodawcy było niewątpliwie ograniczenie praktyki zawierania umów cywilnoprawnych (umowy zlecenia, umowy o dzieło, umowy agencyjnej) w sytuacjach gdy powinien być nawiązany stosunek pracy, który jest dla osoby świadczącej pracę korzystniejszą formą. Do znamion wykroczenia należy zawarcie przez pracodawcę umowy cywilno-prawnej w sytuacji, gdy wykonywana przez zatrudnioną osobę praca nosi następujące cechy:

1. jest wykonywana przez pracownika osobiście,
2. jest wykonywana odpłatnie,
3. pracownik jest hierarchicznie podporządkowany w procesie pracy swojemu przełożonemu,
4. ryzyko gospodarcze, produkcyjne i osobowe obciąża pracodawcę,
5. istnieje ciągłość świadczenia pracy, łącząca się zwłaszcza z tym, że pracownik nie zobowiązuje się do wykonania określonego dzieła, lecz do starannego działania w procesie pracy.

Zaistnienie powyższych przesłanek jest w każdym indywidualnym przypadku badane przez inspektora pracy, który w przypadku stwierdzenia naruszenia prawa pracy może podjąć dwojakiemu rodzaju działania:

1. na podstawie art. 631 Kodeksu postępowania cywilnego może on wnieść powództwo do sądu pracy o ustalenie istnienia stosunku pracy, nawet wbrew woli zainteresowanego,
2. niezależnie od możliwości wymieniowej w pkt. 1, może skierować wniosek o ukaranie karą grzywny czy nałożyć mandat za popełnione wykroczenie z art. 281 pkt.1 K. p.

Należy podkreślić, że przesłanką stwierdzenia popełnienia przez przedsiębiorcę wykroczenia nie jest wcześniejsze orzeczenie Sądu Pracy ustalające istnienie stosunku pracy (zamiast umowy cywilnoprawnej).

Podstawowym obowiązkiem pracodawcy jest zgodnie z art. 29 § 1 K. p. zawarcie z pracownikiem umowy o pracę. Umowa taka powinna określać rodzaj umowy (zawarta na czas nie określony, na czas określony, na okres próbny, bądź na czas wykonywania określonej pracy), rodzaj pracy i miejsce jej wykonywania oraz termin rozpoczęcia pracy, a także wysokość wynagrodzenia. Umowa zawierająca wszystkie wymienione składniki (nazywane składnikami koniecznymi umowy o pracę) powinna być zawarta na piśmie. W przypadku gdy, pracodawca naruszył obowiązek zachowania formy pisemnej umowy o pracę, wówczas zgodnie z § 3 art. 29 K. p. powinien niezwłocznie, nie później jednak niż w ciągu 7 dni od dnia rozpoczęcia pracy potwierdzić pracownikowi na piśmie rodzaj umowy i jej warunki. Wobec tego pracodawca nie popełnia wykroczenia, jeśli dokonuje potwierdzenia zawartej ustnie umowy o pracę w terminie 7 dni od rozpoczęcia przez pracownika wykonywania swoich obowiązków.

Na podstawie art. 281 pkt. 2 K. p., **niepotwierdzenie na piśmie, w terminie 7 dni, zawartej z pracownikiem umowy o pracę** stanowi wykroczenie przeciwko prawom pracownika. Analizując treść przywołanego przepisu, stwierdzić należy, iż znamię wykroczenia zostało określone ogólnie, jako „niepotwierdzenie zawartej umowy o pracę”, bez określenia jakie składniki musi zawierać sporządzony dokument, aby można było mówić o umowie o pracę potwierdzonej w formie pisemnej. Uznać należy, iż wobec rodzących się w tej kwestii wątpliwości pracodawca skutecznie uchroni się od zarzutu popełnienia wykroczenia jedynie wtedy, gdy pisemne potwierdzenie zawartej umowy o pracę zawierać będzie wszystkie składniki konieczne umowy o pracę, o których mowa w art. 29 § 1 K. p.

Zgodnie z punktem 3 omawianego artykułu, wykroczeniem jest **rażące łamanie przez pracodawcę przepisów prawa pracy przy wypowiedzaniu, bądź rozwiązywaniu bez wypowiedzenia stosunków pracy**. Zatem, aby doszło do popełnienia wykroczenia muszą być spełnione łącznie dwie przesłanki: naruszenie przez pracodawcę odpowiednich przepisów Kodeksu pracy oraz „rażący” charakter działania pracodawcy. Nie każde więc nieuzasadnione rozwiązanie umowy o pracę stanowić będzie wykroczenie w rozumieniu art. 281 pkt. 3 K. p. Określenie „rażące naruszenie” stanowi przykład tzw. terminu nieostrego, co w praktyce oznacza, iż w każdym indywidualnym przypadku ustalenia zaistnienia tej przesłanki dokonywać będzie organ orzekający w sprawach o wykroczenia. Warto jednak wskazać, iż na ogół z „rażącym naruszeniem” bę-

dziemy mieli do czynienia wówczas, gdy bezprawność konkretnego rozwiązania stosunku pracy jest dla każdego oczywista i przez to budzi szczególną, społeczną dezaprobatę.

Jak się wydaje organy kontroli nie powinny dopatrywać się wykroczenia w szczególności w sytuacjach, gdy co prawda wadliwie zastosowano przepis prawa pracy, lecz stan faktyczny był skomplikowany. Stąd też nawet jeśli w postępowaniu sądowym zapadło korzystne dla pracownika orzeczenie, nie uzasadnia to automatycznego pociągnięcia pracodawcy do odpowiedzialności z tytułu popełnienia wykroczenia, zwłaszcza gdy zapadły niejednolite rozstrzygnięcia w poszczególnych instancjach.

Jeśli chodzi o wykaz przepisów, których naruszenie może spowodować popełnienie omawianego wykroczenia należy wskazać przede wszystkim na następujące artykuły Kodeksu pracy oraz inne przepisy prawa pracy:

1. przepisy ogólne o rozwiązywaniu umów o pracę – art. 30 K.p.,
2. przepisy określające dopuszczalność, tryb, procedurę i inne zasady rozwiązywania umów o pracę za wypowiedzeniem. – art. 32–43 K.p., przepisy określające dopuszczalność, tryb, procedurę i inne zasady rozwiązywania umów o pracę bez wypowiedzenia zarówno z winy jak i w sposób niezawiniony przez pracownika art. 52–56 K.p.,
3. przepisy zawarte w innych ustawach wprowadzających szczególną ochronę przed wypowiedzeniem i rozwiązaniem stosunku pracy.,
4. przepisy dotyczące omawianej materii, a zawarte w przepisach branżowych oraz pragmatykach służbowych oraz przepisy dotyczące stosunku pracy z powołania, wyboru oraz mianowania.

W punkcie 4 artykułu 281 K.p. jako wykroczenie określono działanie pracodawcy polegające na **stosowaniu wobec pracowników innych kar niż przewidziane w przepisach prawa pracy o odpowiedzialności porządkowej pracowników** (art. 108–1131 K.p.). Zamknięty katalog kar jakie pracodawca może stosować w stosunku do pracowników w ramach tzw. odpowiedzialności porządkowej zawiera art. 108 K.p. Są to: kara upomnienia, kara nagany, kara pieniężna. Katalog ten może być zmodyfikowany w innych pozakodeksowych przepisach prawa pracy – np. w tzw. pragmatykach służbowych. Należy jednak pamiętać, iż nawet jeśli przepis szczególny wprowadza możliwość zastosowania innej określonej kary, ma on zastosowanie jedynie do ściśle oznaczonej w danym akcie prawnym kategorii pracowników. Każda z kar powinna być udzielana w formie pisemnej z zachowaniem określonej przepisami procedury. Wykroczenie określone w omawianym przepisie polegać może na zastosowaniu innej kary niż dozwolona w danym przypadku, a zatem

np.: sankcji publicznego napiętnowania pracownika, udzielenia „ustnej nagany”, sankcji obniżenia wynagrodzenia, bądź obniżenia wymiaru urlopu wypoczynkowego itp. Wykroczeniem będzie również modyfikowanie kar przewidzianych w Kodeksie pracy, a więc np. zastosowanie kary pieniężnej w wyższym wymiarze niż dopuszczalny. Pamiętać należy, że dla stwierdzenia popełnienia przez pracodawcę wykroczenia z omawianego artykułu nie ma znaczenia fakt, czy po stronie ukaranego pracownika nastąpiło naganne zachowanie uzasadniające zastosowanie kary, czy też nie. Liczy się sam fakt zastosowania środka, który nie jest przewidziany w dopuszczalnym katalogu kar.

Przepis art. 281 K.p. pkt. 5 w sposób ogólny ustanawia odpowiedzialność wykroczeniową w trzech obszarach prawa pracy, a mianowicie w zakresie **naruszania przepisów o czasie pracy, przepisów dotyczących ochrony pracy kobiet oraz przepisów dotyczących zasad zatrudniania pracowników młodocianych.**

Naruszenia przepisów o czasie pracy (Dział szósty Kodeksu pracy – art. 128 i nast. oraz przepisy pozakodeksowe) w praktyce najczęściej oznacza:

1. stosowanie wyższego niż dopuszczalny wymiaru czasu pracy na dobę lub przeciętnego na tydzień w przyjętym okresie rozliczeniowym. Wykroczeniem jest np. ustalenie wyższego niż przeciętnie 42 godziny na tydzień wymiaru czasu pracy w przyjętym okresie rozliczeniowym. Wykroczeniem jest również stosowanie wyższego niż 8 godzin na dobę wymiaru czasu pracy bez przestrzegania warunków określonych przepisami kodeksu pracy zezwalającymi na stosowanie takiego podwyższonego wymiaru,
2. nie ustalenie rozkładu czasu pracy. Brak rozkładu czasu pracy uniemożliwia kontrolę przestrzegania przepisów o czasie pracy, w szczególności dotyczących wymiaru czasu pracy,
3. nieprzestrzeganie warunków i trybu przedłużania okresu rozliczeniowego, o którym mowa w przepisach art. 1294 K.p.,
4. stosowanie przekraczającego osiem godzin na dobę wymiaru czasu pracy do:
 - pracowników zatrudnionych na stanowiskach pracy, na których występują przekroczenia najwyższych dopuszczalnych stężeń i natężeń czynników szkodliwych dla zdrowia,
 - pracownic w ciąży,
 - pracownic opiekujących się dzieckiem do lat czterech, bez ich zgody,
 - młodocianych (art. 202 § 1 i § 2 K.p.),

5. naruszanie skróconych wymiarów czasu pracy pracowników zatrudnionych w warunkach szczególnie uciążliwych lub szczególnie szkodliwych dla zdrowia.
6. stosowanie pracy w godzinach nadliczbowych ze względu na szczególne potrzeby pracodawcy w wymiarze przekraczającym 4 godziny na dobę i 150 godzin w roku kalendarzowym,
7. zatrudnianie w godzinach nadliczbowych kobiet w ciąży (art. 178 § 1 K.p.), kobiet opiekujących się dzieckiem w wieku do lat czterech bez ich zgody (art. 178 § 2 K.p.), młodocianych (art. 203 § 1 K.p.),
8. zatrudnianie w godzinach nadliczbowych ze względu na szczególne potrzeby pracodawcy pracowników zatrudnionych na stanowiskach pracy, na których występują przekroczenia najwyższych dopuszczalnych stężeń i natężeń czynników szkodliwych dla zdrowia (art. 1331 K.p.),
9. ustalenie mniej niż osiem godzin czasu trwania pory nocnej, zatrudnianie w porze nocnej kobiet w ciąży (art. 178 § 1 K.p.), kobiet opiekujących się dzieckiem w wieku do lat czterech bez ich zgody (art. 178 § 2 K.p.) i młodocianych (art. 203 § 1 K.p.),
10. stosowanie pracy w niedzielę lub święto w innych przypadkach niż określone przepisami art. 139 K. p., nie udzielenie pracownikowi zatrudnionemu w niedzielę innego dnia wolnego od pracy w tygodniu albo rekompensaty wynikającej z przepisu art. 134 § 2 K.p.,
11. niezapewnianie co trzeciej niedzieli wolnej od pracy – poza zatrudnionymi w czterobrygadowej, a także grupowej organizacji pracy – pracownikom zatrudnionym w zakładach pracy, w których praca odbywa się również w niedzielę (art. 140 § 2 K.p.),
12. nieudzielanie pracownikowi za czas dyżuru rekompensaty określonej przepisami art. 144 § 2 K.p.,
13. niewliczanie do okresu pracy młodocianego czasu nauki (art. 202 § 3 K.p.),
14. nieudzielanie pracownikom, których dobowy wymiar czasu pracy wynosi co najmniej sześć godzin, przerwy trwającej nie mniej niż 15 minut (art. 12910 K.p.),
15. nieprowadzenie ewidencji czasu pracy w sposób określony przepisami § 8 ust. 1 rozporządzenia Ministra Pracy i Polityki Socjalnej z dnia 28 maja 1996 r. w sprawie zakresu prowadzenia przez pracodawców dokumentacji w sprawach związanych ze stosunkiem pracy oraz sposobu prowadzenia akt osobowych pracownika (Dz.U. nr 62, poz. 286).

Dział ósmy Kodeksu pracy oraz przepisy wykonawcze regulują zakres ochrony pracy kobiet. W tej kwestii zwrócić należy szczególną uwagę na

następujące czyny, których popełnienie należy uznać za wykroczenie:

1. zatrudnianie pracownicy przy pracach dla niej wzbronionych określonych w rozporządzeniu wykonawczym,
2. naruszanie przepisów o ochronie trwałości stosunku pracy pracownicy w ciąży lub w okresie urlopu macierzyńskiego,
3. łamanie zakazu zatrudniania kobiet w ciąży w godzinach nadliczbowych, porze nocnej oraz delegowania bez jej zgody poza stałe miejsce pracy,
4. odmowa przeniesienia pracownicy w ciąży do innej pracy, jeśli jest to konieczne ze względu na stan ciąży i jest stwierdzone przez lekarza,
5. nieudzielanie urlopu macierzyńskiego lub obniżenie jego wymiaru,
6. nieudzielanie obowiązkowej przerwy na karmienie piersią.

W zakresie odnoszącym się do ochrony pracy młodocianych (który został uregulowany w dziale dziewiątym K.p. i przepisach wykonawczych), za wykroczenie może być uznane:

1. zatrudnianie osób, które nie ukończyły 15 lat. (art. 190 § 2 K.p.), poza przewidzianymi w przepisach wyjątkami,
2. przyjęcie do pracy młodocianego, który nie ukończył szkoły podstawowej (za wyjątkiem sytuacji kiedy z obowiązku tego został zwolniony),
3. przyjęcie do pracy młodocianego, który nie posiada kwalifikacji zawodowych, w innym celu niż przygotowanie zawodowe, chyba że został on z tego obowiązku zwolniony na podstawie przepisów szczególnych,
4. nie prowadzenie ewidencji pracowników młodocianych,
5. nie zapewnienie czasu wolnego na dokończenie kształcenia się,
6. nie przestrzeganie norm czasu pracy pracowników młodocianych oraz zatrudnianie w godzinach nadliczbowych i porze nocnej,
7. zatrudnianie przy pracach wzbronionych określonych w rozporządzeniu wykonawczym.

Ostatnim typem wykroczenia zawartym w przepisach art. 281 K.p. jest czyn określony w punkcie 6, polegający na **nieprowadzeniu dokumentacji w sprawach związanych ze stosunkiem pracy oraz akt osobowych**. Obowiązek prowadzenia tego typu dokumentacji wynika z treści art. 94 pkt. 9a K.p., natomiast szczegółowe zasady prowadzenia dokumentacji i akt osobowych określa, wspomniane już wcześniej rozporządzenie w sprawie zakresu prowadzenia przez pracodawców dokumentacji w sprawach związanych ze stosunkiem pracy oraz sposobu prowadzenia akt osobowych pracownika.

Przepis art. 282 Kodeksu pracy, który zawiera kolejny katalog wykroczeń przeciwko prawom pracownika stanowi w § 1, iż karze grzywny

podlega ten kto, wbrew obowiązкови:

1. nie wypłaca w ustalonym terminie wynagrodzenia za pracę lub innego świadczenia przysługującego pracownikowi, albo uprawnionemu do tego świadczenia członkowi rodziny pracownika, wysokość tego wynagrodzenia lub świadczenia bezpodstawnie obniża albo dokonuje bezpodstawnych potrąceń,
2. nie udziela przysługującego pracownikowi urlopu wypoczynkowego lub bezpodstawnie obniża wymiar tego urlopu,
3. nie wydaje pracownikowi świadectwa pracy.

Zgodnie z § 2 tego artykułu, tej samej karze podlega, kto wbrew obowiązкови nie wykonuje podlegającego wykonaniu orzeczenia sądu pracy lub ugody zawartej przed komisją pojednawczą lub sądem pracy.

Podmiotem mogącym ponosić odpowiedzialność z tytułu popełnienia jednego z wyliczonych powyżej wykroczeń może być, podobnie jak była o tym mowa przy omawianiu przepisów art. 281 K.p., jedynie osoba fizyczna, i to jedynie taka, na której ciąży obowiązek realizowania praw pracowniczych. Może to zatem być pracodawca, będący osobą fizyczną, jak również pracownicy np. działu kadr, księgowości, a także osoby zarządzające daną jednostką, którym zostały powierzone takie obowiązki (i to zarówno na stałe, jak i doraźnie).

W § 1 pkt. 1 ustawodawca określił znamiona wykroczenia związanego z nieprawidłowościami w realizacji świadczeń przysługujących od pracodawcy, pracownikowi albo członkom jego rodziny. Wykroczenie to obejmuje następujące stany faktyczne:

1. niewypłacanie w ustalonym terminie wynagrodzenia za pracę lub innego świadczenia przysługującego pracownikowi albo uprawnionym członkom jego rodziny,
2. bezpodstawne obniżanie wysokości wynagrodzenia lub świadczenia,
3. dokonanie bezpodstawnych potrąceń.

W zakres pojęcia „wynagrodzenie” w znaczeniu użytym w omawianym przepisie, wchodzi obok wynagrodzenia zasadniczego również inne tzw. uzupełniające składniki wynagrodzenia. Zatem wykroczeniem będzie również niewypłacenie w terminie należnej pracownikowi premii, nagrody, dodatków, innych świadczeń zagwarantowanych w umowie o pracę, regulaminie wynagradzania czy układzie zbiorowym. Mówiąc o innych świadczeniach przysługujących pracownikowi albo członkom jego rodziny należy wymienić przede wszystkim: odprawę emerytalno-rentową, odprawę pośmiertną, odprawę pieniężną z tytułu rozwiązania

stosunku pracy z przyczyn leżących po stronie pracodawcy, zasiłki z ubezpieczenia społecznego w razie choroby i macierzyństwa wypłacane przez pracodawcę, świadczenia z tytułu wypadków przy pracy i chorób zawodowych przysługujące od pracodawcy.

Terminy wypłaty poszczególnych składników wynagrodzenia określają bądź przepisy zakładowego prawa pracy, bądź wynikają one bezpośrednio z przepisów prawa. I tak wynagrodzenie pracodawca obowiązany jest wypłacić w terminie ustalonym w regulaminie pracy (art. 1041 § 1 pkt. 5 K.p.). Natomiast odprawy: emerytalno – rentową oraz z tytułu rozwiązania stosunku pracy z przyczyn leżących po stronie pracodawcy nie później niż w dniu ustania stosunku pracy. W przypadku odprawy pośmiertnej – termin jej wypłaty został określony wyrażeniem „niezwłocznie” po udokumentowaniu przez członków rodziny uprawnień do tego świadczenia. Terminy wypłat świadczeń z ubezpieczenia społecznego określają odrębne ustawy. Niezachowanie któregoś z wymienionych terminów stanowi przesłankę popełnienia omawianego wykroczenia. Analizując trzecią sytuację, w której mamy do czynienia z wykroczeniem, wskazać należy, iż zasady dokonywania potrąceń z wynagrodzenia zostały ściśle określone w art. 87–91 K.p. Wykroczeniem będzie zatem naruszenie tych zasad. Bezpodstawność potrącenia może polegać na przykład na pomniejszeniu wynagrodzenia o należności z innych tytułów niż przewidziane w wyżej wymienionych przepisach w przypadku braku pisemnej zgody pracownika na takie potrącenie, jak również na potrąceniu zbyt wysokiej kwoty – wykraczającej poza górne granice dozwolonego potrącenia, a także na nie zachowywaniu ustalonej kolejności potrąceń.

Wykroczenie określone w § 1 pkt. 2 art. 282 K.p. polega na nieudzieleniu pracownikowi przysługującego mu urlopu wypoczynkowego albo na bezpodstawnym obniżeniu jego wymiaru. Czyn określony jako nieudzielanie urlopu wypoczynkowego dotyczy zarówno tzw. pierwszego urlopu, do którego pracownik nabywa prawo z upływem 6 miesięcy pracy (art. 153 § 1 K.p.), jak również urlopu po roku pracy oraz kolejnych urlopów wypoczynkowych, do których prawo powstaje wraz z początkiem kolejnego roku kalendarzowego. Z wykroczeniem tego typu będziemy mieli również do czynienia w przypadku nie udzielenia pracownikowi należnego mu urlopu z powodu nie wliczenia do stażu pracy, od którego zależy prawo do nabycia pierwszego urlopu, poprzednich okresów zatrudnienia oraz okresów zaliczanych do stażu pracy od których zależą uprawnienia urlopowe. Nieudzielanie urlopu oznacza

niewykorzystanie urlopu przez pracownika w terminie określonym w przepisach art. 161 i 168 K.p. – czyli doprowadzenie do powstania tzw. urlopów zaległych. Przytoczone przepisy wskazują jako zasadę udzielanie urlopu zgodnie z planem urlopów (sporządzanym przez pracodawcę) w tym roku kalendarzowym, w którym pracownik uzyskał do niego prawo. Jeśli wykorzystanie urlopu zgodnie z tą zasadą było niemożliwe, ustawodawca ustanowił dla tego typu przypadków ostateczną granicę udzielenia takiego urlopu do końca pierwszego kwartału następnego roku kalendarzowego.

Bezpodstawne obniżanie wymiaru urlopu – jako drugie zdarzenie, które jest kwalifikowane jako wykroczenie z omawianego przepisu może mieć miejsce zwłaszcza jako efekt następujących zaniedbań (pomijając celowe i świadome zachowania osoby odpowiedzialnej):

1. niewliczanie do okresu zatrudnienia, od którego zależy wymiar urlopu poprzednich okresów zatrudnienia oraz okresów zaliczanych do stażu pracy, od którego zależą uprawnienia pracownicze,
2. niewliczanie do okresu zatrudnienia, od którego zależy wymiar urlopu odpowiednich okresów wskazanych w art. 155 K. p. związanych z ukończeniem określonego typu szkoły,
3. nieudzielanie urlopu uzupełniającego w rozumieniu art. 158 K. p.

Do wykroczeń polegających na nieudzielaniu urlopów wypoczynkowych lub obniżaniu ich wymiaru może dochodzić również w związku z nieprzestrzeganiem innych przepisów prawa pracy niż zawarte w Kodeksie pracy. Cały szereg ustaw określających uprawnienia szczególnych grup pracowników (np. osób niepełnosprawnych, nauczycieli itp.) wprowadza dodatkowe uprawnienia urlopowe oraz odmienne zasady ich udzielania. Nie przestrzeganie tych przepisów również stanowić będzie wykroczenie z art. 282 § 1 pkt. 2.

Przepis art. 282 § 1 pkt.3 K. p. stanowi, że wykroczeniem przeciwko prawom pracownika jest niewydanie mu w związku z rozwiązaniem stosunku pracy świadectwa pracy. Obowiązek wydania pracownikowi świadectwa pracy wynika z przepisu art. 97 § 1 K.p. Spełnienie tego obowiązku ma nastąpić „niezwłocznie”, czyli bez nieuzasadnionej zwłoki. Natomiast zgodnie z § 2 pkt. 2 rozporządzenia Ministra Pracy i Polityki Socjalnej z dnia 15 maja 1996 r. w sprawie szczegółowej treści świadectwa pracy oraz sposobu i trybu jego wystawiania i prostowania (Dz.U. nr 60, poz. 282) jeżeli wydanie świadectwa pracy pracownikowi albo osobie przez niego upoważnionej nie jest możliwe, pracodawca nie później niż w ciągu 7 dni od dnia ustania stosunku pracy, przesyła

świadectwo pracy pracownikowi lub tej osobie za pośrednictwem poczty, albo doręcza go w inny sposób. Zależnie od zaistniałej sytuacji, niezachowanie jednego ze wskazanych terminów wydania świadectwa pracy stanowić będzie wykroczenie przeciwko prawom pracownika.

W § 2 art. 282 K.p. określono wykroczenie polegające na niewykonaniu orzeczenia sądu pracy lub ugody zawartej przed komisją pojednawczą lub sądem pracy. Obowiązku wykonania podlegają jedynie orzeczenia, które są prawomocne, a więc nie przysługuje od nich środek odwoławczy lub inny środek zaskarżenia (art. 363 K.p.c.) oraz orzeczenia, którym nadano rygor natychmiastowej wykonalności. Na mocy przepisów określających zasady postępowania w sprawach z zakresu prawa pracy sąd pracy zasądzając należność dla pracownika ma obowiązek nadania wyrokowi rygor natychmiastowej wykonalności w części nie przekraczającej pełnego jednomiesięcznego wynagrodzenia pracownika. Sąd pracy może także nałożyć na pracodawcę obowiązek dalszego zatrudniania pracownika, do czasu prawomocnego rozpoznania sprawy w przypadku gdy uznał wypowiedzenie pracownikowi umowy o pracę za bezskuteczne. Dodać należy, iż takie działanie sądu musi być poprzedzone wnioskiem pracownika. Wykonaniu podlega również ugoda zawarta przed komisją pojednawczą, albo zawarta przed sądem pracy. W myśl art. 255 § 1 K.p. w razie niewykonania ugody przez pracodawcę podlega ona wykonaniu w trybie przepisów Kodeksu postępowania cywilnego, po nadaniu jej przez sąd klauzuli wykonalności.

Następnym przepisem, który stanowi podstawę prawną do wymierzenia przedsiębiorcy – pracodawcy kary grzywny jest art. 283 Kodeksu pracy. Stanowi on w § 1, że osoba, która będąc odpowiedzialną za stan bezpieczeństwa i higieny pracy w zakładzie pracy albo kierując pracownikami, nie przestrzega przepisów lub zasad bezpieczeństwa i higieny pracy, podlega karze grzywny. W § 2 znajduje się regulacja, że tej samej karze podlega, ten kto:

1. wbrew obowiązkowi nie zawiadamia w terminie 14 dni właściwego inspektora pracy i właściwego inspektora sanitarnego o miejscu, rodzaju, zakresie prowadzonej działalności i o przewidywanej liczbie pracowników oraz nie składa pisemnej informacji o środkach i procedurach przyjętych dla spełnienia wymagań wynikających z przepisów bezpieczeństwa i higieny pracy, dotyczących danej dziedziny działalności, jak również nie zawiadamia o zmianie miejsca, rodzaju i zakresie prowadzonej działalności, zwłaszcza zmianie technologii lub profilu produkcji,

2. wbrew obowiązкови nie zapewnia, aby budowa lub przebudowa obiektu budowlanego albo jego części, w których przewiduje się pomieszczenia pracy, była wykonywana na podstawie projektów uwzględniających wymagania bezpieczeństwa i higieny pracy, pozytywnie zaopiniowanych przez uprawnionych rzeczoznawców,
3. wbrew obowiązкови wyposaża stanowiska pracy w maszyny i inne urządzenia techniczne, które nie spełniają wymagań dotyczących oceny zgodności,
4. wbrew obowiązкови dostarcza pracownikowi środki ochrony indywidualnej, które nie spełniają wymagań dotyczących oceny zgodności
5. wbrew obowiązкови stosuje:
 - materiały i procesy technologiczne bez uprzedniego ustalenia stopnia ich szkodliwości dla zdrowia pracowników i bez podjęcia odpowiednich środków profilaktycznych,
 - substancje chemiczne nie oznakowane w sposób widoczny i umożliwiający ich identyfikację,
 - niebezpieczne substancje chemiczne nie posiadające kart charakterystyki tych substancji, a także opakowań zabezpieczających przed ich szkodliwym działaniem, pożarem lub wybuchem,
6. wbrew obowiązкови nie zawiadamia właściwego inspektora pracy, prokuratora lub innego właściwego organu o śmiertelnym, ciężkim lub zbiorowym wypadku przy pracy oraz o każdym innym wypadku, który wywołał wymienione skutki, mającym związek z pracą, jeżeli może być uznany za wypadek przy pracy, nie zgłasza choroby zawodowej albo podejrzenia o taką chorobę, nie ujawnia wypadku przy pracy lub choroby zawodowej, albo przedstawia niezgodne z prawdą informacje, dowody lub dokumenty dotyczące takich wypadków i chorób,
7. nie wykonuje w wyznaczonym terminie podlegającego wykonaniu nakazu inspektora pracy,
8. utrudnia działalność organu Państwowej Inspekcji Pracy, w szczególności uniemożliwia prowadzenie wizytacji zakładu pracy lub nie udziela informacji niezbędnych do wykonywania jej zadań.

Analizując stronę podmiotową popełnienia wykroczenia z art. 283 § 1 K.p. należy wskazać, iż odpowiedzialność ponosić mogą dwie grupy podmiotów. Pierwsza z nich to osoby odpowiedzialne za stan bezpieczeństwa i higieny pracy w zakładzie pracy, a więc np. pracodawca będący osobą fizyczną, osoba zarządzająca zakładem pracy w imieniu pracodawcy. Druga grupa to osoby kierujące pracownikami. Znajdą się tu przykładowo kierownicy wyodrębnionych komórek, majstrowie czy brygadziści.

Wkroczenie określone w tym przepisie polega na naruszaniu przepisów i zasad bhp. Przepisy odnoszące się do bhp zawarte są przede wszystkim w dziale X Kodeksu pracy oraz aktach wykonawczych wydanych na jego podstawie i innych przepisach odnoszących się do technicznych aspektów bezpieczeństwa i higieny pracy¹⁷. Natomiast jeśli chodzi o zakres pojęcia „zasady bhp” stwierdzić należy, iż różnorodność procesów produkcyjnych i technologicznych sprawia, że nie jest możliwe uregulowanie wszystkiego obowiązującymi przepisami. Stąd wynika obowiązek przestrzegania również zasad bhp – obowiązku podjęcia środków mających na celu ochronę pracownika przed ewentualnymi skutkami zagrożeń.

Orzecznictwo Sądu Najwyższego, które coraz częściej wkracza w dziedzinę odpowiedzialności zakładu za bezpieczeństwo pracy doszło już do ustalenia szeregu zasad prawnych w tym zakresie. W jednym z orzeczeń Sąd Najwyższy stwierdził, że odpowiedzialność pracodawcy wynika już z naruszenia ogólnych zasad i że wydanie specjalnych przepisów wykonawczych w tym względzie nie jest konieczne, zastępują je bowiem powszechnie znane z codziennego życia doświadczenia¹⁸.

Do najczęściej występujących stanów faktycznych stanowiących podstawę do ukarania zaliczyć należy: nieodpowiedni stan budynków i innych obiektów budowlanych, pomieszczeń pracy, stosowanie niebezpiecznych lub niezabezpieczonych maszyn lub niebezpiecznych technologii, nieprzewodzenie badań i pomiarów czynników szkodliwych dla zdrowia, zatrudnianie pracowników bez aktualnych badań lekarskich lub przeszkolenia w zakresie bhp, niedostarczanie pracownikom środków ochrony indywidualnej oraz odzieży i obuwia roboczego, tolerowanie nieprzestrzegania przez pracowników przepisów bhp.

Jeśli chodzi o wykroczenia określone w § 2 art. 283 K.p. należy wskazać, iż mogą one być popełnione jedynie przez osobę, na której ciąży obowiązek określonego działania czyli pracodawcy – osobie fizycznej, lub osobie upoważnionej do działania w imieniu pracodawcy. Wykroczenie wskazane w § 2 pkt.5 popełnić mogą również osoby odpowiadające za przebieg procesu technologicznego. W przypadku wykroczenia określonego w § 2 pkt. 8, podmiotem który może dopuścić się jego popełnienia może być także, poza osobami wymienionymi, każdy pracownik.

Od strony przedmiotowej wykroczenia określone § 2 pkt. 1 i 2 polegają na zaniechaniu dopełnienia obowiązków określonych w art. 209 i 213 K.p. Obowiązki te dotyczą przedstawienia określonych informacji

¹⁷ Dodać należy, iż liczba tych aktów prawnych oscyluje w okolicach stu.

¹⁸ Patrz: Orzeczenie SN z 31 grudnia 1951 r. (C.320/51).

właściwemu inspektorowi pracy i właściwemu inspektorowi sanitarnemu oraz na konsultowaniu i zatwierdzeniu projektów budowlanych z uprawnionymi rzeczoznawcami. Wykroczenia określone w § 2 pkt. 3 i 4 są z kolei związane z niewykonaniem obowiązków określonych w art. 217 § 2 oraz art. 237 § 3 K.p. Polegają one na spełnieniu wymagań dotyczących oceny zgodności, w stosunku do urządzeń technicznych w które wyposażone jest stanowisko pracy, jak również w stosunku do używanych przez pracowników środków ochrony indywidualnej.

Jeśli chodzi o wykroczenia, o których mowa w § 2 pkt. 5 omawianego artykułu należy wskazać na następujące aspekty. Wykroczenie określone w art. 283 § 2 pkt. 5 lit. a wiąże się bezpośrednio z treścią art. 220 § 1 K.p. Pracodawca nie może stosować materiałów i procesów technologicznych bez uprzedniego ustalenia stopnia ich szkodliwości dla zdrowia pracowników i podjęcia odpowiednich środków profilaktycznych. Ustawodawca już wcześniej ustalił m. in. wartości najwyższych dopuszczalnych stężeń chemicznych i pyłowych czynników szkodliwych dla zdrowia, dawki graniczne promieniowania jonizującego i wskaźników pochodnych itp. Unormowania zawarte w art. 220 § 1 K.p. dotyczą zatem czynników i procesów technologicznych, gdzie wcześniej ustawodawca nie określił dopuszczalnych szkodliwości: fizycznych, chemicznych, biologicznych itp. i dlatego konieczne są przed ich zastosowaniem odpowiednie badania, które ustalą stopień ich szkodliwości dla zdrowia ludzi, a pracodawca na tej podstawie będzie mógł zastosować odpowiednie środki profilaktyczne. Istotą wykroczenia z omawianego artykułu jest więc stosowanie po dniu 16. 08. 1997 r. materiałów i procesów technologicznych, których szkodliwości dla zdrowia pracowników nie zostały określone, jak również niepodjęcie odpowiednich środków profilaktycznych. Wykroczenie ma charakter trwały, gdyż przez cały czas stosowania materiałów i procesów technologicznych, bez uprzedniego spełnienia określonych wymogów, istnieje stan bezprawny. Bezprawność czynu może zostać uchylona w chwili zaprzestania używania tych materiałów i procesów technologicznych lub ustalenia stopnia ich szkodliwości i podjęcia odpowiednich środków profilaktycznych.

W myśl art. 221 § 1 K.p., pracodawca jest obowiązany stosować substancje chemiczne oznakowane w sposób widoczny i umożliwiający ich identyfikację. Sposób oznakowania substancji chemicznych określił Minister Zdrowia i Opieki Społecznej, wydając rozporządzenie z dnia 21 sierpnia 1997 r. w sprawie substancji chemicznych stwarzających zagrożenie dla zdrowia lub życia (Dz.U. nr 105, poz. 671). Z kolei § 2 ww. artykułu uznaje za niedopuszczalne stosowanie niebezpiecznych sub-

stancji chemicznych nie posiadających kart ich charakterystyki, a także opakowań zabezpieczających przed ich szkodliwym działaniem, pożarem lub wybuchem. Stosowanie nieoznakowanych prawidłowo substancji chemicznych albo stosowanie niebezpiecznych substancji chemicznych bez kart ich charakterystyki stanowi kolejne wykroczenie (por. art. 283 § 2 pkt. 5 lit. b).

Analizując możliwość popełnienia wykroczenia określonego w pkt. 6 § 2 artykułu 238 pamiętać należy, że stosownie do art. 234 § 2 K.p. na pracodawcy ciąży obowiązek zawiadomienia właściwego inspektora pracy i prokuratora o śmiertelnym, ciężkim lub zbiorowym wypadku przy pracy oraz o każdym innym wypadku, który wywołał wymienione skutki, mającym związek z pracą, jeżeli może być uznany za wypadek przy pracy. Z kolei, zgodnie z art. 235 § 1 K.p., pracodawca jest obowiązany niezwłocznie zgłosić właściwemu organowi Inspekcji Sanitarnej i właściwemu inspektorowi pracy każdy przypadek rozpoznanej choroby zawodowej albo podejrzenia o taką chorobę. Obowiązek ten dotyczy także lekarza, który rozpoznał lub podejrzewa przypadek choroby zawodowej. W świetle § 2 pkt. 6 komentowanego artykułu 283, wykroczeniem jest: niepowiadomienie właściwego organu o śmiertelnym, ciężkim lub zbiorowym wypadku przy pracy oraz o każdym innym wypadku w zatrudnieniu, który wywołał takie skutki, jeżeli może być uznany za wypadek przy pracy; niezgłoszenie choroby zawodowej albo podejrzenia o taką chorobę; nieujawnienie wypadku przy pracy lub choroby zawodowej; przedstawienie niezgodnych z prawdą informacji, dowodów lub dokumentów dotyczących takich wypadków lub chorób.

Wykroczenie przewidziane w § 2 pkt. 7 artykułu 238 polega na niewykonaniu w wyznaczonym terminie podlegającego wykonaniu nakazu inspektora pracy. Odpowiedzialność istnieje wówczas, gdy nakaz (decyzja) podlega wykonaniu. Dodać należy w ustawie z dnia 6 marca 1981 r. o Państwowej Inspekcji Pracy (Dz.U. z 1985 r. nr 54, poz.276, z późn. zm.) obok istniejących do tej pory możliwości wydania nakazu w wyszczególnionych w art. 9 kwestiach dotyczących b.h.p. z dniem 25 sierpnia 2001 r. został dodany do tego artykułu punkt 2a umożliwiający nakazania pracodawcy wypłaty należnego wynagrodzenia za pracę, a także innego świadczenia przysługującego pracownikowi.

Wykroczeniem jest również utrudnianie działalności organu Państwowej Inspekcji Pracy, a w szczególności uniemożliwienie prowadzenia kontroli zakładu lub nieudzielenie temu organowi informacji niezbędnych do wykonywania jego zadań (art. 283 § 2 pkt. 7 K.p.). Pod poję-

ciem „organy Państwowej Inspekcji Pracy” należy rozumieć: inspektorów pracy, okręgowych inspektorów pracy, Głównego Inspektora Pracy. Utrudnianie działalności jest określeniem bardzo szerokim i może polegać na niedopuszczeniu lub przeszkadzaniu w przeprowadzaniu kontroli zakładu pracy lub nieudzielaniu informacji w sprawach objętych zakresem działania inspekcji pracy.

W szczególności utrudnianiem działalności będzie naruszanie uprawnień organów PIP określonych w ustawie z dnia 6 marca 1981 r. o Państwowej Inspekcji Pracy (Dz.U. z 1985 r. nr 54, poz. 276, z późn. zm.). Uprawnienia kontrolne PP są uregulowane szeroko w art. 21–21f tej ustawy.

Wykroczeniem jest między innymi:

1. odmowa udzielenia pisemnych i ustnych informacji we wszystkich sprawach objętych kontrolą,
2. odmowa składania zeznań przez pracowników kontrolowanego zakładu,
3. odmowa przedstawienia dokumentów, dokumentacji technicznej i technologicznej, wyników ekspertyz itp.,
4. nieudzielenie w wyznaczonym terminie odpowiedzi na wystąpienie skierowane do właściwego organu.

Czynem stanowiącym wykroczenie jest również utrudnianie działania innego organu kontrolnego, który może działać w zakładzie pracy czyli społecznej inspekcji pracy. Zgodnie z art. 22 ust. 1 i 2 ustawy z dnia 24 czerwca 1983 r. o społecznej inspekcji pracy (Dz.U. z 1983 nr 35, poz. 163; z późn. zm.) „kto działając w imieniu zakładu pracy narusza przepisy niniejszej ustawy, a w szczególności uniemożliwia działalność społecznego inspektora pracy, podlega karze grzywny”. Wykroczeniami w świetle przepisów ustawy w szczególności będą:

1. niewykonanie zalecenia zakładowego społecznego inspektora pracy,
2. bezprawne rozwiązanie stosunku pracy ze społecznym inspektorem pracy (art. 13),
3. naruszenie przepisów o obowiązku prowadzenia przez zakład pracy ksiąg zaleceń i uwag (art. 12).

Omówione powyżej wykroczenia przeciwko prawom pracownika zawarte w Kodeksie pracy oraz ustawie o społecznej inspekcji pracy nie wyczerpują całości regulacji prawnych w tej materii. Kolejnym aktem prawnym, który zawiera podstawę prawną ukarania pracodawcy karą grzywny jest ustawa z dnia 4 marca 1994 roku o zakładowym funduszu świadczeń socjalnych (Dz.U. z 1996 r. nr 70, poz. 335, z późn. zm.), która najogól-

niej rzecz biorąc określa zasady tworzenia Zakładowego Funduszu oraz korzystania z jego środków. Art. 12a ust. 1 ustawy, stanowi: „kto kierując zakładem pracy lub będąc odpowiedzialnym za wykonywanie przepisów ustawy, nie wykonuje ustawy albo podejmuje działania niezgodne z przepisami ustawy, podlega karze grzywny”. Zachowanie się sprawcy wykroczenia zostało określone w art. 12a alternatywnie jako zaniechanie w postaci niewykonywania przepisów ustawy albo działanie w postaci podejmowania działań niezgodnych z przepisami. Wykroczenie może popełnić pracodawca będący osobą fizyczną, albo osoba działająca w jego imieniu w sprawach z zakresu zakładowej działalności socjalnej. Dobrem chronionym przez art. 12a ust. 1 ustawy są prawa osób uprawnionych do korzystania z zakładowego funduszu świadczeń socjalnych (art. 2 pkt. 6 ustawy). W świetle przepisów ustawy wykroczeniem będzie nieprzekazanie środków na rachunek funduszu, przekazanie ich po terminie, jak również przekazanie ich w mniejszej, niż wynikająca z ustawy wysokości. Wykroczeniem jest również nieopracowanie regulaminu ZFŚS, opracowanie go w sposób sprzeczny z zasadą wynikającą z art. 8 ust. 1 ustawy, niezgodnienie tegoż regulaminu z zakładowymi organizacjami związkowymi albo z reprezentantem załogi, a przede wszystkim przeznaczenie środków funduszu na cele nie przewidziane w regulaminie.

Katalog wykroczeń przeciwko prawom pracownika uzupełniają przepisy działu XI ustawy z dnia 23 maja 1991 roku o pracy na morskich statkach handlowych (Dz.U. z 1991 r. nr 61, poz. 258 z późn. zm.). Zgodnie z art. 93 ustawy, osoba działająca w imieniu armatora podlega karze grzywny jeśli narusza przepisy:

1. wymaganej treści umowy o pracę na statku oraz treści wpisu do listy załogi statku lub książeczki żeglarskiej,
2. czasie pracy.

W art. 94 ust. 2 pkt. 3 ustawy określono jako wykroczenie działanie polegające na nieudzielaniu pracownikowi przysługującego mu urlopu wypoczynkowego, wyrównawczego lub dni wolnych, w zamian za pracę w niedzielę, lub święta, albo w dni dodatkowo wolne od pracy (o których mowa w art. 77 ustawy), albo nieuzasadnione obniżanie ich podstawy.

C. Odpowiedzialność wykroczeniowa przewidziana przez ustawę o zatrudnieniu i przeciwdziałaniu bezrobociu

Ważnym z punktu widzenia pracodawcy aktem prawny, który może stanowić podstawę do ukarania karą grzywny jest ustawa z dnia 14 grudnia 1994 roku o zatrudnieniu i przeciwdziałaniu bezrobociu (jt. Dz.U.

z 2001 r. nr 6, poz. 56, z późn. zm.). Przepisy określające rodzaje wykroczeń przeciwko przepisom ustawy zawiera rozdział dziewiąty ustawy (art. 63 – 67), który wymienia następujące sytuacje:

1. nielegalne zatrudnianie osoby pozostającej w rejestrze bezrobotnych,
2. nielegalne zatrudnianie cudzoziemców,
3. wykroczenia przeciwko zasadom pośrednictwa pracy,
4. niewypełnianie zobowiązań wobec Funduszu Pracy,
5. utrudnianie przeprowadzenia kontroli.

Czynem karalnym jest **nielegalne zatrudnianie osoby pozostającej w rejestrze bezrobotnych**. Art. 63 stwierdza, iż ten kto zatrudnia lub powierza wykonywanie innej pracy zarobkowej bezrobotnemu nie zawiadamiając o tym właściwego rejonowego urzędu pracy jak również bezrobotny, który nie dopełnił analogicznego obowiązku podlega karze grzywny. Osoby pozostające w rejestrze bezrobotnych poza wynagrodzeniem nielegalnie mogą pobierać zasiłek dla bezrobotnych, bądź inne świadczenie wypłacane z urzędu pracy. Art. 12 ust 4 ustawy nakłada na pracodawcę przed zatrudnieniem pracownika obowiązek uzyskania od niego oświadczenia o pozostawaniu lub niepozostawaniu w rejestrze bezrobotnych. W oparciu o te oświadczenie pracodawca zobowiązany jest w 5 – dniowym terminie zawiadomić na piśmie rejonowy urząd pracy o fakcie zatrudnienia lub powierzenia innej pracy zarobkowej bezrobotnemu. Również w takim samym terminie bezrobotny jest obowiązany – w myśl art. 26 ustawy – zawiadomić rejonowy urząd pracy o podjęciu zatrudnienia, innej pracy zarobkowej lub pozarolniczej działalności oraz o zaistnieniu innych okoliczności powodujących utratę statusu bezrobotnego albo utratę prawa do zasiłku.

Rozważenia wymaga kwestia zaistnienia odpowiedzialności wykroczeniowej w sytuacji zawiadomienia o powyższym fakcie urzędu pracy, jednakże z przekroczeniem pięciodniowego terminu. Stanowi to niewątpliwie naruszenie przepisów art. 12 ust. 5 ustawy, jednakże w ewentualnym postępowaniu w sprawach o wykroczenia, obrońcy może być pogląd, iż w przypadku nieznacznego przekroczenia określonego terminu społeczne niebezpieczeństwo zarzucanego pracodawcy czynu jest znikome, zwłaszcza gdy bezrobotny właściwie wywiązał się ze swego obowiązku i faktycznie w terminie pięciu dni po nawiązaniu stosunku pracy przestał figurować w rejestrze bezrobotnych. Wnosić należy, iż z przepisu art. 63 ust. 1 wynika, że zasadniczo karaniu podlega fakt zatrudniania bezrobotnego bez zawiadomienia o tym urzędowi pracy (jest to tak zwane wykroczenie materialne), a nie fakt samego formalnego

niezgłoszenia urzędowi pracy zawiadomienia o zatrudnianiu bezrobotnego we wskazanym terminie. W przypadku stwierdzenia przez organ orzekający znikomej szkodliwości społecznej zarzucanego czynu, zgodnie z przepisami kodeksu wykroczeń, czyn ten nie wyczerpuje przesłanek zaistnienia odpowiedzialności wykroczeniowej.

Innym wykroczeniem przeciwko przepisom ustawy, jest zgodnie z art. 64 powierza wykonywanie pracy cudzoziemcowi nieposiadającemu zezwolenia, o którym mowa w art. 50 ust. 1 lub na innym stanowisku albo na innych warunkach niż określone w zezwoleniu.

Wskazany przepis art. 50 wskazuje, iż pracodawca może zatrudnić lub powierzyć inną pracę zarobkową na terenie Polski cudzoziemcowi nieposiadającemu zezwolenia na osiedlenie się lub statusu uchodźcy w Rzeczypospolitej Polskiej, jeżeli uzyska na to zezwolenie starosty powiatu¹⁹, na terenie którego znajduje się siedziba pracodawcy, a cudzoziemiec uzyskał wizę w celu zatrudnienia lub podjęcia innej pracy zarobkowej, lub zezwolenie na zamieszkanie na czas oznaczony na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej oraz zgodę na zatrudnienie, lub wykonywanie innej pracy zarobkowej u tego pracodawcy.

W myśl natomiast art. 64 § 2 ustawy cudzoziemiec nieposiadający zezwolenia na osiedlenie się lub statusu uchodźcy w Rzeczypospolitej Polskiej, który wykonuje pracę bez zezwolenia, o którym mowa w art. 50 ust. 1, podlega karze grzywny lub wydaleniu zgodnie z przepisami o cudzoziemcach.

W rozumieniu ustawy wykonywanie pracy przez cudzoziemca oznacza zatrudnienie, wykonywanie innej pracy zarobkowej lub pełnienie funkcji w zarządach osób prawnych prowadzących działalność gospodarczą (art. 2 ust. 1 pkt. 22b ustawy)²⁰.

¹⁹ Od 1 stycznia 2002 r. organem tym będzie właściwy miejscowo wojewoda. Z tym też dniem art. 50 otrzyma nowe brzmienie: „Cudzoziemiec może wykonywać pracę na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej, jeżeli posiada zezwolenie na pracę wydane przez wojewodę właściwego ze względu na siedzibę pracodawcy. Z obowiązku tego są zwolnieni cudzoziemcy posiadający zezwolenie na osiedlenie się lub status uchodźcy w Rzeczypospolitej Polskiej.“

²⁰ Należy wskazać na istotną niespójność ustawy nowelizującej omawianą ustawę. Ustawa z dnia 22 czerwca 2001 r. zmianie ustawy o zatrudnieniu i przeciwdziałaniu bezrobociu oraz ustawy o pomocy społecznej. (Dz.U. nr 89, poz. 973) przewiduje, że wchodzi ona w życie z upływem 14 dni od dnia ogłoszenia za wyjątkiem wymienionych w 6 ustawy nowelizacyjnej artykułów (w tym art. 50), które wchodzi w życie 1 stycznia 2002. Doszło więc do sytuacji, gdzie obowiązujące już od 12 września 2001 r. przepisy art. 64 odnoszą się do brzmienia art. 50, które będzie obowiązywało dopiero od 1 stycznia 2002 r. W tym okresie doszło więc do sprzeczności ponieważ art. 50 (w brzmieniu sprzed 1.1.2002 r.) mówi o zezwoleniu na zatrudnienie i inną pracę zarobkową, art. 64 wskazuje że zezwolenie dotyczy poza zatrudnieniem i powierzenia innej pracy zarobkowej i pełnienia funkcji w zarządach podmiotów gospodarczych.

Karze we wspomnianym wyżej wymiarze, w myśl art. 65 podlega także ten, kto **bez wymaganego upoważnienia prowadzi pośrednictwo pracy albo kieruje obywateli polskich do pracy za granicą u pracodawców zagranicznych**. Takie upoważnienie może zgodnie z przepisem art. 37 ustawy wydać Prezes Krajowego Urzędu Pracy. Upoważnienie może obejmować prowadzenie pośrednictwa pracy lub kierowanie do pracy za granicą u pracodawców zagranicznych i mogą je uzyskać inne organy, organizacje lub instytucje niż urzędy pracy. Karze więc podlegać może ten, kto prowadzi pośrednictwo bez stosownego upoważnienia, czy też ten kto kieruje pracowników do pracy za granicą posiadając jedynie zezwolenie na pośrednictwo krajowe. Zgodnie z ust. 2 tego artykułu tej samej karze podlega też ten kto prowadząc pośrednictwo pracy lub kierując obywateli polskich do pracy za granicą u pracodawców zagranicznych pobiera od bezrobotnego lub innych osób poszukujących pracy dodatkowe opłaty nie wymienione w art. 47 ust. 2 pkt. 8, tzn. kwotę należną jednostce kierującej z tytułu faktycznie poniesionych kosztów związanych ze skierowaniem do pracy za granicą, lub osiąga z tytułu tej działalności zysk. Pamiętajć jednak należy, że w przypadku prowadzenia pośrednictwa w zakresie pokrywającym się z upoważnieniem, lecz z naruszeniem niektórych jego warunków (innych niż te określone w art. 65 ust. 2), postępowanie takie stanowić może jedynie podstawę do cofnięcia zezwolenia na pośrednictwo. Zachowanie takie, nie będzie natomiast skutkowało odpowiedzialnością wykroczeniową.

Według postanowień art. 37 ust. 5 nie jest pośrednictwem pracy i nie wymaga upoważnienia, odpłatne świadczenie na zlecenie pracodawców usług w zakresie doradztwa personalnego obejmujących wszystkie, kilka lub jedną z następujących usług:

- 1) dokonanie analizy i określanie niezbędnych i pożądanych kwalifikacji, predyspozycji i innych cech, jakie powinien posiadać kandydat poszukiwany do zatrudnienia na określonym stanowisku pracy,
- 2) wskazanie metod i źródeł pozyskania kandydatów na określone stanowiska pracy,
- 3) poszukiwanie, dobór i rekomendowanie kandydatów na określone stanowiska pracy,
- 4) opracowanie projektów ogłoszeń, informacji i innych materiałów dotyczących poszukiwania kandydatów na określone stanowiska pracy oraz wykonanie czynności związanych z ich publikacją lub rozpowszechnianiem,
- 5) przygotowanie materiałów i przeprowadzenie lub udział w komisjach konkursowych dotyczących wyboru kandydatów do pracy,
- 6) doradztwo prawne w zakresie poszukiwania i zatrudniania pracowników.

Czynem karalnym jest również **niedopełnianie obowiązków jakie pracodawca zgodnie z ustawą powinien spełnić wobec Funduszu Pracy**. W myśl unormowań zawartych w art. 66 ustawy wykroczenie popełnia ten kto:

1. nie dopełnia obowiązku opłacania składek na Fundusz Pracy lub nie opłaca ich w przewidzianym przepisami terminie,
2. nie zgłasza wymaganych przepisami danych lub zgłasza nieprawdziwe dane mające wpływ na wymiar składek na Fundusz Pracy bądź udziela w powyższym zakresie nieprawdziwych wyjaśnień lub odmawia ich udzielania.

Ostatnim wykroczeniem przewidywanym przez ustawę jest czyn polegający według art. 67 **na udaremnianiu lub utrudnianiu przeprowadzenia kontroli przestrzegania przepisów omawianej ustawy**. Dyspozycję tego przepisu wypełnia osoba, która np. nie wpuszcza na teren zakładu pracy uprawnionego kontrolera, nie udostępnia koniecznych do kontroli dokumentów itp. W tym miejscu należy przedstawić zakres i zasady kontroli przestrzegania omówionych przepisów ustawy. Zgodnie z art. 60 jednym z zadań urzędów pracy są zadania z zakresu kontroli przepisów przestrzegania ustawy o zatrudnieniu i przeciwdziałaniu bezrobociu. Kontrola obejmuje badanie przestrzegania również tych przepisów, które stanowią podstawę ukarania karą grzywny. Kontrolą mogą być objęci pracodawcy, jednoosobowi przedsiębiorcy i inne instytucje oraz osoby fizyczne wobec których istnieją podejrzenia o łamanie przepisów ustawy. W tym celu pracownicy urzędów pracy są uprawnieni do przeprowadzenia kontroli. Przeprowadzający kontrolę mogą badać dokumenty objęte jej zakresem, sporządzać niezbędne ich kopie, przesłuchiwać świadków, sprawdzać tożsamość osób zatrudnionych i wykonujących inne prace zarobkowe, a także innych osób w celu ustalenia charakteru pobytu na terenie kontrolowanej jednostki w czasie przeprowadzania kontroli. Dlatego kontrolowani obowiązani są udostępniać wszelkie dokumenty i udzielać wyjaśnień w sprawach objętych zakresem kontroli.

Szczegółowe zasady organizacji i trybu przeprowadzania przez urzędy pracy kontroli oraz zasad współdziałania z innymi organami zawarte zostały w rozporządzeniu Rady Ministrów z dnia 30 czerwca 1995 roku (Dz.U. nr 81, poz. 408, ze zm.). Przepisy określają dodatkowo, iż kontrolę przestrzegania przepisów ustawy o zatrudnieniu i przeciwdziałaniu bezrobociu wykonują powiatowe urzędy pracy, zgodnie ze standardami określanymi przez Prezesa Krajowego Urzędu Pracy.

Kontrolerzy winni się wylegitymować legitymacją służbową wydaną przez Prezesa Krajowego Urzędu Pracy oraz upoważnieniem do przeprowadzenia kontroli wydanym przez starostę. Zgodnie z przepisem § 3 rozporządzenia kontrola może być wykonywana w dniach i w godzinach pracy jednostki kontrolowanej, a także w dniach wolnych od pracy lub poza normalnymi godzinami pracy, jeżeli na terenie jednostki kontrolowanej przebywa osoba lub osoby wykonujące pracę. Kontrolujący przeprowadza kontrolę w siedzibie jednostki kontrolowanej i w innych miejscach wykonywania pracy przez pracowników lub przez inne osoby świadczące pracę na jej rzecz. Jednakże czynności kontrolne polegające na badaniu dokumentów bądź sporządzaniu ich odpisów, przesłuchiwaniu świadków, żądaniu składania pisemnych lub ustnych wyjaśnień mogą być, za zgodą jednostki kontrolowanej, prowadzone w siedzibie wojewódzkiego lub rejonowego urzędu pracy. Ustalenia wynikające z kontroli należy opisać w protokole, którego zawartość określa szczegółowo § 7 rozporządzenia. W przypadku stwierdzenia w toku kontroli naruszenia przepisów ustawy, dyrektor wojewódzkiego urzędu pracy występuje o ukaranie kierującego jednostką kontrolowaną, a niezależnie od tego o ustaleniach pokontrolnych zawiadamia wymienione w § 9 ust. 2 rozporządzenia organy administracji (np. organ Państwowej Inspekcji Pracy, urząd skarbowy).

D. Wykroczenia z zakresu ubezpieczeń społecznych pozostające w związku z zatrudnianiem pracowników

W związku z wprowadzeniem reform ubezpieczeń społecznych i zdrowotnych na pracodawców nałożono szereg obowiązków. Niektóre naruszenia tych obowiązków zostały uznane przez ustawodawcę za wykroczenia zagrożone karą grzywny. Ze względu na aktualność problematyki oraz krótki okres obowiązywania przepisów należy zwrócić na nie szczególną uwagę.

Zgodnie z art. 98 ustawy z dnia 13 października 1998 r. o systemie ubezpieczeń społecznych²¹ (Dz.U. nr 137, poz. 887 z późn. zm.) podlega karze grzywny kto, jako płatnik składek albo osoba obowiązana do działania w imieniu płatnika:

- 1) nie dopełnia obowiązku opłacania składek na ubezpieczenia społeczne w przewidzianym przepisami terminie,
- 2) nie zgłasza wymaganych ustawą danych lub zgłasza nieprawdziwe dane, albo udziela w tych sprawach nieprawdziwych wyjaśnień lub odmawia ich udzielenia,

²¹ Dalej cytowana jako s.u.s.

- 3) udaremnia lub utrudnia przeprowadzenie kontroli,
- 4) nie dopełnia obowiązku wypłacania świadczeń z ubezpieczeń społecznych i zasiłków finansowanych z budżetu państwa albo wypłaca je nienależnie,
- 5) nie prowadzi dokumentacji związanej z obliczaniem składek oraz z wypłatą świadczeń z ubezpieczeń społecznych,
- 6) nie dopełnia obowiązku przysyłania deklaracji rozliczeniowych oraz imiennych raportów miesięcznych w przewidzianym terminie,
- 7) nie dopełnia obowiązku przekazywania dokumentów związanych z ubezpieczeniami społecznymi i ubezpieczeniem zdrowotnym w formie określonej w art. 47a ust. 1 i 2.

Tej samej karze podlega, kto dopuszcza się czynów określonych powyżej przy opłacaniu składek lub dokonywaniu wpłat z innych tytułów, do których poboru obowiązany jest Zakład Ubezpieczeń Społecznych.

Wykroczeń może dopuścić się płatnik składek albo osoba, na której ciąży obowiązek działania za płatnika składek. W każdym przypadku, podobnie jak ma to miejsce przy wykroczeniach przeciwko prawom pracownika, odpowiadać za wykroczenie może jedynie konkretna osoba fizyczna, a zatem może to być pracodawca – będący osobą fizyczną albo osoba działająca w imieniu pracodawcy–płatnika. Zgodnie z art. 4 pkt. 2 s.u.s. płatnikiem jest między innymi: pracodawca – w stosunku do pracowników albo jednostka organizacyjna, lub osoba fizyczna pozostająca z inną osobą fizyczną w takim stosunku prawnym, który uzasadnia objęcie tej osoby ubezpieczeniem społecznym (np. zleceniodawca w stosunku do zleceniobiorcy). Płatnikami składek są również osoby ubezpieczone, które są wyłącznie zobowiązane do opłacania składek na własne ubezpieczenie społeczne.

Pierwsze z wymienionych wykroczeń – **niedopełnianie obowiązku opłacania składek na ubezpieczenia społeczne w przewidzianym przepisami terminie**, związane jest z obowiązkiem obliczania, potrącania z dochodów ubezpieczonego, rozliczania oraz opłacania przez płatnika na wskazany rachunek ZUS należnej składki za każdy miesiąc kalendarzowy. Oznacza to obowiązek naliczania i odprowadzania składki zarówno w części przypadającej od pracodawcy jak i części przypadającej od pracownika. Na płatniku składek ciąży również obowiązek naliczania i odprowadzania tej części składki, która kierowana jest do otwartego funduszu emerytalnego w przypadku uczestnictwa pracownika w II filarze systemu emerytalnego. Ustawa określa terminy przekazania tzw. deklaracji rozliczeniowej, imiennych raportów miesięcznych oraz opłacenia

składek za dany miesiąc. Są one takie same zarówno dla przekazywania wymienionych dokumentów, jak również dla opłacania składek. Dla podmiotów (płatników składek), którzy odprowadzają składki za osoby ubezpieczone, a którzy nie są jednostkami budżetowymi termin ten określono: „nie później niż do dnia 15 następnego miesiąca”. Dla osób, które opłacają składkę za samych siebie „nie później niż do dnia 10 następnego miesiąca”.

Wykroczenie przewidziane w art. 98 pkt. 2 s.u.s. polega na **niezgłaszaniu danych, gdy obowiązek wynika z ustawy lub na zgłaszaniu danych fałszywych**. Wykroczenie można również popełnić w wyniku przedstawiania nieprawdziwych wyjaśnień, lub w wyniku odmowy złożenia wyjaśnień. Do najczęstszych i najgroźniejszych dla pracodawców zaniechań w tym obszarze dochodzi na gruncie:

1. niezgłaszania do ubezpieczenia społecznego osoby podlegającej temu ubezpieczeniu (zgłoszenie imienne), w ciągu 7 dni od dnia powstania obowiązku ubezpieczenia albo podawanie nieprawdziwych danych,
2. niewywiązywanie się z obowiązku dokonania zgłoszenia płatnika składek w terminie 7 dni od daty zatrudnienia pierwszej osoby fizycznej lub powstania stosunku prawnego uzasadniającego objęcie ubezpieczeniem, podanie danych nieprawdziwych lub niepodanie nowych danych w terminie 14 dni od chwili zmiany danych zamieszczonych w zgłoszeniu,
3. podawania w deklaracji rozliczeniowej lub imiennym raporcie miesięcznym danych nieprawdziwych, które wpływają na wysokość składki.

Udaremnianie lub utrudnianie przeprowadzenia kontroli przestrzegania przepisów ustawy przez inspektorów kontroli ZUS stanowi kolejny typ wykroczenia. W szczególności może to dotyczyć następujących zachowań:

1. nieudostępniania ksiąg, dokumentów i innych nośników informacji związanych z zakresem kontroli,
2. nieudzielania wyjaśnień kontrolującemu,
3. niezapewnienia odpowiednich warunków przeprowadzenia kontroli,
4. nieprzedstawienia tłumaczenia na język polski dokumentacji finansowo księgowej i osobowej sporządzonej w języku obcym.

Czyn opisany w pkt. 4 (**niedopełnienie obowiązku wypłacania świadczeń z ubezpieczeń społecznych i zasiłków finansowanych z budżetu państwa albo wypłacanie ich nienależnie**), stanowi wykroczenie w każdej sytuacji, gdy osoba uprawniona do otrzymania świadczenia z ubezpieczenia społecznego, nie otrzyma tego świadczenia od podmiotu zobowiązane-

go do wypłacenia takiego świadczenia. Drugim stanem faktycznym, który wchodzi w zakres omawianego wykroczenia, jest wypłacanie świadczenia nienależnego w świetle przepisów prawa. Przykładem świadczenia finansowanego przez budżet Państwa jest zasiłek wychowawczy.

Wykroczenie określone w pkt. 5 związane jest z **obowiązkiem prowadzenia dokumentacji związanej z obliczaniem składek oraz wypłatą świadczeń z ubezpieczenia społecznego**. Natomiast w pkt. 6 wykroczenie polega na **nieprzekazywaniu określonych dokumentów w terminach, o których była mowa przy omawianiu wykroczenia określonego w pkt. 1.**

Ostatni typ wykroczenia został wskazany w pkt. 7. Pełnia je ten, kto nie dopełnia obowiązku przekazywania dokumentów związanych z ubezpieczeniami społecznymi i ubezpieczeniem zdrowotnym w formie określonej w art. 47a ust. 1 i 2. Przepis ten wskazuje, że płatnicy składek zobowiązani są przekazywać zgłoszenia do ubezpieczeń społecznych, o których mowa w art. 36 ust. 10, imienne raporty miesięczne, o których mowa w art. 41 ust. 3, zgłoszenia płatnika składek, o których mowa w art. 43 ust. 4 i 5, deklaracje rozliczeniowe, o których mowa w art. 46 ust. 4, inne dokumenty niezbędne do prowadzenia kont płatników składek i kont ubezpieczonych oraz korekty tych dokumentów poprzez teletransmisję danych w formie dokumentu elektronicznego z aktualnego programu informatycznego udostępnionego przez Zakład, z zastrzeżeniem ust. 2 i 3. Płatnicy składek rozliczający składki nie więcej niż za 20 osób mogą przekazywać dokumenty, o których mowa w ust. 1, w formie dokumentu pisemnego według ustalonego wzoru albo w formie wydruku z aktualnego programu informatycznego udostępnionego przez Zakład.

Ważną regulacją związaną z odpowiedzialnością wykroczeniową pracodawcy jest ustawa z dnia 6 lutego 1997 r. o powszechnym ubezpieczeniu zdrowotnym (Dz.U. nr 28, poz. 153, z późn. zm.) Zgodnie z art. 155 ustawy sprawca, podlega karze grzywny gdy:

1. nie zgłasza wymaganych przepisami danych lub zgłasza nieprawdziwe dane mające wpływ na wymiar składek na ubezpieczenia zdrowotne albo udziela w tych sprawach nieprawdziwych wyjaśnień lub odmawia ich udzielania, udaremnia lub utrudnia przeprowadzenie kontroli w zakresie realizacji ubezpieczenia zdrowotnego,
2. nie odprowadza w terminie składek na ubezpieczenie zdrowotne,
3. pobiera nienależne opłaty od ubezpieczonych za świadczenia objęte umową z Kasą Chorych.

Pierwsze z wymienionych wykroczeń jest analogiczne do wykroczenia, które omówiono przy przepisach ustawy o systemie ubezpieczeń społecznych. Należy wskazać, że również przy tej podstawie prawnej osoby będące pracownikami, zleceniobiorcami zgłasza do ubezpieczenia zdrowotnego płatnik składek na ubezpieczenie społeczne w rozumieniu ustawy o systemie ubezpieczeń społecznych (pracodawca, zleceniodawca, instytucja państwowa). Indywidualne zgłoszenia do ubezpieczenia zdrowotnego dotyczą wyłącznie osób, które zobowiązane są do indywidualnego zgłoszenia do ubezpieczenia społecznego (między innymi osoby wykonujące działalność gospodarczą na własny rachunek). Nie zgłaszanie danych związanych z tym obowiązkiem, lub też zgłaszanie danych nieprawdziwych stanowić będzie wykroczenie. Wykroczeniem będzie również niezgłoszenie innych danych (lub zgłoszenie danych nieprawdziwych) – jeśli przepis ustawy ustanawia obowiązek zgłoszenia.

Zgodnie z art. 142 omawianej ustawy Zakład Ubezpieczeń Społecznych oraz Kasa Rolniczego Ubezpieczenia Społecznego mają prawo do przeprowadzania kontroli wykonywania przez osoby oraz podmioty zobowiązane obowiązków zakresie ubezpieczeń zdrowotnych. Kontrola może dotyczyć również pracodawców, czy zleceniodawców pod kątem realizowania obowiązków, które na nich ciąży, a więc może być przeprowadzana w następującym zakresie:

1. zgłaszania do ubezpieczenia zdrowotnego osób objętych tym ubezpieczeniem,
2. deklarowanych podstaw obliczania składki na ubezpieczenie zdrowotne, prawidłowości obliczenia, opłacenia i odprowadzenia składki.

Utrudnianie lub uniemożliwianie przeprowadzenia kontroli w tym zakresie przez uprawnione organy stanowi wykroczenie i może być ukarane grzywną.

Wykroczeniem jest również nieodprowadzanie w terminie należnych składek na ubezpieczenie zdrowotne. Zgodnie z art. 26 ustawy podmioty lub osoby zobowiązane do odprowadzania składek (a więc również pracodawcy i zleceniodawcy), mają obowiązek dokonywać czynności bez uprzedniego wezwania, za każdy miesiąc kalendarzowy w trybie i na zasadach oraz w terminie przewidzianym dla składek na ubezpieczenie, a jeśli do tych osób nie stosuje się przepisów o ubezpieczeniu społecznym – to wówczas w terminie do 15 dnia następnego miesiąca. Wykroczeniem będzie niezachowanie terminów opłacenia składek, które omówione zostały przy okazji pierwszego wykroczenia z ustawy o systemie ubezpieczeń społecznych.

Ostatni z wymienionych przypadków, w których wymierzona może być kara grzywny, dotyczy podmiotów, które prowadzą działalność polegająca na świadczeniu usług medycznych i mają podpisane umowy z Kasami Chorych. Wykroczenie polega bowiem na pobieraniu nienależnych opłat od osób ubezpieczonych za świadczenia medyczne objęte umową z Kasą Chorych. Podmiotem mogącym stać się sprawcą tego wykroczenia może być zatem osoba świadcząca usługi medyczne lub za nie odpowiedzialna.

E. Inne podstawy prawne wymierzania kary grzywny w związku z zatrudnianiem pracowników

Pewne typy wykroczeń, które pozostają w związku z zatrudnianiem pracowników zawarte zostały w Kodeksie wykroczeń. W odróżnieniu od omówionych przepisów Kodeksu pracy nie służą one bezpośrednio ochronie praw pracowniczych, lecz na ogół chronią również inne dobra o bardziej generalnym charakterze. Dotyczą one np. ochrony zdrowia obywateli – nie tylko pracowników, służą realizacji obowiązku ewidencjonowania ludności itp. Tym niemniej dotyczą obowiązków pracodawcy pozostających w związku z zatrudnieniem.

Zgodnie z art. 110 K. w. kto zatrudnia przy pracy wymagającej bezpośredniego stykania się ze środkami spożywczymi lub używkami osobę, która w myśl przepisów o zwalczaniu chorób nie może być zatrudniona przy tego rodzaju pracach, lub jej stan zdrowia utrudnia utrzymanie higieny osobistej – podlega karze grzywny. Przepis omawianego artykułu w głównej mierze odsyła do aktów prawnych, które regulują: warunki zdrowia wymagane ze względów sanitarno-epidemiologicznych od osób wykonujących niektóre zajęcia zarobkowe (Dz.U. z 1958 r. nr 56, poz. 275 z późn. zm.), jak też do regulacji dotyczących stanów chorobowych stanowiących przeciwwskazania do wykonywania niektórych czynności z zakresu produkcji środków spożywczych i obrotu nimi (Dz.U. z 1971 r. nr 9, poz. 96), zapobiegania szerzeniu się zakaźnych schorzeń jelitowych przez nosicieli (Dz.U. z 1980 r. nr 22, poz. 85), oraz zwalczania chorób zakaźnych²² (Dz.U. z 1963 r. nr 50, poz. 279 z późn. zm.).

W przypadku ostatniego z wymienionych powyżej aktów prawnych, wskazać należy, iż zawiera on również samodzielną podstawę prawną wymierzenia kary grzywny. Zgodnie z art. 26 osoba, która wbrew przepisom o zwalczaniu chorób zakaźnych zatrudnia chorego zakaźnie, podejrzanego o chorobę zakaźną, podejrzanego o zakażenie, nosiciela lub podejrzanego o nosicielstwo, podlega karze grzywny do 2 500 złotych.

²² Ustawa z dnia 13 listopada 1963 r.

W myśl art. 113 k.w. karze grzywny podlega ten, kto nie zachowuje należytej czystości przy świadczeniu usług w zakładach żywienia zbiorowego, w kąpieliskach, zakładach fryzjerskich, kosmetycznych, pralniczych lub noclegowych, albo kto dopuszcza do takich czynności osobę dotkniętą chorobą zakaźną. Wykroczeniem związanym z zatrudnianiem pracowników będzie jedynie drugi stan faktyczny zawarty we wskazanym przepisie, a więc dopuszczenie do określonych czynności osoby dotkniętej chorobą zakaźną. Sankcją za popełnienie tego wykroczenia jest grzywna do 5000 złotych.

Możliwość wymierzenia przedsiębiorcy, jako pracodawcy grzywny przewiduje również ustawa z dnia 21 maja 1963 r. o substancjach trujących (Dz.U. nr 63, poz. 116 z późn. zm.). Pkt. 4 art. 16 ustawy wprowadza odpowiedzialność kierownika zakładu pracy w przypadku, gdy zatrudnia on przy pracy z substancjami trującymi osoby, które nie posiadają znajomości właściwego obchodzenia się z takimi substancjami, zwłaszcza w zakresie zapobiegania wypadkom mogącym nastąpić ze względu na właściwość tych substancji oraz nie posiada wiadomości o udzielaniu pierwszej pomocy w razie przypadkowego zatrucia.²³

Na zauważenie zasługują przepisy zawarte w ustawie o ewidencji ludności i dowodach osobistych (Dz.U. z 2001 r. nr 87, poz. 960). Art. 55 stanowi „kto zatrzymuje cudzy dowód osobisty podlega karze ograniczenia wolności do 1 miesiąca albo karze grzywny”. Ewentualna odpowiedzialność z ustawy może dotyczyć osoby będącej pracodawcą – osobą fizyczną, bądź osoby działającej w imieniu pracodawcy, która zatrzymuje dowód osobisty pracownika w związku z zatrudnieniem.

Ostatnią regulacją, o której warto pamiętać w kontekście zatrudniania pracowników jest ustawa z dnia 21 sierpnia 1997 r. o ograniczeniu prowadzenia działalności gospodarczej przez osoby pełniące funkcje publiczne (Dz.U. nr 106, poz. 679). Z przepisu art. 15 ustawy wynika, iż zatrudnianie osoby, o których mowa w art. 1 oraz w art. 2 pkt 1-3 i 6, wbrew warunkom określonym w art. 7, podlega karze aresztu albo karze grzywny.

Przepis art. 1 wskazuje, iż dotyczy to osób zajmujących kierownicze stanowiska państwowe, w rozumieniu przepisów o wynagrodzeniu osób zajmujących kierownicze stanowiska państwowe, oraz sędziów Trybunału Konstytucyjnego. Ponadto art. 15 dotyczy osób wymienionych w art. 2 pkt 1-3 i 6 tj:

1) pracowników urzędów państwowych, w tym członków korpusu służ-

²³ Szerzej o postępowaniu z substancjami trującymi – rozdział 4.

by cywilnej, zajmujących stanowiska kierownicze:

- a) dyrektora generalnego, dyrektora departamentu (jednostki równorzędnej) i jego zastępcy oraz naczelnika wydziału (jednostki równorzędnej) – w urzędach naczelnym i centralnym organów państwowych,
 - b) dyrektora generalnego urzędu wojewódzkiego, dyrektora wydziału (jednostki równorzędnej) i jego zastępcy oraz głównego księgowego, kierownika urzędu rejonowego i jego zastępcy oraz głównego księgowego – w urzędach terenowych organów rządowej administracji ogólnej,
 - c) kierownika urzędu i jego zastępcy – w urzędach terenowych organów rządowej administracji specjalnej,
- 2) pracowników urzędów państwowych, w tym członków korpusu służby cywilnej, zajmujących stanowiska równorzędne pod względem płacowym ze stanowiskami wymienionymi w pkt 1,
 - 3) dyrektora generalnego Najwyższej Izby Kontroli oraz pracowników Najwyższej Izby Kontroli nadzorujących lub wykonujących czynności kontrolne,
 - 4) członków zarządów gmin, skarbników (głównych księgowych budżetu) i sekretarzy gmin oraz inne osoby wydające decyzje administracyjne z upoważnienia wójta lub burmistrza (prezydenta miasta),

Przepis art. 7 ustawy wskazuję, iż osoby wymienione w art. 1 oraz w art. 2 pkt 1–3 i 6 nie mogą, przed upływem roku od zaprzestania zajmowania stanowiska lub pełnienia funkcji, być zatrudnione lub wykonywać innych zajęć u przedsiębiorcy, jeżeli brały udział w wydaniu rozstrzygnięcia w sprawach indywidualnych dotyczących tego przedsiębiorcy.

Celem wydania takiej regulacji prawnej jest zapobieganie nieprawidłowościom przy realizowaniu swoich obowiązków przez wysokich urzędników państwowych.

Rozdział 3

Odpowiedzialność wykroczeniowa w aspekcie karno – skarbowym związana z prowadzeniem działalności gospodarczej

Celem rozważań zawartych w tym rozdziale jest przybliżenie zagadnień związanych z powstaniem odpowiedzialności w związku z finansowymi aspektami prowadzenia działalności gospodarczej.

Wskazane kwestie są w zasadzie uregulowane w ustawie z dnia 10 września 1999 r. kodeks karny skarbowy (Dz.U. nr 83, poz. 930, późn. zm.).

Ten akt prawny reguluje – w odróżnieniu od kodeksu karnego czy kodeksu wykroczeń – poza bardzo nielicznymi wyjątkami – całokształt unormowań określających odpowiedzialność w zakresie będącym przedmiotem zainteresowania niniejszego rozdziału. Fakt takiego wyodrębnienia nie świadczy jednak o absolutnej samodzielności prawa karnego skarbowego, gdyż pomimo stworzenia odrębnych instytucji prawnych, w tym odrębnego systemu kar, ustawa ta zawiera odniesienia do co najmniej kilkudziesięciu przepisów części ogólnej kodeksu karnego.

Prawo karne skarbowe, z uwagi na potrzebę zapewnienia bezpieczeństwa obrotu gospodarczego, oraz „uszczelnienia” systemu pobierania danin publicznych ulega ostatnimi czasy dynamicznym zmianom. Wprowadzenie w życie kodeksu stanowiło realizację zawartej w Konstytucji RP zasady sądowego wymiaru sprawiedliwości²⁴.

Celem uchwalenia kodeksu było stworzenie materii regulującej całościowo prawo karne skarbowe. Kodeks poza zawartymi w tytule I przepisami materialnoprawnymi zawiera ponadto przepisy regulujące postępowanie w tych sprawach oraz postępowanie wykonawcze (odpowiednio Tytuł II i III kodeksu). Tak więc w 191 artykułach kodeksu zostały zawarte ogólne zasady odpowiedzialności karnej skarbowej, obszerny katalog poszczególnych typów przestępstw i wykroczeń, przebieg postępowania przed organami dochodzeniowymi i sądem oraz postępowanie wykonawcze. Nie ulega więc wątpliwości, iż prawo karne skarbowe jest na tyle obszernym zakresem zagadnień, że nawet nieopłębiony jego wykład stałby się przedmiotem odrębnego, obszernego

²⁴ Nadmienić należy, iż w poprzednio obowiązującym stanie prawnym do orzekania w sprawach przestępstw skarbowych właściwe były finansowe organy orzekające.

opracowania. Uwzględniając jednak ograniczenia wynikające z przyjętej konwencji niniejszego studium wskazać pragniemy, iż przedmiotem rozważań w treści tego rozdziału będzie przybliżenie zasad odpowiedzialności za wykroczenie skarbowe, oraz wskazanie poszczególnych typów przestępstw z przybliżeniem cech najistotniejszych z nich.

A. Główne zasady odpowiedzialności karnej skarbowej. Wykroczenia skarbowe

Tytuł I (art. 1–112) k.k.s. zawiera materialnoprawne przepisy odnoszące się do przestępstw i wykroczeń skarbowych.

W dziale I tytułu I ustawy zostały zawarte ogólne regulacje dotyczące przestępstw oraz wykroczeń skarbowych (art. 1–53), natomiast w dalszej części znajdują się przepisy określające poszczególne typy tych czynów karalnych.

Kodeks nie zawiera ogólnych zasad odpowiedzialności dotyczących wyłącznie wykroczeń skarbowych, a zawiera praktycznie jednolite reguły dla przestępstw i wykroczeń.

Definicja wykroczenia skarbowego mieści się jest w rozdziale kodeksu zawierającym wyjaśnienie terminów ustawowych tj. w treści art. 53. W myśl § 3 tego artykułu wykroczeniem skarbowym jest czyn zabroniony przez ten kodeks pod groźbą kary grzywny określonej kwotowo, jeżeli kwota uszczuplonej lub narażonej na uszczuplenie należności publicznoprawnej albo wartość przedmiotu czynu nie przekracza pięciokrotnej wysokości najniższego miesięcznego wynagrodzenia²⁵ w czasie jego popełnienia. Wykroczeniem skarbowym jest także inny czyn zabroniony, jeżeli kodeks tak stanowi.

Jak już wspomniano w części pierwszej studium kodeks za wykroczenie skarbowe może uznać czyn odpowiadający przesłankom przestępstwa skarbowego, jeżeli stanowi on czyn mniejszej wagi²⁶, albo w stosunkowo rzadkich przypadkach czyn zabroniony o sprecyzowanych w ustawie przesłankach odpowiedzialności, który jest wyłącznie wykroczeniem skarbowym.

²⁵ Zgodnie z unormowaniem § 4 tego artykułu najniższe miesięczne wynagrodzenie jest to najniższe wynagrodzenie pracowników określone na podstawie Kodeksu pracy oraz w wydanych na jego podstawie przepisach wykonawczych.

²⁶ Typ czynu karnego charakteryzujący się tym, że w zależności od spełnienia przewidzianych przez ustawę przesłanek (np. wysokość kwoty uszczuplenia) stanowić może przestępstwo czy wykroczenie nazywamy typem przepołowionym.

W treści art. 53 znajdujemy również wyjaśnienie, co należy rozumieć pod pojęciem: „**czyn mniejszej wagi**”. W rozumieniu kodeksu wypadek mniejszej wagi jest to czyn zabroniony jako wykroczenie skarbowe, które w konkretnej sprawie, ze względu na jej szczególne okoliczności – zarówno przedmiotowe, jak i podmiotowe – zawiera niski stopień społecznej szkodliwości czynu, w szczególności gdy uszczuplona lub narażona na uszczuplenie należność publicznoprawna **nie przekracza ustawowego progu (tj. pięciokrotności najniższego wynagrodzenia)**, a sposób i okoliczności popełnienia czynu zabronionego nie wskazują na rażące lekceważenie przez sprawcę porządku finansowoprawnego lub reguł ostrożności wymaganych w danych okolicznościach, albo sprawca dopuszczający się czynu zabronionego, którego przedmiot nie przekracza kwoty małej wartości, czyni to z pobudek zasługujących na uwzględnienie.

Jak więc widać, o ile w przypadku przesłanki wielkości uszczuplenia należności publicznej można stwierdzić, iż zakwalifikowanie danego czynu jako wykroczenia skarbowego odbywa się według kryteriów obiektywnych, o tyle w przypadku „czynu mniejszej wagi” przesłanki te są w dużej mierze zsubiektywizowane.

Zgodnie z postanowieniami art. 1 k.k.s. podstawowym warunkiem powstania odpowiedzialności karnej skarbowej jest popełnienie czynu społecznie szkodliwego, zabronionego pod groźbą kary przez ustawę obowiązującą w czasie jego popełnienia. Przy czym nie jest wykroczeniem skarbowym czyn zabroniony, którego społeczna szkodliwość jest znikoma (art. 1 § 2).

Dyrektywy, w oparciu o które należy oceniać stopień społecznej szkodliwości czynu zostały przez ustawodawcę zawarte w treści art. 53 § 7 k.k.s. Według tego przepisu przy ocenie stopnia społecznej szkodliwości czynu zabronionego bierze się pod uwagę rodzaj i charakter zagrożonego lub naruszonego dobra, wagę naruszonego przez sprawcę obowiązku finansowego, wysokość uszczuplonej lub narażonej na uszczuplenie należności publicznoprawnej, sposób i okoliczności popełnienia czynu zabronionego, jak również postać zamiaru, motywację sprawcy, rodzaj naruszonej reguły ostrożności i stopień jej naruszenia.

Wykroczenia skarbowego nie popełnia sprawca czynu zabronionego, jeżeli nie można mu przypisać winy w czasie czynu (art. 1 § 3 k.k.s.). W k.k.s. podobnie jak w kodeksie karnym przestępstwo skarbowe lub wykroczenie skarbowe można popełnić umyślnie, a także nieumyślnie, jeżeli kodeks tak stanowi – art. 4. Czyn zabroniony popełniony jest umyślnie, jeżeli

sprawca ma zamiar jego popełnienia, to jest chce go popełnić albo przewidując możliwość jego popełnienia, na to się godzi. Nieumyślnością cechuje się czyn sprawcy, jeżeli on nie mając zamiaru jego popełnienia, popełnia go jednak na skutek niezachowania ostrożności wymaganej w danych okolicznościach, mimo że możliwość popełnienia tego czynu przewidywał albo mógł przewidzieć. Wskazać należy, iż k.k.s. przewiduje karalność czynów popełnionych nieumyślnie jedynie w kilku przypadkach²⁷.

Wśród okoliczności wyłączających powstanie odpowiedzialności karnej skarbowej (całkowicie bądź częściowo) wymienić należy: nieukończenie przez sprawcę 17 lat, niepoczytalność, działanie pod wpływem błędu.

Kodeks w sposób autonomiczny określa zakres niepoczytalności i błędu.

Zgodnie z treścią art. 11 k.k.s. nie popełnia przestępstwa skarbowego lub wykroczenia skarbowego, kto z powodu choroby psychicznej, upośledzenia umysłowego lub innego zakłócenia czynności psychicznych nie mógł w czasie czynu rozpoznać jego znaczenia lub pokierować swoim postępowaniem.

Jeżeli natomiast w czasie popełnienia przestępstwa skarbowego zdolność rozpoznania znaczenia czynu lub kierowania postępowaniem była w znacznym stopniu ograniczona, sąd może orzec karę w wysokości nie przekraczającej dwóch trzecich górnej granicy ustawowego zagrożenia przewidzianego za przypisane sprawcy przestępstwo skarbowe; sąd może zastosować także nadzwyczajne złagodzenie kary, a nawet odstąpić od wymierzenia kary lub środka karnego wymienionego w art. 22 § 2 pkt 2, 3, 5 i 6 kodeksu, chyba że przepadek dotyczy przedmiotów określonych w art. 29 pkt 4 kodeksu (art. 11 § 2 k.k.s.).

Z kolei jeśli w okolicznościach określonych powyżej sprawca popełnił wykroczenie skarbowe, sąd może odstąpić od wymierzenia kary lub środka karnego wymienionego w art. 47 § 2 pkt 2 i 3²⁸ kodeksu, chyba że przepadek dotyczy przedmiotów określonych w art. 29 pkt 4²⁹ kodeksu (art. 11 § 3 k.k.s.).

Kodeks wyłącza jednak możliwość uznania sprawcy za niepoczytalnego jeżeli wprawił się w stan nietrzeźwości lub inny stan odurzenia powodujący wyłączenie lub ograniczenie poczytalności, które przewidywał albo mógł przewidzieć.

²⁷ Np. art. 82, 84, 86, 96, 106 i 111.

²⁸ Tj. przypadku przedmiotów bądź ściągnięcia równowartości pieniężnej przypadku przedmiotów.

²⁹ Przepis ten dotyczy przypadku przedmiotu, którego wytwarzanie, posiadanie, obrót, przewóz, przenoszenie lub przesyłanie jest zabronione.

Przepisy kodeksu w art. 10 § 3 i 4 przewidują, iż nie popełnia przestępstwa skarbowego lub wykroczenia skarbowego, kto dopuszcza się czynu zabronionego w usprawiedliwionym błędnym przekonaniu, że zachodzi okoliczność wyłączająca bezprawność (błąd urojenia kontratypu) oraz w usprawiedliwionej nieświadomości jego karalności.

W sytuacji, gdy błąd okaże się nieusprawiedliwiony to w myśl § 5 tego artykułu sąd może zastosować nadzwyczajne złagodzenie kary, a jeżeli czyn zabroniony jest wykroczeniem skarbowym – sąd może odstąpić od wymierzenia kary lub środka karnego wymienionego w art. 47 § 2 pkt 2 i 3 k.k.s., chyba że przepadek dotyczy przedmiotów określonych w art. 29 pkt 4 k.k.s.

Poza okolicznościami wyłączającymi całkowicie powstanie odpowiedzialności karnej skarbowej kodeks przewiduje również przypadki, w których błąd wpływa jedynie na zakres powstałej odpowiedzialności. Zgodnie więc z postanowieniami art. 10 § 1 k.k.s. nie popełnia umyślnie czynu zabronionego, kto pozostaje w błędzie co do okoliczności stanowiącej jego znamię. Okoliczność ta wyłącza praktycznie odpowiedzialność za dany czyn, jeżeli przesłanką jego karalności jest jego umyślność.

W treści § 2 tego artykułu wskazano, iż sprawca odpowiada na podstawie przepisu przewidującego łagodniejszą odpowiedzialność, jeżeli dopuszcza się czynu zabronionego w usprawiedliwionym błędnym przekonaniu, że zachodzi okoliczność stanowiąca znamię czynu zabronionego, od której taka łagodniejsza odpowiedzialność zależy.

Znamieniem tym jest zasadniczo mała (w rozumieniu art. 53 § 14 k.k.s.) wartość uszczuplenia.

Kodeks w przepisach art. 16 -19 reguluje kwestię zaniechania ukarania sprawcy. Zawarte tu przepisy regulują stosowanie trzech instytucji zaniechania karania sprawcy czynu zabronionego. Są to: czynny żal (art. 16), dobrowolne poddanie się odpowiedzialności (art. 17 i art. 18), odstąpienie od wymierzenia kary lub środka karnego (art. 19).

W myśl postanowień art. 16 nie podlega karze za przestępstwo skarbowe lub wykroczenie skarbowe, kto po popełnieniu czynu zabronionego zawiadomił o tym organ ścigania, ujawniając istotne okoliczności tego czynu, w szczególności osoby współdziałające w jego popełnieniu, jak również w terminie wyznaczonym przez uprawniony organ uiszcza w całości należność publicznoprawną uszczuploną lub narażoną na uszczuplenie popełnionym czynem zabronionym.

Jeżeli czyn zabroniony nie polega na uszczupleniu lub na narażeniu na uszczuplenie tej należności, natomiast orzeczenie przepadku przedmiotów jest obowiązkowe, sprawca powinien złożyć te przedmioty lub uiścić ich równowartość pieniężną na warunkach określonych w § 2 i 3 tego artykułu.

Zawiadomienie takie powinno być złożone na piśmie albo przekazane ustnie do protokołu, przy czym jest ono bezskuteczne jeżeli zostało złożone:

- 1) w czasie, kiedy organ ścigania miał już wyraźnie udokumentowaną wiadomość o popełnieniu przestępstwa skarbowego lub wykroczenia skarbowego,
- 2) po rozpoczęciu przez organ ścigania czynności służbowej, w szczególności przeszukania, czynności sprawdzającej lub kontroli zmierzającej do ujawnienia przestępstwa skarbowego lub wykroczenia skarbowego, chyba że czynność ta nie dostarczyła podstaw do wszczęcia postępowania o ten czyn zabroniony.

Skorzystanie z dobrodziejstw tej instytucji według postanowień § 6 nie jest też możliwe, gdy sprawca:

- 1) nakłonił inną osobę do popełnienia przestępstwa skarbowego lub wykroczenia skarbowego w celu skierowania przeciwko niej postępowania o ten czyn zabroniony,
- 2) zorganizował grupę albo związek mający na celu popełnienie przestępstwa skarbowego lub popełnianie wykroczeń skarbowych albo taką grupą lub związkiem kierował, chyba że zawiadomienia, o którym mowa w § 1, dokonał ze wszystkimi członkami grupy lub związku.

Artykuły 17 i 18 k.k.s. zawierają materialnoprawną regulację środka karnego w postaci dobrowolnego poddania się odpowiedzialności (regulacja procedury stosowania dobrowolnego poddania się odpowiedzialności zawarta jest w art. 142–149).

Sąd może udzielić zezwolenia na dobrowolne poddanie się odpowiedzialności, jeżeli wina sprawcy i okoliczności popełnienia przestępstwa skarbowego lub wykroczenia skarbowego nie budzą wątpliwości, a sprawca:

- 1) uiścił należność publicznoprawną, jeżeli czyn zabroniony polega na uszczupleniu lub narażeniu na uszczuplenie tej należności,
- 2) uiścił kwotę odpowiadającą co najmniej najniższej karze grzywny grożącej za dany czyn zabroniony,
- 3) wyraził zgodę na przepadek przedmiotów co najmniej w takim zakresie, w jakim ten przepadek jest obowiązkowy, a w razie niemoż-

ności złożenia tych przedmiotów – uiszcili ich równowartość pieniężną; przepisy art. 16 § 2 zdanie trzecie³⁰ oraz art. 31 § 3 pkt 2³¹ stosuje się odpowiednio,

4) uiszcili zryczałtowaną równowartość kosztów postępowania.

Niedopuszczalne jest natomiast udzielenie zezwolenia na dobrowolne poddanie się odpowiedzialności, jeżeli:

- 1) przestępstwo skarbowe zagrożone jest karą ograniczenia wolności albo karą pozbawienia wolności,
- 2) przestępstwo skarbowe zagrożone tylko karą grzywny popełniono w warunkach określonych w art. 37 § 1 lub art. 38 § 2³²,
- 3) zgłoszono interwencję co do przedmiotów podlegających przepadkowi, chyba że zostanie ona wycofana przez interwenienta do czasu wniesienia aktu oskarżenia do sądu.

W art. 18 k.k.s. wymienione zostały „przywileje”, z których korzysta sprawca, jeżeli spełnił warunki do zastosowanie tej instytucji.

Po pierwsze, sąd udzielając zezwolenia na dobrowolne poddanie się odpowiedzialności, orzeka:

- 1) tytułem kary grzywny kwotę nie wyższą niż uiszczona przez sprawcę,
- 2) przepadek przedmiotów tylko w takich granicach, w jakich sprawca wyraził na to zgodę, a w razie niemożności ich złożenia – uiszcili ich równowartość pieniężną.

Po drugie, prawomocne postanowienie o zezwoleniu na dobrowolne poddanie się odpowiedzialności powoduje takie same skutki prawne jak prawomocne orzeczenie kończące postępowanie w sprawie. Nie podlega jednak wpisowi do rejestru karnego.

Po trzecie uiszczenie określonej kwoty tytułem kary grzywny za przestępstwo skarbowe w drodze dobrowolnego poddania się odpowiedzialności nie stanowi przesłanki recydywy skarbowej określonej w art. 37 § 1 pkt 4.

Zgodnie z postanowieniami zawartymi w art. 19 k.k.s. sąd może odstąpić od wymierzenia kary za wykroczenia skarbowe, co nie stoi na przeszkodzie orzeczeniu środka karnego wymienionego w art. 47 § 2 pkt 2

³⁰ Dotyczy to zakazu orzeczenia równowartości przedmiotu odpowiadającego wymogom z art. 29 pkt. 4 k.k.s.

³¹ Przepis ten stwierdza, iż przypadku przedmiotów nie orzeka się jeżeli uiszczono należność publicznoprawną dotyczącą przedmiotów zagrożonych przepadkiem, chyba że należność ta jest niewspółmiernie niska do kwoty równowartości pieniężnej przypadku przedmiotów albo przepadek dotyczy przedmiotów określonych w art. 29 pkt 4 lub które zostały specjalnie przysposobione do popełnienia czynu zabronionego

³² Przepisy te odnoszą się do nadwyczałkowego obostrzenia kary.

i 3, jeżeli zachodzą warunki jego orzeczenia i cele kary zostaną przez ten środek spełnione, w szczególności w wypadkach przewidzianych w kodeksie, a ponadto w wypadkach zasługujących na szczególne uwzględnienie, biorąc pod uwagę charakter i okoliczności popełnienia wykroczenia skarbowego, właściwości i warunki osobiste sprawcy oraz jego zachowanie się po popełnieniu tego wykroczenia.

Jeżeli w związku z wykroczeniem skarbowym nastąpiło uszczuplenie lub narażenie na uszczuplenie należności publicznoprawnej, sąd może odstąpić od wymierzenia kary lub środka karnego wymienionego art. 47 § 2 pkt 2 i 3 tylko wtedy, gdy należność ta została w całości uiszczona przed wydaniem orzeczenia. Odstępując od wymierzenia kary, sąd może również odstąpić od orzeczenia środka karnego, chociażby jego orzeczenie było obowiązkowe. Przepisu nie stosuje się, jeżeli przypadek dotyczy przedmiotów określonych w art. 29 pkt 4. Natomiast w postępowaniu w stosunku do nieobecnych orzeczenie co do kary, środka karnego lub innego środka można ograniczyć do przypadku przedmiotów.

Niezależnie od szczegółowych przesłanek dotyczących wykroczeń skarbowych (art. 19 § 1 pkt 2 k.k.s.) odstąpienie od wymierzenia kary ma zastosowanie w innych przewidzianych w kodeksie wypadkach. Dodać należy, że poza jednolitym sposobem opartym na ogólnej regule (art. 19 § 1-4) kodeks karny skarbowy przewiduje jeszcze samoistne ujęcie odstąpienia od wymierzenia kary w przepisach szczególnych – patrz art. 77 § 5.

Po przedstawieniu ogólnych zasad odpowiedzialności za wykroczenia karnoskarbowe przedstawimy poniżej zakres kodeksowych uregulowań szczególnych dotyczących wyłącznie wykroczeń skarbowych.

Regulacje te zostały umieszczone w rozdziale 4 części ogólnej – art. 46–52 k.k.s..

Do wykroczeń skarbowych zgodnie z art. 46 nie mają zastosowania przepisy części ogólnej Kodeksu wykroczeń, z zastrzeżeniem art. 186 § 5 k.k.s. który ma treść: „Sąd może warunkowo zawiesić wykonanie zastępczej kary pozbawienia wolności. W takim wypadku stosuje się odpowiednio przepisy Kodeksu wykroczeń dotyczące warunkowego zawieszenia wykonania kary.”

Przepis art. 47 § 1 k.k.s. zawiera właściwy tylko wykroczeniom skarbowym katalog sankcji karnych. Karą za wykroczenia skarbowe jest wyłącznie kara grzywny określona kwotowo³³.

³³ Za przestępstwa skarbowe kara grzywny wymierzana jest w oparciu o system stawek dziennych.

Zasady wymiaru kary grzywny określone zostały w postanowieniach art. 48 k.k.s. Kara grzywny może być wymierzona w granicach od jednej dziesiątej do dwudziestokrotnej wysokości najniższego miesięcznego wynagrodzenia, chyba że kodeks stanowi inaczej³⁴.

Mandatem karnym można wymierzyć karę grzywny w granicach nieprzekraczających podwójnej wysokości najniższego miesięcznego wynagrodzenia – art. 48 § 2 k.k.s. Według regulacji zawartej w art. 137 § 1 k.k.s. w postępowaniu mandatowym, jeżeli kodeks nie stanowi inaczej, organ dochodzenia lub jego przedstawiciel upoważniony do wymierzania kary grzywny w drodze mandatu karnego może ją wymierzyć jedynie, gdy osoba sprawcy i okoliczności popełnienia wykroczenia skarbowego nie budzą wątpliwości, a nie zachodzi potrzeba orzeczenia kary surowszej od tej, która jest przewidziana w art. 48 § 2.

Postępowania mandatowego nie stosuje się, jeżeli:

- 1) są podstawy do orzeczenia środka karnego wymienionego w art. 47 § 2 pkt 1,
- 2) przepis przewiduje obowiązek orzeczenia przypadku przedmiotów,
- 3) sprawca znajduje się pod wpływem alkoholu lub innego podobnie działającego środka,
- 4) zachodzi uzasadniona wątpliwość co do poczytalności sprawcy,
- 5) zachodzi zbieg przepisów określony w art. 7 § 1, a ten sam czyn sprawcy wykroczenia skarbowego wyczerpuje zarazem znamiona przestępstwa skarbowego.

Warunkiem wymierzenia kary grzywny w drodze mandatu karnego jest wyrażenie przez sprawcę wykroczenia skarbowego zgody na przyjęcie mandatu. Upoważniony organ dochodzenia lub jego przedstawiciel, wymierzając karę grzywny w drodze mandatu karnego, obowiązany jest określić wykroczenie skarbowe zarzucane sprawcy oraz pouczyć go o prawie odmowy przyjęcia mandatu i o skutkach prawnych takiej odmowy – art. 137 § 2–4 k.k.s.

Nakazem karnym zgodnie z treścią art. 48 § 3 można wymierzyć karę grzywny w granicach nieprzekraczających dziesięciokrotnej wysokości najniższego miesięcznego wynagrodzenia.

Orzeczenie nakazu karnego jest niedopuszczalne także wtedy, jeżeli:

- 1) stosuje się przepisy o odpowiedzialności posiłkowej (patrz art. 53 § 40 k.k.s.),

³⁴ Zwrot „stanowi inaczej“ należy rozumieć, jako przewidujący inną wysokość grzywny nakładaną np. w postępowaniu mandatowym, nakazowym.

- 2) zgłoszono interwencję co do przedmiotów podlegających przepadkowi, chyba że zostanie ona wycofana przez interwenienta do czasu wniesienia aktu oskarżenia do sądu (patrz art. 53 § 41 k.k.s.).

W przepisach art. 48 § 4 znajdujemy ogólną dyrektywę wymiaru grzywny, nakazującą przy wymierzaniu kary grzywny, uwzględnianie także dochodów sprawcy, jego warunków osobistych, rodzinnych, stosunków majątkowych i możliwości zarobkowych.

Z kolei § 5 tego artykułu reguluje skutki poprzedzającego orzeczenie grzywny zatrzymania. W razie więc zatrzymania osoby podejrzanej o popełnienie wykroczenia skarbowego, zgodnie z art. 244–248 Kodeksu postępowania karnego, na poczet orzeczonej kary grzywny sąd zalicza okres rzeczywistego pozbawienia wolności, zaokrąglając do pełnego dnia, przy czym jeden dzień rzeczywistego pozbawienia wolności jest równoważny karze grzywny w wysokości od jednej pięćsetnej do jednej pięćdziesiątej górnej granicy ustawowego zagrożenia karą grzywny.

Obok kary głównej, jaką jest grzywna, możliwe jest orzeczenie środka karnego. W myśl art. 47 § 2 są nimi:

- 1) dobrowolne poddanie się odpowiedzialności³⁵,
- 2) przepadek przedmiotów,
- 3) ściągnięcie równowartości pieniężnej przepadku przedmiotów.

Zakres zastosowania środków karnych wymienionych w pkt 2 i 3 do wykroczeń skarbowych został określony w art. 49 k.k.s. I tak do przepadku przedmiotów stosuje się odpowiednio przepisy art. 29, 30 § 1 i 6 oraz art. 31-32 kodeksu, przy czym przepadek nie obejmuje środka przewozowego.

Przepadek przedmiotów (art. 29) może objąć:

- 1) przedmiot pochodzący bezpośrednio z wykroczenia skarbowego,
- 2) narzędzie lub inny przedmiot stanowiący mienie ruchome, które służyło lub było przeznaczone do popełnienia wykroczenia skarbowego,
- 3) opakowanie oraz przedmiot połączony z przedmiotem wykroczenia skarbowego w taki sposób, że nie można dokonać ich rozłączenia bez uszkodzenia któregośkolwiek z tych przedmiotów,
- 4) przedmiot, którego wytwarzanie, posiadanie, obrót, przewóz, przenoszenie lub przesyłanie jest zabronione.

Przepis art. 30 § 1 wskazuje, iż przepadek przedmiotów można orzec tylko w wypadkach przewidzianych w kodeksie, a orzeka się, jeżeli kodeks tak stanowi. W stosunku do wykroczeń skarbowych taki katalog przypadków zawiera przepis art. 49 § 2–4 k.k.s.

³⁵ Instytucja ta została omówiona wcześniej.

Przepadek przedmiotów można orzec w wypadkach określonych w:

- 1) art. 54 § 3, art. 55 § 3, art. 59 § 3, art. 63 § 4, art. 64 § 2, art. 65 § 4, art. 66 § 2, art. 67 § 4, art. 68 § 2 i 3, art. 70 § 4, art. 73 § 2, art. 86 § 4 i 5, art. 87 § 4, art. 88 § 3, art. 89 § 3, art. 90 § 3 oraz w art. 107 § 4.
- 2) art. 65 § 4 i art. 91 § 4, jeżeli czyn zabroniony został popełniony umyślnie.
- 3) art. 98 § 4 i art. 103 -w tej sytuacji można orzec przepadek wartości dewizowych.

O ile przepadek przedmiotów określonych z art. 29 pkt 1–3, wynikający z tych przepisów części szczególnej jest fakultatywny, o tyle po odpowiednim zastosowaniu art. 30 § 6 k.k.s. przepadek przedmiotów określonych w art. 29 pkt. 4 jest obligatoryjny.

Inne warunki dopuszczalności przepadku przedmiotów wskazuje stosowany odpowiednio art. 31 k.k.s. Przedmioty stanowiące przedmiot wykroczenia skarbowego podlegają przepadkowi, chociażby nie były własnością sprawcy. Przepadku przedmiotów nie orzeka się, jeżeli są własnością osoby trzeciej, a sprawca uzyskał je w drodze przestępstwa lub wykroczenia. Jak również wtedy, gdy:

- 1) orzeczenie jego byłoby niewspółmierne do wagi popełnionego przestępstwa skarbowego,
- 2) uiszczono należność publicznoprawną dotyczącą przedmiotów zagrożonych przepadkiem, chyba że należność ta jest niewspółmiernie niska do kwoty równowartości pieniężnej przepadku przedmiotów albo przepadek dotyczy przedmiotów określonych w art. 29 pkt 4, lub które zostały specjalnie przysposobione do popełnienia czynu zabronionego.

Przedmioty objęte przepadkiem przechodzą na własność Skarbu Państwa z chwilą uprawomocnienia się orzeczenia.

Trzeci z wymienionych środków karnych został zawarty w unormowaniu art. 32 k.k.s. W razie niemożności orzeczenia przepadku, o którym mowa w art. 29, gdy przedmiot został zniszczony, zgubiony lub z innych przyczyn faktycznych lub prawnych nie może być objęty w posiadanie, orzeka się obowiązek uiszczenia kwoty stanowiącej jego równowartość pieniężną, chyba że przepadek dotyczy przedmiotów określonych w art. 29 pkt 4. Jeżeli równowartości pieniężnej przepadku przedmiotów nie można określić dokładnie, oznacza się ją w przybliżeniu. O ile natomiast w popełnieniu przestępstwa skarbowego brało udział kilka osób, odpowiadają one solidarnie za uiszczenie równowartości pieniężnej przepadku przedmiotów.

Przepis art. 47 § 3 przewiduje tylko jeden środek zabezpieczający. Jest nim przepadek przedmiotów, który może zostać orzeczony po odpowiednim zastosowaniu art. 43 § 1 pkt 1, 2 i 4 k.k.s. tj. wtedy, gdy:

- 1) sprawca dopuścił się czynu zabronionego w stanie niepoczytalności,
- 2) społeczna szkodliwość czynu jest znikoma,
- 3) zachodzi okoliczność wyłączająca ukaranie sprawcy czynu zabronionego

W rozdziale 4 części ogólnej uregulowano również kwestię zbiegu wykroczeń, ich przedawnienia i zatarcia skazania.

Zgodnie z treścią art. 50 k.k.s. jeżeli jednocześnie orzeka się o ukaraniu za dwa albo więcej wykroczeń skarbowych, sąd wymierza łącznie karę grzywny w wysokości do górnej granicy ustawowego zagrożenia zwiększonego o połowę, co nie stoi na przeszkodzie orzeczeniu środków karnych wymienionych w art. 47 § 2 pkt 2 i 3 za pozostające w zbiegu wykroczenia.

Z kolei art. 51 k.k.s. zawiera szczególne zasady przedawnienia wykroczeń skarbowych. Karalność wykroczenia skarbowego ustaje, jeżeli od czasu jego popełnienia upłynął rok. Przepisy art. 44 § 2–4 i 6 dotyczące szczególnych zasad obliczania tych okresów stosuje się jednak odpowiednio. Dlatego też karalność wykroczenia skarbowego, polegającego na uszczupieniu lub narażeniu na uszczuplenie należności publicznoprawnej, ustaje także wówczas, gdy nastąpiło przedawnienie tej należności. W tym przypadku bieg przedawnienia wykroczenia skarbowego, polegającego na uszczupieniu lub narażeniu na uszczuplenie należności publicznoprawnej, rozpoczyna się z końcem roku, w którym upłynął termin płatności tej należności. Jeżeli sprawca wykroczenia skarbowego dopuścił się uszczuplenia lub narażenia na uszczuplenie należności celnej, bieg jego przedawnienia rozpoczyna się z dniem, w którym powstał dług celny; jeżeli nie jest możliwe określenie dnia powstania długu celnego, bieg przedawnienia przestępstwa skarbowego rozpoczyna się z dniem najwcześniejszym, w którym istnienie długu celnego zostało ustalone. Jeżeli natomiast dokonanie przestępstwa skarbowego zależy od nastąpienia określonego w kodeksie skutku, bieg przedawnienia rozpoczyna się od czasu, gdy skutek nastąpił (art. 44 § 2–4).

Art. 44 § 6 k.k.s. stwierdza ponadto, iż w razie uchylecia prawomocnego orzeczenia albo stwierdzenia jego nieważności, przedawnienie biegnie od dnia wydania orzeczenia w tym przedmiocie.

Wskazany w art. 51 § 1 k.k.s. termin 1 – roczny zostaje na podstawie § 2 tego artykułu dwukrotnie wydłużony, jeżeli w okresie przewidzianym w § 1 wszczęto postępowanie przeciwko sprawcy, karalność popełnionego przez niego wykroczenia skarbowego ustaje z upływem 2 lat od czasu jego popełnienia.

Przepis art. 51 § 3 reguluje odrębnie termin przedawnienia wykonania kary, bądź środka karnego. Tak też orzeczona kara lub środek karny wymieniony w art. 47 § 2 pkt 2 i 3 nie podlega wykonaniu, jeżeli od daty uprawomocnienia się orzeczenia upłynęły 2 lata.

Zatarcie skazania odbywa się na zasadach określonych w art. 52 k.k.s. Według § 1 orzeczenie kary lub środka karnego wymienionego w art. 47 § 2 pkt 2 i 3 uważa się za niebyłe z upływem 2 lat od wykonania, darowania albo przedawnienia ich wykonania, chyba że kodeks stanowi inaczej.

W razie odstąpienia od wymierzenia kary lub środka karnego, zatarcie skazania następuje z upływem roku od wydania prawomocnego orzeczenia (§ 2).

W razie powrotu do przestępstwa (rozumianego szeroko – dotyczy to ponownego popełnienia przestępstwa kryminalnego, przestępstwa skarbowego, wykroczenia lub wykroczenia skarbowego) w okresie, o którym mowa w art. 52 § 1 k.k.s., i wymierzenia za ten czyn kary lub środka karnego, termin zatarcia skazania ulega przerwaniu i zaczyna biec na nowo po ponownym ziszczeniu się podstaw ku temu. W takim wypadku dopuszczalne jest jedynie równoczesne zatarcie wszystkich skazań.

B. Przegląd poszczególnych typów wykroczeń skarbowych

Wykroczeniami skarbowymi są czyny stypizowane w przepisach części szczególnej tytułu I kodeksu – art. 54–112 k.k.s. Jak już zostało to wcześniej zasygnalizowane w zasadniczej mierze są to typy przepołowione tj. czyn stanowi co do zasady przestępstwo skarbowe, a po spełnieniu określonych przesłanek jedynie wykroczenie skarbowe³⁶. Z uwagi na niezwykłą rozległość tej części materiału dokonamy jedynie syntetycznego zestawienia poszczególnych typów wykroczeń, które będzie zawierało jednak konieczne wyjaśnienia co do najistotniejszych jej typów.

³⁶ Nie każde przestępstwo skarbowe. „posiada“ związany z nim typ wykroczenia. Są też nieliczne przypadki, gdy określony czyn stanowi wyłącznie wykroczenie skarbowe.

a. Wykroczenia skarbowe przeciwko obowiązkom podatkowym i rozliczeniom z tytułu dotacji lub subwencji

Rozdział 6 kodeksu dotyczący tego zakresu zagadnień zawiera zbiór przestępstw podatkowych i wykroczeń podatkowych, polegających uchylaniu się od opodatkowania lub na utrudnianiu bądź uniemożliwianiu prawidłowego wymiaru podatków (m.in. przez różne naruszenia dokumentacji podatkowej czy też utrudnianie jej kontroli), a także innych istotnych naruszeń zakazów lub nakazów podatkowych (m.in. w zakresie akcyzy, opłaty skarbowej, dotacji, ewidencji i identyfikacji podatkowej) oraz naruszeń niektórych obowiązków płatnika lub inkasenta.

Przed przystąpieniem do dokonania wspomnianego przeglądu korzystne byłoby wskazanie znaczenia, jakie ustawodawca nadaje poszczególnym terminom używanym w tym rozdziale kodeksu. Kwestia ta stała się przedmiotem regulacji przepisu art. 53 § 30 k.k.s. Unormowano tam wyraźnie, iż użyte w rozdziale 6 kodeksu określenia, a w szczególności: „czynności sprawdzające”, „deklaracja”, „informacja podatkowa”, „inkasent”, „kontrola podatkowa”, „obowiązek podatkowy”, „podatek”, „podatnik”, „płatnik”, mają znaczenie nadane im w ustawie z dnia 29 sierpnia 1997 r. – Ordynacja podatkowa (Dz. U. nr 137, poz. 926 z późn. zm.) oraz w wydanych na jej podstawie przepisach wykonawczych, z tym że określenie „podatek” oznacza również zaliczkę na podatek, ratę podatku, a także opłaty oraz inne niepodatkowe należności budżetu państwa o podobnym charakterze daninowym; określenie „podatnik” oznacza również osobę zobowiązaną do uiszczenia opłat oraz niepodatkowych należności budżetu państwa o podobnym charakterze daninowym.³⁷

Wewnętrzna systematyka czynów zabronionych zawartych w tym rozdziale skłania do wyróżnić pięciu typowych grup czynów zabronionych:

1. Przestępstwa podatkowe i wykroczenia podatkowe związane z całkowitym lub częściowym uchylaniem się podatnika (przy udziale innych osób) od opodatkowania (art. 54–59), w szczególności: niezgłoszenie właściwemu organowi przedmiotu opodatkowania (art. 54 § 1–3); zatajenie prowadzenia na własny rachunek działalności podlegającej opodatkowaniu i prowadzenie jej pod cudzym nazwiskiem, firmą lub nazwą (tzw. firmanctwo z art. 55 § 1–3); oszustwo podatkowe (art. 56 § 1–4); niewpłacenie w terminie podatku (art. 57 § 1); uchylanie się od uiszczenia należnej opłaty skarbowej (art. 58 § 1 i 4); użycie skasowa-

³⁷ Definicje te zostaną przytoczone w dalszej toku rozważań.

nego znaku opłaty skarbowej (art. 58 § 2); fałszerstwo znaku urzędowego mającego stwierdzić uiszczenie opłaty skarbowej (art. 59 § 1 i 2).

Za podstawowy typ wykroczenia skarbowego należy uznać to określone przez przepis art. 54 § 3 k.k.s. Przepis § 1 tego artykułu reguluje przestępstwo popełnione przez podatnika, który uchylając się od opodatkowania, nie ujawnia właściwemu organowi przedmiotu lub podstawy opodatkowania lub nie składa deklaracji, przez co naraża Skarb Państwa lub jednostkę samorządu terytorialnego na uszczuplenie podatku. Natomiast zgodnie z § 3, jeżeli kwota podatku narażonego na uszczuplenie nie przekracza ustawowego progu³⁸, sprawca takiego czynu zabronionego podlega karze grzywny za wykroczenie skarbowe. Powiązany z nim jest typ wykroczenia skarbowego z art. 56 § 3 k.k.s. zgodnie z którym, odpowiedzialność ponosi podatnik, który składając organowi podatkowemu lub płatnikowi deklarację lub oświadczenie, podaje nieprawdę lub zataja prawdę albo nie dopełnia obowiązku zawiadomienia o zmianie objętych nimi danych, przez co naraża Skarb Państwa lub jednostkę samorządu terytorialnego na uszczuplenie podatku. Również i w tym wypadku dla zaistnienia tego typu wykroczenia konieczne jest nieprzekroczenie ustawowego progu uszczuplenia. Ponadto tej samej karze podlega także ten podatnik, który mimo ujawnienia przedmiotu lub podstawy opodatkowania nie składa w terminie organowi podatkowemu lub płatnikowi deklaracji lub oświadczenia.

Jak widać odpowiedzialności podlega wyłącznie podatnik. Podatnikiem w rozumieniu art. 7 ordynacji podatkowej jest osoba fizyczna, osoba prawna lub jednostka organizacyjna nie mająca osobowości prawnej, podlegająca na mocy ustaw podatkowych obowiązkowi podatkowemu. Ustawy podatkowe mogą ustanawiać podatnikami inne podmioty niż wyżej wymienione dodatkowo na potrzeby k.k.s. podatnikiem jest również osobą zobowiązaną do uiszczenia opłat oraz niepodatkowych należności budżetu państwa o podobnym charakterze daninowym. Pomimo jednak tak szerokiej definicji podatnika odpowiedzialność ponosi oczywiście winna osoba a nie jednostka organizacyjna.

Definicji pojęcia przedmiot opodatkowania ani jego podstawa nie znajdziemy w przepisach Ordynacji jednakże wskazać należy, iż pod pojęciem przedmiot opodatkowania można rozumieć takie zachowanie skierowane na określony przez prawo obiekt, którego zaistnienie powoduje powstanie obowiązku podatkowego (np. osiągnięcie dochodu).

³⁸ W ten sposób ustawodawca odnosi się do progu 5 – krotności najniższego wynagrodzenia.

Podstawa opodatkowania to natomiast ilościowe czy wartościowe ujęcie tego obiektu (np. wielkość dochodu).

Z kolei pod pojęciem „deklaracja” – rozumie się taki dokument składany przez podatnika, którego głównym zadaniem jest dokonanie samoobliczenia podatkowego podatku należnego z mocy prawa³⁹. Zgodnie z art. 3 pkt 5 Ordynacji podatkowej, deklaracjami są również zeznania, wykazy oraz informacje, do których składania obowiązani są, na podstawie przepisów prawa podatkowego, podatnicy, płatnicy i inkasenci.

Termin do składania odpowiedniej deklaracji wynika każdorazowo z przepisów podatkowych. Termin do składania deklaracji przewidują np. przepisy art. 28 i 38 ustawy z dnia 26 lipca 1991 r. o podatku dochodowym od osób fizycznych (Dz.U. z 2000 r. nr 14, poz. 176, z późn. zm.).

W tym też miejscu wskazać należy na uregulowanie przepisu art. 57 § 1 k.k.s. według którego podatnik, który uporczywie nie wpłaca w terminie podatku, podlega karze grzywny za wykroczenie skarbowe. Ten czyn stanowi jeden z nielicznych przypadków, gdy określone w ustawie zachowanie sprawcy stanowi wyłącznie wykroczenie skarbowe. Odpowiedzialność z tego artykułu ponosi wyłącznie podatnik, a ewentualna odpowiedzialność płatnika inkasenta regulowana w k.k.s. jest oddzielnie.

Zgodnie z tym przepisem nie każde nieterminowe opłacenie podatku może spełniać dyspozycję tego przepisu, a tylko takie które jest uporczywe. Prawo karne skarbowe nie posiada ustawowej definicji uporczywości w orzecznictwie Izby Karnej SN utrwaliło się, że uporczywość zachodzi w takiej sytuacji, w której zobowiązany, mając obiektywną możliwość wykonywania powyższego obowiązku, obowiązku tego nie wykonuje wykazując przy tym złą wolę. Nie ulega więc wątpliwości, to wykroczenie można popełnić jedynie umyślnie.

Przepis § 2 tego artykułu daje jednak sądowi możliwość odstąpienia od wymierzenia kary. Możliwe jest to, jeżeli sprawca czynu zabronionego, który przed wszczęciem postępowania w sprawie o wykroczenie skarbowe wpłacił w całości należny podatek na rachunek właściwego organu.

³⁹ Istota deklaracji ujęta jest w art. 21 Ordynacji.

Kolejnym typem wykroczenia skarbowego jest tzw. firmanctwo – art. 55 § 3 k.k.s.. Podatnik, który w celu zatajenia prowadzenia działalności gospodarczej na własny rachunek lub rzeczywistych rozmiarów tej działalności posługuje się imieniem i nazwiskiem, nazwą lub firmą innego podmiotu i przez to naraża Skarb Państwa lub jednostkę samorządu terytorialnego na uszczuplenie podatku jeżeli kwota podatku narażonego na uszczuplenie nie przekracza ustawowego progu podlega karze grzywny za wykroczenie skarbowe.

Przepisy art. 58 i 59 k.k.s. przewidują odpowiedzialność wykroczeniową skarbową za naruszenie przepisów o opłacie skarbowej.

Zgodnie z treścią art. 58 § 4 k.k.s. karze grzywny za wykroczenie skarbowe podlega sprawca czynów określonych w trzech poprzednich paragrafach jeżeli kwota uszczuplonej opłaty skarbowej albo wartość użytego skasowanego znaku tej opłaty nie przekracza ustawowego progu. Natomiast w myśl art. 59 § 3 k.k.s. karze grzywny za wykroczenia skarbowe podlega ten, kto w celu użycia w obrocie publicznym podrabia albo przerabia znak urzędowy mający stwierdzić uiszczenie opłaty skarbowej albo takiego znaku jako autentycznego używa, oraz ten, kto w obrocie publicznym używa dokumentu opatrzonego takim podrobionym lub przerobionym znakiem o ile czynny sprawcy są mniejszej wagi.

Grzywnie podlega więc ten, kto:

- 1) uchyla się od uiszczenia należnej opłaty skarbowej od czynności cywilnoprawnej,
- 2) uszczupła opłatę skarbową przez użycie skasowanego znaku opłaty skarbowej,
- 3) skasowany znak opłaty skarbowej puszcza w obieg albo go w takim celu przyjmuje, przechowuje, przewozi, przenosi, przesyła, albo pomaga w jego zbyciu lub ukryciu.
- 4) w celu użycia w obrocie publicznym podrabia albo przerabia znak urzędowy mający stwierdzić uiszczenie opłaty skarbowej albo takiego znaku jako autentycznego używa,
- 5) w obrocie publicznym używa dokumentu opatrzonego takim podrobionym lub przerobionym znakiem.

Odpowiedzialność ponosi więc osoba, której działanie nakierowanie jest na uniknięcie obciążeń związanych z wniesieniem opłaty skarbowej. Zachowanie to nie musi nosić cech uporczywości, a wystarczy aby zaistniało jednorazowo.

Wykroczenie z pkt. 1 popełnia przede wszystkim ten kto dokonując czynności powodujących konieczność wniesienia opłaty skarbowej nie dokonuje wskazanych przez prawo powinności. Zakres tych czynności określa ustawa z dnia 9 września 2000 r o opłacie skarbowej (Dz.U. nr 86, poz. 960, z późn. zm.). Opłacie podlegają czynności określone w art. 1 o ile nie zachodzą okoliczności określone w art. 2 i 3. Przepis art. 1 przewiduje więc że

Opłacie skarbowej podlegają:

- 1) w sprawach indywidualnych z zakresu administracji publicznej:
 - a) podania (żądania, odwołania, zażalenia) i załączniki do podań,
 - b) czynności urzędowe dokonywane na podstawie zgłoszenia lub na wniosek zainteresowanego,
 - c) zaświadczenia wydawane na wniosek zainteresowanego,
 - d) zezwolenia (pozwolenia, koncesje) wydawane na wniosek zainteresowanego,
- 2) następujące dokumenty:
 - a) stwierdzające ustanowienie pełnomocnika oraz ich odpisy (wypisy),
 - b) weksle,
 - c) dokumenty przewozowe.

W przypadku wykonywania zadań z zakresu administracji publicznej przez podmioty inne niż organy administracji rządowej i samorządowej opłacie skarbowej podlegają składane do tych podmiotów podania i załączniki do podań oraz wydawane przez nie zaświadczenia i zezwolenia.

Wskazać należy, iż spod regulacji tej ustawy zostały wyłączone należności powstające w związku z dokonaniem czynności cywilnoprawnych, gdyż są one regulowane ustawą z dnia 9 września 2000 r. o podatku od czynności cywilnoprawnych (Dz.U. nr 86, poz. 959, z późn. zm.).

Wskazane w pkt. 3–5 czyny zabronione popełniane są w związku z posiadaniem nieautentycznego, skasowanego bądź przerobionego znaku skarbowego. Pamiętać należy jednak, iż w wskazanych przypadkach odpowiedzialność zaistnieje jedynie wówczas jeżeli opisane w tych punktach działania zostaną dokonane w celu uszczuplenia bądź uniknięcia należnej opłaty skarbowej poprzez czynności tam wskazane.

2. Drugą grupą wykroczeń skarbowych dotyczących danin publicznych są czyny zabronione związane prowadzeniem podatkowej (księgi, faktury, rachunki), wpływające na określenie wymiaru podatku (art. 60–62 k.k.s.).

Wykroczenie skarbowe zgodnie z treścią art. 60 § 3 popełnia ten, kto:

- 1) wbrew obowiązкови nie prowadzi księgi,
- 2) wbrew obowiązкови nie przechowuje księgi, o ile zachowania ten są czynami mniejszej wagi.

Tej samej karze podlega także ten podatnik lub płatnik, który nie zawiadamia w terminie właściwego organu o prowadzeniu księgi przez doradcę podatkowego lub inny podmiot upoważniony do prowadzenia ksiąg w jego imieniu i na jego rzecz.

W treści art. 53 § 21 k.k.s. wskazane zostało „księga” w rozumieniu tego kodeksu to:

- 1) księga rachunkowa,
- 2) podatkowa księga przychodów i rozchodów,
- 3) ewidencja,
- 4) rejestr,
- 5) inne podobne urządzenia ewidencyjne, do których prowadzenia zobowiązuje przepis prawa.

Czynami zabronionymi określonymi w treści art. 61 k.k.s. jest nierzetelne oraz wadliwe prowadzenie księgi. Art. 53 § 22 i 23 wskazuje, iż księga nierzetelna jest to księga prowadzona niezgodnie ze stanem rzeczywistym, a wadliwa to taka, która jest prowadzona niezgodnie z przepisem prawa. Wedle intencji ustawodawcy czynem zagrożonym większą karą jest prowadzenie księgi nierzetelnej. Stanowi to przestępstwo skarbowe, a takie zachowanie będzie wykroczeniem skarbowym tylko jeżeli jest czynem mniejszej wagi. Prowadzenie księgi wadliwej jest wyłącznie wykroczeniem skarbowym.

Kolejny typy wykroczeń przeciwko zasadom prowadzenia dokumentacji podatkowej zawiera przepis art. 62 k.k.s. Przepis ten zawiera 4 typy przestępstw skarbowych które są jednak wykroczeniami, jeżeli są czynami mniejszej wagi.

Odpowiedzialność przewidzianą przez przepis art. 62 § 5 k.k.s. ponosi ten, kto:

- 1) wbrew obowiązкови nie wystawia faktury lub rachunku za wykonanie świadczenia albo odmawia ich wydania,

- 2) fakturę lub rachunek, określone w § 1, wystawia w sposób niezrzetelny albo takim dokumentem posługuje się,
- 3) wbrew obowiązкови nie przechowuje kopii wystawionej faktury lub rachunku,
- 4) wbrew przepisom ustawy dokona sprzedaży z pominięciem kasy rejestrującej albo nie wyda dokumentu z kasy rejestrującej, stwierdzającego dokonanie sprzedaży.

Karze podlega osoba, która narusza przepisy rozdziału 12 działu IV Ordynacji podatkowej (art. 87 i nast.) oraz art. 29 ustawy z dnia 8 stycznia 1993 r. o podatku od towarów i usług oraz o podatku akcyzowym (Dz.U. nr 11, poz. 50, z późn. zm.) oraz aktów wykonawczych wydanych na ich podstawie.

3. Trzecią kategorię stanowią czyny zabronione związane z problematyką stosowania podatku akcyzowego (art. 63-75 k.k.s.). Wyszczególnione tu zostały takie czyny zabronione jak:
 - 1) wydanie z zakładu produkcyjnego lub sprowadzenie z zagranicy wyrobów akcyzowych lub opakowań z tymi wyrobami bez ich oznaczenia znakami akcyzy (art. 63 § 1-4);
 - 2) niezawiadomienie przez producenta właściwego organu o zamiarze wywozu wyrobów akcyzowych za granicę (art. 64 § 1 i 2);
 - 3) umyślne paserstwo akcyzowe (art. 65 § 1, 3 i 4);
 - 4) nieumyślne paserstwo akcyzowe (art. 65 § 2 i 4);
 - 5) nieprawidłowe oznaczenie wyrobów akcyzowych lub opakowań z tymi wyrobami, lub oznaczenie nieodpowiednimi znakami akcyzy (art. 66 § 1 i 2);
 - 6) fałszerstwo znaków akcyzy lub upoważnienia do odbioru banderol (art. 67 § 1 i 2);
 - 7) niedopełnienie obowiązku oznaczania wyrobów akcyzowych lub opakowań z tymi wyrobami znakami akcyzy w określonych ustawowo sytuacjach, bądź niesporządzenie ich spisu (art. 68 § 1-3);
 - 8) podejmowanie czynności bezpośrednio związanych z produkcją, importem lub obrotem wyrobami akcyzowymi lub opakowań z tymi wyrobami, a także z ich oznaczaniem znakami akcyzy – bez przeprowadzenia urzędowego sprawdzenia (art. 69 § 1);
 - 9) fałszywe dane producenta o rodzaju, ilości lub jakości wyprodukowanego wyrobu akcyzowego (art. 69 § 2);
 - 10) nielegalny obrót znakami akcyzy (art. 70 1-5);
 - 11) rażące naruszenie przepisów o przewozie lub przechowywaniu znaków akcyzy (art. 71);

- 12) nierozliczenie się z właściwym organem ze stanu zużycia znaków akcyzy (art. 72);
- 13) zmiana przeznaczenia wyrobu akcyzowego zwolnionego od obowiązku oznaczania znakami akcyzy (art. 73 § 1);
- 14) nieprowadzenie wbrew obowiązkowi ewidencji znaków akcyzy przez producenta, importera lub inny podmiot (art. 74);
- 15) niesporządzenia raportu dziennego o zużyciu lub uszkodzeniu znaków akcyzy (art. 75 § 1 i 2);

Nie wszystkie z przedstawionych powyżej typów posiadają związane z sobą typy wykroczeń skarbowych. Są nimi przestępstwa wymienione powyżej w pkt 8,9,11,12,15.

Do omawianej kategorii można więc zaliczyć wykroczenia skarbowe, które popełnia ten kto⁴⁰:

- 1) wbrew przepisom ustawy sprowadza na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej lub wydaje z zakładu produkcyjnego wyroby akcyzowe lub opakowania z tymi wyrobami bez ich uprzedniego oznaczenia znakami akcyzy, jak również dopuszcza się tego czynu zabronionego w stosunku do wyrobów akcyzowych, które oznaczono nieprawidłowo lub nieodpowiednimi znakami akcyzy, w szczególności znakami uszkodzonymi, podrobionymi, przerobionymi lub nieważnymi – art. 63 § 4;
- 2) będąc producentem, wydaje wyroby akcyzowe przeznaczone do wywozu za granicę bez pisemnego zawiadomienia w terminie właściwego organu o zamiarze ich wywozu, art. 64 § 2;
- 3) nabywa, przechowuje lub przewozi wyroby akcyzowe lub opakowania z tymi wyrobami stanowiące przedmiot czynu zabronionego określonego w art. 63-64, lub pomaga w ich zbyciu albo te wyroby przyjmuje lub pomaga w ich ukryciu, jeśli rodzaj, ilość lub wartość wskazują na ich przeznaczenie do działalności gospodarczej – art. 65 § 4;
- 4) nabywa, przechowuje lub przewozi wyroby akcyzowe, o których na podstawie towarzyszących okoliczności powinien i może przypuszczać, że stanowią przedmiot czynu zabronionego określonego w art. 63-64, lub pomaga w ich zbyciu albo te wyroby przyjmuje lub pomaga w ich ukryciu, jeśli rodzaj, ilość lub wartość wskazują na ich przeznaczenie do działalności gospodarczej- art. 65 § 4.
- 5) oznacza nieprawidłowo lub nieodpowiednimi znakami akcyzy wyroby akcyzowe lub opakowania z tymi wyrobami – art. 66 § 2;

⁴⁰ Przesłanką wyróżniającą wykroczenia skarbowe wymienione w pkt 1, 3, 4, 11 jest znamię nie przekroczenia ustawowego progu; w pkt. 2, 5, 6, 7, 8,10, 12 – malej wagi czynu.

- 6) podrabia albo przerabia znak akcyzy albo upoważnienie do odbioru banderol – art. 67 § 4;
- 7) w celu popełnienia przestępstwa skarbowego określonego w § 1 uzyskuje lub przysposabia środki, – art. 67 § 4;
- 8) nie dopełnia obowiązku oznaczania wyrobów akcyzowych lub opakowań z tymi wyrobami znakami akcyzy w razie:
 - a) pakowania, rozlewania lub rozważania wyrobów,
 - b) wystąpienia w obrocie wyrobów nieoznaczonych, oznaczonych nieprawidłowo lub nieodpowiednimi znakami akcyzy – art. 68 § 2;
- 9) będąc posiadaczem wyrobów określonych powyżej w pkt. 8 lit. b, nie sporządza ich spisu i nie przedstawia w terminie do potwierdzenia właściwemu organowi art. 68 § 3;
- 10) wbrew przepisom zbywa lub w inny sposób przekazuje znaki akcyzy osobie nieuprawnionej, czy też w celu użycia lub puszczenia w obieg nabywa lub w inny sposób przyjmuje znaki akcyzy od osoby nieuprawnionej lub usuwa je z wyrobu akcyzowego lub z opakowania z tym wyrobem w celu ponownego ich użycia lub puszczenia w obieg, jak również nie będąc do tego uprawnionym, posiada lub przechowuje znaki akcyzy – art. 70 § 5;
- 11) w użyciu wyrobu akcyzowego, zmienia cel, przeznaczenie lub nie zachowuje innego warunku, od którego ustawa uzależnia zwolnienie towaru w całości lub w części od obowiązku oznaczania znakami akcyzy – art. 73 § 2;
- 12) jako producent, importer lub inny podmiot, który wbrew obowiązkowi nie prowadzi ewidencji znaków akcyzy czy ewidencji rodzaju, ilości i wartości wyrobów lub opakowań z tymi wyrobami wydanych lub sprowadzonych bez oznaczenia znakami akcyzy czy też ewidencje te prowadzi nierzetelnie – art. 74 § 4;
- 13) wskazane w pkt 12 ewidencje prowadzi wadliwie – art. 74 § 5.

Kodeks karny skarbowy definiuje jedynie pojęcie wyrobu akcyzowego oraz znaku akcyzy.

Wyrób akcyzowy to zgodnie z art. 53 § 24 k.k.s. wyrób określony w ustawie z dnia 2 grudnia 1993 r. o oznaczaniu wyrobów znakami skarbowymi akcyzy (Dz. U. nr 127, poz. 584 oraz z 1997 r. nr 88, poz. 554, z późn. zm.), a także wyrób objęty szczególnym nadzorem podatkowym na podstawie ustawy z dnia 28 września 1991 r. o kontroli skarbowej (Dz. U. z 1999 r. nr 54, poz. 572, z późn. zm.).

Z kolei § 25 tego artykułu wskazuje, że znak akcyzy w rozumieniu kodeksu to znak skarbowy akcyzy mający w szczególności postać banderoli, znaku cechowego lub odcisku pieczęci.

Przepis art. 1 pierwszej z wymienionych ustaw określa obowiązek oznaczania znakami skarbowymi akcyzy, następujących wyrobów oznaczonych symbolem SWW według klasyfikacji wydanej na podstawie przepisów o statystyce państwowej:

- 1) paliwa do silników (0242-2),
- 2) oleje smarowe i specjalne (0243),
- 3) wyroby przemysłu spirytusowego i drożdżowego (244), z wyłączeniem drożdży (2445),
- 4) wyroby winiarskie (247),
- 5) piwo (2483),
- 6) inne niż wymienione w pkt 3–5 napoje alkoholowe o zawartości alkoholu powyżej 1,5% bez względu na symbol SWW,
- 7) wyroby przemysłu tytoniowego (2552).

Minister Finansów określa, w drodze rozporządzenia, terminy wprowadzenia obowiązku oznaczania znakami akcyzy poszczególnych grup wyrobów wymienionych w ust. 1 oraz może zwolnić, na czas określony, niektóre grupy wyrobów lub poszczególne wyroby z obowiązku oznaczania tymi znakami.

Szczególnym nadzorem podatkowym są objęte natomiast następujące wyroby akcyzowe⁴¹:

- 1) spirytus własnej produkcji oraz nabyty, jeżeli w cenie jego nabycia nie jest zawarty podatek akcyzowy obliczony według najwyższej stawki ustalonej dla tego spirytusu,
- 2) wyroby spirytusowe, piwo, wyroby winiarskie i inne napoje alkoholowe przed powstaniem obowiązku w podatku akcyzowym,
- 3) wyroby, w odniesieniu do których na podstawie odrębnych przepisów został wprowadzony obowiązek oznaczania znakami skarbowymi akcyzy,
- 4) oleje opałowe i napędowe, w zakresie zawartości w nich nieusuwalnego znacznika oraz czerwonego barwnika, których dodatek określają odrębne przepisy.

⁴¹ Wykaz ten znajduje się w wydanym na podstawie przepisów ustawy o kontroli skarbowej rozporządzeniu Rady Ministrów z dnia 27 października 2000 r. o w sprawie zakresu i zasad wykonywania szczególnego nadzoru podatkowego (Dz.U. nr 97, poz. 1057, ze zm.)

Szczególny nadzór podatkowy został wyłączony w stosunku do określonego w pkt. 1:

- 1) spirytusu w opakowaniach jednostkowych o pojemności mniejszej niż 10 litrów, skażonego środkiem skażającym na podstawie odrębnych przepisów, jeżeli został od niego uiszczony należny podatek akcyzowy,
- 2) denaturatu,
- 3) spirytusu posiarczynowego, chyba że jest przerabiany albo używany łącznie ze spirytusem, o którym mowa w ust. 1 pkt 1,
- 4) spirytusu odwodnionego skażonego środkiem skażającym, przeznaczonego jako dodatek do paliw, do którego ponadto dodano inne substancje w ilości nie mniejszej niż 15%.

Wymienione powyżej czyny będące wykroczeniami skarbowymi stanowią w zasadniczej mierze reakcję Państwa za naruszenie obowiązków wynikających ze wskazanych ustaw. Ponadto obowiązki, których naruszenie skutkuje powstaniem wskazanej odpowiedzialności wynikają z przepisów takich aktów prawnych jak ustawa z dnia 8 stycznia 1993 roku o podatku od towarów i usług oraz podatku akcyzowym (Dz.U. nr 11, poz. 50, z późn. zm.) wraz z aktami wykonawczymi, a w szczególności rozporządzenia z 16 grudnia 1998 r. w sprawie podatku akcyzowego (Dz.U. nr 157, poz. 1035, z późn. zm.), jak też rozporządzenia z 19 lutego 1994 r. w sprawie oznaczania wyrobów znakami akcyzy (Dz.U. nr 26, poz. 93, z późn. zm.).

4. Przepisy, które można zakwalifikować do tej kategorii, można określić jako zmierzające do bezpodstawnego uzyskania określonych korzyści majątkowych od Skarbu Państwa, czy jednostek samorządu terytorialnego. Działaniami tymi mogą być, wyłudzenie zwrotu podatku czy jego nadpłaty, dotacji czy subwencji. Przedmiot ochrony jest więc zbliżony do wskazanego przy pierwszej z wymienionych kategorii czynów zabronionych.

Zgodnie z treścią art. 76 k.k.s. odpowiedzialność skarbową za wykroczenia ponosi osoba, która przez wprowadzenie w błąd uprawnionego organu naraża Skarb Państwa lub jednostkę samorządu terytorialnego na bezpodstawny zwrot podatkowej należności publicznoprawnej, w szczególności podatku naliczonego w rozumieniu przepisów o podatku od towarów i usług, podatku akcyzowego, zwrot nadpłaty lub jej zaliczenie na poczet zaległości podatkowej lub bieżących albo przyszłych zobowiązań podatkowych, jeżeli kwota bezpodstawnie żądana nie przekracza progu ustawowego.

Ustawowa definicja użytych w tym przepisie terminów znajduje się oczywiście w treści art. 53 k.k.s. Wskazano tam, iż do określenia „bezpodstawny zwrot podatkowej należności publicznoprawnej” przepisy § 27 i 28 tego artykułu stosuje się odpowiednio. Pierwszy ze wskazanych przepisów stwierdza, iż należność publicznoprawna uszczuplona czynem zabronionym jest to wyrażona liczbowo kwota pieniężna, od której uiszczenia lub zadeklarowania uiszczenia w całości lub w części osoba zobowiązana uchyliła się i w rzeczywistości ten uszczerbek finansowy nastąpił. Natomiast zgodnie z drugim narażenie na uszczuplenie należności publicznoprawnej czynem zabronionym jest to spowodowanie konkretnego niebezpieczeństwa takiego uszczuplenia – co oznacza, że zaistnienie uszczerbku finansowego jest wysoce prawdopodobne, choć nie musi nastąpić.

Podobnie przedmiot ochrony ukształtowany został przez przepis art. 82 § 2 k.k.s. Tu wykroczenie skarbowe popełnia ten, kto naraża finanse publiczne na uszczuplenie poprzez nienależną wypłatę, pobranie lub niezgodne z przeznaczeniem wykorzystanie dotacji lub subwencji, jeżeli wypłata lub pobranie nienależnej, nadmiernej lub wykorzystanej niezgodnie z przeznaczeniem dotacji lub subwencji nie przekracza progu ustawowego. Odpowiedzialność ponosi również ten, kto dopuszcza się tego czynu nieumyślnie przy czym podówczas nie obowiązuje kryterium przekroczenia progu ustawowego (§ 3).

Na marginesie nadmienić należy, iż zbliżony przedmiot ochrony ma przepis art. 41 ustawy z dnia 30 czerwca 2000 r. o warunkach dopuszczalności i nadzorowaniu pomocy publicznej dla przedsiębiorców (Dz.U. 60, poz. 704) podkreślić jednak należy, iż czyn tam określony jest „normalnym”, nieskarbowym wykroczeniem. Zgodnie z nim kto wbrew obowiązkowi, o którym mowa w art. 37 ust. 1, 2 i 4 wskazanej ustawy, nie składa sprawozdań dotyczących otrzymanej pomocy albo nie udziela informacji, przekazuje informacje niezgodne ze stanem faktycznym lub po upływie wyznaczonego terminu, podlega karze grzywny – oczywiście w tym przypadku do 5000 zł.

5. Ostatnim typem wykroczeń opisanych w rozdziale 6 są czyny zabronione związane z odpowiedzialnością karnopodatkową osób zobowiązanych do przestrzegania przepisów podatkowych i wykonywania przypisanych im zadań, a w szczególności płatnika i inkasenta.

Podstawowymi czynami karalnymi są tutaj:

- 1) niewpłacenie przez płatnika lub inkasenta pobranego podatku na właściwy rachunek (art. 77 § 1–3);

- 2) zaniechanie poboru podatku albo pobranie go w kwocie niższej od należnej (art. 78 § 1 i 2);
- 3) niewyznaczenie w wymaganym terminie osoby obowiązanej do obliczania, pobierania i odprowadzania do urzędu skarbowego pobranych kwot (art. 79);
- 4) nienadsyłanie informacji podatkowych (art. 80 § 1–4);
- 5) naruszenie przepisów o zasadach ewidencji i identyfikacji podatkowej (art. 81 § 1–3);
- 6) niedopełnienie obowiązku nadzoru i dopuszczenie do dokonania czynu zabronionego określonego w art. 84 § 1 i 2.

Zgodnie z treścią art. 77 k.k.s. wykroczenie skarbowe popełnia płatnik lub inkasent, który pobranego podatku nie wpłaca w terminie na rachunek właściwego organu, jeżeli kwota niewpłaconego podatku nie przekracza ustawowego progu. Przy czym § 5 wobec sprawcy tego czynu zabronionego, który przed wszczęciem postępowania w sprawie o wykroczenie skarbowe wpłacił w całości pobrany podatek na rachunek właściwego organu, przewiduje możliwość odstąpienia od wymierzenia kary.

Płatnikiem jest osoba fizyczna, osoba prawna lub jednostka organizacyjna nie mająca osobowości prawnej, obowiązana na podstawie przepisów prawa podatkowego do obliczenia i pobrania od podatnika podatku i wpłacenia go we właściwym terminie organowi podatkowemu (art. 8 Ordynacji podatkowej).

Inkasentem – zgodnie z art. 9 Ordynacji podatkowej, jest osoba fizyczna, osoba prawna lub jednostka organizacyjna nie mająca osobowości prawnej, obowiązana do pobrania od podatnika podatku i wpłacenia go we właściwym terminie organowi podatkowemu.

Odpowiedzialność ponosić będzie osoba odpowiedzialna za wykonywanie funkcji płatnika i inkasenta. Wynika to pośrednio z treści art. 31 Ordynacji podatkowej, gdzie wskazano, iż osoby prawne oraz jednostki organizacyjne nie mające osobowości prawnej, będące płatnikami lub inkasentami, są obowiązane wyznaczyć osoby, do których obowiązków należy obliczanie i pobieranie podatków oraz terminowe wpłacanie organowi podatkowemu pobranych kwot, a także zgłosić właściwemu miejscowo organowi podatkowemu imiona, nazwiska i adresy tych osób. Zgłoszenia należy dokonać w terminie wyznaczonym do dokonania pierwszej wpłaty, a w razie zmiany osoby wyznaczonej – w terminie 14 dni od dnia, w którym wyznaczono inną osobę.

Naruszenie obowiązku tego zgłoszenia stanowi wykroczenie skarbowe określone w art. 79 k.k.s.

Ponadto w myśl postanowień art. 78 k.k.s. płatnik, który nie pobiera podatku albo pobiera go w kwocie niższej od należnej, podlega karze grzywny za wykroczenie skarbowe jeżeli kwota uszczuplonego podatku nie przekracza ustawowego progu.

Z kolei wykroczenia skarbowe wymienione w art. 80 § 4 k.k.s. popełnia⁴²:

- 1) ten, kto wbrew obowiązkowi nie składa w terminie właściwemu organowi wymaganej informacji podatkowej,
- 2) płatnik, który wbrew obowiązkowi nie składa w terminie podatnikowi lub właściwemu organowi wymaganej informacji podatkowej,
- 3) ten, kto złożył określoną w pkt. 1) i 2) informację będącą nieprawdziwą.

Informacja podatkowa to obowiązek sporządzania i przekazywania organom podatkowym informacji podatkowych, w zakresie jaki określają art. 82-86 Ordynacji podatkowej. Cięży on w szczególności na podmiotach prowadzących działalność gospodarczą lub wykonujących wolny zawód, w bankach i innych instytucjach finansowych, sądach, komornikach sądowych oraz notariuszach.

Wykroczenie określone w art. 81 k.k.s. popełnia podatnik lub płatnik, który wbrew obowiązkowi:

- 1) nie dokonuje w terminie zgłoszenia identyfikacyjnego albo aktualizacji objętych nim danych,
- 2) dokonuje zgłoszenia więcej niż jeden raz,
- 3) nie podaje numeru identyfikacji podatkowej lub podaje numer nieprawdziwy,

wykroczenie skarbowe popełnia także ten podatnik, który wbrew obowiązkowi nie składa płatnikowi dostarczonego przez niego formularza zgłoszenia identyfikacyjnego.

Wykroczenia te powstają w wyniku naruszenia przepisów ustawy z dnia 13 października 1995 r. o zasadach ewidencji i identyfikacji podatników i płatników (Dz.U. nr142, poz. 702, z późn. zm.) zwanej ustawą o NIP-ach.

⁴² Jeżeli stanowi to czyn mniejszej wagi.

Ostatnim omawianym wykroczeniem skarbowym będzie to typizowane przez art. 84 § 1 k.k.s., zgodnie z którym ten kto, nie dopełniając obowiązku nadzoru nad przestrzeganiem reguł obowiązujących w działalności danego przedsiębiorcy lub innej jednostki organizacyjnej, dopuszcza, chociażby nieumyślnie, do dokonania czynu zabronionego określonego w tym rozdziale, podlega karze grzywny za wykroczenie skarbowe.

Przepis ten ma zastosowanie do wszystkich przypadków niedopełnienia obowiązku nadzoru skutkujących popełnieniem przed nadzorowanego jakiegokolwiek wykroczenia z rozdziału 6 k.k.s., za wyjątkiem okoliczności określonych w § 2 tego artykułu. W myśl którego przepisu § 1 nie stosuje się, jeżeli czyn sprawcy wyczerpuje znamiona innego przestępstwa skarbowego lub wykroczenia skarbowego albo jeżeli niedopełnienie obowiązku nadzoru należy do ich znamion.

b. Wykroczenia skarbowe przeciwko obowiązkom celnym oraz zasadom obrotu z zagranicą towarami i usługami

Prawo celne jest wysoce wyspecjalizowaną gałęzią prawa administracyjnego, regulującą zasady reglamentacji obrotu z zagranicą towarami i usługami. Zakres uregulowań o charakterze celnym jest szeroki i wewnętrznie zróżnicowany i bardzo uszczegółowiony, podobnie jak różna bywa rola spełniana przez tego rodzaju przepisy. Mają one na celu zapewnienie i ochronę wpływów budżetu państwa w drodze nakładania opłat na podmioty uczestniczące w obrocie ponadgranicznym, lecz przede wszystkim kształtują jego dynamikę w odniesieniu do określonych rodzajów dóbr. Służy to realizacji celów polityki ekonomicznej państwa, rozszerzaniu zakresu swobodnej wymiany towarowej, lecz również ochronie stabilności rynku wewnętrznego czy interesów krajowych producentów.

Przepisy rozdziału 7 k.k.s. są jednym z podstawowych instrumentów służących zagwarantowaniu spełniania wskazanych funkcji prawa celnego, a w szczególności spełniania obowiązków wynikających z przepisów regulujących tą gałąź prawa.

Polskie prawo celne ma nadzwyczaj obszerny i złożony przedmiot regulacji. Znajduje to odzwierciedlenie w ilości i złożoności aktów prawnych dotyczących tej sfery gospodarowania oraz stopnia specjalizacji poszczególnych przepisów. Rola najbardziej eksponowana i kluczowa przypada tu ustawom, których uzupełnienie stanowią rozporządzenia Rady Ministrów, Ministra Finansów lub Gospodarki. Bardziej techniczną rolę speł-

niają zarządzenia, wydawane w szczególności przez Prezesa Głównego Urzędu Ceł. Wśród ustaw wymienić należy w szczególności uchwalony dnia 9 stycznia 1997 r. Kodeks celny (Dz.U. z 2001 r. nr 75, poz. 802 z późn. zm.) oraz pochodzącą z 11 grudnia 1997 r. ustawę o administrowaniu obrotem z zagranicą towarami i usługami oraz o obrocie specjalnym (Dz. U. nr 157, poz. 1026, z późn. zm.), a także uchwalone tegoż dnia: ustawa o administrowaniu obrotem z zagranicą towarami i usługami oraz ustawa o ochronie przed przywozem na polski obszar celny towarów po cenach dumpingowych (Dz. U. nr 157, poz. odp. 1026 i 1028, z późn. zm.) jak również ustawa z dnia 29 listopada 2000 r. o obrocie z zagranicą towarami, technologiami i usługami o znaczeniu strategicznym dla bezpieczeństwa państwa, a także dla utrzymania międzynarodowego pokoju i bezpieczeństwa oraz o zmianie niektórych ustaw (Dz.U. nr 119, poz. 1250). Pojawiają się również ustawy bardziej wyspecjalizowane, dotyczące importu towarów rolnych i spożywczych, czy też tekstylnych i odzieżowych, jak też akty wykonawcze regulujące zasady obrotu z zagranicą poszczególnych towarów lub dóbr. W sumie liczba aktów prawnych, które zawierają przepisy prawa celnego oscyluje w okolicach trzystu.

Z uwagi na powyższe nawet pobieżne omówienie poszczególnych typów wykroczeń celnych tworzyłoby niejednokrotnie konieczność przybliżania dosyć szczegółowych uregulowań, przez co ten podrozdział nabrałby nie mieszczących się w koncepcji tego studium rozmiarów. Dlatego więc w tym miejscu ograniczymy się do przywołania określonych definicji ustawowych oraz sporządzenia wykazu wykroczeń celnych.

Przepis art. 53 § 32 i 33 k.k.s. wskazuje, iż użyte w rozdziale 7 kodeksu określenia, a w szczególności: „agencja celna”, „dozór celny”, „kontrola celna”, „magazyn celny”, „odprawa czasowa”, „organ celny”, „pozwolenie”, „przedstawienie towaru organowi celnemu”, „skład celny”, „skład wolnocłowy”, „stawka celna”, „wolny obszar celny”, „zamknięcie celne”, „zgłoszenie celne”, mają znaczenie nadane im w Kodeksie celnym oraz w wydanych na jego podstawie przepisach wykonawczych. Określenie „należność celna” oznacza odpowiednio „cło” i inną opłatę o podobnym charakterze daninowym, a w szczególności: „cło antydumpingowe”, „opłatę celną dodatkową” lub „opłatę wyrównawczą”. Występujące natomiast w treści tego rozdziału pojęcia obrót z zagranicą towarami lub usługami, „przywóz z zagranicy”, „wywóz za granicę”, mają znaczenie nadane im w ustawie z dnia 11 grudnia 1997 r. o administrowaniu obrotem z zagranicą towarami i usługami oraz o obrocie specjalnym (Dz. U. nr 157, poz. 1026 z późn. zm.) oraz w wydanych na jej

podstawie przepisach wykonawczych. Przy czym określenie „reglamentacja pozataryfowa” oznacza odpowiednio „środki polityki handlowej”, takie jak: „ograniczenia”, „zakazy”, „koncesje” lub inne podobne środki ochrony rynku ustanowione w ramach polityki gospodarczej państwa.

1. Agencja celna powołana jest do dokonywania w ramach przedstawicielstwa w sprawach celnych przed organami celnymi wszelkich czynności przewidzianych w przepisach prawa celnego (por. art. 256 Kodeksu celnego).
2. Dozór celny – wszelkie działania podejmowane przez organ celny w celu zapewnienia przestrzegania przepisów prawa celnego oraz innych przepisów mających zastosowanie do towarów przywożonych na polski obszar celny czy też z niego wywożonych (por. art. 3 § 1 pkt 1 Kodeksu celnego).
3. Kontrola celna – wykonywanie czynności w ramach dozoru celnego, w szczególności takich jak: rewizja celna towarów, nakładanie i sprawdzanie zamknięć celnych, przeszukiwanie osób i pomieszczeń, konwój celny, strzeżenie towarów, kontrola wymaganych dokumentów i ich autentyczności, kontrola innych dokumentów i kontrola księgowości osób, zatrzymywanie i kontrola środków transportu, kontrola bagaży i innych towarów przewożonych przez osoby innych podobnych czynności (por. art. 3 § I pkt 5 Kodeksu celnego).
4. Magazyn celny przeznaczony jest do przechowywania na żądanie organu celnego towaru składowanego czasowo przez przewoźników, spedytorów, zarządzających portami lub osoby prowadzące agencję celną (por. art. 50 § 1 i 2 kodeksu celnego).
6. Odprawa czasowa – procedura zawieszająca i zarazem gospodarcza procedura celna pozwalająca na wykorzystywanie na polskim obszarze celnym arów niekrajowych przeznaczonych do powrotnego wywozu bez dokonywania żadnych zmian, z wyjątkiem zwykłego zużycia wynikającego z używania tych arów, z całkowitym lub częściowym zwolnieniem od cła i bez stosowania bez nich środków polityki handlowej (por. art. 145 Kodeksu celnego).
7. Organ celny – Prezes Głównego Urzędu Ceł lub dyrektor urzędu celnego (por. art. 278 Kodeksu celnego).
8. Pozwolenie – decyzja organu celnego, od której uzależniona jest korzyść z gospodarczej procedury celnej (por. art. 90 § 1 Kodeksu celnego).
9. Przedstawienie towaru organowi celnemu – zawiadomienie organu celnego przez osobę, dokonane w wymaganej formie, o dostarczeniu towarów urzędu celnego albo miejsca wyznaczonego lub uznanego przez organ celny art. 3 § 1 pkt 14 Kodeksu celnego).

10. Skład celny – miejsce określone w pozwoleniu wydanym przez organy, podlegające dozorowi celnemu i kontroli celnej, w którym towary mogą być składowane zgodnie z ustalonymi warunkami (por. art. 102 § 2 Kodeksu celnego).
11. Wolne obszary celne i składy wolnoćtowe są to wydzielone części polskiego obszaru celnego, w których:
 - a) przy stosowaniu należności celnych przywozowych i środków polityki handlowej dotyczących przywozu towary niekrajowe traktowane są jako znajdujące się poza polskim obszarem celnym, chyba że zostały objęte dopuszczalną procedurą celną lub zostały wykorzystane niezgodnie z warunkami określonymi w przepisach prawa celnego,
 - b) wprowadzenie towarów krajowych powoduje skutki takie same, jak w wypadku ich wywozu, o ile przewidują to przepisy szczególne (por. art. 168 § I Kodeksu celnego).
12. Stawka celna – element kalkulacyjny stosowany w celu ustaleniu wielkości cła, określany w taryfie celnej (por. art. 13 § 1 pkt 2 Kodeksu celnego).
13. Zamknięcie celne – plomby, pieczęcie lub inne znaki urzędowe nakładane przez polski organ celny lub inne upoważnione do tego polskie jednostki organizacyjne na towary, pomieszczenia, składy celne, magazyny celne, środki przewozowe lub ich części, a także nakładane przez organy celne państw obcych lub przez osoby upoważnione przez te organy na towary, środki przewozowe lub ich części.
14. Zgłoszenie celne – czynność, poprzez którą osoba wyraża – w wymaganej formie i w określony sposób – zamiar objęcia towaru określoną procedurą celną (por. art. 3 § 1 pkt 24 Kodeksu celnego).
15. Należność celna – cła i inne opłaty związane z przywozem i wywozem towarów (por. art. 3 § 1 pkt 8 i 9 Kodeksu celnego).
16. Cło antydumpingowe – podstawowy środek antydumpingowy, mogący mieć charakter tymczasowy lub ostateczny i stanowiący należność celną przywozową (por. art. 2 pkt 8 ustawy z dnia 11 grudnia 1997 r. o ochronie przed przywozem na polski obszar celny towarów po cenach dumpingowych (Dz. U. nr 157, poz. 1028)).
17. Opłata wyrównawcza stosowana jest do przywożonych z zagranicy towarów rolnych i spożywczych o istotnym znaczeniu dla dochodowości gospodarstw rolnych i restrukturyzacji gospodarki żywnościowej oraz przywożonych w ilościach i na warunkach grożących spowodowaniem poważnej szkody krajowym producentom towarów podobnych lub bezpośrednio konkurencyjnych (por. art. 1 ust. 1 i 2

ustawy z dnia 4 lutego 1994 r. o opłacie wyrównawczej od niektórych towarów rolnych i spożywczych przywożonych z zagranicy (Dz. U. nr 43, poz. 160, ze zm.).

Oдноśnie użytych w rozdziale 7 kodeksu określeń wynikających z przepisów ustawy o administrowaniu obrotem z zagranicą towarami i usługami oraz o obrocie specjalnym przytoczyć należy następujące pojęcia:

1. Obrót z zagranicą towarami i usługami – przywóz towarów na polski obszar celny, wywóz towarów z polskiego obszaru celnego lub przewóz towarów przez polski obszar celny, niezależnie od sposobu ich przemieszczania przez *granicę*, a także eksport lub import usług w rozumieniu przepisów o podatku od towarów i usług oraz o podatku akcyzowym (por. art. 2 pkt 2 i 5 ustawy o administrowaniu obrotem z zagranicą towarami i usługami oraz o obrocie specjalnym),
2. Środki polityki handlowej – w szczególności plafon, kontyngent, automatyczna lub nieautomatyczna rejestracja obrotu (por. art. 8 ust. 2 ustawy wymienionej w art. 53 § 33 k.k.s.),
3. Ograniczenia, zakazy, koncesje – uwarunkowane interesem narodowym lub podstawowym interesem gospodarczym kraju środki stosowane przez organy administracji rządowej właściwe w sprawach obrotu towarowego z zagranicą (por. art. 6 ust. 1 i 2, art. 7, art. 22 ust. 2, art. 24 ust. 1 i art., 23 ustawy wymienionej w art. 53 § 33 k.k.s.).

Po przedstawieniu tych definicji ustawowych przejść należy do wyszczególnienia typów poszczególnych wykroczeń celnych. Czyny karalne zawarte w rozdziale 7 można podzielić na kilka kategorii:

- 1) przestępstwa celne i wykroczenia celne związane z przemyceniem (art. 86). Wskazać tu należy: przemycenie celne bez uiszczenia należnego cła (art. 86 § 1, 3–5); przemycenie celne dotyczący towaru, co do którego obrotu istnieje reglamentacja pozataryfowa (art. 86 § 2–4);
- 2) przestępstwa celne i wykroczenia celne związane z karalnością wydłużenia pozwolenia celnego (art. 85 § 1–4) i zwrotu należnego cła (art. 92 § 1–3) oraz paserstwa celnego (art. 91 § 1–4);
- 3) przestępstwa celne i wykroczenia celne regulujące odpowiedzialność za szeroko pojęte oszustwa celne. Są to: oszustwo celne (art. 87 § 1, 3–5); oszustwo celne, dotyczące towaru lub usługi, co do których istnieje reglamentacja pozataryfowa (art. 87 § 2–5); brak powrotnego wywozu towaru objętego procedurą odprawy czasowej (art. 88 § 1–3); zmiana przeznaczenia towaru oclonego albo zwolnionego od cła (art. 89 § 1 i 3); zmiana przeznaczenia towaru zwolnionego od reglamentacji pozataryfowej (art. 89 § 2–3);

- 4) inne naruszenia łączące się z reglamentacją towarów i usług, a odnoszące się do: rażącego naruszenia przepisów dotyczących zarządzania wolnym obszarem celnym, prowadzenia składu wolnocłowego, składu celnego, magazynu celnego albo agencji celnej (art. 93 § 1–3); usunięcia towaru celnego lub środka przewozowego spod dozoru celnego lub kontroli celnej albo usunięcia lub uszkodzenia zamknięcia celnego (art. 90 § 1–3), udaremnienia lub utrudniania kontroli celnej lub dozoru celnego (art. 94 § 1 i 2); nieprzechowywania dokumentów celnych (art. 95 § 1 i 2); niedopełnienia obowiązku nadzoru i dopuszczenie do dokonania czynu zabronionego określonego w tym rozdziale (art. 96).

Do pierwszej z wymienionych typów należy przypisać wykroczenia skarbowe (art. 86), które popełnia ten, kto:

- 1) nie dopełniając ciężącego na nim obowiązku celnego, przywozi z zagranicy lub wywozi za granicę towar bez jego przedstawienia organowi celnemu lub zgłoszenia celnego, przez co naraża Skarb Państwa na uszczuplenie należności celnej, szczególnie jeżeli przemysł celny dotyczy towaru w obrocie z zagranicą, co do którego istnieje reglamentacja pozataryfowa. Czyn taki jest wykroczeniem jeżeli kwota należności celnej narażonej na uszczuplenie lub wartość towaru w obrocie z zagranicą, co do którego istnieje reglamentacja pozataryfowa, nie przekracza ustawowego progu;
- 2) dopuścił się wskazanych czynów nieumyślnie, bez względu na wysokość kwoty uszczuplenia.

Odpowiedzialność wykroczeniowo – skarbową wynikającą z przepisów zakwalifikowanych do drugiego typu ponosi ten, kto:

- 1) wyludza pozwolenie, koncesję lub inny podobny dokument, dotyczący warunków obrotu z zagranicą towarami lub usługami, regulowany przez ustawy, o których mowa w art. 53 § 32 lub 33 k.k.s., przez podstępne wprowadzenie w błąd organu uprawnionego do wydania takich dokumentów, bądź takiego dokumentu we wskazany sposób używa, o ile taki czyn można zakwalifikować jako mniejszej wagi;
- 2) nabywa, przechowuje lub przewozi towar stanowiący przedmiot czynu zabronionego określonego w art. 86–90 § 1, lub pomaga w jego zbyciu albo ten towar przyjmuje lub pomaga w jego ukryciu, jak też nabywa, przechowuje lub przewozi towar, o którym na podstawie towarzyszących okoliczności powinien i może przypuszczać, że stanowi przedmiot czynu zabronionego określonego w art. 86–90 § 1, lub pomaga w jego zbyciu albo ten towar przyjmuje lub pomaga w jego ukryciu. W tym przypadku znamię zaistnienia wykroczenia przejawia się w wymogu, aby kwota należności celnej lub war-

tość towaru w obrocie z zagranicą, co do którego istnieje reglamentacja pozataryfowa, nie przekracza ustawowego progu;

- 3) przez wprowadzenie w błąd organu celnego naraża Skarb Państwa na bezpodstawny zwrot należności celnej lub umorzenie należności celnej należnej do zapłacenia, jeżeli kwota bezpodstawnie żądana lub umorzona nie przekraczała ustawowego progu.

Do kolejnej kategorii wykroczeń skarbowych czyny zabronione, które popełnia ten, kto:

- 1) przez wprowadzenie w błąd organu uprawnionego do kontroli celnej naraża Skarb Państwa na uszczuplenie należności celnej, czy też dokonuje oszustwa dotyczącego towaru lub usługi w obrocie z zagranicą, co do których istnieje reglamentacja pozataryfowa o ile kwota należności celnej narażonej na uszczuplenie lub wartość towaru lub usługi w obrocie z zagranicą, nie przekracza ustawowego progu.
- 2) będąc uprawnionym do korzystania z procedury odprawy czasowej towaru objętego tą procedurą na podstawie zgłoszenia dokonanego w formie ustnej, nie dokonuje jego powrotnego wywozu lub nie podejmuje czynności w celu nadania temu towarowi nowego przeznaczenia celnego, przez co naraża Skarb Państwa na uszczuplenie należności celnej, zwłaszcza jeżeli czyn zabroniony dotyczy towaru w obrocie z zagranicą, co do którego istnieje reglamentacja pozataryfowa o ile kwota należności celnej narażonej na uszczuplenie lub wartość towaru w obrocie z zagranicą, co do którego istnieje reglamentacja pozataryfowa, nie przekracza ustawowego progu;
- 3) w użyciu towaru zmienia cel, przeznaczenie lub nie zachowuje innego warunku, od którego ustawa uzależnia zwolnienie towaru w całości lub w części od należności celnej, w szczególności od cła, albo zastosowanie zerowej, obniżonej lub preferencyjnej stawki celnej również wtedy, gdy czyn zabroniony dotyczy towaru lub usługi w obrocie z zagranicą, które zwolniono od reglamentacji pozataryfowej jeżeli niepobrana należność celna lub wartość towaru lub usługi w obrocie z zagranicą, które zwolniono od reglamentacji pozataryfowej, nie przekracza ustawowego progu.

Do ostatniej kategorii zaliczymy natomiast czyny zabronione⁴³ regulujące odpowiedzialność sprawy, który:

- 1) usuwa towar lub środek przewozowy spod dozoru celnego, czy bez zgody uprawnionego organu usuwa, niszczy lub uszkadza zamknięcie celne, o ile stanowi to wypadek mniejszej wagi;

⁴³ Zaliczone do tej kategorii czyny zabronione określone w art. 93 i 94 k.k.s. stanowią wyłącznie przestępstwa skarbowe dlatego zostaną tu pominięte.

- 2) w wypadku mniejszej wagi wbrew obowiązkowi nie przechowuje dokumentów mających znaczenie dla kontroli celnej;
- 3) nie dopełniając obowiązku nadzoru nad przestrzeganiem reguł obowiązujących w działalności danego przedsiębiorcy lub innej jednostki organizacyjnej, dopuszcza, chociażby nieumyślnie, do dokonania czynu zabronionego określonego w tym rozdziale, o ile czyn sprawy nie wyczerpuje znamion innego przestępstwa skarbowego lub wykroczenia skarbowego albo jeżeli niedopełnienie obowiązku nadzoru nie należy do ich znamion.

c. Wykroczenia skarbowe przeciwko obrotowi dewizowemu

Rozdział 8 o przestępstwach i wykroczeniach dewizowych otrzymał aktualne brzmienie na mocy ustawy z dnia 18 grudnia 1998 r. Prawo dewizowe (Dz.U. nr 160, poz. 1063, z późn. zm.).

Wykroczenia skarbowe określone w tym rozdziale k.k.s. dotyczą w prawie wszystkich przypadkach dokonania określonych czynności bez posiadania zezwolenia dewizowego.

Przed ich omówieniem wskazane jest krótkie przybliżenie podstawowych unormowań prawa dewizowego decydujących o kształcie instytucji zezwolenia dewizowego⁴⁴. Ustawa prawo dewizowe reguluje zasady obrotu dewizowego, nadzwyczajne ograniczenia w wypadku zaistnienia zagrożeń stabilności i integralności systemu finansowego Rzeczypospolitej Polskiej oraz zasady kontroli dewizowej, a także właściwość organów w tych sprawach.

Ustawa sytuuje zasadę reglamentacji obrotu dewizowego. Zgodnie z art. 9 ustawy zezwolenia dewizowego wymaga:

- 1) dokonywanie przez rezydentów inwestycji bezpośrednich w krajach nie należących do Organizacji Współpracy Gospodarczej i Rozwoju (OECD) lub w krajach, z którymi Rzeczpospolita Polska nie zawarła umów o popieraniu i wzajemnej ochronie inwestycji,
- 2) dokonywanie przez rezydentów inwestycji portfelowych w zakresie papierów wartościowych emitowanych przez nierezydentów nie mających miejsca zamieszkania lub siedziby w krajach należących do OECD lub krajach, z którymi Rzeczpospolita Polska nie zawarła umów o popieraniu i wzajemnej ochronie inwestycji, oraz jednostek uczestnictwa w funduszach zbiorowego inwestowania nie mających siedziby w tych krajach,

⁴⁴ Art. 53 § 34 k.k.s. normuje, iż użyte w treści tego rozdziału k.k.s. pojęcia mają znaczenia nadane im przez ustawę prawo dewizowe.

- 3) dokonywanie inwestycji portfelowych w zakresie krótkoterminowych papierów wartościowych oraz pochodnych instrumentów finansowych, z wyłączeniem pochodnych instrumentów finansowych będących przedmiotem obrotu na Giełdzie Papierów Wartościowych S.A. w Warszawie, Polskiej Giełdzie Finansowej S.A. w Warszawie, Centralnej Tabeli Ofert S.A. w Warszawie oraz na giełdach towarowych działających na podstawie przepisów ustawy z dnia 26 października 2000 r. o giełdach towarowych (Dz. U. nr 103, poz. 1099),
- 4) dokonywanie obrotu kredytowego skutkującego powstaniem długu, którego termin spłaty jest krótszy niż jeden rok,
- 5) dokonywanie przez nierezydentów obrotu depozytowego, jeżeli:
 - obrót obejmuje deponowanie waluty polskiej w formie lokat terminowych o terminie zapadalności krótszym niż 3 miesiące i w kwocie przekraczającej 500 000 zł lub
 - wymiana waluty polskiej zdeponowanej w formie lokat terminowych o terminie zapadalności dłuższym niż 3 miesiące i w kwocie powyżej 500 000 zł na zagraniczne środki płatnicze i transfer środków uzyskanych z takiej wymiany następuje przed upływem 3 miesięcy od daty zdeponowania,
- 6) dokonywanie przez rezydentów obrotu depozytowego, z wyjątkiem:
 - obrotu związanego z nakładami ponoszonymi w ramach inwestycji bezpośrednich lub portfelowych, których dokonywanie nie wymaga zezwolenia dewizowego,
 - obrotu w zakresie rachunków posiadanych przez osoby fizyczne w czasie pobytu za granicą,
- 7) dokonywanie obrotu gwarancyjnego w zakresie wierzytelności, których powstanie podlega ograniczeniom określonym w ustawie, z wyjątkiem wierzytelności, na których powstanie wprowadzone zostało zwolnienie lub udzielone zezwolenie dewizowe,
- 8) dokonywanie pozostałego obrotu kapitałowego, z wyjątkiem:
 - nabywania bądź obejmowania przez nierezydentów udziałów w spółkach mających siedzibę w kraju oraz otrzymywania i transferu za granicę przychodów ze sprzedaży lub umorzenia tych udziałów, bądź związanych z likwidacją spółki,
 - przyjmowania przez rezydentów darowizn od nierezydentów,
 - przeniesienia własności wartości dewizowych, dokonywanego z udziałem osób prowadzących działalność kantorową na podstawie zezwolenia, o którym mowa w art. 10 ust. 1 ww. ustawy,
 - transferu za granicę przez nierezydentów będących osobami fizycznymi zagranicznych środków płatniczych zgłoszonych przy wjeździe do kraju urzędowi celnemu lub przekazanych na ich rzecz z zagranicy,

- 9) dokonywanie w kraju płatności środkami stanowiącymi wartości dewizowe, z wyjątkiem płatności wynikających z obrotu dewizowego z zagranicą oraz płatności dokonywanych między osobami fizycznymi, nie związanych z prowadzoną przez nie działalnością gospodarczą lub wykonywanym wolnym zawodem,
- 10) sprzedaż wartości dewizowych między rezydentami, z wyjątkiem sprzedaży dokonywanej z udziałem osób prowadzących działalność kantorową na podstawie zezwolenia, o którym mowa w art. 10 ust. 1, oraz sprzedaży dokonywanej między osobami fizycznymi, nie związanej z prowadzoną przez nie działalnością gospodarczą lub wykonywanym wolnym zawodem,
- 11) dokonywanie przez rezydentów innych niż potrącenia rozporządzeń wierzytelnościami od nierezydentów w sposób, który unie możliwiałby w terminie ich wymagalności niezwłoczny transfer z zagranicy zagranicznych lub krajowych środków płatniczych, będących przedmiotem świadczenia tych wierzytelności, z wyjątkiem przekazywania przychodów z inwestycji bezpośrednich i portfelowych na rachunki, o których mowa w pkt. 6,
- 12) prowadzenie działalności kantorowej, z zastrzeżeniem art. 10 ustawy.

W tym kontekście konieczne należy wskazać na przepisy rozporządzenia Ministra Finansów z dnia 8 stycznia 1999 r. w sprawie wykonania niektórych przepisów ustawy – Prawo dewizowe (Dz.U. nr 1, poz. 2), zawierającego bardzo liczne wyłączenia spod ograniczeń nałożonych przez ustawę.

Wyjaśnione zostaną poniżej niektóre definicje ustawowe użyte w katalogu czynności wymagających zezwolenia dewizowego.

Pod pojęciem rezydent należy rozumieć:

- 1) osobę fizyczną mającą miejsce zamieszkania w kraju oraz osobę prawną mającą siedzibę w kraju, a także inny podmiot mający siedzibę w kraju, posiadający zdolność zaciągania zobowiązań i nabywania praw we własnym imieniu,
- 2) polskie przedstawicielstwa dyplomatyczne, urzędy konsularne i inne polskie przedstawicielstwa oraz misje specjalne korzystające z immunitetów i przywilejów dyplomatycznych lub konsularnych.

Nierezydentem określa się:

- 1) osobę fizyczną nie mającą miejsca zamieszkania w kraju oraz osobę prawną nie mającą siedziby w kraju, a także inny podmiot nie mający siedziby w kraju, posiadający zdolność zaciągania zobowiązań i nabywania praw we własnym imieniu,

- 2) rezydent o którym była mowa wyżej w pkt. a, w zakresie, w jakim prowadzi on działalność za granicą poprzez swoje przedsiębiorstwo, oddział lub przedstawicielstwo mające siedzibę za granicą,
- 3) mające siedzibę w kraju oddziały i przedstawicielstwa osób i podmiotów, o których mowa w lit. a) i b), utworzone na podstawie umów międzynarodowych zawartych przez Rząd Rzeczypospolitej Polskiej, chyba że umowy te stanowią inaczej,
- 4) obce przedstawicielstwa dyplomatyczne, urzędy konsularne, misje specjalne i organizacje międzynarodowe oraz inne obce przedstawicielstwa korzystające z immunitetów i przywilejów dyplomatycznych lub konsularnych na mocy umów, ustaw lub powszechnie ustalonych zwyczajów międzynarodowych.

Wartości dewizowe to:

- 1) zagraniczne środki płatnicze – waluty obce i dewizy,
- 2) złoto i platyna w stanie nie przerobionym oraz w postaci sztab, monet bitych po 1850 r., półfabrykatów, z wyjątkiem stosowanych w technice dentystycznej, a także wyroby ze złota i platyny zazwyczaj nie wytwarzane z tych kruszców (złoto dewizowe i platyna dewizowa),
- 3) nominowane w walutach obcych papiery wartościowe nie będące zagranicznymi środkami płatniczymi.

Do dewiz zaliczamy pełniące funkcję płatniczą weksle, czeki, czeki podróżnicze, akredytywy, polecenia wypłat, przekazy i inne dokumenty bankowe i finansowe płatne w walutach obcych.

Obrotem dewizowym w rozumieniu ustawy jest w rozumieniu ustawy:

1. czynność prawna lub inne zdarzenie stanowiące, powodujące lub mogące powodować:
 - płatność środkami stanowiącymi wartości dewizowe bądź przeniesienie własności wartości dewizowych albo przeniesienie prawa majątkowego oraz przejęcie lub przystąpienie do długu, którego przedmiotem świadczenia są wartości dewizowe,
 - płatność krajowymi środkami płatniczymi bądź przeniesienie własności takich środków albo przeniesienie prawa majątkowego oraz przejęcie lub przystąpienie do długu, których przedmiotem świadczenia są krajowe środki płatnicze, o ile zdarzenia te mają miejsce w stosunkach między rezydentem i nierezydentem,
2. transfer wartości dewizowych lub krajowych środków płatniczych.

Pod pojęciem transfer należy rozumieć wywóz, przywóz, wysyłanie, przysyłanie, sprowadzanie, dokonywanie międzynarodowych przekazów

oraz wszelkie inne sposoby przemieszczania wartości dewizowych lub krajowych środków płatniczych przez granicę Rzeczypospolitej Polskiej.

Obrót dewizowy z zagranicą – obrót dewizowy między rezydentem i nierezydentem, transfer wartości dewizowych lub krajowych środków płatniczych, a także obrót dewizowy dokonywany przez nierezydenta w kraju i rezydenta za granicą.

W myśl art. 20 ustawy obrót dewizowy, jak również inne czynności, na których dokonanie, stosownie do przepisów ustawy, jest wymagane zezwolenie dewizowe, podlegają kontroli dewizowej. Kontroli dewizowej podlega również wykonanie obowiązków, o których mowa w art. 15 ustawy. Kontrolę dewizową, zasadniczo, wykonują Minister Finansów i podległe mu organy, na zasadach i w trybie ustawy z dnia 28 września 1991 r. o kontroli skarbowej (Dz.U. nr 100, poz. 442, z późn. zm.) oraz na podstawie odrębnych przepisów.

W art. 21 czytamy, iż organami powołanymi do wykonywania kontroli są również:

1. Narodowy Bank Polski – w zakresie czynności dokonywanych przez rezydentów i nierezydentów, którzy uzyskali zezwolenia dewizowe na dokonanie tych czynności, a także w zakresie czynności obrotu dewizowego dokonywanych przez banki i inne niż banki osoby prawne i podmioty nie będące osobami prawnymi dokonujące skupu i sprzedaży walut obcych i dewiz na podstawie stosownego upoważnienia oraz w zakresie spełniania obowiązków wynikających z art. 15 ustawy,
2. banki i podmioty dokonujące obrotu papierami wartościowymi na warunkach określonych w art. 12 ust. 3 ustawy – w zakresie czynności obrotu dewizowego dokonywanych z ich udziałem lub za ich pośrednictwem,
3. organy administracji celnej – w zakresie granicznej kontroli dewizowej oraz kontroli dewizowej przesyłek pocztowych,
4. organy Straży Granicznej – w zakresie przewidzianym dla organów administracji celnej, jeżeli posiadają uprawnienia do dokonywania kontroli celnej,
5. jednostki organizacyjne Poczty Polskiej – przy nadawaniu przesyłek pocztowych za granicę.

Graniczną kontrolę dewizową wykonują organy administracji celnej i organy Straży Granicznej na zasadach i w trybie kontroli celnej.

Kodeks karny skarbowy przewiduje znacznie większą ilość wykroczeń dewizowych niż przewidywała to poprzednio obowiązująca ustawa karna skarbowa.

Za jeden z podstawowych czynów zabronionych określonych w rozdziale 8 należy uznać ten określony w art. 97 k.k.s. Wykroczenie skarbowe tam opisane popełnia ten, kto wyłudza zezwolenie dewizowe przez podstępne wprowadzenie w błąd organu uprawnionego do udzielania takich zezwoleń, czy używanie dokumentu uzyskanego w taki sposób o ile można takie zachowanie uznać za przypadek mniejszej wagi.

Określenie „wyłudza” należy rozumieć jako podstępnie, chytrze wyprasa, zdobywa podstępnie coś od kogo; w kontekście art. 97 § 1 k.k.s. będzie to otrzymanie zezwolenia dewizowego przez podstępne wprowadzenie w błąd wydającego ten dokument.

Inny typ wykroczenia dewizowego określony został w art. 98 § 4 k.k.s. Odpowiedzialność z tego artykułu ponosi ten, kto bez wymaganego zezwolenia dewizowego albo wbrew jego warunkom dokonuje obrotu kapitałowego w szczególności dotyczącego transferu wartości dewizowych lub krajowych środków płatniczych o ile wartość przedmiotu obrotu kapitałowego, nie przekracza ustawowego progu.

Obrotem kapitałowym w myśl ustawy jest inny niż bieżący obrót dewizowy z zagranicą (art. 2 pkt. 16 prawa dewizowego).

Kolejne 3 artykuły (art. 99–101 k.k.s.) zawierają typy wykroczeń skarbowych, które może popełnić wyłącznie rezydent naruszający warunki zezwolenie dewizowego czy też jego nie posiadający. Wykroczenie skarbowe popełnia rezydent, który:

- 1) bez wymaganego zezwolenia dewizowego albo wbrew jego warunkom dokonuje rozporządzenia wierzytelnością od nierezydenta w sposób uniemożliwiający w terminie jej wymagalności niezwłoczny transfer z zagranicy zagranicznych lub krajowych środków płatniczych, będących przedmiotem świadczenia tej wierzytelności;
- 2) bez wymaganego zezwolenia dewizowego albo wbrew jego warunkom dysponuje wartościami dewizowymi lub krajowymi środkami płatniczymi posiadanymi za granicą w sposób niezapewniający ich niezwłocznego transferu z zagranicy;
- 3) będąc osobą fizyczną, bez wymaganego zezwolenia dewizowego albo wbrew jego warunkom dysponuje wartościami dewizowymi uzyskanymi w czasie pobytu za granicą w sposób niezapewniający ich transferu z zagranicy w wymaganym terminie;

- 4) bez wymaganego zezwolenia dewizowego albo wbrew jego warunkom dokonuje płatności lub ją przyjmuje lub dokonuje transferu w obrocie dewizowym bez pośrednictwa uprawnionego banku;
- 5) bez wymaganego zezwolenia dewizowego albo wbrew jego warunkom dokonuje inwestycji portfelowych⁴⁵ bez pośrednictwa uprawnionego podmiotu prowadzącego działalność maklerską.

Znamieniem warunkującym powstanie odpowiedzialności skarbowej wykroczeniowej jest we wszystkich wymienionych tu przypadkach nieprzekroczenie ustawowego progu.

Odpowiedzialność rezydenta ujęta też została w treści art. 103 k.k.s., jednakże w tym przypadku ten czyn zabroniony stanowi wyłącznie wykroczenie skarbowe tzn. nie jest typem przepołowionym. Karze grzywny za wykroczenie skarbowe podlega więc rezydent, który bez wymaganego zezwolenia dewizowego albo wbrew jego warunkom prowadzi działalność kantorową, czy też bez wymaganego zezwolenia dewizowego albo wbrew jego warunkom sprzedaje rezydentowi lub kupuje od rezydenta wartości dewizowe.

Wykroczenie skarbowe określone przez przepis art. 102 k.k.s. zawiera sankcję karną za naruszenie obowiązków wynikających z treści art. 13 prawa dewizowego. Pełnia je ten, kto bez wymaganego zezwolenia dewizowego albo wbrew jego warunkom wyraża zobowiązanie pieniężne w obrocie dewizowym z zagranicą w inny sposób niż w walucie polskiej lub w walucie wymiennej, bądź też kto bez wymaganego zezwolenia dewizowego albo wbrew jego warunkom w obrocie dewizowym z zagranicą dokonuje płatności w inny sposób niż w krajowych środkach płatniczych, w walucie wymiennej lub w dewizach płatnych w takiej walucie o ile wartość przedmiotu obrotu, nie przekracza ustawowego progu.

Na koniec wskazać należy na dwa wykroczenia nie będące typami nie przepołowionymi, których znamiona zostały określone w art. 104 i 106 k.k.s.

⁴⁵ Inwestycja portfelowa to obrót kapitałowy w zakresie papierów wartościowych, jednostek uczestnictwa w funduszach zbiorowego inwestowania oraz pochodnych instrumentów finansowych, z wyłączeniem obrotu akcjami określonego w pkt 17 lit. b), którego przedmiotem jest w szczególności:

- a) emitowanie, obejmowanie, nabywanie i zbywanie na uznanym rynku,
- b) umarzanie jednostek uczestnictwa w funduszu zbiorowego inwestowania objętych lub nabytych na uznanym rynku,
- c) emitowanie, obejmowanie, nabywanie i zbywanie poza uznanym rynkiem,
- d) umarzanie jednostek uczestnictwa w funduszu zbiorowego inwestowania, innych niż jednostki, o których mowa w lit. b),
- e) płatności, przeniesienie własności i transfer wartości dewizowych lub krajowych środków płatniczych, wynikające z czynności, o których mowa w lit. a)-d),

Pierwsze ze wskazanych wykroczeń popełnia osoba, która wbrew obowiązki (wynikającemu z art. 14 prawa dewizowego) nie udziela ustnych lub pisemnych wyjaśnień lub nie udostępnia wymaganych dokumentów w sprawach objętych kontrolą dewizową, jako też wbrew obowiązki nie przechowuje wymaganych dokumentów, mających znaczenie dla kontroli dewizowej.

Z kolei na podstawie art. 106 k.k.s. odpowiedzialność ponosi ten, kto nie dopełniając obowiązku nadzoru nad przestrzeganiem reguł obowiązujących w działalności danego przedsiębiorcy lub innej jednostki organizacyjnej, dopuszcza, chociażby nieumyślnie, do dokonania czynu zabronionego określonego w tym rozdziale. Przepis ten ma identyczną konstrukcję, co omawiany już wcześniej przepis art. 84, czy wspomniany art. 96 k.k.s. toteż § 2 tego artykułu ma również brzmienie tożsame ze wskazanymi przepisami.

d. Inne typy wykroczeń skarbowych

Rozdział 9 k.k.s. dotyczący przestępstw i wykroczeń skarbowych przeciwko organizacji gier losowych, zakładów wzajemnych i gier na automatach poza właściwemu każdemu rozdziałowi wykroczeniu skarbowego popełnianemu przez tego kto, nie dopełniając obowiązku nadzoru nad przestrzeganiem reguł obowiązujących w działalności danego przedsiębiorcy lub innej jednostki organizacyjnej, dopuszcza, chociażby nieumyślnie, do dokonania czynu zabronionego określonego w tym rozdziale (art. 111 k.k.s.)⁴⁶ typizuje wykroczenia skarbowe jedynie w treści art. 107.

Odpowiedzialność za wykroczenia skarbowe ponosi w wypadku mniejszej wagi, ten, kto wbrew przepisom ustawy lub warunkom zezwolenia urzędu lub prowadzi grę losową, zakład wzajemny lub grę na automacie, jak też na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej uczestniczy w zagranicznej grze losowej lub zagranicznym zakładzie wzajemnym.

W myśl postanowień art. 53 § 35 k.k.s. użyte w rozdziale 9 (w tym oczywiście również w art. 107) kodeksu określenia, a w szczególności: „gra losowa”, „gra na automacie”, „zakłady wzajemne”, mają znaczenie nadane im w ustawie z dnia 29 lipca 1992 r. o grach losowych, zakładach wzajemnych i grach na automatach (Dz.U. z 1998 r. nr 102, poz. 650, z późn. zm.) oraz wydanych na jej podstawie przepisach wykonawczych.

Grami losowymi są gry wygrane pieniężne lub rzeczowe, których wynik w szczególności zależy od przypadku, a warunki gry określa regulamin

⁴⁶ niemalże identyczną treść na przepis art. 84, 96 oraz 106 kodeksu.

i są one wymienione w art. 2 ust. 1 wskazanej ustawy, a w tym m.in.:

- 1) gry liczbowe, w których wygraną uzyskuje się przez prawidłowe wytypowanie liczb, znaków lub innych wyróżników, a wysokość wygranych zależy od łącznej kwoty wpłaconych stawek,
- 2) loterie pieniężne, w których uczestniczy się poprzez nabycie losu lub innego dowodu udziału w grze, a podmiot zarządzający loterię oferuje wyłącznie wygrane pieniężne,
- 3) loterie fantowe, w których uczestniczy się poprzez nabycie losu lub innego dowodu udziału w grze, a podmiot zarządzający loterię oferuje wyłącznie wygrane rzeczowe,
- 4) gry cylindryczne, w których uczestniczy się w grze poprzez wytypowanie liczb, znaków lub innych wyróżników, a wysokość wygranej zależy od z góry określonego stosunku wpłaty do wygranej, wynik zaś gry ustalany jest za pomocą urządzenia obrotowego,
- 5) gry w karty: black jack, poker, baccarat,
- 6) gry w kości.

Zakładami wzajemnymi są zakłady o wygrane pieniężne, polegające na odgadywaniu:

- 1) wyników sportowego współzawodnictwa ludzi lub zwierząt, w których uczestnicy wpłacają stawki, a wysokość wygranej zależy od łącznej kwoty wpłaconych stawek – totalizatory,
- 2) zaistnienia różnych zdarzeń, w których uczestnicy wpłacają stawki, a wysokość wygranych zależy od umówionego, pomiędzy przyjmującym zakład a wpłacającym stawkę, stosunku wpłaty do wygranej – buchmacherstwo.

Grami na automatach są gry o wygrane pieniężne lub rzeczowe na urządzeniach mechanicznych, elektromechanicznych i elektronicznych.

W oparciu o art. 2 ust. 3 Minister właściwy do spraw finansów publicznych rozstrzyga w drodze decyzji, czy gra losowa, zakład wzajemny lub gra na automacie, niewymienione w ust. 1, 2 i 2a, jest grą losową, zakładem wzajemnym lub grą na automacie.

Rozdział 10 kodeksu „Przestępstwa skarbowe i wykroczenia skarbowe przeciwko prywatyzacji mienia Skarbu Państwa” składa się z jednego artykułu (art. 112), który stwierdza, iż wykroczenie skarbowe popełnia ten, kto w wypadku mniejszej wagi składa fałszywe oświadczenie w celu wyłudzenia od Skarbu Państwa powszechnego świadectwa udziałowego, nieodpłatnie zbywanych akcji spółek należących do Skarbu Państwa, bonu prywatyzacyjnego, lub innego świadczenia określonego w przepisach o prywatyzacji mienia Skarbu Państwa, do którego otrzymania nie jest uprawniony.

Rozdział 4

Zagrożenia karą grzywny w związku technicznym i produkcyjnym aspektem prowadzenia działalności gospodarczej oraz ochroną środowiska

A. Uwagi wstępne

Rozdział niniejszy poświęcony został problematyce odpowiedzialności wykroczeniowej przedsiębiorcy, którego przedmiotem działalności jest produkcja określonych dóbr materialnych, bądź też, która odbywa się przy wykorzystaniu różnego rodzaju urządzeń technicznych. Zawiera omówienie regulacji o charakterze bardziej ogólnym, jak też odnoszących się do poszczególnych, często wąsko określonych specjalności będących przedmiotem prowadzonej działalności gospodarczej.

Ze względów praktycznych ten fragment opracowania uzupełnia omówienie obowiązków ciążących na przedsiębiorcy w związku z szeroko rozumianą ochroną środowiska, w takim ich kształcie w jakim mogą stanowić przesłanki odpowiedzialności wykroczeniowej.

B. Regulacje dotyczące kwestii technicznych i produkcyjnych o charakterze powszechnie obowiązującym

Pomimo istotnego zróżnicowania wymogów natury technicznej i produkcyjnej stawianych przedsiębiorcom w zależności od rodzaju prowadzonej działalności gospodarczej, pewne zagadnienia dotyczyć mogą wszystkich podmiotów gospodarczych, które ogólnie rzecz ujmując prowadzą działalność wytwórczą. Są to kwestie zw. z nadzorem technicznym oraz normalizacją. Akty prawne regulujące wymienione zagadnienia zawierają przepisy stanowiące podstawę prawną do nakładania za czyny w nich określone kar, w tym kar grzywny.

Problematyka dozoru technicznego została uregulowana w ustawie z dnia 21 grudnia 2000 r. o dozorze technicznym (Dz.U. 122, poz. 1321). Ten akt prawny zastąpił z dniem 1 stycznia 2001 r. ustawę z dnia 19 listopada 1987 r. o dozorze technicznym (Dz.U. nr 36, poz. 202 z późn. zm.). Nowa ustawa wprowadziła istotną modyfikację w zakresie odpowiedzialności osób naruszających reguły prowadzenia dozoru technicznego, a mianowicie uczyniła przestępstwem czyn zabroniony polegający

na dopuszczaniu do eksploatacji urządzeń technicznych bez otrzymania decyzji organu właściwej jednostki dozoru technicznego oraz nadając status wykroczenia jedynie czynom określonym w art. 64.

Wykroczenie opisane w punkcie 1 polega na uniemożliwianiu lub utrudnianiu wykonywania czynności związanych z dozorem technicznym. Dopuszczenie się przez osobę fizyczną (a więc np. pracownika, ale również przedsiębiorcę, będącego osobą fizyczną, lub osobę działającą w tym zakresie w imieniu przedsiębiorcy), takiego czynu zagrożone jest karą grzywny do 5 tys. zł⁴⁷. Kolejnym typem wykroczenia zawartym w art. 64 ustawy jest czyn określony jako niewykonywanie „obowiązku zawiadomienia organu właściwej jednostki dozoru technicznego o niebezpiecznym uszkodzeniu urządzenia technicznego lub nieszczęśliwym wypadku związanym z eksploatacją urządzenia technicznego”. Obowiązek zawiadomienia dotyczy zgodnie z art. 19 ustawy, każdej osoby eksploatującej urządzenie techniczne, która stwierdziła, że istnieje niebezpieczne uszkodzenie urządzenia technicznego lub zaistniał nieszczęśliwy wypadek w związku z eksploatacją urządzenia. W praktyce mogą powstawać problemy przy dokonywaniu kwalifikacji, czy uszkodzenie urządzenia jest „niebezpieczne”. Z całokształtu przepisów wynika, iż należy je rozumieć jako niebezpieczeństwo dla życia, zdrowia, mienia lub środowiska, a więc szeroko. Mniej wątpliwości powstaje przy kwalifikowaniu określenia „nieszczęśliwy wypadek związany z eksploatacją urządzenia technicznego”. W praktyce oznaczać to będzie na ogół każdy wypadek powstały w trakcie pracy przy urządzeniu technicznym objętym dozorem technicznym.

Ważną regulacją, z punktu widzenia przedsiębiorcy produkującego określone wyroby lub świadczącego konkretne usługi, są przepisy ustawy z dnia 3 kwietnia 1993 r. o normalizacji (Dz.U. nr 55, poz. 251 z późn. zm.). Ustawa ta określa między innymi zasady stosowania tzw. Polskich Norm, które precyzują wymagania stawiane produktom i usługom w szczególności w zakresie:

- 1) bezpieczeństwa pracy i użytkowania oraz ochrony życia, zdrowia, mienia i środowiska, z uwzględnieniem potrzeb ludzi niepełnosprawnych,
- 2) podstawowych cech jakościowych wspólnych dla asortymentowych grup wyrobów, w tym właściwości techniczno-użytkowych surowców, materiałów, paliw i energii powszechnie stosowanych w produkcji i obrocie,
- 3) głównych parametrów, typoszeregów, wymiarów przyłączeniowych i innych charakterystyk technicznych związanych z klasyfikacją rodzajową i jakościową oraz zamiannością wymiarową i funkcjonalną wyrobów,

⁴⁷ Wykroczenie to zostało omówione w rozdziale 6 studium.

- 4) projektowania obiektów budowlanych oraz warunków wykonania i odbioru, a także metod badań przy odbiorze robót budowlano-montażowych,
- 5) dokumentacji technicznej.

Przepisy art. 23 i 24 ustawy regulują wykroczenia, jakich może dopuścić się przedsiębiorca w tym zakresie. Przepis art. 23 mówi, że karze grzywny podlega osoba odpowiedzialna za działalność produkcyjną lub usługową oraz za kontrolę jakości, która nie przestrzega wymagań obowiązujących norm, których stosowanie jest obowiązkowe, bądź nie zachowuje warunków określonych w decyzji zezwalającej na odstąpienie od obowiązku stosowania norm:

1. w produkcji wyrobów przeznaczonych do obrotu oraz przy wprowadzaniu ich do obrotu,
2. w obrocie wyrobami do czasu dokonania odbioru przez pierwszego użytkownika lub konsumenta albo do terminu określonego w normie,
3. przy wykonywaniu czynności objętych normami.

Wykroczenie to może popełnić jedynie osoba odpowiedzialna za działalność produkcyjną lub usługową, albo za kontrolę jakości (np. przedsiębiorca będący osobą fizyczną lub osoba działająca w jego imieniu, najczęściej kierownik działu). Od strony przedmiotowej (znamion wykroczenia), czyn może polegać na dwojakim zachowaniu się sprawcy. Po pierwsze działanie to może polegać na nieprzestrzeganiu norm, których stosowanie jest obowiązkowe. Zasadą jest, iż stosowanie norm jest dobrowolne. Obowiązek ich stosowania powstaje dopiero wtedy, gdy określone normy zostały powołane w ustawach, albo jeśli zostały wymienione w treści rozporządzenia wydanego przez właściwego ministra, w którym wprowadził obowiązek stosowania wymienionych norm, do czego ma prawo na podstawie art. 19 ust. 2 ustawy o normalizacji. Do tego rodzaju aktów należą m.in.:

1. Rozporządzenie Ministra Gospodarki z dnia 14 września 1999 r. w sprawie obowiązku stosowania polskich norm (Dz.U. nr 80, poz. 911, ze zm.). Nakazuje stosowanie Polskich Norm w ponad 200 przypadkach.
2. Rozporządzenie Ministra Rolnictwa i Gospodarki Żywnościowej z dnia 27 czerwca 1997 r. w sprawie obowiązku stosowania polskich norm. (Dz.U. nr 83, poz. 535 z późn. zm.). Dotyczy stosowania Polskich Norm przy przechowywaniu, transporcie i pakowaniu towarów żywnościowych.

3. Rozporządzenie Ministra Pracy i Polityki Socjalnej z dnia 1 grudnia 1998 r. w sprawie wprowadzenia obowiązku stosowania niektórych polskich norm dotyczących bezpieczeństwa i higieny pracy. (Dz.U. nr 148, poz. 974).
4. Rozporządzenie Ministra Ochrony Środowiska, Zasobów Naturalnych i Leśnictwa z dnia 16 września 1999 r. w sprawie wprowadzenia obowiązku stosowania niektórych Polskich Norm z zakresu ochrony środowiska i leśnictwa. (Dz.U. nr 80, poz. 913).
5. Rozporządzenie z dnia 3 kwietnia 2001 r. Ministra Rozwoju Regionalnego i Budownictwa w sprawie wprowadzenia obowiązku stosowania niektórych Polskich Norm dla budownictwa (Dz.U. 38, poz. 456).

Po drugie, zachowanie sprawcy wykroczenia z art. 23 ustawy może polegać na niezachowaniu warunków określonych w decyzji zezwalającej na odstąpienie od obowiązku stosowania norm. Zgodnie z art. 21 ustawy o normalizacji, minister, który wprowadził obowiązek stosowania Polskiej Normy w trybie rozporządzenia, może w drodze decyzji, na wniosek określonego przedsiębiorcy, udzielić zezwolenia na odstąpienie od tego obowiązku w całości lub w części. Może to jednak uczynić jedynie w przypadkach szczególnie uzasadnionych ważnymi względami technicznymi lub gospodarczymi po uzyskaniu opinii Polskiego Komitetu Normalizacyjnego. W decyzji zezwalającej na odstąpienie od obowiązku stosowania Polskiej Normy określą się warunki, jakie mają być zachowane w związku z udzielonym zezwoleniem, oraz okres ważności lub ilość wyrobów, których zezwolenie dotyczy. Warunki zezwolenia nie mogą spowodować pogorszenia wymagań dotyczących bezpieczeństwa pracy i użytkowania oraz ochrony życia, zdrowia, mienia i środowiska, w szczególności nie mogą dotyczyć obniżenia granicznych wartości określonych w aktach powszechnie obowiązujących.

Nie w każdym jednak przypadku niezachowanie warunków określonych w decyzji stanowić będzie wykroczenie. Będzie to miało miejsce tylko, gdy dotyczyć będzie norm stosowanych:

1. w produkcji wyrobów przeznaczonych do obrotu oraz przy wprowadzaniu ich do obrotu,
2. w obrocie wyrobami do czasu dokonania odbioru przez pierwszego użytkownika lub konsumenta albo do terminu określonego w normie,
3. przy wykonywaniu czynności objętych normami.

W pozostałych wypadkach „karą” będzie jedynie cofnięcie zezwolenia na odstąpienie od stosowania polskich norm (art. 21 ust. 5 ustawy). Cofnięcie zezwolenia oczywiście nastąpi także w przypadku popełnienia omawianego wykroczenia.

Zgodnie z art. 24 ustawy karze grzywny podlega osoba odpowiedzialna za działalność produkcyjną lub usługową, albo za kontrolę jakości, jeśli dopuszcza do wydania deklaracji zgodności z normą niezgodnie ze sposobem i warunkami ustalonymi w odpowiednich Polskich Normach. Deklarację zgodności wydaje na własną odpowiedzialność producent wyrobu (usługi). W przypadku niezgodności osoba pełniąca jedną z wskazanych w przepisie funkcji ma obowiązek nie dopuścić do wydania deklaracji. Niedopełnienie tego obowiązku, choćby nieumyślnie jest wykroczeniem.

C. Wykroczenia dotyczące kwestii technicznych i produkcyjnych w poszczególnych sferach działalności gospodarczej.

a. Wykroczenia przewidziane w ustawie „prawo budowlane” oraz innych ustawach.

Ustawa z dnia 7 lipca 1994 r. Prawo budowlane (Dz.U. z 2000 r. nr 106, poz. 1126 z późn. zm.) w art. 92 i 93 ustawy zawiera rozbudowany katalog wykroczeń, których popełnienia można dopuścić się zarówno prowadząc działalność gospodarczą związaną z budownictwem, jak również będąc właścicielem, zarządcą lub użytkownikiem obiektu budowlanego. W tym ostatnim obszarze regulacja obejmuje swym zakresem podmiotowym szerokie grono osób, może ona bowiem dotyczyć osób prowadzących działalność gospodarczą niezależnie od jej przedmiotu, jeśli tylko przedsiębiorca jest właścicielem, zarządcą lub użytkownikiem obiektu. Wykroczenie tego typu może również popełnić osoba fizyczna nieprowadząca działalności gospodarczej.

W opracowaniu skoncentrowano się na wykroczeniach bezpośrednio związanych z profesjonalną działalnością w branży budowlanej, usługach projektowych itp.

Według przepisu art. 92 ust. 1 odpowiedzialność wykroczeniową ponosi osoba, która:

1. w razie katastrofy budowlanej nie dopełnia obowiązków określonych w art. 75 lub art. 79 ustawy,
2. nie spełnia, określonego w art. 70 ust. 1 ustawy, obowiązku usunięcia stwierdzonych uszkodzeń lub uzupełnienia braków, mogących spowodować niebezpieczeństwo dla ludzi lub mienia bądź zagrożenie środowiska,
3. utrudnia, określone ustawą, czynności właściwych organów.

Sankcją za popełnienie jednego z wymienionych typów wykroczeń jest kara aresztu, ograniczenia wolności, albo kara grzywny.

Wykroczenie z pkt. 1 polega na **niedopełnieniu obowiązków związanych z wystąpieniem katastrofy budowlanej**, niezależnie od tego, czy katastrofa taka miała miejsce w budowanym (rozbieieranym) obiekcie budowlanym, czy też już w istniejącym. Przez katastrofę budowlaną rozumieć należy nie zamierzone, gwałtowne zniszczenie obiektu budowlanego lub jego części, a także konstrukcyjnych elementów rusztowań, elementów urządzeń formujących, ścianek szczelnych i obudowy wykopów. Nie jest natomiast katastrofą budowlaną: uszkodzenie elementu wbudowanego w obiekt budowlany, nadającego się do naprawy lub wymiany, uszkodzenie lub zniszczenie urządzeń budowlanych związanych z budynkami, awaria instalacji. Pod pojęciem „obiekt budowlany” rozumieć należy nie tylko budynek, ale również inne budowle, o których mowa w art. 3 pkt. 3 ustawy np.: lotniska, drogi, linie kolejowe, mosty, sieci techniczne, wolno stojące maszty antenowe, instalacje przemysłowe lub urządzenia techniczne, czy wolno stojące trwale związane z gruntem urządzenia reklamowe. Obiektem budowlanym są również tzw. obiekty małej architektury (w rozumieniu art. 3 pkt. 4 ustawy) czyli np. obiekty architektury ogrodowej, obiekty użytkowe służące rekreacji.

W razie katastrofy budowlanej w budowanym, rozbieieranym lub użytkowanym obiekcie budowlanym, kierownik budowy (robót), właściciel, zarządca lub użytkownik jest obowiązany:

- 1) zorganizować doraźną pomoc poszkodowanym i przeciwdziałać rozszerzaniu się skutków katastrofy,
- 2) zabezpieczyć miejsce katastrofy przed zmianami uniemożliwiającymi prowadzenie postępowania, o którym mowa w art. 74,
- 3) niezwłocznie zawiadomić o katastrofie:
 - a) właściwy organ,
 - b) właściwego miejscowo prokuratora i Policję,
 - c) inwestora, inspektora nadzoru inwestorskiego i projektanta obiektu budowlanego, jeżeli katastrofa nastąpiła w trakcie budowy,
 - d) inne organy lub jednostki organizacyjne zainteresowane przyczynami lub skutkami katastrofy z mocy szczególnych przepisów

Wymienionego w pkt. 2 obowiązku zabezpieczenie nie stosuje się do czynności mających na celu ratowanie życia lub zabezpieczenie przed rozszerzaniem się skutków katastrofy. W tych przypadkach należy szczegółowo opisać stan po katastrofie oraz zmiany w nim wprowadzone, z oznaczeniem miejsc ich wprowadzenia na szkicach i, w miarę możliwości, na fotografiach.

Natomiast po zakończeniu postępowania wyjaśniającego przyczyny katastrofy, (które to postępowanie prowadzi właściwy organ nadzoru budowlanego) inwestor, właściciel, lub zarządca obiektu budowlanego jest obowiązany podjąć niezwłocznie działania niezbędne do usunięcia skutków katastrofy. Niewypełnienie przez osobę do tego zobowiązaną jednego z wymienionych obowiązków stanowi wykroczenie z art. 92 ust.1 ustawy.

Wykroczenie, jakie jest określone w art. 92 ust. 1 pkt. 2 ustawy polega na **niewywiązaniu się z obowiązku usunięcia stwierdzonych uszkodzeń lub uzupełnienia braków, mogących spowodować niebezpieczeństwo dla ludzi lub mienia bądź zagrożenie środowiska**. Nie każde nieusunięcie uszkodzenia lub nieuzupełnienie braku będzie wykroczeniem w rozumieniu omawianego artykułu. Uszkodzenie lub brak musi być na tyle istotny, że jego nieusunięcie może spowodować zagrożenie dla życia lub zdrowia ludzi, bezpieczeństwa mienia, czy środowiska. W szczególności nieusunięcie uszkodzeń bądź braków może skutkować katastrofą budowlaną, pożarem, wybuchem, porażeniem prądem elektrycznym, czy zatrucie gazem. Warto dodać, iż obowiązek usunięcia stwierdzonych podczas kontroli uszkodzeń i braków powinien być potwierdzony w protokole z kontroli obiektu budowlanego.

Wykroczenie może popełnić osoba będąca właścicielem, zarządcą lub użytkownikiem obiektu budowlanego wtedy, gdy spoczywają na nim obowiązki w zakresie naprawy określone w odrębnych przepisach lub w umowach.

Popełnienie wykroczenia z art. 92 ust. 1 pkt. 3 polega na utrudnianiu wykonywania przez właściwe organy czynności, które leżą w ich kompetencji i wynikają z przepisów ustawy. Pod pojęciem „właściwe organy” rozumieć należy organy administracji architektoniczno-budowlanej i nadzoru budowlanego, stosownie do ich właściwości, określonej w rozdziale 8 ustawy⁴⁸.

Kolejne typy wykroczeń określono w ustępie 2 art. 92 prawa budowlanego. Karą aresztu, albo ograniczenia wolności, bądź też karą grzywny może być ukarana osoba, która pomimo zastosowania środków egzekucji administracyjnej:

1. nie stosuje się do wydanych, na podstawie ustawy, decyzji właściwych organów,
2. nie spełnia, określonego w art. 61, obowiązku utrzymania obiektu budowlanego w należyтым stanie technicznym lub użytkuje obiekt w sposób niezgodny z przepisami.

⁴⁸ Omówienie tego wykroczenia zawiera rozdział 6 opracowania.

Wykroczenie, które zostało określone w pkt. 1 może popełnić osoba, która jest adresatem decyzji administracyjnej wydanej na podstawie ustawy prawo budowlane przez organ właściwy⁴⁹. Decyzje administracyjne, nieprzestrzeganie których stanowi wykroczenie to np.: pozwolenie na budowę (art. 28 – wykroczeniem będzie wykraczanie poza jego zakres), decyzja nakazująca zaniechanie prowadzenia robót budowlanych lub rozbiórki obiektu (art. 51 ustawy), decyzja nakazująca usunięcie nieprawidłowości w użytkowaniu obiektu (art. 66 ustawy), decyzja o rozbiórce obiektu nieużytkowanego, zniszczonego (art. 67 ustawy), decyzja dotycząca postępowania po katastrofie budowlanej (art. 78 ustawy).

Wykroczenie określone w pkt. 2 może popełnić jedynie właściciel lub zarządca budynku. Znamiona popełnienia wykroczenia zostały sformułowane w sposób ogólny, co oznacza, iż w konkretnym przypadku to organ nadzoru budowlanego będzie decydował o popełnieniu lub niepopełnieniu wykroczenia. Czyn zabroniony polegać bowiem musi na lekceważeniu obowiązku utrzymania obiektu budowlanego w „należytym stanie technicznym” lub na użytkowaniu tego obiektu „w sposób niezgodny z przepisami”.

Znacznie szerszy katalog czynów zagrożonych wyłącznie karą grzywny zawiera przepis art. 93 ustawy. Według pkt. 1 artykułu wkroczenie popełnia ten, kto: „przy projektowaniu lub wykonywaniu robót budowlanych w sposób rażący nie przestrzega przepisów art. 5”, czyli warunków projektowania i budowy obiektów budowlanych. Nieprzestrzeganie warunków musi być „rażące”, a popełnić może je jedynie osoba, która zajmuje się projektowaniem obiektu albo jego wykonaniem.

Zgodnie z pkt. 2 wykroczenie popełnia ten kto: „wprowadza do obrotu lub przy wykonywaniu robót budowlanych stosuje wyroby budowlane niedopuszczone do obrotu i stosowania w budownictwie, naruszając przepisy art. 10”. Odpowiedzialność może ponosić zarówno osoba wprowadzająca wymienione wyroby do obrotu, jak również taka, która je stosuje w budownictwie (nawet w przypadku winy nieumyślnej), bądź też obie te osoby niezależnie od siebie (odpowiedzialność jednej nie wyłącza odpowiedzialności drugiej). Jakie wyroby uważa się za dopuszczone do obrotu i stosowania, określa przywołany w treści przepisu art. 10 ustawy. Będą to przede wszystkim wyroby w stosunku do których wydano certyfikat na znak bezpieczeństwa, certyfikat lub deklarację zgodności z Polską Normą.

⁴⁹ Patrz uwagi do art. 92 ust. 1 pkt. 3 ustawy.

Jak wynika z pkt. 3⁵⁰ wykroczenie popełnia ten, kto dokonuje rozbiórki obiektu budowlanego lub jego części, naruszając przepisy o obowiązku uzyskania pozwolenia na rozbiórkę albo jeśli nie jest ono konieczne, nie zgłaszając rozbiórki właściwemu organowi (za wyjątkiem sytuacji określonych w art. 31 ustawy).

Wykroczenie określone w pkt. 4 polega na przystępowaniu do budowy lub prowadzeniu robót budowlanych bez dopełnienia wymagań określonych w art. 41 ust. 4, art. 42, art. 44, art. 45 lub na zmianie bez pozwolenia właściwego organu przeznaczenia użytkowanego obiektu budowlanego, naruszając przepisy art. 71. Przywołane przepisy w sposób szczegółowy określają zadania inwestora i kierownika budowy stawiane w zakresie rozpoczęcia robót budowlanych, oraz zadania inwestora przy zmianie uczestników procesu budowlanego i treści dziennika budowy.

Także osoba, która dostarcza lub umożliwia dostarczenie energii, wody, ciepła lub gazu, naruszając przepis art. 41 ust. 5 ustawy, a więc wykonuje te czynności bez okazania przez kompetentną osobę wymaganego pozwolenia na budowę lub zgłoszenia (w przypadkach, gdy pozwolenie nie jest wymagane) popełnia według pkt. 5 wykroczenie.

Według treści pkt. 6 wykroczenie popełnia osoba, która wykonuje roboty budowlane w sposób odbiegający od ustaleń i warunków określonych w przepisach, pozwoleniu na budowę lub rozbiórkę, bądź w zgłoszeniu budowy lub rozbiórki, bądź też w sposób istotnie odbiegający od zatwierdzonego projektu.

Punkt 7 mówi o wykroczeniu osoby, która użytkuje obiekt budowlany bez zawiadomienia o zakończeniu budowy lub bez wymaganego pozwolenia na użytkowanie.

W punkcie 8 została ustanowiona odpowiedzialność za czyn polegający na niewywiązaniu się przez właściciela lub zarządcę obiektu budowlanego z obowiązku przeprowadzania okresowej kontroli stanu technicznego obiektu na zasadach, o których mowa w art. 62 ust. 1 ustawy.

Właściciel lub zarządca obiektu budowlanego, który nie spełnia, określonych w art. 63 lub art. 64 ust. 1 i 3, obowiązków przechowywania dokumentów, związanych z obiektem budowlanym lub prowadzenia książki obiektu budowlanego popełnia zgodnie z punktem 9 wykroczenie.

⁵⁰ Wykroczenia określone w art. 93 pkt. 3, 4, 7 prawa budowlanego zostały opisane w rozdziale 5.

Dodany punkt 9a określa jako wykroczenie czyn, który polega na niespełnieniu obowiązku przesłania „właściwemu organowi” protokołu z kontroli stanu technicznego obiektu budowlanego, o którym mowa w art. 70 ust. 2 ustawy. Wykroczenia tego dopuścić się może jedynie kontrolujący upoważniony do kontroli na podstawie art. 70 ust. 1 ustawy.

Zgodnie z punktem 10 wykroczenie popełnia każdy z uczestników procesu budowlanego, właściciel lub zarządca obiektu budowlanego, a także dostawca wyrobów budowlanych, jeśli nie dopełnia, określonego w art. 81c ust. 1, obowiązku udzielenia informacji lub udostępnienia dokumentów, związanych z prowadzeniem robót, produkcją wyrobów budowlanych, przekazaniem obiektu budowlanego do użytkowania lub jego utrzymaniem, żądanych przez właściwy organ.

Poza przepisami o wykroczeniach wskazanymi w art. 92 i 93 ustawy, przewidziano także odpowiedzialność karną (art. 90 i 91) oraz odpowiedzialność dyscyplinarną – zawodową (art. 95–102) w omawianym zakresie.

Poza wykroczeniami wynikającymi z ustawy prawo budowlane, dla przedsiębiorcy prowadzącego działalność w zakresie usług budowlanych podstawą nałożenia kary grzywny mogą być przepisy innych ustaw np. ustawie z dnia 15 lutego 1962 r. o ochronie dóbr kultury (Dz.U. z 1999 r. nr 98, poz. 1150, z późn. zm.). Zgodnie z przepisem art. 77 pkt. 2 osoba prowadząca roboty budowlane lub ziemne, która nie zawiadomi niezwłocznie wojewódzkiego konserwatora zabytków o ujawnieniu przedmiotu posiadającego cechy zabytku albo do czasu doręczenia odpowiednich zarządzeń tego konserwatora nie zabezpieczy odkrytego przedmiotu lub nie wstrzyma robót mogących go zniszczyć lub uszkodzić podlega karze grzywny. Treść ustawy nie daje jednoznacznej definicji „przedmiotu posiadającego cechy zabytku”. Stąd też najczęściej decydować będzie subiektywna ocena cech dokonana przez osobę prowadzącą roboty budowlane, która może jednak być rozbieżna z oceną dokonaną przez uprawnione organy. W związku z tym w każdym przypadku konieczna jest daleko idąca ostrożność.

b. Wykroczenia przewidziane w ustawie – Prawo geodezyjne i kartograficzne

Przepis art. 48 ustawy z dnia 17 maja 1989 r. – Prawo geodezyjne i kartograficzne (Dz.U. z 2000 r. 100, poz. 1086, z późn. zm.), zawiera szeroki katalog wykroczeń, których popełnienia dopuścić może się osoba wykonująca prace geodezyjne i kartograficzne. Dotyczy to przede

wszystkim tych podmiotów gospodarczych (mówi o nich art. 11 ustawy), których przedmiotem działalności jest świadczenie usług w tej dziedzinie. Pewne typy wykroczeń mogą również popełnić osoby, które nie zajmują się zawodowo tego typu działalnością, lecz swoim zachowaniem naruszają przepisy ustawy. Wszystkie wykroczenia wymienione w art. 48 ustawy zagrożone są karą grzywny do 5 tys. zł.

Do wykroczeń, których dopuścić może się wyłącznie osoba zajmująca się zawodowo działalnością w dziedzinie geodezji i kartografii należy m.in. czyn, określony w art. 48 pkt. 1 ustawy – niezgłoszenie prac geodezyjnych i kartograficznych lub nieprzekazywanie materiałów powstałych w wyniku tych prac lub informacji o tych materiałach do państwowego zasobu geodezyjnego i kartograficznego. Zgłoszenie prac geodezyjnych i kartograficznych powinno nastąpić przed przystąpieniem do ich wykonywania, a po ich zakończeniu konieczne jest przekazanie materiałów i informacji. Organami uprawnionymi do odbierania zgłoszeń oraz materiałów i informacji są organy powołane do gromadzenia i prowadzenia państwowego zasobu geodezyjnego i kartograficznego: Główny Geodeta Kraju – w zakresie zasobu centralnego, marszałkowie województw – w zakresie zasobów wojewódzkich, starostowie – w zakresie zasobów powiatowych.

Wykonywanie prac reprodukcyjnych lub rozpowszechnianie map oraz materiałów fotogrametrycznych i teledetekcyjnych wymaga uzyskania stosownego zezwolenia. Wykonywanie tych czynności bez zezwolenia stanowi wykroczenie przewidziane w pkt. 4 art. 48 ustawy.

Wykroczeniem, którego dopuścić może się osoba zajmująca się zawodowo działalnością w dziedzinie geodezji i kartografii jest też czyn określony w pkt. 7 art. 48. Do znamion tego wykroczenia należy wykonywanie samodzielnych funkcji w dziedzinie geodezji i kartografii bez wymaganych uprawnień zawodowych. Pod pojęciem „samodzielne funkcje” rozumieć należy:

1. kierowanie pracami geodezyjnymi i kartograficznymi, podlegającymi zgłoszeniu do państwowego zasobu geodezyjnego i kartograficznego, oraz sprawowanie nad nimi bezpośredniego nadzoru,
2. wykonywanie czynności rzeczoznawcy z zakresu prac geodezyjnych i kartograficznych, podlegających zgłoszeniu do państwowego zasobu geodezyjnego i kartograficznego,
3. pełnienie funkcji inspektora nadzoru z zakresu geodezji i kartografii,
4. wykonywanie czynności związanych z rozgraniczeniem nieruchomości,
5. wykonywanie prac geodezyjnych i kartograficznych niezbędnych do dokonywania wpisów w księgach wieczystych oraz prac, w wyniku

których mogłoby nastąpić zagrożenie dla zdrowia lub życia ludzkiego.

Warunki jakie powinna spełniać osoba ubiegająca się o uzyskanie uprawnień zawodowych określa art. 44 ustawy. Rodzaje tych uprawnień wymienione zostały w art. 43. Stąd też należy wiedzieć, iż wykroczeniem będzie zarówno dokonanie pewnych czynności przez osobę nie posiadającą żadnych uprawnień w dziedzinie geodezji i kartografii, jak również wykonanie określonych czynności przez osobę, co prawda posiadającą uprawnienia określonego rodzaju, lecz nie obejmujące swoim zakresem wykonywanej czynności.

Pozostałe wykroczenia wymienione w art. 48 mogą być popełnione przez osoby nie zajmujące się zawodowo działalnością w dziedzinie geodezji i kartografii.

W punkcie 2 art. 48 ustawy określono jako wykroczenie czyn polegający na utrudnianiu lub uniemożliwianiu osobie wykonującej prace geodezyjne i kartograficzne wejście na grunt lub do obiektu budowlanego oraz dokonanie niezbędnych czynności związanych z wykonywaną pracą. Sprawcą wykroczenia może być każda osoba fizyczna, której zachowanie wypełnia wskazane znamiona.

Według punktu 3 art. 48 ustawy wykroczenie popełnia osoba, która niszczy, uszkadza, przemieszcza znaki geodezyjne, grawimetryczne lub magnetyczne i urządzenia zabezpieczające te znaki oraz budowle triangulacyjne, a także nie zawiadamia właściwych organów o zniszczeniu, uszkodzeniu lub przemieszczeniu znaków geodezyjnych, grawimetrycznych, magnetycznych, urządzeń zabezpieczających te znaki oraz budowli triangulacyjnych. Sprawcą wykroczenia w zakresie niszczenia, uszkadzania i przemieszczania urządzeń może być każda osoba fizyczna. Nie można wykluczyć także przypadków, iż wykroczenie to zostanie popełnione w związku z prowadzoną działalnością gospodarczą (np. prowadzenie robót budowlanych). Wykroczenie może również polegać na „niezawiadomieniu” odpowiedniego organu i w tej formie ma ono charakter indywidualny, tzn. może je popełnić jedynie właściciel lub inna osoba władająca nieruchomością na której znajdują się urządzenia o których mowa wyżej.

Wykroczenie przewidziane w art. 48 pkt. 5 może popełnić osoba, która będąc obowiązana do zgłoszenia zmian danych, objętych ewidencją gruntów i budynków, nie zgłosi ich do właściwego organu w ciągu 30 dni od dnia powstania zmian albo będąc obowiązana dostarczyć doku-

menty niezbędne do wprowadzenia zmian w ewidencji gruntów i budynków nie dostarczy ich.

Osobą zobowiązaną do wypełnienia wskazanych obowiązków jest w rozumieniu ustawy właściciel lub osoba władająca gruntem. Zatem jedynie te osoby mogą ponosić odpowiedzialność za czyn określony w pkt. 5 art. 48 ustawy.

Katalog wykroczeń przewidzianych w art. 48 ustawy zamyka wykroczenie określone w pkt. 6, zgodnie z którym polega ono na:

1. niezgodnieniu usytuowania projektowanych sieci uzbrojenia terenu z właściwym starostą,
2. niezapewnieniu przeprowadzenia wyznaczenia przez jednostki uprawnione do wykonywania prac geodezyjnych, usytuowania obiektów budowlanych (wymagających pozwolenia na budowę),
3. niedokonaniu po zakończeniu budowy obiektu, geodezyjnych pomiarów powykonawczych i niesporządzeniu dokumentacji z tym związanej.

Wykroczeniem jest wypełnienie warunków co najmniej jednego z wymienionych punktów. Zgodnie z przepisem art. 27 ustawy, obowiązki takie ciążyą na inwestorze. Wobec tego jedynie osoba podejmująca decyzje w imieniu inwestora może być sprawcą omawianego wykroczenia (wykroczenie indywidualne).

c. Wykroczenia przewidziane w ustawie – Prawo geologiczne i górnicze

Wykroczenia zawarte w ustawie z dnia 4 lutego 1994 r. Prawo geologiczne i górnicze (Dz.U. nr 27, poz. 96 z późn. zm.) dotyczą podmiotów gospodarczych, które prowadzą działalność w zakresie wydobywania kopalin oraz wykonywania prac geologicznych tj. czynności polegających na projektowaniu i prowadzeniu badań, wykonywaniu robót geologicznych oraz sporządzaniu dokumentacji geologicznej. Znamiona poszczególnych wykroczeń, a także sankcje przewidziane za ich popełnienie zostały określone w przepisach działu VII ustawy. Warto wskazać, iż dział ten przewiduje również (poza odpowiedzialnością wykroczeniową) odpowiedzialność karną, za przestępstwa tam przewidziane.

W art. 120 ustawy⁵¹, za wykroczenie został uznany czyn, który polega na wykonywaniu, dozorowaniu, lub kierowaniu pracami geologicznymi przez osobę, która nie posiada wymaganych do tego kwalifikacji. Sprawcą wykroczenia może być jedynie osoba, która wykonuje wyżej określo-

⁵¹ Czyn zabroniony określony w art. 119 ustawy będzie scharakteryzowany w następnym rozdziale.

ne czynności bez odpowiednich kwalifikacji. Rodzaje kwalifikacji potrzebnych do określonych prac geodezyjnych, a także procedurę i warunki ich uzyskania określa rozporządzenie Ministra Ochrony Środowiska, Zasobów Naturalnych i Leśnictwa z dnia 26 sierpnia 1994 w sprawie kwalifikacji do wykonywania, dozoru i kierowania pracami geologicznymi (Dz.U. nr 93, poz. 445 z późn. zm.). Rozporządzenie to wymienia kilkanaście kategorii uprawnień w zależności od rodzaju prac geologicznych, które dana osoba może wykonywać, dozorować lub nimi kierować. Wykroczeniem będzie zatem nie tylko wykonywanie określonych wyżej czynności bez jakichkolwiek uprawnień, o którym mowa w treści rozporządzenia, ale również wykonywanie ich przez osobę której kwalifikacje są nieodpowiednie do rodzaju prowadzonych robót.

Wykroczenia, jakich można się dopuścić przy prowadzeniu prac geologicznych zostały także wymienione w art. 121 ustawy. Przepis ten zawiera trzy typy wykroczeń, które od strony przedmiotowej (znamion popełnienia wykroczenia) polegają na następujących zachowaniach:

1. dopuszczaniu do prac geologicznych osoby nie posiadającej wymaganych kwalifikacji. Odpowiedzialność ponosi nie tylko osoba, która wykonuje (dozoruje, kieruje) pracami geologicznymi bez kwalifikacji, ale również (niezależnie od odpowiedzialności osoby wykonującej) osoba, która „dopuszcza” taką osobę do pracy. Wykroczenie to może więc popełnić osoba odpowiedzialna za zatrudnienie pracowników na określonych stanowiskach (na których konieczne są kwalifikacje), jak również przełożony, który wydaje pracownikowi polecenie wykonywania określonych prac geologicznych bez ustalenia jego kwalifikacji;
2. wykonywaniu prac geologicznych bez zatwierdzonego projektu prac geologicznych lub niezgodnie z tym projektem. W każdym przypadku, wykonywania robót i badań geologicznych istnieje obowiązek sporządzenia i przestrzegania projektu prac geologicznych. Wykonywanie pracy niezgodnie z tym projektem stanowi wykroczenie. Dodatkowo, w przypadku, gdy wykonywane prace geologiczne nie wymagają uzyskania koncesji, sporządzony projekt prac geologicznych musi być zatwierdzony przez właściwy organ administracji geologicznej (tj. ustalony na podstawie przepisu art. 101 ustawy) w drodze decyzji. W tym przypadku niedopełnienie obowiązku zatwierdzenia planu przy jednoczesnym wykonywaniu tych prac skutkować będzie zakwalifikowaniem tego czynu, jako wypełniającego znamiona wykroczenia z art. 121 pkt. 2 ustawy;
3. niezawiadomieniu właściwych organów o zamiarze przystąpienia do wykonywania robót geologicznych. Obowiązek takiego powiadomie-

nia wynika z treści art. 35 ustawy i spoczywa na wykonawcy prac geologicznych. Wykonawca prac geologicznych jest zobowiązany zgłosić zamiar przystąpienia do wykonywania prac geologicznych wojewodzie, staroście oraz zarządowi gminy właściwej ze względu na miejsce wykonywanych prac⁵². Zgłoszenia dokonuje się na piśmie najpóźniej na dwa tygodnie przed zamierzonym terminem rozpoczęcia prac.

Pozostałe wykroczenia zawarte w prawie geologicznym i górnictwie dotyczą szczególnej formy prowadzenia prac geologicznych, a mianowicie prowadzenia zakładu górnictwa. W rozumieniu przepisów ustawy „zakładem górnictwa” jest wyodrębniony technicznie i organizacyjnie zespół środków służących przedsiębiorcy do bezpośredniego wydobywania kopaliny ze złoża, w tym wyrobiska górnicze, obiekty budowlane oraz technologicznie związane z tym obiekty i urządzenia przerobcze⁵³. Zgodnie z przepisem art. 122 ustawy, wykroczenie popełnia ten, kto w zakładzie górnictwa wykracza przeciwko nakazom lub zakazom zawartym w przepisach wykonawczych (do art. 78 ustawy) dotyczących zagrożeń pożarowych, gazowych, pyłowych, wodnych, zagrożeń tąpnięciami, jak też pozostających w związku z jazdą ludzi szybem albo w związku z nabywaniem, przechowywaniem i używaniem materiałów wybuchowych i sprzętu strzałowego w zakładach górnictwa. Przepisy wykonawcze o których mowa, zawarte zostały m.in. w rozporządzeniach: Ministra Przemysłu i Handlu z dnia 14 kwietnia 1995 r. w sprawie bezpieczeństwa i higieny pracy, prowadzenia ruchu oraz specjalistycznego zabezpieczenia przeciwpożarowego w podziemnych zakładach górnictwa. (Dz.U. nr 67, poz. 342, z późn. zm.), Ministra Przemysłu i Handlu z dnia 12 października 1994 r. w sprawie bezpieczeństwa higieny pracy, prowadzenia ruchu oraz specjalistycznego zabezpieczenia przeciwpożarowego w odkrywkowych zakładach górnictwa (Dz.U. nr 114, poz. 552) oraz Ministra Przemysłu i Handlu z dnia 19 października 1994 r. w sprawie środków strzałowych i sprzętu strzałowego w zakładach górnictwa (Dz.U. nr 135, poz. 702).

Adresatami poszczególnych obowiązków są głównie osoby kierujące pracownikami i oni mogą być sprawcami omawianego wykroczenia.

⁵² Przepis art. 35 ust. 1 z dniem 1 stycznia 2002 r. na podstawie ustawy z dnia 27 lipca 2001 r. o zmianie ustawy – Prawo geologiczne i górnictwa (Dz.U. 110, poz. 1190) otrzyma brzmienie: „Wykonawca prac geologicznych jest zobowiązany zgłosić zamiar przystąpienia do wykonywania robót geologicznych organowi nadzoru górnictwa oraz zarządowi gminy właściwym ze względu na miejsce wykonywanych robót.”

⁵³ Wskazana w poprzednim przypisie ustawa nowelizacyjna modyfikuje pojęcie zakładu górnictwa. Zakładem górnictwa będzie więc „wyodrębniony technicznie i organizacyjnie zespół środków służących bezpośrednio do wydobywania kopaliny ze złoża, w tym wyrobiska górnicze, obiekty budowlane oraz technologicznie związane z nimi obiekty i urządzenia przerobcze”.

Pewne obowiązki ciąży również na wszystkich pracownikach, stąd też nie można wykluczyć ich odpowiedzialności na podstawie przepisu art. 122 omawianej ustawy. Sankcją przewidzianą za popełnienie omawianego wykroczenia jest kara aresztu albo grzywny do 5 tys. zł. Wykroczenie może być popełnione również z winy nieumyślnej, czyli przez niedbalstwo lub lekkomyślność.

Karze aresztu albo grzywny (do 5 tys. zł) podlega również osoba, która prowadzi ruch zakładu górniczego bez zatwierdzonego planu ruchu albo niezgodnie z tym planem, albo nie sporządza tego planu w przewidzianym terminie. Obowiązek wykonania takiego planu przez przedsiębiorcę wynika z treści art. 64 ustawy. Sporządzony plan wymaga zatwierdzenia w drodze decyzji przez właściwy organ dozoru górniczego. Sprawcą wykroczenia może być osoba fizyczna prowadząca działalność gospodarczą na własny rachunek, bądź też osoba działająca w imieniu przedsiębiorstwa, jeśli „prowadzi ruch zakładu górniczego”. Wykroczenie to może być popełnione zarówno z winy umyślnej, jak i nieumyślnej, co potwierdza ust. 3 art. 122 ustawy.

Ustęp 4 art. 122 zawiera katalog wykroczeń, które w odróżnieniu od wcześniej omówionych (zawartych w ust. 1–3 tego artykułu) zagrożone są jedynie karą grzywny (do 5 tys. zł.). Wykroczeniem jest niedopełnienie obowiązku przeszkolenia pracownika zakładu górniczego w zakresie przepisów i wymagań bezpieczeństwa. Sprawcą tego wykroczenia może być przedsiębiorca, jako pracodawca (jeśli jest osobą fizyczną) lub osoba działająca w jego imieniu (art. 74 ustawy). Wykroczeniem jest również czyn określony w pkt. 3 ust. 4 omawianego artykułu tj. dopuszczenie do wykonywania czynności wymagających szczególnych kwalifikacji w zakładzie górniczym przez osobę, która takich kwalifikacji nie posiada. Sprawcą tego wykroczenia może być osoba odpowiedzialna za „dopuszczanie pracowników do pracy” a więc najczęściej kierownik, ale również każdy inny przełożony (także przedsiębiorca – jako osoba fizyczna), który wydał polecenie wykonywania określonych prac przez osobę nie posiadającą odpowiednich kwalifikacji.

Zgodnie z pkt. 1 ust. 4 art. 122 ustawy wykroczeniem jest nieprzestrzeganie nakazów i zakazów zawartych w rozporządzeniach wykonawczych do art. 78 ustawy (wymienionych przy omawianiu wykroczenia z ust. 1 art. 122 ustawy), ale tylko takich, które nie zostały wymienione w treści ust. 1 art. 122 ustawy. Wykroczeniem jest również nieprzestrzeganie nakazów i zakazów określonych w art. 73 ust. 1, art. 75 ust. 1, art. 76 i art. 80⁵⁴ ustawy.

⁵⁴ Ustawa nowelizacyjna zmienia treść art. 73, 75 ust. 1 i 80.

Odpowiedzialności przewidzianej w tym ustępie podlega również ten kto nie dopełnia obowiązku przeszkolenia pracownika zakładu górniczego w zakresie przepisów i wymagań bezpieczeństwa oraz dopuszcza do wykonywania czynności wymagających szczególnych kwalifikacji w zakładzie górniczym osobę, która takich kwalifikacji nie posiada.

Czyn określony w art. 123 ustawy polega na niedopełnieniu obowiązku niezwłocznego zawiadomienia właściwego organu nadzoru górniczego o zaistniałym wypadku oraz o każdym zagrożeniu dla życia, zdrowia ludzkiego lub bezpieczeństwa powszechnego. Obowiązek ciąży na kierowniku ruchu zakładu górniczego, a zatem jedynie ta osoba może być sprawcą omawianego typu wykroczenia. Sankcją przewidzianą w tym artykule jest kara aresztu albo grzywny (do 5 tys. zł.).

Kierownik ruchu zakładu górniczego jest zobowiązany niezwłocznie zawiadomić właściwy organ nadzoru górniczego o zaistniałym wypadku oraz o każdym zagrożeniu dla życia, zdrowia ludzkiego lub bezpieczeństwa powszechnego.

W art. 124 ust. 1 ustawy została przewidziana możliwość pociągnięcia do odpowiedzialności pracownika zakładu górniczego, który nie ostrzega o spostrzeżonym niebezpieczeństwie osób zagrożonych oraz nie informuje o tym osób sprawujących kierownictwo albo dozór ruchu zakładu górniczego. Uznanie takiego zaniechania ze strony pracownika za wykroczenie (zagrożone karą aresztu albo grzywny do 5 tys. zł, a w przypadku winy nieumyślnej wyłącznie karą grzywny), ma zapewnić możliwość wywiązania się przez przedsiębiorcę z omówionych obowiązków, a w konsekwencji uniknięcia odpowiedzialności wykroczeniowej. Stąd też poinformowanie pracowników o treści art. 124 ust. 1 ustawy leży w interesie przedsiębiorcy prowadzącego zakład górniczy.

Ustęp 2 art. 124 odnosi się w sposób bezpośredni do przedsiębiorców. Wprowadza on karalność czynu, który polega na niepodejmowaniu dostępnych środków w celu usunięcia zagrożenia w zakładzie górniczym. Odpowiedzialność za to wykroczenie ponosić mogą jedynie osoby, na których ciąży obowiązek, wynikający w przepisów ustawy, dbania o bezpieczeństwo w zakładzie górniczym i usuwania zaistniałych zagrożeń. Popęlnienie wykroczenia, o którym mowa skutkuje nałożeniem kary aresztu lub grzywny, a jeśli sprawca działał nieumyślnie wyłącznie karą grzywny (do 5 tys. zł.).

Ustawa określa również wykroczenia odnoszące się jedynie do osób, które pełnią określone funkcje w zakładzie górniczym. Jak wynika z art. 125 ustawy wykroczenia te polegają na wykonywaniu bez odpo-

wiednich kwalifikacji czynności kierowania lub dozoru ruchu zakładu górniczego bądź też czynności mierniczego górniczego lub geologa górniczego. Kwalifikacje konieczne do sprawowania wymienionych funkcji określają przepisy wykonawcze wydane na podstawie art. 68 ust. 2 i 70 ust. 3 ustawy. Odpowiedzialność ponosi osoba wykonująca te czynności (kara grzywny do 5 tys. zł). Pamiętać jednak należy, iż zgodnie z omówionym wyżej przepisem art. 122 ust. 4 pkt. 3 ustawy, odpowiedzialność ponosi również osoba, która „dopuszcza” nieuprawnione osoby do pracy⁵⁵.

Czynem zabronionym w art. 126 ustawy, pod groźbą kary grzywny (do 5 tys. zł) jest niedopełnienie obowiązku w zakresie sporządzenia, aktualizowania i posiadania w zakładzie górniczym wymaganej dokumentacji mierniczo – geologicznej oraz w zakresie bieżącego prowadzenia ewidencji zasobów złoża. Obowiązek przedsiębiorcy w zakresie czynności wymienionych wyżej wynika z treści art. 69 ust. 1 oraz art. 72 omawianej ustawy⁵⁶.

d. Wykroczenia związane z produkcją i obrotem środkami spożywczymi

Ze względu na ochronę konsumentów i powszechność prowadzenia działalności gospodarczej w zakresie produkcji i obrotu środkami spożywczymi ustawodawca uznał za konieczne wprowadzenie odpowiedzialności karnej oraz wykroczeniowej za czyny godzące w dobra powszechnie chronione takie jak: życie i zdrowie ludności oraz zasady uczciwego obrotu gospodarczego. Podstawowym aktem prawnym w tym zakresie jest ustawa z dnia 11 maja 2001 r. o warunkach zdrowotnych żywności i żywienia (Dz.U. nr 63, poz. 634). Zakres przedmiotowy wymienionej wyżej ustawy obejmuje:

- 1) warunki produkcji środków spożywczych, używek, substancji pomagających w przetwarzaniu, dozwolonych substancji dodatkowych oraz innych dodatków do środków spożywczych i używek oraz obrotu tymi artykułami,
- 2) wymagania dotyczące zapewnienia właściwej jakości zdrowotnej artykułów, o których mowa w pkt 1,
- 3) wymagania dotyczące przestrzegania zasad higieny w procesie produkcji i w obrocie artykułami, o których mowa w pkt 1,

⁵⁵ Ustawa nowelizacyjna zmienia treść art. 125 i nadaje mu brzmienie: „Kto wykonuje czynności kierownictwa lub dozoru ruchu zakładu górniczego lub inne czynności w ruchu zakładu górniczego, bez kwalifikacji przewidzianych ustawą, podlega karze grzywny.”

⁵⁶ Ustawa z lipca 2001 r. dodaje typy wykroczeń opisane w art. 126a i 126 b.

- 4) wymagania zdrowotne wobec osób biorących udział w procesie produkcji i w obrocie artykułami, o których mowa w pkt 1 oraz wymagania dotyczące kwalifikacji tych osób w zakresie przestrzegania zasad higieny,
- 5) wymagania dotyczące materiałów i wyrobów przeznaczonych do kontaktu z żywnością,
- 6) zasady przeprowadzania urzędowej kontroli żywności.

Zgodnie z art. 3 ustawy przez środki spożywcze należy rozumieć produkty żywnościowe, substancje lub ich mieszaniny zawierające składniki przeznaczone do odżywiania ludzi, w stanie naturalnym lub przetworzonym. Natomiast na potrzeby ustawy termin „używki” należy rozumieć jako produkty, substancje lub ich mieszaniny niezawierające składników odżywczych lub zawierające je w ilościach nie mających znaczenia dla odżywiania organizmu ludzkiego, które jednak ze względu na swoje oddziaływanie fizjologiczne lub cechy organoleptyczne są przeznaczone do spożywania lub w inny sposób są wprowadzane do organizmu ludzkiego. Produkcję środków spożywczych ustawa definiuje jako działania, których celem jest uzyskanie środków spożywczych, obejmujące przygotowywanie surowców do przerobu, ich przechowywanie, poddawanie procesom technologicznym, pakowanie i znakowanie oraz inne przygotowywanie do obrotu, a także przechowywanie wyrobów gotowych do czasu wprowadzenia ich do obrotu oraz przygotowywanie w zakładach żywienia zbiorowego lub w innych zakładach potraw, napojów lub wyrobów garmażeryjnych. Obrotem środkami spożywczymi są natomiast działania mające na celu dostarczenie gotowych środków spożywczych oraz surowców lub półproduktów konsumentom lub do zakładów żywienia zbiorowego, w tym sprzedaż, przechowywanie i przewóz oraz podawanie potraw lub wyrobów garmażeryjnych w samolotach i innych środkach przewozu.

Ustawa. zawiera katalog wykroczeń przeciwko jej przepisom w treści art. 51⁵⁷. Przepis art. 51 ust. 2 pkt. 3 określa, że karze grzywny podlega ten, kto narusza zasady, o których mowa w art. 10 ust. 2, art. 12, art. 22, art. 24, art. 35 ust. 1 i 3, art. 36, art. 37 i art. 39 ust. 3.

Tworzy on dosyć szeroki katalog czynów stanowiących naruszenie zasad wynikających z ustawy których wystąpienie powoduje powstanie odpowiedzialności wykroczeniowej. Przepis ten wprowadza odpowiedzialność każdej osoby, która dopuszcza się popełnienia (przez działanie albo za-

⁵⁷ Wykroczenie wskazane w ust. 1 tego artykułu zostało przybliżone w treści rozdziału 1, natomiast wymienione w ust. 2 pkt. 1, 2 i 4 zostaną opisane w następnym rozdziale studium.

niechanie) określonych w tym artykule czynów. W przeważającej mierze odpowiedzialność wykroczeniową ponosić będą, bądź osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą, bądź też osoby działające w imieniu przedsiębiorstwa. Możliwa jest również odpowiedzialność osób bezpośrednio odpowiedzialnych za konkretne czynności (np. kierownika do spraw produkcji, marketingu itp.). Wszystkie wymienione typy wykroczeń zagrożone są karą grzywny do 5 tys. zł. Od strony przedmiotowej popełnienie czynów zabronionych z art. 51 ust. 2 pkt. 3 ustawy polega w szczególności na nieprzestrzeganiu wymienionych poniżej reguł.

1. **Reklama i promocja mleka początkowego i przedmiotów służących do karmienia niemowląt nie mogą przekazywać informacji, że karmienie mlekiem początkowym jest równoważne lub lepsze od karmienia naturalnego** oraz nie mogą być prowadzone w zakładach opieki zdrowotnej, w obrocie tymi artykułami, a także w środkach masowego przekazu, z wyjątkiem publikacji naukowych lub popularnonaukowych upowszechniających wiedzę z zakresu opieki nad dzieckiem (art. 10 ust. 2).
2. **Podjęcie produkcji nowej żywności lub wprowadzenie jej do obrotu poprzedza się postępowaniem niezbędnym do stwierdzenia, że nie stanowi ona zagrożenia dla zdrowia lub życia człowieka oraz środowiska** (art. 12 ust. 1).
3. **W procesie produkcji przetworów grzybowych, środków spożywczych zawierających grzyby, skupie, przechowywaniu lub sprzedaży grzybów należy przestrzegać wymagań zapewniających bezpieczeństwo żywności** oraz zatrudniać klasyfikatorów grzybów lub grzyboznawców (art. 22 ust. 1).
4. **Opakowania jednostkowe środków spożywczych i używek powinny zawierać informacje istotne ze względu na ochronę zdrowia lub życia człowieka** wymienione w treści art. 24.
5. **Przy pracach w procesie produkcji lub w obrocie, które wymagają bezpośredniego stykania się ze środkami spożywczymi, używkami, dozwolonymi substancjami dodatkowymi lub innymi dodatkami do środków spożywczych lub używek, nie wolno zatrudniać osób, które w myśl przepisów o zwalczaniu chorób zakaźnych nie mogą być zatrudnione przy tego rodzaju pracach, oraz osób, w odniesieniu do których ustalono przeciwwskazania do wykonywania tych prac** (art. 35 ust. 1).
6. **Przedsiębiorca jest obowiązany przechowywać orzeczenia lekarskie wydane na podstawie badań lekarskich osób, o których mowa w art. 35 ust. 1, do celów sanitarno-epidemiologicznych i udostępniać je na żądanie organów urzędowej kontroli żywności** (art. 35 ust. 3).

7. **Zakład żywienia zbiorowego ma obowiązek zgodnie z treścią art. 36:**
 - a) przechowywać próbki wszystkich potraw wchodzących w skład każdego posiłku;
 - b) w przypadku wprowadzania do obrotu wyrobów garmażeryjnych innych zakładów ma obowiązek pobierania próbek poszczególnych wyrobów bezpośrednio przy przyjęciu danej partii oraz ich przechowywania;
 - c) przechowywania próbki każdej wprowadzonej do obrotu partii wyrobów garmażeryjnych o krótkim okresie przydatności do spożycia;
 - d) udostępniać pobrane próbki organom Inspekcji Sanitarnej.
8. **Środki spożywcze**, używki, substancje pomagające w przetwarzaniu, dozwolone substancje dodatkowe lub inne dodatki do środków spożywczych i używek **mogą być przewożone środkami transportu przeznaczonymi wyłącznie do tego celu i w taki sposób, aby nie została naruszona jakość zdrowotna tych artykułów** (art. 37 ust. 1).
9. **Osoby zajmujące się handlem obwoźnym muszą posiadać odpowiedni stan zdrowia** oraz kwalifikacje w zakresie przestrzegania zasad higieny, o których mowa w art. 35 ust. 1 i 4 ustawy.

e. Zagadnienia odpowiedzialności wykroczeniowej związanej z ochroną środowiska

Prowadzenie działalności gospodarczej związane jest często z bezpośrednim ingerowaniem w środowisko naturalne, rozumiane jako ogół elementów przyrodniczych, a w szczególności w takie jego fragmenty jak: powierzchnia ziemi, łącznie z glebą, kopaliny, wody, powietrze, świat roślinny i zwierzęcy oraz krajobraz. Szereg aktów prawnych reguluje zasady korzystania ze środowiska, a także zasady jego ochrony, w tym też prawne gwarancje przestrzegania tych zasad, do których należy ustanowienie organów nadzoru (Inspekcji Ochrony Środowiska) oraz określenie katalogu czynów szczególnie niebezpiecznych, których popełnienie stanowi bądź przestępstwo, bądź wykroczenie pociągające za sobą określone przepisami sankcje. Ustawodawca podjął działania w celu konsolidacji tych uregulowań i ujęcia, iż w możliwie dużym zakresie zagadnień w formie jednej ustawy. **W dniu 27 kwietnia 2001 r. została uchwalona ustawa Prawo o ochronie środowiska (Dz.U. nr 62, poz. 627).**

Do zakresu uregulowań tej ustawy należy określenie zasad ochrony środowiska oraz warunków korzystania z jego zasobów, z uwzględnieniem wymagań zrównoważonego rozwoju, a w szczególności:

1. zasady ustalania:
 - a) warunków ochrony zasobów środowiska,

- b) warunków wprowadzania substancji lub energii do środowiska,
- c) kosztów korzystania ze środowiska,
- 2. udostępnianie informacji o środowisku i jego ochronie,
- 3. udział społeczeństwa w postępowaniu w sprawie ochrony środowiska,
- 4. obowiązki organów administracji,
- 5. odpowiedzialność i sankcje.

Wskazanej ustawy nie stosuje się jedynie do niektórych kwestii związanych z prawem atomowym oraz co do zasad ochrony morza przed zanieczyszczeniem przez statki.

Tak obszerny akt prawny (zawiera 442 artykuły) reguluje w sposób dość szczegółowy zasady odpowiedzialności za czyny naruszające reguły ochrony środowiska. Obok odpowiedzialności cywilnej i administracyjnej osoba dokonująca czynów sprzecznych z ustawą podlega odpowiedzialności wykroczeniowej. Ustawa ta w 32 artykułach⁵⁸ (art. 329–360) typizuje poszczególne typy wykroczeń. Katalog ten stanowi niejako „uzupełnienie” uregulowań rozdziału XXII kodeksu karnego zawierającego przestępstwa przeciwko środowisku.

Zasadnicza większość typów zawiera przesłanki odpowiedzialności w postaci zwrotu: „kto narusza obowiązki wynikające z art...” bądź „kto narusza zakazy określone w art...” itp., tak też nawet pobieżna charakterystyka tych kilkudziesięciu wykroczeń wymagałaby omówienie poszczególnych obszernych uregulowań ustawy⁵⁹. Dlatego więc ograniczymy się jedynie do wymieniaenia poszczególnych typów wykroczeń.

Zgodnie z przepisami ustawy tej wykroczenie popełnia i podlega karze grzywny ten, kto:

- 1) będąc do tego obowiązany na podstawie art. 28, nie gromadzi, nie przetwarza danych i nie udostępnia nieodpłatnie informacji na potrzeby państwowego monitoringu środowiska,
- 2) wbrew ciążącemu na nim, na podstawie art. 75, obowiązkowi w trakcie prac budowlanych nie zapewnia ochrony środowiska w obszarze prowadzenia prac,
- 3) będąc obowiązany na podstawie art. 76 ust. 4, nie informuje wojewódzkiego inspektora ochrony środowiska o planowanym terminie oddania do użytku obiektu budowlanego, zespołu obiektów lub instalacji lub o terminie zakończenia rozruchu instalacji,

⁵⁸ Większą ilość przepisów regulujących znamiona odpowiedzialności wykroczeniowej zawiera jedynie kodeks wykroczeń.

⁵⁹ Tak obszerne ilościowo opracowanie nie byłoby zgodne koncepcją studium, gdyż naruszałoby przyjęte w związku z dyscypliną wyboru proporcje.

- 4) nie przestrzega ograniczeń, nakazów lub zakazów, określonych w rozporządzeniu wydanym na podstawie art. 92 ust. 1,
- 5) będąc obowiązany decyzją wydaną na podstawie art. 95 do prowadzenia pomiarów poziomów substancji w powietrzu, nie spełnia tego obowiązku lub nie przechowuje wyników pomiarów w wymaganym okresie,
- 6) nie przestrzega ograniczeń, nakazów lub zakazów, określonych w rozporządzeniu wydanym na podstawie art. 96,
- 7) nie przeprowadza rekultywacji powierzchni ziemi, czym narusza obowiązki określone w art. 102 ust. 1 i 2,
- 8) będąc obowiązany na podstawie art. 106 ust. 1 do uzgodnienia z organem ochrony środowiska warunków rekultywacji powierzchni ziemi, nie spełnia tego obowiązku albo prowadzi rekultywację wbrew uzgodnionym warunkom,
- 9) uniemożliwia prowadzenie rekultywacji zgodnie z obowiązkiem określonym w art. 108 ust. 2,
- 10) używa do prac ziemnych glebę lub ziemię, która przekracza standardy jakości określone na podstawie art. 105.
- 11) będąc obowiązany decyzją wydaną na podstawie art. 107 do prowadzenia pomiarów zawartości substancji w glebie lub ziemi, nie spełnia tego obowiązku lub nie przechowuje wyników pomiarów w wymaganym okresie,
- 12) nie przestrzega ograniczeń, nakazów lub zakazów, określonych w uchwale rady powiatu wydanej na podstawie art. 116 ust. 1,
- 13) wprowadzając do środowiska substancje lub energie, w zakresie, w jakim nie wymaga to pozwolenia, przekracza dopuszczalne standardy emisyjne, określone na podstawie art. 145 ust. 1 lub art. 169 ust. 1,
- 14) nie przestrzega wymagań dotyczących prawidłowej eksploatacji instalacji lub urządzeń, określonych na podstawie art. 146 ust. 2,
- 15) w razie awarii instalacji nie spełnia wymagań określonych na podstawie art. 146 ust. 4. będąc obowiązany na podstawie:
 - 1) art. 147 ust. 1 – do prowadzenia okresowych pomiarów wielkości emisji,
 - 2) art. 147 ust. 2 – do prowadzenia ciągłych pomiarów wielkości emisji,
 - 3) art. 147 ust. 4 – do prowadzenia wstępnych pomiarów wielkości emisji z instalacji nowo zbudowanej lub zmienionej w sposób istotny, nie wykonuje tych obowiązków lub nie przechowuje wyników pomiarów w wymaganym okresie,
- 16) kto będąc obowiązany w drodze decyzji, wydanej na podstawie art. 150 ust. 1-3, do prowadzenia w określonym czasie pomiarów lub ich przedkładania, nie spełnia tego obowiązku, a także kto nie przechowuje wyników tych pomiarów w wymaganym okresie;

- 17) kto będąc obowiązany w drodze decyzji, wydanej na podstawie art. 150 ust. 1-3, do prowadzenia w określonym czasie pomiarów lub ich przedkładania, nie spełnia tego obowiązku, a także kto nie przechowuje wyników tych pomiarów w wymaganym okresie,
- 18) będąc do tego obowiązany na podstawie art. 149 ust. 1, nie przedkłada właściwym organom wyników pomiarów,
- 19) będąc obowiązany na podstawie art. 152 do zgłoszenia informacji dotyczących eksploatacji instalacji, nie spełnia tych obowiązków lub eksploatuje instalację niezgodnie ze złożoną informacją,
- 20) eksploatuje instalację pomimo wniesienia sprzeciwu, o którym mowa w art. 152 ust. 4, albo rozpoczyna eksploatację instalacji przed upływem terminu do wniesienia sprzeciwu,
- 21) narusza zakaz używania instalacji lub urządzeń nagłaśniających określonych w art. 156 ust. 1,
- 22) nie przestrzega ograniczeń, nakazów lub zakazów określonych w uchwale rady gminy, wydanej na podstawie art. 157 ust. 1,
- 23) narusza zakaz wprowadzania do obrotu lub ponownego wykorzystania substancji stwarzających szczególne zagrożenie dla środowiska określony w art. 160 ust. 1,
- 24) będąc do tego obowiązany na podstawie art. 161, nie oczyszcza lub nie unieszkodliwia instalacji lub urządzeń, w których są lub były wykorzystywane substancje stwarzające szczególne zagrożenie dla środowiska albo co do których istnieje uzasadnione podejrzenie, że były w nich wykorzystywane takie substancje,
- 25) wykorzystując substancje stwarzające szczególne zagrożenie dla środowiska, nie przekazuje okresowo odpowiednio wojewodzie albo wójtowi, burmistrzowi lub prezydentowi miasta informacji o rodzaju, ilości i miejscach ich występowania, czym narusza obowiązek określony w art. 162 ust. 3 i 4,
- 26) w wymaganym zakresie nie dokumentuje rodzaju, ilości i miejsc występowania substancji stwarzających szczególne zagrożenie dla środowiska oraz sposobu ich eliminowania, czym narusza obowiązek określony w art. 162 ust. 2,
- 27) wprowadzając do obrotu wykonane z tworzyw sztucznych jednorazowe naczynia i sztucce, nie zamieszcza na nich informacji o ich negatywnym oddziaływaniu na środowisko, czym narusza obowiązek określony w art. 170 ust. 1,
- 28) wprowadza do obrotu określone na podstawie art. 170 ust. 2 produkty z tworzyw sztucznych i nie zamieszcza na nich informacji o ich negatywnym oddziaływaniu na środowisko,

- 29) narusza określony w art. 171 zakaz wprowadzania do obrotu produktów, które nie odpowiadają wymaganiom, o których mowa w art. 169 ust. 1,
- 30) będąc obowiązany na podstawie:
 - 1) art. 175 ust. 1 – do prowadzenia okresowych pomiarów poziomów w środowisku wprowadzanych substancji lub energii,
 - 2) art. 175 ust. 2 – do prowadzenia ciągłych pomiarów poziomów w środowisku wprowadzanych substancji lub energii,
 - 3) art. 175 ust. 3 – do przeprowadzenia pomiarów poziomów w środowisku wprowadzanych substancji lub energii w związku z eksploatacją obiektu przebudowanego, nie wykonuje tych obowiązków lub nie przechowuje wyników pomiarów w wymaganym okresie,
- 31) kto będąc obowiązany w drodze decyzji, wydanej na podstawie art. 178 ust. 1-3, do prowadzenia w określonym czasie pomiarów lub ich przedkładania, nie spełnia tego obowiązku, a także kto nie przechowuje wyników tych pomiarów w wymaganym okresie;
- 32) będąc obowiązany na podstawie art. 177 ust. 1, nie przedkłada właściwym organom wyników pomiarów,
- 33) będąc obowiązany na podstawie art. 179, nie przedkłada mapy akustycznej terenu.
- 34) eksploatuje instalację bez wymaganego pozwolenia lub z naruszeniem jego warunków,
- 35) eksploatuje instalację bez wniesienia wymaganego zabezpieczenia, o którym mowa w art. 187,
- 36) zauważywszy wystąpienie awarii, nie zawiadomi o tym niezwłocznie osób znajdujących się w strefie zagrożenia oraz jednostki organizacyjnej Państwowej Straży Pożarnej albo wójta, burmistrza lub prezydenta miasta, czym narusza obowiązek określony w art. 245 ust. 1,
- 37) nie wykonuje obowiązków nałożonych decyzją wydaną na podstawie art. 247 ust. 1,
- 38) prowadząc zakład o zwiększonym lub dużym ryzyku, nie wypełnia obowiązków określonych w art. 250 i 251,
- 39) kto w przypadku wystąpienia awarii nie wypełnia obowiązków określonych w art. 264.
- 40) prowadząc zakład o dużym ryzyku:
 - 1) nie opracowuje lub nie wdraża systemu bezpieczeństwa, o którym mowa w art. 252,
 - 2) rozpoczyna ruch zakładu, nie posiadając zatwierdzonego raportu o bezpieczeństwie,

- 3) nie analizuje i nie wprowadza uzasadnionych zmian do raportu o bezpieczeństwie w terminie określonym w art. 256 ust. 1,
- 4) nie wykonuje obowiązków określonych w art. 261 ust. 1 pkt 1 lub ust. 3,
- 5) nie wykonuje obowiązków określonych w art. 263,
- 41) wprowadził zmianę w ruchu zakładu o dużym ryzyku mogącą mieć wpływ na wystąpienie zagrożenia awarią przemysłową, nie uzyskując zatwierdzenia przez komendanta wojewódzkiego Państwowej Straży Pożarnej zmian w raporcie o bezpieczeństwie,
- 42) wprowadził zmianę w ruchu zakładu o zwiększonym ryzyku mogącą mieć wpływ na wystąpienie zagrożenia awarią przemysłową, nie przedkładając komendantowi powiatowemu Państwowej Straży Pożarnej oraz wojewódzkiemu inspektorowi ochrony środowiska zmian w programie zapobiegania awariom,
- 43) nie dopełnia obowiązków nałożonych decyzją wydaną na podstawie art. 259 ust. 1,
- 44) będąc do tego obowiązany na podstawie art. 287 ust. 1, nie prowadzi wymaganej ewidencji,
- 45) dopełnia obowiązku przedstawienia wykazu, o którym mowa w art. 286;
- 46) kto nie wykonuje decyzji:
 - 1) o wstrzymaniu działalności, wydanej na podstawie art. 364,
 - 2) o wstrzymaniu oddania do użytku lub zakazu użytkowania obiektu budowlanego, zespołu obiektów, instalacji lub urzędnia, wydanej na podstawie art. 365, 367 lub 368,
 - 3) o zakazie produkcji, sprowadzania z zagranicy lub wprowadzania do obrotu produktów niespełniających wymagań ochrony środowiska, wydanej na podstawie art. 370.

Kolejnym aktem prawnym regulującym kwestie związane z szeroko rozumianą ochroną środowiska jest ustawa z dnia 16 października 1991 r. o ochronie przyrody (Dz.U. z 2001 nr 99, poz. 1079, ze zm.), która wprowadza karalność czynów, z których część może odnosić się do prowadzenia działalności gospodarczej. Regulację tego dotyczącą znajdujemy w treści art. 58 i 59 tej ustawy.

Według postanowień art. 58 ust. 1 osoba, która narusza zakazy lub ograniczenia, obowiązujące na obszarach chronionych oraz w stosunku do roślin, zwierząt objętych ochroną gatunkową ustanowioną przez właściwy organ oraz w stosunku do siedlisk przyrodniczych, podlega karze aresztu lub grzywny.

Za obszar chroniony należy uznać taki co wchodzi na podstawie art. 13 ustawy w skład krajowego systemu obszarów chronionych, powstającego poprzez:

- 1) tworzenie parków narodowych,
- 2) uznawanie określonych obszarów za rezerwaty przyrody,
- 3) tworzenie parków krajobrazowych,
- 4) wyznaczanie obszarów chronionego krajobrazu.

Wspomniany w omawianym przepisie zakaz może wynikać przykładowo z treści art. 36 ust. 1 ustawy, zgodnie z którym zabrania się budowy lub rozbudowy obiektów i urządzeń w parku narodowym i rezerwacie przyrody, z wyjątkiem obiektów i urządzeń służących celom parku lub rezerwatu oraz związanych z prowadzeniem gospodarstwa rolnego i leśnego.

W treści art. 58 znajdujemy również szczegółowe unormowania dotyczące obligatoryjnego przepadku przedmiotów wykroczenia. W ust. 2 tego artykułu uregulowano, iż w razie popełnienia omawianego wykroczenia, orzeka się:

- 1) przepadek narzędzi i przedmiotów służących do popełnienia wykroczenia oraz przedmiotów uzyskanych za pomocą wykroczenia,
- 2) obowiązek przywrócenia stanu poprzedniego, a jeśli obowiązek taki byłby niewykonalny, nawiązkę do wysokości pięciokrotnego przeciętnego wynagrodzenia miesięcznego brutto, ogłaszanego przez Prezesa Głównego Urzędu Statystycznego za kwartał poprzedzający kwartał, w którym nastąpiło wykroczenie, na rzecz właściwego wojewódzkiego funduszu ochrony środowiska i gospodarki wodnej,
- 3) przepadek albo odesłanie rośliny lub zwierzęcia do państwa eksportującego na koszt właściciela.

W treści art. 59 w brzmieniu jakie zostało mu nadane przez Prawo ochrony środowiska odpowiedzialność za wykroczenia ponosi ten, kto:

- 1) wypala roślinność na łąkach, pastwiskach, nieużytkach, rowach, pasach przydrożnych, szlakach kolejowych, w strefie oczeretów lub trzcin,
- 2) nie przestrzega ograniczeń, zakazów i nakazów określonych w przepisach wydanych na podstawie art. 34a ust. 3,
- 3) narusza warunki prowadzenia robót określone decyzją wydaną na podstawie art. 41a,
- 4) niszczy roślinność służącą wiązaniu gleby lub niszczy rośliny i zwierzęta przyczyniające się do oczyszczania środowiska,
- 5) wprowadza do środowiska przyrodniczego zwierzęta lub rośliny, a także ich formy rozwojowe obce rodzimej faunie i florze bez uzyskania wymaganego zezwolenia ministra właściwego do spraw środowiska,

- 6) przenosi z ogrodu botanicznego, zoologicznego lub banku genów do stanu naturalnego rośliny lub zwierzęta zagrożone wyginięciem bez uzyskania zgody ministra właściwego do spraw środowiska,
- 7) wykonuje roboty ziemne lub inne roboty związane z wykorzystaniem sprzętu mechanicznego lub urządzeń technicznych w pobliżu drzew lub krzewów albo ich zespołów w sposób powodujący uszkodzenie drzew lub krzewów,
- 8) stosuje na ulicach, placach i drogach publicznych środki chemiczne w sposób szkodzący terenom zieleni lub zadrzewieniom,
- 9) nie przestrzega ograniczeń zakazów i nakazów określonych w przepisach wydanych na podstawie art. 47c ust. 3,

Wykroczenia tu wskazane mają charakter powszechny, jednakże dla osób prowadzących działalność gospodarczą szczególne znaczenie mogą mieć czyny określone w pkt 7 i 8.

W bezpośrednim związku z ochroną środowiska pozostaje regulacja dotycząca zasad postępowania z odpadami, w tym z substancjami powstałymi w wyniku prowadzonej działalności gospodarczej, która znalazła się w ustawie z dnia 27 kwietnia 2001 r. o odpadach (Dz. U. nr 62, poz. 628)⁶⁰. Wyjaśnić należy, iż w rozumieniu ustawy „odpady” oznaczają każdą substancję lub przedmiot należący do jednej z kategorii, określonych w załączniku nr 1 do ustawy, których posiadacz pozbywa się, zamierza pozbyć się lub do ich pozbycia się jest obowiązany.

W rozdziale 9 ustawy zawarte zostały przepisy określające katalog czynów, których popełnienie skutkuje bądź odpowiedzialnością wykroczeniową, bądź karną. Czyny zakwalifikowane jako wykroczenia, zostały natomiast zawarte w art. 70–78 ustawy o odpadach. Ustawa z kwietnia 2001 r. zawiera bardziej rozbudowany i szczegółowy katalog wykroczeń niż poprzednio obowiązująca ustawa z dnia 27 czerwca 1997 r. o odpadach (Dz. U. nr 96, poz. 592, z późn. zm.), co jest jednym z czynników czyniącą nową ustawę bardziej restrykcyjną. Odpowiedzialności wykroczeniowej przewidzianej przez art. 70 podlega ten, kto:

- 1) będąc zobowiązanym do odzysku lub unieszkodliwiania odpadów, pozbywa się ich lub przekazuje podmiotom, które nie uzyskały wymaganych zezwoleń, lub
- 2) wbrew zakazom dotyczącym składowania odpadów lub niezgodnie z wymaganiami określonymi w zatwierdzonej instrukcji eksploatacji składowiska odpadu składowuje odpady, lub
- 3) w miejscach na ten cel nieprzeznaczonych magazynuje lub składowuje odpady, lub

⁶⁰ Ustawa wchodzi w życie z dniem 1 października 2001 r.

- 4) w celu spełniania kryteriów dopuszczenia odpadów do składowania na składowiskach odpadów, rozcieńcza lub sporządza mieszaniny odpadów ze sobą lub innymi substancjami lub przedmiotami, lub
- 5) powodując wzrost zagrożenia dla zdrowia lub życia ludzi lub środowiska, miesza odpady niebezpieczne różnych rodzajów lub odpady niebezpieczne z odpadami innymi niż niebezpieczne lub dopuszcza do mieszania tych odpadów, lub
- 6) bez wymaganego zezwolenia prowadzi działalność w zakresie zbierania, transportu, odzysku lub unieszkodliwiania odpadów.

Przepis art. 70 za powyższe czyny przewiduje sankcję w postaci kary aresztu albo grzywny.

Z kolei art. 71 reguluje zasady odpowiedzialności osób odpowiedzialnych za przekształcanie odpadów, toteż ten, kto:

- 1) wbrew zakazowi termicznie przekształca odpady poza instalacjami i urządzeniami do odzysku lub unieszkodliwiania odpadów lub
- 2) termicznie przekształca lub dopuszcza do przekształcania odpadów niebezpiecznych w spalarniach albo w innych instalacjach, które nie spełniają wymagań przewidzianych dla spalarni odpadów niebezpiecznych, albo w urządzeniach podlega karze aresztu albo grzywny.

Przepisy art. 72–74 regulują zasady odpowiedzialności osób naruszających zasady postępowania z odpadami określonego rodzaju. Przepis art. 72 stwierdza, iż karze aresztu albo grzywny podlega sprawca który PCB (polichlorowane difenyle, polichlorowane trifenyle, monometylotetrachlorodifenylometan, monometylodichlorodifenylometan, monometylodibromodifenylometan oraz mieszaniny zawierające jakąkolwiek z tych substancji w ilości powyżej 0,005% wagowo łącznie):

- 1) poddaje odzyskowi lub
- 2) spala na statkach, lub
- 3) miesza z olejami odpadowymi w czasie zbierania lub magazynowania,

Z kolei wykroczenie określone w art. 73 popełnia ten, kto miesza oleje odpadowe z innymi odpadami niebezpiecznymi w czasie ich zbierania lub magazynowania, jeżeli poziom zanieczyszczeń w olejach odpadowych przekracza dopuszczalne wartości.

Wykroczenie określone w treści art. 74 może popełnić jedynie osoba w związku z prowadzoną działalnością gospodarczą. Czyn karalny tu określony polega na zbieraniu w sposób nieselektywny odpadów w postaci baterii lub akumulatorów powstałych w wyniku prowadzenia działalności gospodarczej, bądź unieszkodliwianiu ich łącznie z innymi rodzajami odpadów.

Odpowiedzialność określona w art. 75 ponosi osoba, która stosuje nieustabilizowane lub nieprzygotowane odpowiednio do celu i sposobu ich stosowania komunalne osady ściekowe lub wbrew obowiązкови nie przeprowadza badań komunalnych osadów ściekowych lub gruntów, na których mają być stosowane.

W postanowieniach art. 76 ustawodawca umieścił ogólny zakres znamion popełnienie wykroczenia przez osobę, która jest odpowiedzialna za wytwarzanie odpadów. Karze grzywny podlega ten, kto:

- 1) wytwarza odpady bez wymaganej decyzji zatwierdzającej program gospodarki odpadami niebezpiecznymi lub z naruszeniem jej warunków lub
- 2) wytwarza odpady bez wymaganego złożenia informacji o wytworzonych odpadach oraz sposobach gospodarowania wytworzonymi odpadami lub prowadzi gospodarkę odpadami niezgodnie ze złożoną informacją, lub
- 3) wytwarza odpady pomimo wniesienia sprzeciwu, o którym mowa w art. 24 ust. 5, albo rozpoczyna działalność powodującą powstawanie odpadów przed upływem terminu do wniesienia sprzeciwu, lub
- 4) nie posiadając zatwierdzonej instrukcji eksploatacji składowiska odpadów, eksploatuje składowisko odpadów, lub
- 5) bez wymaganej zgody organu zamyka składowisko lub jego wydzieloną część, lub
- 6) będąc obowiązany do prowadzenia ewidencji odpadów lub przekazywania wymaganych informacji lub zbiorczego zestawienia danych, nie wykonuje tego obowiązku albo wykonuje go nieterminowo lub niezgodnie ze stanem rzeczywistym.

W przepisach art. 77 i 78 unormowana została odpowiedzialność osób zarządzających spalarnią i składowiskiem odpadów.

Ten kto, zarządzając spalarnią odpadów niebezpiecznych lub instalacją inną niż spalarnia odpadów niebezpiecznych, przyjmuje odpady niebezpieczne do termicznego przekształcania, nie sprawdzając zgodności przyjmowanych odpadów z danymi zawartymi w karcie przekazania odpadu lub nie pobierając, lub nie przechowując próbek tych odpadów (art. 77 ust. 1). Natomiast osoba zarządzająca spalarnią odpadów komunalnych lub spalarnią odpadów innych niż komunalne lub niebezpieczne albo inną instalacją lub urządzeniem, która przyjmuje odpady inne niż niebezpieczne do termicznego przekształcania, nie sprawdzając zgodności przyjmowanych odpadów z danymi zawartymi w karcie przekazania odpadów, podlega karze aresztu albo grzywny.

Odpowiedzialność przewidzianą w ostatnim z wymienionych w ustawie artykułów ponosi zarządca składowiska odpadów, który nie dopełnia ciężących na nim obowiązków w zakresie:

- 1) ustalenia ilości odpadów przed przyjęciem odpadów na składowisko lub
- 2) sprawdzenia zgodności przyjmowanych odpadów z danymi zawartymi w karcie przekazania odpadu, lub
- 3) utrzymywania i eksploatacji składowiska odpadów w sposób zapewniający właściwe funkcjonowanie urządzeń technicznych stanowiących wyposażenie składowiska odpadów oraz zachowanie wymagań sanitarnych, bezpieczeństwa i higieny pracy, przeciwpożarowych, a także zasad ochrony środowiska, zgodnie z zatwierdzoną instrukcją eksploatacji składowiska odpadów, lub
- 4) odmowy przyjęcia na składowisko odpadów o składzie niezgodnym z dokumentami wymaganymi przy obrocie odpadami lub zezwoleniem, lub
- 5) monitorowania składowiska odpadów w trakcie jego eksploatacji i po jej zakończeniu lub prowadzi monitorowanie niezgodnie z wymaganiami, lub
- 6) przesyłania uzyskanych wyników monitorowania składowiska odpadów wojewódzkiemu inspektorowi ochrony środowiska, lub
- 7) powiadamiania wojewódzkiego inspektora ochrony środowiska o stwierdzonych zmianach obserwowanych parametrów wskazujących na możliwość wystąpienia zagrożeń dla środowiska, lub
- 8) przechowywania zbiorczych zestawień danych o rodzajach i ilości odpadów, o sposobach gospodarowania nimi oraz o instalacjach i urządzeniach służących do odzysku lub unieszkodliwiania tych odpadów oraz przekazania ich następnemu właścicielowi lub zarządcy nieruchomości.

Pośrednio z zagadnieniami ochrony środowiska wiąże się regulacja dotycząca zasad postępowania z substancjami trującymi. Materia ta wiąże się głównie z ochroną zdrowia i życia ludzkiego, ale ze względu na przyjętą systematykę opracowania zostanie ona przedstawiona w tym podrozdziale. Regulacje takie zawiera ustawa z dnia 21 maja 1963 r. o substancjach trujących (Dz.U. nr 22, poz. 116 z późn. zm.). Przez substancje trujące w rozumieniu przepisów ustawy rozumieć należy substancje, które w razie przedostania się do organizmu lub stykania się z powierzchnią ciała zagrażają zdrowiu lub życiu ludzi, bądź zwierząt.

Katalog wykroczeń zagrożonych karą grzywny do 2.500 zł został zawarty w art. 16 ustawy. Zgodnie z pkt. 1 wykroczeniem jest czyn polegający na niedopełnieniu obowiązków w zakresie oznaczania substancji trujących. Szczegółowe warunki jakie muszą spełniać te oznaczenia zostały określone w art. 3 ustawy oraz przepisach do niego wykonawczych. Odpowiedzialność za niedopełnienie tego obowiązku ponosi przede wszystkim producent substancji trującej, bądź jej importer. Punkt 2 wprowadza odpowiedzialność za niezabezpieczenie posiadanej trucizny przed możliwością zawładnięcia nią do wykorzystania dla celów niedozwolonych. Sprawcami tego wykroczenia mogą być osoby „posiadające” truciznę, a więc przede wszystkim producenci, hurtownicy, sprzedawcy oraz importerzy tych substancji. Obowiązek należytego zabezpieczenia, o którym mowa wyżej wynika z brzmienia art. 4 ustawy. W pkt. 3 zawarto wykroczenie, które może popełnić wyłącznie osoba zajmująca się transportem substancji trujących. Obowiązkiem takiej osoby jest odpowiednie zabezpieczenie przewożonej substancji. Jeśli skutkiem niezachowania zasad ostrożności jest skażenie miejsca przechowywania tych substancji lub też używanego środka transportu, wówczas stanowi to wykroczenie. Szczegółowe warunki transportu substancji trujących określają przepisy wykonawcze wydane na podstawie art. 5 ustawy. Wykroczenie opisane w punkcie 4 jest bezpośrednio związane z zatrudnianiem pracowników, stąd też zostało omówione w rozdziale 2 niniejszej części. Wykroczenie wymienione natomiast w pkt. 5 omawianego artykułu wykracza poza ramy niniejszego opracowania, ponieważ jego sprawcą może być jedynie osoba zatrudniona przy sprzedaży substancji trujących, a więc będąca pracownikiem.

Rozdział 5

Odpowiedzialność wykroczeniowa powstająca w wyniku prowadzenia działalności przez prawo niedozwolonej, ewentualnie prowadzenie jej bez wymaganego zezwolenia bądź koncesji

Z uwagi na funkcje jakie mają do spełnienia prawne (legalne) ograniczenia wolności gospodarczej, objawiające się w postaci zezwoleń i koncesji, oraz uwzględniając konieczność ochrony obywateli przed skutkami działań zarobkowych osób, które nie posiadają do tego uprawnień, w naszym systemie prawnym zostały przewidziane odpowiednie środki ochrony przed takimi czynami. Wyrażają się one m.in. w obciążeniu ich sankcją karną czy wykroczeniową.

Zważywszy na skalę czynów odnoszących się do łamania systemu zezwoleń i koncesji, jak też niebezpieczeństwo dla życia, zdrowia czy mienia, jakie może powstać w skutek działań osób nie posiadających uprawnień do wykonywania określonego zawodu, prawo czyni najczęściej takie zachowania przestępstwami. Tym niemniej wiele spośród tego typu zachowań z uwagi na mniejszą szkodliwość społeczną pozostaje wykroczeniami. Celem tego rozdziału jest więc przybliżenie tego zakresu zagadnień.

A. Odpowiedzialność wykroczeniowa powstająca w skutek prowadzenia działalności przez prawo zakazanej, czy też bez wymaganego zezwolenia albo koncesji

Przepisy dotyczące odpowiedzialności wykroczeniowej powstającej w wyniku prowadzenia działalności zakazanej przez prawo, czy też bez wymaganego zezwolenia lub koncesji zawierają rozdział VIII – Wykroczenia przeciwko porządkowi i spokojowi publicznemu i XI – Wykroczenia przeciwko bezpieczeństwu i porządkowi w komunikacji kodeksu wykroczeń.

Artykuł 60¹ § 1 kodeksu zawiera sankcję według której ten, kto prowadzi działalność gospodarczą bez wymaganego zgłoszenia do ewidencji działalności gospodarczej lub bez wymaganej koncesji albo zezwolenia, podlega karze ograniczenia wolności albo grzywny. Przepis ten stwierdza ogólnie, że karalne jest wykonywanie określonej działalności bez wymaganego zezwolenia czy koncesji. Uzasadnionym wydaje się pogląd, iż odnoszące się tego zakresu zagadnień unormowania art. 60¹ § 1 k.w. stoso-

wać należałoby jedynie wtedy, gdy konkretne naruszenie obowiązku posiadania zezwolenia czy koncesji nie jest obarczone sankcją karną, czy wykroczeniową przewidzianą przez przepis szczególny. Wynika to z zasady, że przepis szczególny uchyla zastosowanie przepisu ogólnego. Tytułem przykładu podać można przepisy ustawy z dnia 4 lutego 1994 r. Prawo geologiczne i górnicze (Dz.U. nr 27, poz. 96, z późn. zm.) nakładające karę m. in. za prowadzenie bez wymaganej koncesji poszukiwania i rozpoznawania kopalin. Jest to wtedy wykroczenie z art. 119 tej ustawy, a nie art. 60¹ § 1 k.w. Z popełnieniem wykroczenia z art. 60¹ § 1 kodeksu będziemy mieć więc do czynienia wtedy, gdy zostaną naruszone obowiązki dotyczące zgłaszania i ewidencjonowania działalności gospodarczej, jak też nakazy otrzymania na określony rodzaj działalności koncesji albo zezwolenia, wynikające z przepisów prawo o działalności gospodarczej czy innych ustaw szczególnych. Karze oznaczonej w art. 60¹ § 1 k.w. podlega również ten, kto nie dopełnia obowiązku zgłaszania do ewidencji działalności gospodarczej zmian danych objętych wpisem (art. 60¹ § 2 k.w.). Wspomniana treść tego przepisu świadczy jednak o dużej niedbałości legislacyjnej ustawodawcy, który nie przystosował treści art. 60¹ k.w. do uwarunkowań wynikających z ustawy prawo o działalności gospodarczej⁶¹.

Nadmienić należy, iż inny kompleksowy zakaz prowadzenia działalności gospodarczej zawarty został w ustawie z dnia 7 maja 1999 r. o ochronie terenów byłych hitlerowskich obozów zagłady (Dz.U. nr 41, poz. 412). Art. 19 tej ustawy zabrania, pod karą grzywny prowadzenia jakiegokolwiek działalności gospodarczej na terenie Pomnika Zagłady (tj. na terenie byłych hitlerowskich obozów zagłady) lub jego strefy ochronnej bez zgody właściwego wojewody.

Na uwagę zasługują również normy zawarte w art. 63 § 1 i 2 k.w. na podstawie § 1 tego artykułu odpowiedzialności wykroczeniowej podlega ten, kto bez wymaganego zezwolenia telekomunikacyjnego prowadzi działalność telekomunikacyjną.

Kwestia wskazanych tu zezwoleń uregulowana została w ustawie z dnia 21 lipca 2000 r. prawo telekomunikacyjne (Dz.U. nr 73, poz. 852).

Przepis art. 3 ust. 1 wskazanej ustawy wskazuje, iż zastrzeżeniem art. 4⁶² i art. 5, eksploatacja:

1) publicznej sieci telefonicznej,

⁶¹ Ustawa ta stwierdza przecieź, iż za wyjątkiem uregulowania art. 88a tej ustawy (wspomnianego w treści rozdziału 1) działalność gospodarczą podejmują się po wpisie do rejestru przedsiębiorców.

⁶² Art. 4 wskazuje jednostki podległe MSWiA, MON i MSZ do których nie stasuje się postanowień art. 3.

- 2) sieci publicznej, przeznaczonej do rozpowszechniania lub rozprawiania programów radiofonicznych lub telewizyjnych - wymaga posiadania zezwolenia telekomunikacyjnego.

Zezwolenie uprawnia w myśl ust. 2 do świadczenia za pomocą sieci objętej zezwoleniem, na obszarze całego kraju, wszelkich usług telekomunikacyjnych, jeżeli:

- 1) przepisy niniejszej ustawy nie stanowią o zakazie lub ograniczeniu świadczenia określonych rodzajów usług telekomunikacyjnych,
- 2) operator posiada stosowne uprawnienia do dysponowania lub wykorzystywania wymaganych dla świadczenia określonych usług telekomunikacyjnych:
 - a) częstotliwości, kanałów częstotliwości lub zakresów częstotliwości,
 - b) zasobów orbitalnych,
 - c) zakresów numeracji oraz wskaźników obszarów, sieci telekomunikacyjnych lub usług telekomunikacyjnych,
 - d) znaków identyfikujących abonenta albo zakończenie sieci, w szczególności adresów, kodów lub haseł,
- 3) w zezwoleniu nie ograniczono obszaru działalności telekomunikacyjnej lub rodzaju usług telekomunikacyjnych, jakie mogą być świadczone w sieci objętej zezwoleniem.

Zgodnie z postanowieniami art. 5 nie wymaga zezwolenia eksploatacja:

- 1) publicznej sieci telefonicznej, której infrastruktura telekomunikacyjna oraz wszystkie zakończenia są zlokalizowane w całości na obszarze jednej gminy,
- 2) stacjonarnej publicznej sieci telefonicznej, wykorzystującej zasoby numeracji udostępnione przez operatora publicznego na podstawie umów, o których mowa w art. 101 wskazanej ustawy,
- 3) sieci publicznej założonej w jednym budynku mieszkalnym, przeznaczonej do rozprowadzania lub rozpowszechniania programów radiofonicznych lub telewizyjnych.

Drugi typ wykroczenie odnoszący się do reglamentacji działalności telekomunikacyjnej zawarty został w treści art. 63 § 2 k.w., który stwierdza, iż karze podlega ten, kto prowadzi działalność telekomunikacyjną bez wymaganego zgłoszenia lub niezgodną ze zgłoszeniem lub objętą sprzeciwem Prezesa Urzędu Regulacji Telekomunikacji.

Przepis art. 3 ust. 3 prawa telekomunikacyjnego zawiera ogólną regulację zgodnie z którą wykonywanie w sieci publicznej działalności telekomunikacyjnej nie objętej zezwoleniem wymaga pisemnego zgłosze-

nia Prezesowi Urzędu Regulacji Telekomunikacji, co najmniej na 28 dni przed planowanym terminem rozpoczęcia tej działalności.

Wśród wymienionych w art. 14 ust. 1 ustawy wymogów jakim powinno odpowiadać zgłoszenie wymieniono również określenie rodzaju i zakresu zamierzonej działalności telekomunikacyjnej, obszar, na którym będzie wykonywana działalność telekomunikacyjna. Odpowiedzialności podlega więc sprawca, który prowadzi działalność wbrew wymienionym w zgłoszeniu warunkom zwłaszcza jeżeli w trybie art. 15 ustawy nie powiadomi Prezesa URT o zaistniałych zmianach.

W myśl postanowień art. 14 ust. 2 Prezes URT może zgłosić, w drodze decyzji, w terminie 21 dni od dnia wpływu zgłoszenia, sprzeciw wobec podjęcia przez przedsiębiorcę zgłaszanej działalności telekomunikacyjnej, jeżeli zgłoszenie narusza przepisy ustawy, jest niekompletne lub zawarte w nim dane nie są zgodne ze stanem faktycznym.

Zakaz działań stanowiących wykroczenie z w art. 63 § 2 k.w. wynika bezpośrednio z treści art. 16 ustawy. Dodać należy, iż naruszenie zakazu płynącego z treści art. 16 stanowi też podstawę do nałożenie kary pieniężnej przewidzianej przez art. 124 ustawy.

Unormowania rozdziału XI k.w. dotyczą wykroczeń przeciwko bezpieczeństwu i porządkowi w komunikacji. Szczególnej uwagi wymagają przepisy art. 99 § 1 pkt. 1 i 4 i 103 art. k.w. Dobrem chronionych przez art. 99 kodeksu jest należyty stan funkcjonalny dróg publicznych tj. takich, z których może korzystać każdy, zgodnie z ich przeznaczeniem, z ograniczeniami i wyjątkami określonymi w kodeksie lub innych przepisach szczególnych.

Zgodnie z art. 4 ust. 1 ustawy z dnia 21 marca 1985 r. o drogach publicznych (Dz.U. z 2000 r. nr 71, poz. 838, z późn. zm.), droga lub pas drogowy wydzielony pas terenu, przeznaczony do ruchu lub postoju pojazdów oraz do ruchu pieszych, wraz z leżącymi w jego ciągu obiektami inżynierskimi, placami, zatokami postojowymi oraz znajdującymi się w wydzielonym pasie terenu chodnikami, ścieżkami rowerowymi, drogami zbiorczymi, drzewami i krzewami oraz urządzeniami technicznymi związanymi z prowadzeniem i zabezpieczeniem ruchu.

W myśl art. 99 § 1 pkt. 1 k.w. osoba odpowiedzialna za zajęcie bez zezwolenia drogi publicznej lub pasa drogowego, urządzeń lub budynku drogowego, na cele nie związane z gospodarką i komunikacją drogową podlega karze grzywny, albo nagany.

Według przepisu art. 40 ust. 1 ustawy prowadzenie robót w pasie drogowym wymaga zezwolenia właściwego zarządcy drogi, z zastrzeżeniem art. 22 ust. 2 mówiącym, iż grunty w pasie drogowym, „zarząd drogi może oddawać innym podmiotom gospodarczym w dzierżawę, najem albo je użyczać w drodze umowy na cele związane z gospodarką drogową, potrzebami ruchu drogowego i obsługi uczestników ruchu oraz pod reklamy. Przepisu art. 43 ust. 3 ustawy z dnia 21 sierpnia 1997 r. o gospodarce nieruchomościami (Dz. U. z 2000 r. nr 46, poz. 543) nie stosuje się”.

Wykroczenie zagrożone karą grzywny z art. 99 § 1 pkt. 4 k.w stanowi prowadzenie robót drogowych bez zezwolenia, jak też nieprzywrócenie wbrew obowiązkowi pasa drogowego do stanu użyteczności. Konieczność przywrócenia użyteczności pasa drogowego w wyznaczonym terminie wynika z postanowień art. 40 ust. 6 cytowanej ustawy. Do powstania odpowiedzialności wystarczające jest przekroczenie tego terminu. Zauważyć należy, iż wykroczenia określone w punktach 1 i 4 są wykroczeniami powszechnymi. Popełnić je może każdy, kto w sposób nieuprawniony zajmuje pas drogowy czy prowadzi na nim roboty, a nie tylko ten, kto w ramach swej profesjonalnej działalności dokonuje tego rodzaju działań.

W celu zabezpieczenia porządku i bezpieczeństwa w międzynarodowym transporcie drogowym został wprowadzony do kodeksu wykroczeń art. 103a, tworzący 9 typów wykroczeń. Przybliżone zostaną więc te unormowania, które odnoszą się do zakresu zagadnień stanowiących temat niniejszego rozdziału. Zwrócić więc należy uwagę na 4 poniższe typy wykroczeń, które dotyczą wykonywania międzynarodowego transportu drogowego:

1. bez wymaganej koncesji – § 1 pkt. 1,
2. bez wymaganego zezwolenia na przewóz osób lub rzeczy albo nie przestrzegania warunków w nim określonych – § 1 pkt. 2,
3. bez wymaganego zezwolenia na przewóz, który zaczyna się i kończy na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej, pojazdem zarejestrowanym za granicą (kabotaż) – § 1 pkt. 3,
4. bez zezwolenia na przejazd pojazdu, z ładunkiem lub bez ładunku, o masie, naciskach osi lub wymiarach przekraczających wielkości określone w odrębnych przepisach – § 1 pkt. 6.

Według art. 6 ustawy z 2 sierpnia 1997 r. o warunkach wykonywania międzynarodowego transportu drogowego (Dz.U. nr 106, poz. 677, ze późn. zm.) wykonywanie międzynarodowego zarobkowego transportu drogowego pojazdem samochodowym zarejestrowanym w kraju podle-

ga koncesjonowaniu, przy czym organem właściwym do udzielenia, odmowy udzielenia, zmiany i cofnięcia koncesji jest Minister Transportu i Gospodarki Morskiej.

Przyjąć należy, iż wykroczeniem z art. 103a § 1 pkt. 1 jest samo **wykonywanie transportu bez posiadania ważnej koncesji**, a nie działanie wbrew warunkom koncesji. Łamanie warunków koncesji może stanowić wykroczenie, o ile postępowanie takie będzie wyczerpywało znamiona art. 103a § 1 pkt. 2–9 kodeksu.

Kodeks przewiduje powstanie odpowiedzialności wykroczeniowej wówczas, gdy **wykonuje się transport bez wymaganego zezwolenia na przewóz osób lub rzeczy**. W odróżnieniu jednak od punktu 1 przesłanką powstania odpowiedzialności jest również nieprzestrzeganie jego warunków. Uregulowania dotyczące udzielania zezwoleń umieszczone zostały w art. 15–20 ustawy.

Wykroczenie stanowi **wykonywanie transportu drogowego na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej przez zagranicznego przedsiębiorcę pojazdem samochodowym zarejestrowanym za granicą**. Według art. 21 ustawy działalność taka wymaga zezwolenia Ministra Transportu i Gospodarki Morskiej, przy czym zezwolenie na wykonywanie międzynarodowego transportu drogowego w zakresie przewozu rzeczy może być udzielone na okres nie przekraczający jednego roku kalendarzowego.

Wykroczenie określone w czwartym punkcie istnieje wówczas, gdy zostanie **naruszony obowiązek posiadania zezwolenia przewidziany przez art. 61 ustawy z dnia 20 czerwca 1997 r. Prawo o ruchu drogowym**. (Dz.U. nr 98, poz. 602 z późn. zm.). Ustęp 11 tego artykułu stwierdza, iż jeżeli masa, naciski osi lub wymiary pojazdu wraz z ładunkiem lub bez ładunku są większe od dopuszczalnych, przewidzianych dla danej drogi w przepisach określających warunki techniczne pojazdów oraz określonych w art. 61 ust. 6, 8 i 10, przejazd pojazdu jest dozwolony tylko pod warunkiem uzyskania zezwolenia.

Zezwolenie na przejazd, o którym mowa w ust. 11, wydaje, po uzgodnieniu z właściwymi dla trasy przejazdu zarządami dróg:

- 1) starosta (prezydent miasta) – jeżeli miejsce rozpoczęcia i zakończenia przejazdu znajduje się odpowiednio na obszarze powiatu albo na obszarze miasta na prawach powiatu, a także miasta stołecznego Warszawy,
- 2) marszałek województwa – jeżeli miejsce rozpoczęcia i zakończenia przejazdu znajduje się na obszarze różnych powiatów położonych w tym samym województwie,

- 3) Generalny Dyrektor Dróg Publicznych lub upoważniona przez niego państwowa jednostka organizacyjna – jeżeli miejsce rozpoczęcia i zakończenia przejazdu znajduje się na obszarze różnych województw lub trasa przejazdu przekracza granice państwa.

Zgodnie z postanowieniami art. 103a ust. 2 orzekanie w sprawach wymienionych w ust. 1 tego artykułu następuje na wniosek właściwego organu kontroli lub organu udzielającego koncesji na wykonywanie międzynarodowego transportu drogowego.

Również w ustawach szczegółowych takich jak prawo budowlane czy prawo wodne znajdują się unormowania odnoszące się do prowadzenia działalności wymagającej uzyskania zezwolenia. Występowanie takich regulacji było sygnalizowane w poprzednim rozdziale, tu zostanie omówione szerzej⁶³.

Spośród szerokiego katalogu wykroczeń zawartych w ustawie Prawo budowlane na szczególną uwagę zasługują wykroczenia określone w art. 93 pkt. 3, 4 i 7. Zgodnie z art. 93 pkt. 3 odpowiedzialność ponosi ten, kto dokonuje rozbiórki obiektu budowlanego lub jego części, naruszając przepisy art. 28, zawierającego ogólną zasadę, iż roboty budowlane mogą być rozpoczęte po otrzymaniu ostatecznej decyzji o pozwoleniu na budowę, oraz art. 31 ust. 2 odnoszącego się do obowiązku dokonania zgłoszenia określonych czynności. O ile art. 28 wskazuje na konieczność uzyskania pozwolenia, o tyle art. 29 i następne zawierają katalog wyjątków od tej zasady. Tak więc w myśl art. 31 ust. 1 pozwolenia nie wymaga rozbiórka:

1. budynków i budowli – nie będących obiektami zabytkowymi – o wysokości poniżej 8 m, jeżeli ich odległość od granicy działki jest nie mniejsza niż połowa wysokości,
2. obiektów i urządzeń budowlanych, na których budowę nie jest wymagane pozwolenie na budowę – jeżeli nie podlegają ochronie jako dobra kultury.

W przypadku spełnienia warunków przewidzianych w pkt. 1 rozbiórka wymaga uprzedniego zgłoszenia właściwemu organowi, w którym należy określić rodzaj, zakres i sposób wykonywania tych robót, przy czym przepis art. 30 ust. 2 stosuje się odpowiednio. Przepis art. 30 mówi, iż zgłoszenia, należy dokonać przed zamierzonym terminem rozpoczęcia robót budowlanych, a do wykonania robót budowlanych można przystąpić, jeżeli w terminie 30 dni od dnia doręczenia zgłoszenia właściwy organ nie wniesie sprzeciwu.

⁶³ Patrz rozdział 4.

Odpowiedzialność przewidzianą w art. 93 pkt. 3 poniesie ten, kto dokonuje bez pozwolenia rozbiórki obiektu nie podlegającego wyłączeniu w oparciu o postanowienie art. 31 ust. 1, jak również osoba, która nie musi mieć z uwagi na spełnienie warunku określonego w art. 31 ust. 1 pkt. 1 pozwolenia na rozbiórkę, jednakże nie dopełniła obowiązku zgłoszenia wynikającego z art. 31 ust. 2.

W art. 93 pkt. 4 znamiona kolejnego wykroczenia zostały określone jako przystępowanie do budowy lub prowadzenie robót budowlanych bez dopełnienia wymagań określonych w art. 41 ust. 4, art. 42, art. 44, art. 45, lub bez pozwolenia właściwego organu zmienia przeznaczenie użytkowanego obiektu budowlanego, naruszając przepisy art. 71.

W związku z tym wykroczenie stanowi m. in.:

1. niezawiadomienie na co najmniej 7 dni przed rozpoczęciem robót, właściwego organu nadzoru oraz projektanta sprawującego nadzór autorski;
2. niezapewnienie kierownictwa robót przez osobę posiadającą uprawnienia budowlane;
3. niepowiadomienie przez inwestora organu nadzoru o zmianie kierownika robót, inspektora nadzoru inwestorskiego, czy projektanta sprawującego nadzór inwestorski;
4. niedokonywanie nakazanych przez art. 45 wpisów do dziennika robót itp.

Zgodnie z art. 93 pkt. 7 wykroczenie popełnia osoba, która użytkuje obiekt budowlany bez zawiadomienia o zakończeniu budowy lub bez wymaganego pozwolenia na użytkowanie. Zgodnie z art. 54 użytkowanie obiektu, na którego wzniesienie jest wymagane pozwolenie na budowę można rozpocząć z zastrzeżeniem przepisów art. 55 i art. 57, po zawiadomieniu właściwego organu o zakończeniu budowy, jeżeli organ ten, w terminie 14 dni od dnia doręczenia zawiadomienia, nie zgłosi sprzeciwu, w drodze decyzji. Zawiadomienie to powinno być wysłane na co najmniej 14 dni przed zamierzonym terminem przystąpienia do użytkowania. Użytkowanie obiektu budowlanego bez tego zawiadomienia stanowi o istocie omawianego wykroczenia.

W pewnych sytuacjach aby, uzyskać prawo do legalnego użytkowania obiektu należy uzyskać pozwolenie na użytkowanie. Art. 55 nakazuje uzyskanie pozwolenia na użytkowanie jeżeli właściwy organ nadzoru:

1. nałożył taki obowiązek w wydanym pozwoleniu na budowę, lub
2. stwierdził, że zgłoszony przez inwestora obiekt budowlany został

wykonany z naruszeniem warunków, określonych w pozwoleniu na budowę, lub

3. wydał, na podstawie art. 51 ust. 1 pkt. 2 lub art. 71 ust. 3, decyzję nakazującą dokonanie określonych czynności, zmian lub przeróbek.

Ponadto uzyskanie pozwolenia, jest wymagane także, jeżeli:

1. zachodzą okoliczności wymienione w art. 49 ust. 1. Oznacza to, iż jeżeli zaistniały, określone w art. 49 przesłanki wyłączające możliwość wydania decyzji o rozbiórce z uwagi na wybudowanie obiektu bez pozwolenia, w związku z upływem 5 letniego terminu naznaczonego do wydania takiej decyzji, to aby zalegalizować użytkowanie takiego obiektu należy uzyskać omawiane pozwolenie;
2. przystąpienie do użytkowania obiektu budowlanego ma nastąpić przed wykonaniem wszystkich robót budowlanych.

Zgodnie z art. 93 pkt. 7 wykroczenie stanowi rozpoczęcie użytkowania obiektu budowlanego z pominięciem obowiązku uzyskania pozwolenia na użytkowanie.

Spśród przepisów karnych zawartych w ustawie z dnia 24 października 1974 roku Prawo wodne (Dz.U. nr 38, poz. 230, z późn. zm.) z związku z tematem rozdziału warto zwrócić uwagę unormowanie zawarte w art. 126. W myśl art. 126 ust. 1 ten, kto bez wymaganego pozwolenia wodnoprawnego korzysta z wody lub wykonuje urządzenia wodne, podlega karze grzywny do 2.500 złotych. Zgodnie z ogólną zasadą wyrażoną w art. 20 ust. 1 tej ustawy, korzystanie z wód, wykraczające poza korzystanie, oraz wykonywanie urządzeń wodnych wymaga pozwolenia wodnoprawnego.

Z dniem 1 stycznia 2002 r. ustawa ta zostanie zastąpiona przez ustawę z dnia 18 lipca 2001 r. prawo wodne⁶⁴ (Dz.U. nr 115, poz. 1229). Nowa ustawa zawiera uregulowania analogiczne do tych znanych z ustawy z 1974 r. Przepis art. 192 nowej ustawy stwierdza, iż kto bez wymaganego pozwolenia wodnoprawnego albo z przekroczeniem warunków określonych w pozwoleniu wodnoprawnym korzysta z wody lub wykonuje urządzenia wodne albo inne czynności wymagające pozwolenia wodnoprawnego – podlega karze aresztu, ograniczenia wolności albo grzywny. Ponadto tej samej karze podlega, sprawca, który nie wykonuje obowiązków określonych w decyzji stwierdzającej wygaśnięcie lub cofnięcie pozwolenia wodnoprawnego. Już pobieżne jednak zestawienie obydwu przepisów ustawy starej i nowej wskazuje, na istotne podwyższenie sank-

⁶⁴ W dalszym ciągu pod pojęciem „prawo wodne“ będzie rozumiana ustawa z 18 czerwca 2001 r.

cji karnej w ustawie z czerwca 2001 r. W treści 122 wymienia kilkanaście przypadków które wymagają pozwolenia wodnoprawnego, a art. 124 wskazuje przypadki kiedy pozwolenie nie jest wymagane.

Wykroczenia zawarte w ustawie z dnia 4 lutego 1994 r. Prawo geologiczne i górnicze (Dz.U. nr 27, poz. 96 z późn. zm.) dotyczą podmiotów gospodarczych, które prowadzą działalność w zakresie wydobywania kopalin oraz wykonywania prac geologicznych tj. czynności polegających na projektowaniu i prowadzeniu badań, wykonywaniu robót geologicznych oraz sporządzaniu dokumentacji geologicznej. Znamiona poszczególnych wykroczeń, a także sankcje przewidziane za ich popełnienie zostały określone w przepisach działu VII ustawy.

Na uwagę za względu na temat rozdziału zasługuje art. 119. Zasadą jest, iż prowadzenie działalności w zakresie, którego dotyczy ustawa wymaga uzyskania koncesji, którą wydaje minister właściwy do spraw środowiska, za wyjątkami przewidzianymi w art. 16 ust. 2 i 2a ustawy, kiedy to koncesje wydaje starosta albo wojewoda. Koncesja powinna określać między innymi następujące zagadnienia:

1. rodzaj i sposób prowadzenia działalności objętej koncesją,
2. przestrzeń, w granicach której ma być prowadzona ta działalność,
3. okres ważności koncesji, ze wskazaniem terminu rozpoczęcia działalności,
4. inne wymagania, w szczególności w zakresie bezpieczeństwa powszechnego i ochrony środowiska.

Prowadzenie określonych rodzajów pracy bez wymaganej koncesji lub wbrew warunkom w niej określonym stanowi, na podstawie art. 119 ustawy, wykroczenie zagrożone karą aresztu, albo grzywny do 5000 zł. Do prac, których wykonywanie bez koncesji lub niezgodnie z jej warunkami stanowi wykroczenie, należy w myśl art. 15 zaliczyć:

- 1) poszukiwanie lub rozpoznawanie złóż kopalin,
- 2) wydobywanie kopalin ze złóż,
- 3) bezzbiornikowe magazynowanie substancji w górotworze oraz składowanie odpadów w podziemnych wyrobiskach górniczych,
- 4) poszukiwanie i wydobywanie surowców mineralnych znajdujących się w odpadach powstałych po robotach górniczych oraz po procesach wzbogacania kopalin.⁶⁵

⁶⁵ Z dniem 1 stycznia 2002 r. koncesji będzie wymagać działalność gospodarcza w zakresie:

- 1) poszukiwania lub rozpoznawania złóż kopalin,
- 2) wydobywania kopalin ze złóż,
- 3) bezzbiornikowego magazynowania substancji oraz składowania odpadów w górotworze, w tym w podziemnych wyrobiskach górniczych.

Odpowiedzialność za wykroczenie może ponosić każdy, kto wypełnia opisane wyżej znamiona czynu zabronionego. Dotyczy to zatem osób fizycznych, które bądź bezpośrednio wykonują takie czynności, bądź prowadząc przedsiębiorstwo są odpowiedzialne za wykonywanie wymienionych prac w warunkach, które wskazują na popełnienie wykroczenia.

Kolejne unormowanie nakładające karę grzywny za prowadzenie określonego rodzaju działalności bez zezwolenia znajduje się w art. 10 ustawy z dnia 13 września 1996 r. o utrzymaniu czystości i porządku w gminach (Dz.U. nr 132, poz. 622, z późn. zm.). Wedle tego przepisu osoba, która prowadzi działalność określoną w art. 7 bez wymaganego zezwolenia podlega karze aresztu lub karze grzywny. Przepis art. 7 nakłada obowiązek uzyskania zezwolenia na prowadzenie przez podmioty inne niż gminne jednostki organizacyjne działalności polegającej na usuwaniu, wykorzystywaniu i unieszkodliwianiu odpadów komunalnych, prowadzeniu działalności ochronnej przed bezdomnymi zwierzętami oraz prowadzeniu schronisk dla bezdomnych zwierząt, a także grzebowisk i spalarni zwłok zwierzęcych oraz ich części.

Kolejna regulacja penalizująca prowadzenie działalności określonego typu bez posiadania zezwolenia została zawarta w treści art. 28 ustawy z dnia 18 stycznia 2001 r. o wyścigach konnych (Dz.U. nr 11, poz. 86). Przepis ten wskazuje, iż osoba, która bez zezwolenia, o którym mowa w art. 16 ust. 1 ustawy, organizuje wyścigi konne, podlega karze grzywny. Wspomniany art. 16 ust. 1 wskazuje, iż organizowanie wyścigów konnych wymaga zezwolenia Prezesa Polskiego Klubu Wyścigów Konnych. Prezes jest powoływany i odwoływany przez ministra właściwego do spraw rolnictwa, na wniosek Rady Klubu.

Na uwagę zasługuje też grupa wykroczeń dotyczących wprowadzania do obrotu określonych towarów bez wymaganej koncesji (zezwolenia), czy też wbrew ustanowionemu przez prawo zakazowi.

Art. 6 ustawy z dnia z dnia 9 listopada 1995 r. o ochronie zdrowia przed następstwami używania tytoniu i wyrobów tytoniowych (Dz.U. z 1996 r. nr 10, poz. 55, z późn. zm.) zabrania sprzedaży:

1. wyrobów tytoniowych osobom do lat 18.
2. zabrania się sprzedaży wyrobów tytoniowych na terenie zakładów opieki zdrowotnej, szkół i placówek oświatowo-wychowawczych oraz obiektów sportowo-rekreacyjnych.
3. wyrobów tytoniowych w automatach.
4. papierosów w opakowaniach zawierających mniej niż dwadzieścia sztuk oraz luzem bez opakowania.

Osoba odpowiedzialna za łamanie zakazów w oparciu o art. 13 ust. 1 pkt. 2 podlega karze grzywny. Do powstania odpowiedzialności konieczne jest sprzedawanie papierosów w opisanych warunkach, dlatego też nie można traktować jak wykroczenie z art. 13 rozprowadzania papierosów w inny sposób np. w drodze darmowego rozdawnictwa.

W ustawie z dnia 11 maja 2001 r. o warunkach zdrowotnych żywności i żywienia (Dz.U. nr 63, poz. 634) wprowadzono wiele ograniczeń w stosunku do działalności gospodarczej stanowiącej przedmiot regulacji tej ustawy.

Przepis art. 51 ust. 2 przewiduje, iż karze grzywny podlega ten, kto:

- 1) w przypadkach określonych w art. 17 ust. 3 bez uzyskania decyzji lub z naruszeniem warunków określonych w tej decyzji produkuje lub wprowadza do obrotu środki spożywcze, używki i substancje pomagające w przetwarzaniu, dozwolone substancje dodatkowe, środki spożywcze specjalnego przeznaczenia żywieniowego oraz inne dodatki do środków spożywczych i używek (pkt 1),
- 2) używa do produkcji lub wprowadza do obrotu artykuły, o których mowa w pkt 1, po upływie terminu ich przydatności do spożycia lub po upływie daty ich minimalnej trwałości (pkt. 2), jak też
- 3) rozpoczyna działalność bez uzyskania decyzji, o której mowa w art. 13 ust. 7, art. 22 ust. 2, art. 27 ust. 2 i art. 39 ust. 4 (pkt. 4).

Wskazany w treści pkt. 1 przepis art. 17 ust. 3 normuje, że Główny Inspektor Sanitarny może wydać decyzję zezwalającą na:

- 1) odstępstwa od wymagań określonych w ustawie,
- 2) produkcję lub wprowadzanie do obrotu środków spożywczych specjalnego przeznaczenia żywieniowego, dla których nie zostały ustalone szczegółowe wymagania w zakresie jakości zdrowotnej,
- 3) wprowadzenie do obrotu w kraju artykułów, o których mowa w art. 17 ust. 2 tj. środków spożywczych, używek, dozwolonych substancji dodatkowych lub innych dodatków do środków spożywczych i używek oraz środków spożywczych specjalnego przeznaczenia żywieniowego spełniających inne wymagania niż ustalone w ustawie o ile produkowane są oraz przeznaczone wyłącznie na eksport.

Z kolei wykroczeniem określonym w art. 51 ust. 2 pkt. 4 ustawy jest rozpoczęcie działalności bez uzyskania decyzji:

- 1) stwierdzającej, że nowa żywność nie stanowi zagrożenia dla zdrowia lub życia człowieka oraz środowiska i zezwalającej na podjęcie produkcji lub wprowadzenie do obrotu nowej żywności;
- 2) nadającej uprawnienia klasyfikatora grzybów i grzyboznawcy;

- 3) stwierdzającej spełnianie wymagań koniecznych do zapewnienia higieny w procesie produkcji lub w obrocie oraz do zapewnienia właściwej jakości zdrowotnej artykułów wymienionych w przepisie art. 27 ust. 1;
- 4) określającej środki spożywcze i używki, które mogą być sprzedawane z danego środka transportu przy handlu obwoźnym.

B. Odpowiedzialność wykroczeniowa z tytułu wykonywania zawodu, czy też innej działalności profesjonalnej o charakterze komercyjnym bez wymaganych uprawnień

Jak już wspomniano we wstępie do niniejszego rozdziału czyny polegające na wykonywaniu określonego zawodu bez uprawnień z uwagi na duże niebezpieczeństwo dla życia czy mienia są przestępstwami. Niektóre tego typu działania podlegają jednak reżimowi wykroczeniowemu.

Zgodnie z art. 198 ustawy z dnia 21 sierpnia 1997 r o gospodarce nieruchomościami (Dz.U. z 2000 r. nr 46, poz. 543, z późn. zm.) osoba prowadząca działalność zawodową w zakresie rzeczoznawstwa majątkowego bez uprawnień lub w zakresie pośrednictwa w obrocie nieruchomościami oraz zarządzania nieruchomościami bez wymaganej przez ustawę licencji, podlega karze grzywny do 5.000 złotych. Warunki określające zasady uzyskania uprawnień i wykonywania zawodu rzeczoznawcy oraz pośrednika w obrocie nieruchomościami i zarządcy zostały określone w dziale V tej ustawy.

Sankcję grzywny za wykonywanie działalności zawodowej bez zezwolenia zawiera również ustawa z dnia 17 maja 1989 r. Prawo geodezyjne i kartograficzne (Dz.U. z 2000 r. nr 100, poz. 1086, z późn. zm.). W myśl art. 48 ust. 1 pkt. 7 podlega karze grzywny ten, kto wbrew przepisom art. 42 bez wymaganych uprawnień zawodowych wykonuje samodzielne funkcje w dziedzinie geodezji i kartografii. Przez wykonywanie samodzielnych funkcji w dziedzinie geodezji i kartografii rozumie się według art. 42 ust. 2:

- 1) kierowanie pracami geodezyjnymi i kartograficznymi, podlegającymi zgłoszeniu do państwowego zasobu geodezyjnego i kartograficznego oraz sprawowanie nad nimi bezpośredniego nadzoru,
- 2) wykonywanie czynności rzeczoznawcy z zakresu prac geodezyjnych i kartograficznych, podlegających zgłoszeniu do państwowego zasobu geodezyjnego i kartograficznego,
- 3) pełnienie funkcji inspektora nadzoru z zakresu geodezji i kartografii,
- 4) wykonywanie czynności technicznych i administracyjnych związanych z rozgraniczaniem nieruchomości,

- 5) wykonywanie prac geodezyjnych i kartograficznych niezbędnych do dokonywania wpisów w księgach wieczystych oraz prac, w wyniku których mogłoby nastąpić zagrożenie dla zdrowia lub życia ludzkiego.

Do omawianej kategorii czynów można zaliczyć wykroczenie określone przez art. 71 ust. 1 ustawy z dnia 27 lipca 2001 r. o diagnostyce laboratoryjnej (Dz.U. nr 100, poz. 1083). W myśl postanowień tego unormowania sprawca, który bez uprawnień wykonuje czynności diagnostyki laboratoryjnej, podlega karze grzywny. Jeżeli jednak osoba taka, działa w celu osiągnięcia korzyści majątkowej albo wprowadza w błąd co do posiadania takiego uprawnienia to wówczas jej czyn stanowi już przestępstwo.

Zwrócić należy również uwagę na unormowanie art. 57 ust. 2 ustawy z dnia o kulturze fizycznej (Dz.U. z 2001 nr 81, poz. 889). Przepis przewiduje pociągnięcie do odpowiedzialności wykroczeniowej osoby, która nie będąc do tego uprawnioną, prowadzi działalność w zakresie sportu profesjonalnego lub narusza przepisy dotyczące bezpieczeństwa w dziedzinie kultury fizycznej.

Wykroczeniem wynikającym z omawianego przepisu jest również naruszanie przepisów dotyczących bezpieczeństwa w dziedzinie kultury fizycznej. Zasady te zamieszczone zostały w stosunkowo obszernym rozdziale X ustawy.

Do głównych zasad bezpieczeństwa w dziedzinie kultury fizycznej zaliczyć należy:

1. obowiązek zapewnienia bezpieczeństwa, porządku i higieny w trakcie imprez sportowych. W szczególności spełnienie wymogów bezpieczeństwa nałożonych przez ustawę z dnia 22 sierpnia 1997 r. o bezpieczeństwie imprez masowych (Dz.U. nr 106, poz. 680, ze zm.). Nadmienić należy, iż podstawowym obowiązkiem w tym zakresie jest uzyskanie zezwolenie na organizację imprezy masowej, a organizacja takiej imprezy bez zezwolenia lub wbrew zakazowi, stanowi wykroczenie określone w art. 21 ust. 1 ustawy;
2. konieczność posiadania wymaganych kwalifikacji do uprawiania wymienionych w art. 53 sportów (np. alpinizm, sporty lotnicze), które cechują się znacznym stopniem ryzyka;
3. obowiązek spoczywający na klubie lub związku sportowym ubezpieczenia zawodnika od następstw nieszczęśliwych wypadków wynikłych na skutek uprawiania sportu.

Rozdział 6

Kara grzywny jako konsekwencja utrudniania kontroli i nie wykonywania zaleceń pokontrolnych

A. Zagadnienia wstępne

Na wstępie tego rozdziału należałoby wyjaśnić definicję kontroli. Celem kontroli jest ustalenie, czy przewidziany stan faktyczny jest zgodny z postulowanym stanem prawnym. Sposób przeprowadzenia kontroli, jej zakres, a także obowiązki i prawa kontrolowanego określają przepisy prawa.

W niniejszym rozdziale zostaną omówione te regulacje, które mają związek z prowadzeniem działalności gospodarczej przez przedsiębiorców.

Postępowanie kontrolne ma na celu ustalenie istniejącego stanu faktycznego w zakresie działalności jednostek poddanych kontroli, rzetelne jej udokumentowanie i dokonanie oceny kontrolowanej działalności. Przedmiotem kontroli może być zarówno struktura organizacyjna przedsiębiorstwa, jak i jej działalność. Organami, uprawnionymi do przeprowadzania kontroli są m.in.: Najwyższa Izba Kontroli, Inspekcja Handlowa, Inspekcja Sanitarna, Państwowa Inspekcja Pracy, Urząd, organy dozoru technicznego, organy nadzoru budowlanego, Komisja Papierów Wartościowych.

W związku z kontrolą powstaje problem odpowiedzialności za jej utrudnianie, bądź uniemożliwianie i nie wykonywanie zaleceń pokontrolnych. Czyny te po uwzględnieniu przez ustawodawcę ich szkodliwości, czy też wielkości naruszenia chronionego prawem dobra stanowią albo przestępstwa albo wykroczenia. Poniżej zostaną przedstawione konsekwencje prawne naruszenia przepisów odnoszących się do interesującego nas zakresu zagadnień, które ustawodawca zakwalifikował jako wykroczenia.

B. Przegląd ustawodawstwa szczególnego

a. Regulacje zawarte w ustawie o Inspekcji Handlowej

Według artykułu 3 ustawy z dnia 15 grudnia 2000 r. o Inspekcji Handlowej (Dz.U. z 2001 r. nr 4 poz. 25) do zadań Inspekcji Handlowej należy między innymi kontrola legalności i rzetelności działania przedsię-

biorców prowadzących działalność gospodarczą w zakresie produkcji, handlu i usług oraz kontrola jakości i bezpieczeństwa towarów i usług, w szczególności zagrażających życiu lub zdrowiu konsumentów. Organ powyższy podejmuje kontrolę i inne działania interwencyjne w celu ochrony indywidualnych interesów i praw konsumentów.

Zgodnie z artykułem 39 wyżej wymienionej ustawy – **karze grzywny podlega** ten, kto to uniemożliwia albo utrudnia inspektorowi przeprowadzenie czynności kontrolnych (ust. 1) lub nie usuwa niezwłocznie uchybień porządkowych lub organizacyjnych stwierdzonych w toku kontroli (ust. 2). Wykroczenie określone w ust. 1 zagrożone jest dodatkowo kara aresztu.

W toku postępowania kontrolnego inspektor w szczególności może: badać akta, dokumenty, ewidencje i informacje w zakresie objętym kontrolą (czyli przede wszystkim sprawdzać ich rzetelność i zgodność z właściwymi przepisami) oraz żądać od kontrolowanego lub jego przedstawiciela sporządzenia niezbędnych kopii oraz urzędowego tłumaczenia na język polski dokumentów sporządzonych w języku obcym, dokonywać oględzin terenów, obiektów, pomieszczeń, środków przewozowych, produktów i innych rzeczy w zakresie objętym kontrolą, badać przebieg określonych czynności, legitymować osoby w celu stwierdzenia ich tożsamości, jeżeli jest to niezbędne dla potrzeb kontroli, żądać od kontrolowanego lub jego przedstawiciela niezwłocznego usunięcia uchybień porządkowych i organizacyjnych, żądać od kontrolowanego oraz jego przedstawiciela udzielenia w wyznaczonym terminie pisemnych i ustnych wyjaśnień w sprawach objętych zakresem kontroli, przesłuchiwać osoby w charakterze strony, świadka lub biegłego, jeżeli jest to niezbędne dla wyczerpującego wyjaśnienia okoliczności sprawy, zasięgać opinii biegłych, jeżeli jest to niezbędne dla potrzeb kontroli, zabezpieczać dowody, produkty, pomieszczenia i środki przewozowe, pobierać nieodpłatnie próbki produktów do badań, sprawdzić rzetelność obsługi poprzez dokonanie zakupu produktu lub usługi, zbierać inne niezbędne materiały w zakresie objętym kontrolą.

b. Ustawa o Inspekcji Sanitarnej

Zgodnie z przepisem artykułu 38 ustawy z dnia 14 marca 1985 roku o Inspekcji Sanitarnej (Dz.U. z 1998 roku nr 90 poz. 575, z późn. zm.) przewidziana jest **kara grzywny** za utrudnianie lub udaremnianie działalności organów Inspekcji Sanitarnej.

Inspekcja Sanitarna sprawuje nadzór nad warunkami:

- 1) higieny środowiska,
- 2) higieny pracy w zakładach pracy,
- 3) higieny w szkołach i innych placówkach oświatowo-wychowawczych, szkołach wyższych oraz w ośrodkach wypoczynku,
- 4) zdrowotnymi żywności i żywienia – w celu ochrony zdrowia ludzkiego przed wpływem czynników szkodliwych lub uciążliwych, a w szczególności w celu zapobiegania powstawaniu chorób zakaźnych i zawodowych.

Inspekcja sprawuje zapobiegawczy i bieżący nadzór sanitarny oraz prowadzi działalność zapobiegawczą i przeciwepidemiologiczną w zakresie chorób zakaźnych i innych chorób powodowanych warunkami środowiska, jeżeli ich występowanie ma charakter epidemiczny, a także prowadzi działalność oświatowo-zdrowotnej.

Inspektor sanitarny w związku z wykonywaną kontrolą ma prawo:

- 1) wstępu o każdej porze dnia i nocy, na terenie miast i wsi do:
 - a) **zakładów pracy oraz wszystkich pomieszczeń i urządzeń wchodzących w ich skład,**
 - b) obiektów użyteczności publicznej, obiektów handlowych, ogrodów działkowych i nieruchomości oraz wszystkich pomieszczeń wchodzących w ich skład,
 - c) środków transportu i obiektów z nimi związanych, w tym również na statki morskie, żeglugi śródlądowej i powietrzne,
 - d) obiektów będących w trakcie budowy,
- 2) żądania pisemnych lub ustnych informacji oraz wzywania i przesłuchiwanie osób,
- 3) żądania okazania dokumentów i udostępniania wszelkich danych,
- 4) pobierania nieodpłatnie próbek do badań.

Warunki i tryb pobierania próbek do badań określają Polskie Normy, a w przypadku braku Polskiej Normy warunki te i tryb określi, w drodze rozporządzenia, minister właściwy do spraw zdrowia, uwzględniając w szczególności sposób pobierania i przechowywania próbek.

Inspektor sanitarny ma prawo wstępu do mieszkań w razie podejrzenia lub stwierdzenia choroby zakaźnej, zagrożenia zdrowia czynnikami środowiskowymi, a także jeżeli w mieszkaniu jest lub ma być prowadzona działalność produkcyjna lub usługowa.

Wstęp do mieszkań osób korzystających z immunitetów dyplomatycznych na mocy ustaw, umów bądź zwyczajów międzynarodowych jest dozwolony jedynie w porozumieniu z właściwym przedstawicielem dyplomatycznym.

c. Ustawa o Najwyższej Izbie Kontroli

Kolejną ważną regulacją związaną z nakładaniem kary grzywny jako konsekwencji utrudniania kontroli i wykonywania zaleceń pokontrolnych jest ustawa z dnia 23 grudnia 1994 roku o Najwyższej Izbie Kontroli (Dz.U. z 2001 r. nr 85, poz. 937). Z punktu widzenia artykułu 98 wyżej wymienionej ustawy **odpowiedzialność ponosi** osoba, która uchyła się od kontroli lub utrudnia jej prowadzenie, w szczególności nieprzedstawia potrzebnych do kontroli dokumentów, bądź niezgodnie z prawdą informuje o wykonaniu wniosków pokontrolnych.

Najwyższa Izba Kontroli może kontrolować podmioty niepaństwowe.

W rezultacie podmiotowo, ten kierunek kontroli NIK obejmuje różne jednostki organizacyjne, nie dające się zakwalifikować do sfery państwowej lub samorządowej, jak również osoby fizyczne. W grę wchodzi tu zarówno podmioty w sferze gospodarczej, np. spółki prawa handlowego, banki, spółdzielnie, osoby fizyczne prowadzące działalność, jak i jednostki organizacyjne utworzone w innych celach niż prowadzenie działalności gospodarczej, np. fundacje, stowarzyszenia, szkoły prywatne. Kontrola Izby nad podmiotami niepublicznymi może być prowadzona w takim zakresie w jakim te podmioty wykorzystują majątek albo środki lub komunalne oraz wywiązują się z zobowiązań finansowych na rzecz państwa, a w szczególności:

- wykonują zadania zlecone lub powierzone przez państwo lub samorząd terytorialny,
- wykonują zamówienia publiczne na rzecz państwa lub samorządu terytorialnego,
- organizują lub wykonują prace interwencyjne albo roboty publiczne,
- działają z udziałem państwa lub samorządu terytorialnego, korzystają z mienia państwowego lub samorządowego, w tym także ze środków przyznanych na podstawie umów międzynarodowych,
- korzystają z indywidualnie przyznanej pomocy, poręczenia lub gwarancji udzielonych przez państwo, samorząd terytorialny lub podmioty określone w ustawie z dnia 8 maja 1997 r. o poręczeniach i gwarancjach udzielanych przez Skarb Państwa oraz niektóre osoby prawne⁶⁶,
- udzielają lub korzystają z pomocy podlegającej przepisom ustawy z dnia 30 czerwca 2000 r. o warunkach dopuszczalności i nadzorowaniu pomocy publicznej dla przedsiębiorców⁶⁷,

⁶⁶ Dz.U. nr 79, poz. 484 i nr 80, poz. 511.

⁶⁷ Dz.U. nr 60, poz. 704.

- wykonują zadania z zakresu powszechnego ubezpieczenia zdrowotnego,
- wywiązują się z zobowiązań, do których stosuje się przepisy ustawy z dnia 29 sierpnia 1997 r.

Ordynacja podatkowa, z innych należności budżetowych, gospodarki pozabudżetowej i państwowych funduszy celowych oraz świadczeń pieniężnych na rzecz państwa wynikających ze stosunków cywilnoprawnych. Najwyższa Izba Kontroli może kontrolować podmioty niepaństwowe. W rezultacie podmiotowo, ten kierunek kontroli NIK obejmuje różne jednostki organizacyjne, nie dające się zakwalifikować do sfery państwowej lub samorządowej, jak również osoby fizyczne. W grę wchodzi tu zarówno podmioty w sferze gospodarczej, np. spółki prawa handlowego, banki, spółdzielnie, osoby fizyczne prowadzące działalność, jak i jednostki organizacyjne utworzone w innych celach niż prowadzenie działalności gospodarczej, np. fundacje, stowarzyszenia, szkoły prywatne. Kontrola Izby nad podmiotami niepublicznymi może być prowadzona w takim zakresie w jakim te podmioty wykorzystują majątek albo środki lub komunalne oraz wywiązują się z zobowiązań finansowych na rzecz państwa, a w szczególności:

- wykonują zadania zlecone lub powierzone przez państwo lub samorząd terytorialny,
- wykonują zamówienia publiczne na rzecz państwa lub samorządu terytorialnego,
- organizują lub wykonują prace interwencyjne albo roboty publiczne,
- działają z udziałem państwa lub samorządu terytorialnego, korzystają z mienia państwowego lub samorządowego, w tym także ze środków przyznanych na podstawie umów międzynarodowych,
- korzystają z indywidualnie przyznanej pomocy, poręczenia lub gwarancji udzielonych przez państwo, samorząd terytorialny lub podmioty określone w ustawie z dnia 8 maja 1997 r. o poręczeniach i gwarancjach udzielanych przez Skarb Państwa oraz niektóre osoby prawne⁶⁸,
- udzielają lub korzystają z pomocy podlegającej przepisom ustawy z dnia 30 czerwca 2000 r. o warunkach dopuszczalności i nadzorowaniu pomocy publicznej dla przedsiębiorców⁶⁹,
- wykonują zadania z zakresu powszechnego ubezpieczenia zdrowotnego,
- wywiązują się z zobowiązań, do których stosuje się przepisy ustawy z dnia 29 sierpnia 1997 r. – Ordynacja podatkowa, z innych należności budżetowych, gospodarki pozabudżetowej i państwowych funduszy celowych oraz świadczeń pieniężnych na rzecz państwa wynikających ze stosunków cywilnoprawnych.

⁶⁸ Dz.U. nr 79, poz. 484 i nr 80, poz. 511.

⁶⁹ Dz.U. nr 60, poz. 704.

Upoważnieni przedstawiciele Najwyżej Izby Kontroli mają prawo do:

- swobodnego wstępu do obiektów i pomieszczeń jednostek kontrolowanych,
- wglądu do wszelkich dokumentów związanych z działalnością jednostek kontrolowanych, pobierania oraz zabezpieczania dokumentów i innych materiałów dowodowych, z zachowaniem przepisów o tajemnicy ustawowo chronionej,
- przeprowadzenia oględzin obiektów, składników majątkowych i przebiegu określonych czynności,
- wzywania i przesłuchania świadków,
- żądania od pracowników jednostek kontrolowanych udzielania ustnych i pisemnych wyjaśnień,
- zasięgania w związku z przeprowadzaną kontrolą informacji w jednostkach nie kontrolowanych oraz żądania wyjaśnień od pracowników tych jednostek,
- korzystania z pomocy biegłych i specjalistów,
- zwoływania narad z pracownikami jednostek kontrolowanych, w związku z przeprowadzaną kontrolą, a także uczestniczenia w posiedzeniach kierownictwa i kolegiów oraz naradach organów administracji rządowej i samorządu terytorialnego.

d. Zagadnienia związane z zatrudnianiem pracowników

Rozpatrując zagadnienia związane z problematyką utrudniania kontroli i niewykonywania zaleceń pokontrolnych, w związku z prowadzeniem działalności gospodarczej oraz zatrudnianiem pracowników należałoby zwrócić uwagę na następujące ustawy: Kodeks pracy, ustawa o powszechnym ubezpieczeniu zdrowotnym, ustawa o zatrudnianiu i przeciwdziałaniu bezrobociu, ustawa o systemie ubezpieczeń społecznych.⁷⁰

Podlega karze grzywny ten, kto utrudnia działalność organu Państwowej Inspekcji Pracy, w szczególności uniemożliwia prowadzenie wizytacji zakładu pracy lub nie udziela informacji niezbędnych do wykonywania jej zadań (art. 283 § 2 pkt. 8 K.p.).

Według art. 98 ust.1 pkt. 3 ustawy o powszechnym ubezpieczeniu społecznym z dnia 13 października 1998 roku (Dz.U. nr 137, poz.887, z późn. zm.) **karze grzywny podlega** kto, jako płatnik składek albo osoba obowiązana do działania w imieniu płatnika udaremnia lub utrudnia przeprowadzenie kontroli, przeprowadzaną przez organy Zakładu Ubezpieczeń Społecznych.

⁷⁰ Szerzej obszar tych zagadnień został omówiony w rozdziale dotyczącym zagrożenia karą grzywny w związku z zatrudnianiem pracowników.

Zgodnie z art. 155 pkt. 2 ustawy z dnia 6 lutego 1997 roku o powszechnym ubezpieczeniu zdrowotnym (Dz.U. nr 28, poz. 153, z późn. zm.) **podlega karze grzywny** ten, kto udaremnia lub utrudnia przeprowadzenie kontroli w zakresie realizacji ubezpieczenia zdrowotnego, którą wykonuje Urząd Nadzoru Ubezpieczeń Zdrowotnych, przeprowadza kontrolę w Zakładzie Ubezpieczeń Społecznych i w Kasie Rolniczego Ubezpieczenia Społecznego w zakresie realizacji zadań ubezpieczenia zdrowotnego).

Na karę grzywny może być skazany również ten, kto udaremnia lub utrudnia przeprowadzenie kontroli według art. 67 ustawy o zatrudnieniu i przeciwdziałaniu bezrobociu z dnia 14 grudnia 1994 roku (Dz.U. z 2001 r., nr 6 poz.56, z późn. zm.).

e. Prawo budowlane

Wykroczenie określone w art. 92 ust. 1 pkt. 3 ustawy z dnia 7 lipca 1994 r. – Prawo budowlane (Dz.U. z 2000 r. nr 106, poz. 1126, z późn. zm.) polega na utrudnianiu wykonywania przez właściwe organy czynności, które leżą w ich kompetencji i wynikają z przepisów ustawy.

Pod pojęciem „właściwe organy” rozumieć należy przez to rozumieć organy administracji architektoniczno-budowlanej i nadzoru budowlanego, stosownie do ich właściwości, określonej w rozdziale 8 ustawy.

Zadania administracji architektoniczno-budowlanej wykonują, zasadniczo następujące organy:

- 1) starosta,
- 2) wojewoda,
- 3) Główny Inspektor Nadzoru Budowlanego.

Zadania nadzoru budowlanego wykonują, co do zasady, następujące organy:

- 1) powiatowy inspektor nadzoru budowlanego,
- 2) wojewoda przy pomocy wojewódzkiego inspektora nadzoru budowlanego jako kierownika wojewódzkiego nadzoru budowlanego, wchodzącego w skład zespolonej administracji wojewódzkiej,
- 3) Główny Inspektor Nadzoru Budowlanego.

Zgodnie z art. 81 prawa budowlanego do podstawowych obowiązków organów administracji architektoniczno-budowlanej i nadzoru budowlanego należy:

- 1) nadzór i kontrola nad przestrzeganiem przepisów prawa budowlanego, a w szczególności:
 - a) zgodności zagospodarowania terenu z miejscowymi planami zagospodarowania przestrzennego oraz wymaganiami ochrony środowiska,
 - b) warunków bezpieczeństwa ludzi i mienia w rozwiązaniach przyjętych w projektach budowlanych, przy wykonywaniu robót budowlanych oraz utrzymywaniu obiektów budowlanych,
 - c) zgodności rozwiązań architektoniczno-budowlanych z przepisami techniczno-budowlanymi, obowiązującymi Polskimi Normami oraz zasadami wiedzy technicznej,
 - d) właściwego wykonywania samodzielnych funkcji technicznych w budownictwie,
 - e) wprowadzania do obrotu i stosowania wyrobów budowlanych dopuszczonych do obrotu i stosowania w budownictwie,
- 2) wydawanie decyzji administracyjnych w sprawach określonych ustawą,
- 3) prowadzenie ujednoczonej ewidencji rozpoczynanych i oddawanych do użytkowania obiektów budowlanych.

Organy nadzoru budowlanego lub osoby działające z ich upoważnienia mają prawo wstępu:

- 1) do obiektu budowlanego,
- 2) na teren:
 - a) budowy,
 - b) zakładu pracy,
 - c) na którym jest prowadzona działalność gospodarcza polegająca na obrocie wyrobami budowlanymi.

Organy administracji architektoniczno-budowlanej i nadzoru budowlanego przy wykonywaniu zadań określonych przepisami prawa budowlanego mogą przede wszystkim żądać od uczestników procesu budowlanego, właściciela lub zarządcy obiektu budowlanego, a także dostawcy wyrobów budowlanych, w rozumieniu przepisów o badaniach i certyfikacji, informacji i udostępnienia dokumentów:

- 1) związanych z prowadzeniem robót, przekazywaniem obiektu budowlanego do użytkowania, utrzymaniem i użytkowaniem obiektu budowlanego,
- 2) świadczących o dopuszczeniu wyrobu budowlanego do obrotu i stosowania w budownictwie.

Omawiając znamiona popełnienia wykroczenia z pkt. 3 art. 92 prawa budowlanego, należy mieć na uwadze, iż czyn ten polega na „utrudnieniu”. Jeśli natomiast to utrudnianie odniesie skutek w postaci „udaremnienia” czynności właściwego organu wówczas czyn ten zakwalifikowany będzie nie jako wykroczenie lecz jako przestępstwo z art. 91 ustawy – Prawo budowlane.

f. Ustawa o dozorze technicznym

Według art. 64 ustawy z dnia 21 grudnia 2000 roku (Dz.U. nr 122, poz. 1321) **podlega karze grzywny** kto uniemożliwia lub utrudnia wykonywanie czynności, o których mowa w art. 14 ust. 2 ustawy.

W myśl postanowień art. 14 ust. 1 ustawy urządzenia techniczne objęte dozorem technicznym, z wyjątkiem urządzeń, o których mowa w art. 15 ust. 1, mogą być eksploatowane tylko na podstawie decyzji zezwalającej na ich eksploatację, wydanej przez organ właściwej jednostki dozoru technicznego.

Z kolei ust. 2 tego artykułu wskazuje, iż organ właściwej jednostki dozoru technicznego przed wydaniem decyzji, o której mowa w ust. 1, przeprowadza badania i wykonuje czynności sprawdzające, o których mowa w art. 13 ust. 1, oraz:

- 1) sprawdza kompletność i prawidłowość przedłożonej dokumentacji,
- 2) dokonuje badania urządzenia poprzez sprawdzenie zgodności wykonania tego urządzenia z dokumentacją i warunkami technicznymi dozoru technicznego, a także stanu urządzenia, jego wyposażenia i oznakowań,
- 3) przeprowadza próby techniczne przed uruchomieniem urządzenia oraz w warunkach pracy w zakresie ustalonym w warunkach technicznych dozoru technicznego dla poszczególnych rodzajów urządzeń,
- 4) przeprowadza badanie specjalne ustalone w dokumentacji projektowej urządzenia lub, w technicznie uzasadnionych przypadkach, na żądanie organu właściwej jednostki dozoru technicznego.

g. Ustawa o środkach farmaceutycznych

Ustawa z 10 października 1991 roku o środkach farmaceutycznych, materiałach medycznych, aptekach, hurtowniach i Inspekcji Farmaceutycznej (Dz.U. nr 105 poz. 452, z późn. zm.) przewiduje nałożenie kary grzywny na mocy art. 69 za uniemożliwianie lub utrudnianie organom Inspekcji Farmaceutycznej wykonywania ich czynności urzędowych.

Inspektor farmaceutyczny w związku z wykonywaną kontrolą ma prawo wstępu o każdej porze do wszystkich pomieszczeń, w których wytwarza się i kontroluje środki farmaceutyczne lub materiały medyczne oraz w których prowadzony jest obrót hurtowy lub detaliczny tymi artykułami. Ma prawo żądać pisemnych lub ustnych informacji oraz okazania dokumentów, jeżeli jest to niezbędne do wyjaśnienia sprawy, pobierania prób do badań. Doraźne zalecenia, uwagi i wnioski wynikające z przeprowadzonych kontroli inspektor farmaceutyczny wpisuje do książki kontroli, którą jest obowiązany posiadać podmiot prowadzący działalność gospodarczą określoną w ustawie.

h. Prawo o publicznym obrocie papierami wartościowymi

Artykuł 178 prawa o publicznym obrocie papierami wartościowymi z 21 sierpnia 1997 roku (Dz.U. nr 118, poz. 754, z późn. zm.) zawiera katalog wykroczeń, których popełnienie skutkuje pociągnięciem do odpowiedzialności. **Podlega karze grzywny** ten, kto uniemożliwia bądź utrudnia przeprowadzenie kontroli przez upoważnionego przedstawiciela Komisji Papierów Wartościowych.

Upoważniony przedstawiciel komisji ma prawo wstępu do siedziby i lokalu domu maklerskiego, jak również spółki prowadzącej giełdę celem wglądu do ksiąg, dokumentów i innych nośników informacji. Może również uczestniczyć w posiedzeniach rady giełdy oraz w walnych zgromadzeniach.

Karze podlega, kto w imieniu lub w interesie osoby prawnej (spółki prowadzącej dom maklerski lub giełdę) na żądanie Komisji lub jej upoważnionego przedstawiciela wbrew obowiązkowi nie sporządza i przekazuje kopii dokumentów lub innych nośników informacji albo nie udziela wyjaśnień, (również w wypadku, gdy spółka zaprzestała działalności maklerskiej i ma obowiązek archiwizowania i przechowywania przez 5 lat dokumentów oraz innych nośników informacji związanych z prowadzeniem tej działalności).

CZĘŚĆ III

Kara grzywny nakładana w postępowaniu mandatowym

Wstęp

W statystycznym ujęciu większość z popełnionych przez osoby prowadzące działalność gospodarczą wykroczeń stanowi czyny nie małej wagi, zaistniałe w okolicznościach w których ustawa przewiduje możliwość ukarania bez angażowania aparatu wymiaru sprawiedliwości tj. w postępowaniu mandatowym. Konieczne jest więc przybliżenie ogólnych zasad postępowania w tym zakresie oraz wskazania w przypadku popełnienia jakich wykroczeń możliwe jest nałożenie mandatu. Reforma postępowania w sprawach o wykroczenia wynikająca z konieczności dostawania tej dziedziny prawa do wymogów płynących z Konstytucji RP istotnie zmodyfikowała zasady postępowania mandatowego, w związku z tym w rozdziale pierwszym tej części przybliżymy obowiązujące od października 2001 r. ogólne przesłanki stosowania postępowania mandatowego, natomiast przedmiotem rozważań drugiego rozdziału będzie wskazanie organów uprawnionych do nakładania mandatów karnych.

Rozdział 1

Ogólne zasady postępowania mandatowego

W myśl postanowień art. 96 § 1 kodeksu postępowania w sprawach o wykroczenia w postępowaniu mandatowym można nałożyć grzywnę w wysokości do 500 złotych, a w wypadku, o którym mowa w art. 9 § 1 Kodeksu wykroczeń, do 1.000 złotych.

Jak zatem wynika z powyższego przepisu ustawodawca co do zasady utrzymał próg odpowiedzialności mandatowej na dotychczasowym poziomie 500 zł, jednakże w szczególnych okolicznościach dopuścił możliwość jej dwukrotnego podwyższenia. Takie uregulowanie jest spełnieniem warunków płynących z art. 9 § 1 k.w., zgodnie z którym jeżeli czyn wyczerpuje znamiona wykroczeń określonych w dwóch lub więcej przepisach ustawy, stosuje się przepis przewidujący najsurowszą karę, co nie stoi na przeszkodzie orzeczeniu środków karnych na podstawie innych naruszonych przepisów. Z kolei przepis § 2 tego artykułu wskazują na dodatkową przesłankę, jaka powinna być spełniona. Otóż w sytuacji określonej w art. 9 § 1 Kodeksu wykroczeń nałożenie grzywny w drodze mandatu karnego jest możliwe jedynie, gdy w zakresie wszystkich naruszonych przepisów postępowanie mandatowe jest dopuszczalne.

Kodeks postępowania w sprawach o wykroczenia zawiera również warunki dopuszczalności nałożenia mandatu. Zgodnie z treścią art. 96 § 2 zd. 2 k.p.w. w drodze mandatu karnego nie nakłada się grzywny za wykroczenia, za które należałoby orzec środek karny, a także w wypadku określonym w art. 10 § 1 Kodeksu wykroczeń. Wskazany artykuł k.w. dotyczy sytuacji, gdy czyn będący wykroczeniem wyczerpuje zarazem znamiona przestępstwa. Wówczas, jeżeli wymierzono kary lub środki karne za wykroczenie oraz za przestępstwo, kara i środek karny wymierzone za wykroczenie nie podlegają wykonaniu; w razie ich uprzedniego wykonania zalicza się je na poczet kar i środków karnych wymierzonych za przestępstwo.

Inne przesłanki dopuszczalności zawarte zostały w treści art. 97 k.p.w. Przepis ten stwierdza, iż w postępowaniu mandatowym, jeżeli ustawa nie stanowi inaczej, funkcjonariusz uprawniony do nakładania grzywny w drodze mandatu karnego może ją nałożyć jedynie, gdy:

- 1) schwytano sprawcę wykroczenia na gorącym uczynku lub bezpośrednio po popełnieniu wykroczenia,

- 2) stwierdzi popełnienie wykroczenia naocznie pod nieobecność sprawcy albo za pomocą urządzenia pomiarowego lub kontrolnego, a nie zachodzi wątpliwość co do osoby sprawcy czynu
- w tym także w razie potrzeby po przeprowadzeniu w niezbędnym zakresie czynności wyjaśniających, podjętych niezwłocznie po ujawnieniu wykroczenia. Nałożenie grzywny w drodze mandatu karnego nie może nastąpić po upływie 3 dni od daty ujawnienia czynu w wypadku, o którym mowa w pkt 1, i 14 dni w wypadku, o którym mowa w pkt 2.

Ponadto funkcjonariusz nakładający grzywnę obowiązany jest określić jej wysokość, rodzaj wykroczenia zarzucanego sprawcy oraz poinformować sprawcę wykroczenia o prawie odmowy przyjęcia mandatu karnego i o skutkach prawnych takiej odmowy (art. 97 § 3).

Przepisy k.p.w. wyróżniają trzy rodzaje mandatów.

Grzywna w drodze mandatu karnego może być więc według postanowień art. 98 k.p.w. nałożona w drodze:

- 1) wydawanego ukaranemu po uiszczeniu grzywny bezpośrednio funkcjonariuszowi, który ją nałożył (mandat gotówkowy),
- 2) kredytowanego, wydawanego ukaranemu za potwierdzeniem odbioru,
- 3) zaocznego.

Mandatem karnym, o którym mowa w pkt 1, może być nałożona grzywna jedynie wobec osób czasowo tylko przebywających na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej. Mandat taki staje się prawomocny z chwilą uiszczenia grzywny funkcjonariuszowi, który ją nałożył (art. 98 § 2).

Mandat kredytowy, powinien zawierać pouczenie o obowiązku uiszczenia grzywny w terminie 7 dni od daty przyjęcia mandatu oraz o skutkach nieuiszczenia grzywny w tym terminie. Staje się on prawomocny z chwilą pokwitowania jego odbioru przez ukaranego (art. 98 § 3).

Mandatem karnym zaocznym można nałożyć grzywnę w razie stwierdzenia wykroczenia, którego sprawcy nie zastano na miejscu jego popełnienia, gdy nie zachodzi wątpliwość co do osoby tego sprawcy; mandat pozostawia się wówczas w takim miejscu, aby sprawca mógł go niezwłocznie odebrać. Mandat taki, powinien wskazywać, gdzie w terminie 7 dni od daty jego wystawienia ukarany może uiścić grzywnę oraz informować o skutkach jej nieuiszczenia w tym terminie. Staje się on prawomocny z chwilą uiszczenia grzywny we wskazanym miejscu i terminie (art. 98 § 4 i 5).

Postępowanie mandatowe nie ma charakteru instancyjnego. Jak wynika z powyższego już sam fakt opłacenia mandatu, czy przyjęcia mandatu kredytowego czyni go prawomocnym i zamyka co do zasady postępowanie w sprawie. Istnieje jednak jedna możliwość wzruszenia prawomocnego mandatu. Przewiduje ją treść unormowania art. 101 k.p.w., które stwierdza, iż prawomocny mandat karny podlega uchyleniu, jeżeli grzywnę nałożono za czyn nie będący czynem zabronionym jako wykroczenie. Uchylenie następuje na wniosek ukaranego złożony w zawitym terminie 7 dni od daty uprawomocnienia się mandatu lub z urzędu. Przepis ten daje sprawcy czynu, w nieprzekraczalnym terminie 7 dni wskazania, iż określony przez mandat czyn nie spełnia przesłanek odpowiedzialności wykroczeniowej opisanych w części I studium. Uprawnionym do uchylenia prawomocnego mandatu karnego jest sąd właściwy do rozpoznania sprawy, na którego obszarze działania grzywna została nałożona. W przedmiocie uchylenia mandatu karnego sąd orzeka na posiedzeniu. Przed wydaniem postanowienia sąd może zarządzić stosowne czynności w celu sprawdzenia podstaw do uchylenia mandatu karnego. Sąd ten może też uchylić mandat z urzędu. Uchylając mandat karny nakazuje się podmiotowi, na rachunek którego pobrano grzywnę, zwrot uiszczonej kwoty. W tym miejscu nadmienić należy, iż grzywna nałożona w drodze mandatu karnego stanowi dochód budżetu państwa, a gdy nałoży ją funkcjonariusz organu podległego władzom jednostki samorządu terytorialnego (np. strażnik miejski) – stanowi dochód tej jednostki samorządu (art. 100 zd. 2 k.p.w.).

Po uprawomocnieniu się mandatu ściąganie grzywny nałożonej w drodze mandatu karnego następuje w trybie przepisów o postępowaniu egzekucyjnym w administracji (art. 100 zd. 1 k.p.w.). Z samej natury tej regulacji wynika, że dotyczy do mandatów kredytowych.

Nie każde zainicjowane postępowanie mandatowe kończy się wydaniem prawomocnego mandatu. Uwaga ta dotyczy 2 przypadków:

- 1) odmowy przyjęcia mandatu karnego⁷¹, oraz
- 2) nieuiszczenia w wyznaczonym terminie grzywny nałożonej mandatem zaocznym.

W przypadku zaistnienia tych okoliczności w myśl art. 99 k.p.w., funkcjonariusz który nałożył grzywnę, występuje do sądu z wnioskiem o ukaranie. We wniosku tym należy zaznaczyć, że obwiniony odmówił przyjęcia mandatu albo nie uiszczył grzywny nałożonej mandatem zaocznym, a w miarę możliwości podać także przyczyny odmowy. Po złożeniu takiego wniosku toczy się postępowanie sadowe odpowiadające regułom opisanym w k.p.w.

⁷¹ Sprawca wykroczenia może odmówić przyjęcia mandatu karnego na podstawie art. 97 § 2 k.p.w.

Rozdział 2

Organy uprawnione do nakładania mandatów karnych

Poniżej przedstawimy stan regulacji prawnych dotyczących poszczególnych organów uprawnionych do nakładania kary grzywny w drodze mandatu karnego. Skupimy się na wskazaniu przypadków mających jakikolwiek wpływ na prowadzona działalność gospodarczą. Wyszczególnimy przepisy typizujące wykroczenia, w przypadku których zaistnienia dany organ może nałożyć mandat oraz przytoczymy treść najistotniejszych z nich.

Przepis art. 95 § 1 k.p.w. sytuuje ogólną zasadę, iż postępowanie mandatowe prowadzi Policja, a inne organy, gdy przepis szczególny tak stanowi.

Pierwszy wyjątek od wskazanej reguły znajdujemy już w treści § 3 tego artykułu, który stwierdza, iż w sprawach określonych w art. 17 § 2 k.p.w. postępowanie mandatowe prowadzi inspektor pracy. Inspektor pracy może nałożyć grzywnę w drodze mandatu karnego także po przeprowadzeniu czynności wyjaśniających, jeżeli uzna, że kara ta będzie wystarczająca.

Wskazany przepis art. 17 § 2 określa właściwość inspektora pracy w sprawach o wykroczenia przeciwko prawom pracownika określone w Kodeksie pracy, a także w sprawach o inne wykroczenia związane z wykonywaniem pracy zarobkowej, jeżeli ustawa tak stanowi.

Prawo nasze zna trzy takie przypadki. Są to wykroczenia określone w:

- 1) ustawie z dnia 24 czerwca 1983 r. o społecznej inspekcji pracy (Dz.U. z 1983 nr 35, poz. 163; z późn. zm.),
- 2) ustawie z dnia 4 marca 1994 roku o zakładowym funduszu świadczeń socjalnych (Dz.U. z 1996 r. nr 70, poz. 335, z późn. zm.),
- 3) ustawie z dnia 23 maja 1991 roku o pracy na morskich statkach handlowych (Dz.U. z 1991 r. nr 61, poz. 258 z późn. zm.).

W pozostałych wypadkach art. 95 k.p.w. zawiera jedynie delegację ustawową do wydania rozporządzeń regulujących uprawnienia do nakładania mandatów przez funkcjonariuszy innych organów. I tak w myśl § 2 wykaz wykroczeń, za które policjanci oraz żołnierze Żandarmerii Wojskowej uprawnieni są do nakładania grzywny w drodze mandatu karnego, określa w drodze rozporządzeń odpowiednio minister właściwy do

spraw wewnętrznych oraz Minister Obrony Narodowej w porozumieniu z Ministrem Sprawiedliwości, mając na względzie konieczność zapewnienia szybkiej reakcji na fakt popełnienia wykroczenia, a także potrzebę należytej ochrony dóbr szczególnie narażonych na naruszenia ze strony sprawców wykroczeń. Natomiast jeżeli uprawnienie dla funkcjonariuszy określonego organu do nakładania grzywien w drodze mandatu karnego wynika z innej ustawy, a ustawa ta nie określa wykroczeń, do których stosuje się postępowanie mandatowe, zakres wykroczeń, za które można nałożyć grzywnę w drodze mandatu karnego, określi, z uwzględnieniem wymogów wskazanych w § 2, w drodze rozporządzenia, właściwy minister w porozumieniu z Ministrem Sprawiedliwości. Rozporządzenie to określa jednocześnie zasady i sposób wydawania upoważnień do nakładania grzywien w drodze mandatu karnego.

Z kolei uregulowanie § 5 daje Prezesowi Rady Ministrów⁷², prawo nadania, w drodze rozporządzenia, uprawnienia do nakładania grzywien w drodze mandatu karnego funkcjonariuszom innych organów, określając jednocześnie wykaz wykroczeń, za które funkcjonariusze ci uprawnieni są do nakładania grzywien, oraz zasady i sposób wydawania upoważnień do nakładania grzywien, mając na względzie zakres ustawowych uprawnień takich organów, potrzebę szybkiej reakcji na fakt popełnienia wykroczenia oraz potrzebę ochrony dóbr szczególnie narażonych na naruszenia ze strony sprawców wykroczeń.

Do dnia ukończenia niniejszego studium żadna ze wskazanych delegacji ustawowych nie została spełniona. Powstaje więc pytanie na jakiej podstawie w chwili obecnej możliwe jest nakładanie mandatów? Odpowiedź na tak postawione pytanie znajdujemy w przepisach ustawy z dnia 24 sierpnia 2001 r. Przepisy wprowadzające Kodeks postępowania w sprawach o wykroczenia (Dz.U. nr 106, poz. 1149) tj. w art. 2 § 3 i art. 12. Pierwszy ze wskazanych przepisów wskazuje, iż pomimo utraty mocy przez ustawę z dnia 20 maja 1971 r. Kodeks postępowania w sprawach o wykroczenia (Dz.U. nr 12, poz. 116, z późn. zm.) pozostają jednak w mocy przepisy tej ustawy w zakresie, w jakim uprawniają one określone organy do ścigania wykroczeń i występowania w tych sprawach w charakterze oskarżyciela publicznego oraz nakładania grzywien w drodze mandatu karnego. Organy te uprawnione są także do prowadzenia czynności wyjaśniających, o których mowa w Kodeksie postępowania w sprawach o wykroczenia z 2001 r. Z kolei art. 12 stwierdza, iż

⁷² Na wniosek ministra właściwego do spraw wewnętrznych, złożony w porozumieniu z Ministrem Sprawiedliwości.

do czasu wydania przepisów wykonawczych przewidzianych w Kodeksie postępowania w sprawach o wykroczenia pozostają w mocy odpowiednie przepisy dotychczasowe, w zakresie w jakim nie są one sprzeczne z przepisami tego kodeksu, jednak nie dłużej niż przez jeden rok.

Z przepisów tych wynika, iż w najbliższym czasie zostaną wydane przepisy, które spełnią delegację płynącą z treści art. 95 k.p.w. jednakże do czasu ich wydania zastosowanie znajdują przepisy dotychczas obowiązujące.

Tak więc rozporządzenie Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji z dnia 25 września 2000 r. w sprawie określenia wykroczeń, za które policjanci są upoważnieni do nakładania grzywnien w drodze mandatu karnego, oraz wysokości mandatów karnych nakładanych przez policjantów za poszczególne rodzaje wykroczeń (Dz.U. nr 88, poz. 987). Przepis § 1 tego rozporządzenia stwierdza, iż policjanci są upoważnieni do nakładania grzywnien w drodze mandatu karnego za wykroczenia określone w:

- 1) art. 54, 55, 64, 67 § 2, art. 75 § 1, art. 77–79, 80 § 1 pkt 1 i 5, art. 81, 84, 85 § 1 i 2 tylko w zakresie samowolnego ustawiania, usuwania, włączania, wyłączenia, zmiany położenia, zasłaniania lub czynienia niewidocznym znaku, sygnału, urządzenia ostrzegawczego lub zabezpieczającego, art. 86 § 1, art. 88–91, 92 § 1, art. 94, 95, 96 § 1 pkt 2 oraz pkt 4–6 i § 2 za czyny określone w § 1 pkt 2 oraz pkt 4–6, art. 97, 98, 99 § 1, art. 100–102, 103a, 108, 109, 111 § 2, art. 112, 113, 117, 123 § 1 – jeżeli pokrzywdzony żąda ścigania, art. 137 § 1, art. 144 § 1, art. 145, 151 § 1–3 – jeżeli pokrzywdzony żąda ścigania, art. 153 § 1 – jeżeli pokrzywdzony żąda ścigania, art. 154, 156 § 1, art. 157 § 1 – jeżeli pokrzywdzony żąda ścigania, oraz art. 161 ustawy z dnia 20 maja 1971 r. – Kodeks wykroczeń,
- 2) art. 15 ust. 1 ustawy z dnia 7 marca 1950 r. o żegludze i spławie na śródlądowych drogach wodnych (Dz. U. z 1952 r. nr 26, poz. 182, z 1960 r. nr 29, poz. 163, z 1988 r. nr 41, poz. 324, z 1989 r. nr 35, poz. 192 i z 1997 r. nr 141, poz. 943) – tylko w odniesieniu do żeglugi statków turystycznych i sportowych⁷³,
- 3) art. XII § 2 ustawy z dnia 26 czerwca 1974 r. – Przepisy wprowadzające Kodeks pracy (Dz. U. nr 24, poz. 142 i z 1990 r. nr 34, poz. 198),
- 4) art. 27 ust. 1 ustawy z dnia 18 kwietnia 1985 r. o rybactwie śródlądowym (Dz. U. z 1999 r. nr 66, poz. 750 i nr 101, poz. 1178),
- 5) art. 23 ust. 2 pkt 2 ustawy z dnia 3 kwietnia 1993 r. – Prawo o miarach (Dz. U. nr 55, poz. 248, z 1997 r. nr 43, poz. 272 i nr 121, poz. 770 oraz z 2000 r. nr 43, poz. 489),

⁷³ Ustawa utraciła moc 24 kwietnia 2001 r.

- 6) art. 13 ust. 1 pkt 2 ustawy z dnia 9 listopada 1995 r. o ochronie zdrowia przed następstwami używania tytoniu i wyrobów tytoniowych (Dz. U. z 1996 r. nr 10, poz. 55, z 1997 r. nr 88, poz. 554 i nr 121, poz. 770 oraz z 1999 r. nr 96, poz. 1107),
- 7) art. 10 ust. 2 ustawy z dnia 13 września 1996 r. o utrzymaniu czystości i porządku w gminach (Dz. U. nr 132, poz. 622, z 1997 r. nr 60, poz. 369 i nr 121, poz. 770 oraz z 2000 r. nr 22, poz. 272),
- 8) art. 51 ust. 2 pkt 2 i 8 ustawy z dnia 24 kwietnia 1997 r. o zwalczaniu chorób zakaźnych zwierząt, badaniu zwierząt rzeźnych i mięsa oraz o Inspekcji Weterynaryjnej (Dz. U. z 1999 r. nr 66, poz. 752),
- 9) art. 104 ust. 1 ustawy z dnia 25 czerwca 1997 r. o cudzoziemcach (Dz. U. nr 114, poz. 739, z 1998 r. nr 106, poz. 668 i nr 162, poz. 1126),
- 10) art. 52 i 53 ustawy z dnia 27 czerwca 1997 r. o transporcie kolejowym (Dz. U. nr 96, poz. 591, z 1998 r. nr 106, poz. 668, z 1999 r. nr 84, poz. 934 oraz z 2000 r. nr 84, poz. 948),
- 11) art. 21 ust. 2 ustawy z dnia 22 sierpnia 1997 r. o bezpieczeństwie imprez masowych (Dz. U. nr 106, poz. 680 i z 1998 r. nr 106, poz. 668),
- 12) aktach prawa miejscowego, ustanawiających przepisy porządkowe w zakresie ochrony życia lub zdrowia obywateli, ochrony mienia lub zapewnienia porządku, spokoju i bezpieczeństwa publicznego, których naruszenie jest zagrożone karą grzywny.

W chwili wejścia w życie k.p.w. obowiązywało również rozporządzenie Prezesa Rady Ministrów z dnia 20 lutego 1987 r. w sprawie nadania funkcjonariuszom niektórych organów uprawnień do nakładania grzywien w drodze mandatu karnego (Dz.U. n r 6, poz. 34). Uprawniało ono do nakładania grzywien w drodze mandatu karnego nadaje się funkcjonariuszom organów:

- 1) Inspekcji Sanitarnej,
- 2) Inspekcji Ochrony Środowiska,
- 3) Inspekcji Handlowej,
- 4) Inspekcji Weterynaryjnej,
- 5) Inspekcji Skupu i Przetwórstwa Artykułów Rolnych,
- 6) Inspekcji Ochrony Roślin,
- 7) Wojskowej Inspekcji Sanitarnej,
- 8) inspekcji sanitarnej podległej ministrowi właściwemu do spraw wewnętrznych,
- 9) Głównego Inspektoratu Kolejnictwa,
- 10) Państwowej Straży Pożarnej,
- 11) wojskowej ochrony przeciwpożarowej,
- 12) Straży Granicznej,

- 13) administracji publicznej, wykonującym zadania z zakresu ochrony środowiska, gospodarki wodnej i geodezji,
- 14) administracji miar i administracji probierczej,
- 15) administracji żeglugi śródlądowej,
- 16) administracji morskiej,
- 17) administracji w sprawach melioracji wodnych oraz zaopatrzenia rolnictwa i wsi w wodę,
- 18) nadzoru budowlanego.

Poniżej przedstawimy jedynie uprawnienia tych organów, których działalność wpływa bezpośrednio (choć w różnym stopniu) na prowadzoną działalność gospodarczą i których działalność uregulowana jest obowiązującymi do tej pory przepisami prawa.

I. Funkcjonariusze Inspekcji Sanitarnej mogą nakładać grzywny w trybie postępowania mandatowego na podstawie § 1 rozporządzenia Ministra Zdrowia z dnia 23 grudnia 1999 r. w sprawie określenia wykroczeń, za które funkcjonariusze organów Inspekcji Sanitarnej są upoważnieni do nakładania grzywien w drodze mandatu karnego, oraz zasad i sposobu wydawania upoważnień (Dz.U. z 2000 r. nr 12, poz. 152).

Wykroczenia te zostały określone w następujących przepisach:

A) Zgodnie z art. 110–114 i art. 116–117 Kodeksu wykroczeń podlega karze:

- **art. 110 k.w.** kto zatrudnia przy pracy wymagającej bezpośredniego stykania się ze środkami spożywczymi lub używkami osobę, która w myśl przepisów o zwalczaniu chorób nie może być zatrudniona przy tego rodzaju pracy lub której stan zdrowia utrudnia utrzymanie higieny osobistej.

Przepis art. 110 k.w. odsyła do aktów prawnych, które regulują warunki zdrowia wymagane ze względów sanitarno-epidemiologicznych od osób wykonujących niektóre zajęcia zarobkowe. Zachowanie sprawcy, które może być zarówno umyślne, jak i nieumyślne, polega na zatrudnianiu osoby, która nie może być zatrudniona przy tego rodzaju pracy, lub której stan zdrowia utrudnia utrzymanie higieny osobistej bez względu na podstawę zatrudnienia, czy na wymiar etatu. Dla odpowiedzialności za to wykroczenie istotny jest sam fakt zatrudniania osoby, która nie może z uwagi na swój stan zdrowia, być zatrudniona na tym stanowisku.

- **art. 111 § 1 k.w.** kto nie dopełnia obowiązku zapewnienia należytego stanu sanitarnego, zwłaszcza w zakresie utrzymania czystości oraz używania przez pracowników wymaganego ubioru w zakładzie produkującym lub wprowadzającym do obrotu środki spożywcze, używki, substancje dodatkowe dozwolone lub w miejscu uzyskiwania mleka,
- **art. 111 § 2 k.w.** kto wbrew obowiązkowi nie przestrzega warunków sanitarnych w produkcji lub w obrocie środkami spożywczymi, używkami lub substancjami dodatkowymi dozwolonymi. Zakres podmiotowy odpowiedzialności według artykułu 111 obejmuje zarówno osoby odpowiedzialne za zapewnienie należytego stanu sanitarnego w zakładzie, jak i pracowników. Zapewnienie należytego stanu sanitarnego w zakładzie czy w miejscu uzyskiwania mleka następuje poprzez utrzymanie czystości miejsca pracy, narzędzi, używanie przez osoby świadczące pracę odpowiedniego ubioru zgodnie z przepisami b.h.p. Osoby stykające się bezpośrednio ze środkami spożywczymi obowiązane są przestrzegać higieny osobistej.
- **art. 112 k.w.** kto trudniąc się handlem okrężnym (obwoźnym, obnośnym) środkami spożywczymi lub używkami nie przestrzega wymagań sanitarnych albo wprowadza do obrotu środki spożywcze zabronione w takim handlu.
W teorii prawa o wykroczeniach poprzez prowadzenie sprzedaży obwoźnej rozumie się prowadzenie handlu przy użyciu samochodów, wozów konnych, wózków ręcznych, kuchni polowych i innych środków transportowych. Sprzedaż obnośna natomiast na prowadzeniu handlu przy użyciu koszy, skrzynek. Do kategorii handlu okrężnego zaliczamy również prowadzenie sprzedaży z przenośnych urządzeń gastronomicznych, np. z automatów, dystrybutorów. Przepis art. 112 odsyła do szczegółowych unormowań.
- **art. 113 k.w.** kto nie zachowuje należytej czystości przy świadczeniu usług w zakładach żywienia zbiorowego, w kąpieliskach, zakładach fryzjerskich, kosmetycznych, pralniczych lub noclegowych albo kto dopuszcza do takich czynności osobę dotkniętą chorobą zakaźną.
- **art. 114 k.w.** kto odmawia udzielenia organowi służby zdrowia wyjaśnień mogących mieć znaczenie dla wykrycia gruźlicy, choroby wenerycznej lub innej choroby zakaźnej lub źródła zakażenia albo dla zapobiegania szerzeniu się takich chorób.

- **art. 116 § 1 k.w.** kto, wiedząc o tym, że:
 - **pkt. 1** jest chory na gruźlicę, chorobę weneryczną lub inną chorobę zakaźną albo podejrzany o tę chorobę,
 - **pkt. 2** styka się z chorym na chorobę określoną w punkcie 1 lub z podejrzanym o to, że jest chory na gruźlicę lub inną chorobę zakaźną,
 - **pkt. 3** jest nosicielem zarazków choroby określonej w punkcie 1 lub podejrzanym o nosicielstwo, nie przestrzega nakazów lub zakazów zawartych w przepisach o zapobieganiu tym chorobom lub o ich zwalczaniu albo nie przestrzega wskazań lub zarządzeń leczniczych wydanych na podstawie tych przepisów przez organy służby zdrowia,
- **art. 116 § 2 k.w.** – kto sprawując pieczę nad osobą małoletnią lub bezradną, nie dopełnia obowiązku spowodowania, aby osoba ta zastosowała się do określonych w § 1 nakazów, zakazów, wskazań lub zarządzeń leczniczych.
- **art. 117 k.w.** – kto, mając obowiązek utrzymania czystości i porządku w obrębie nieruchomości, nie wykonuje swoich obowiązków lub nie stosuje się do wskazań i nakazów wydanych przez właściwe organy w celu zabezpieczenia należytego stanu sanitarnego i zwalczania chorób zakaźnych.
Na właścicieli nieruchomości ustawa nakłada obowiązek zapewnienia czystości i porządku przez wyposażenie nieruchomości w urządzenia służące do gromadzenia odpadów komunalnych oraz utrzymywanie tych urządzeń w odpowiednim stanie sanitarnym i przyłączenie do instalacji sanitarnej.

B) Zgodnie z art. 26 ust. 1 pkt. 1, 2 i 4 ustawy z dnia 13 listopada 1963 r. o zwalczaniu chorób zakaźnych (Dz.U. nr 50, poz. 279 z późn. zm.) karze podlega:

- **art. 26 pkt. 1** kto nie przestrzega wskazań lekarskich, nakazów lub zakazów, wydawanych w związku ze zwalczaniem chorób zakaźnych przez organy Inspekcji Sanitarnej,
- **art. 26 pkt. 2** kto wbrew przepisom o zwalczaniu chorób zakaźnych zatrudnia chorego zakaźnie, podejrzanego o chorobę zakaźną, podejrzanego o zakażenie, nosiciela lub podejrzanego o nosicielstwo,
- **art. 26 pkt. 4** kto wbrew ciążącemu na nim obowiązkowi nie zgłasza przypadku zachorowania, podejrzenia o zachorowanie lub zgonu na chorobę zakaźną.

C) **Art. 32 pkt. 1, 2, 4–7, 10–12 ustawy z dnia 25 listopada 1970 r. o warunkach zdrowotnych żywności i żywienia (Dz.U. nr 29, poz. 245, z późn. zm.)⁷⁴.**

D) **Zgodnie z art. 16 ust. 1 ustawy z dnia 21 maja 1963 r. o substancjach trujących (Dz.U. nr 22, poz. 116, z późn. zm.)⁷⁵ podlega karze:**

- **pkt. 1** kto nie dopełnia ciężących na nim obowiązków w zakresie oznaczania substancji trujących,
- **pkt. 2** kto nie zabezpiecza posiadanej trucizny przed możliwością zawładnięcia nią do wykorzystania dla celów niedozwolonych,
- **pkt. 3** kto nie dopełniając obowiązków określonych w art. 5 ustawy, skaża substancjami trującymi miejsca ich przechowywania lub środek transportu,
- **pkt. 4** kto będąc kierownikiem zakładu pracy, zatrudnia przy pracach z substancjami trującymi pracowników nie odpowiadających warunkom określonym w art. 6 ust. 1 lub ustalonym na podstawie art. 10 w/w ustawy,
- **pkt. 5** kto będąc zatrudnionym przy sprzedaży substancji trujących nie dopełnia obowiązku udzielania nabywcom informacji i wskázówek dotyczących używania takich substancji (art. 6 ust. 2),

II. Funkcjonariusze Inspekcji Ochrony Środowiska oraz terenowych organów administracji państwowej o właściwości szczególnej do spraw ochrony środowiska, gospodarki wodnej i geologii nakładają kary grzywny na podstawie § 1 rozporządzenia Ministra Ochrony Środowiska i Zasobów Naturalnych z dnia 14 listopada 1987 r. w sprawie określenia wykroczeń, za które funkcjonariusze Państwowej Inspekcji Ochrony Środowiska, terenowych organów administracji państwowej o właściwości szczególnej do spraw ochrony środowiska, gospodarki wodnej i geologii oraz Straży Ochrony Przyrody są upoważnieni do nakładania grzywien w drodze mandatu karnego (Dz.U. nr 41 poz. 243 z późn. zm.).

Wykroczenia te określono w następujących przepisach:

A) art. 80 § 1 pkt. 1 i 5 oraz § 2, art. 81, art. 109 § 1 i 2, art. 144, art. 145 art. 154 § 2, Kodeksu wykroczeń (Dz.U. nr 12, poz. 114),

⁷⁴ Ustawa ta traci moc dnia 22 września 2001 r., w dalszych wykazach będzie więc pomijana. W tym wykazie pomijane są również przepisy, które uprawniają do nakładania mandatów za wykroczenia określone w nieobowiązujących już ustawach. Wynika to z faktu, iż pomimo utraty mocy prawnej przez ustawę stosowne rozporządzenia nie są z tego powodu praktycznie nowelizowane.

⁷⁵ Ustawa ta traci moc 15 lutego 2002 r.

B) Zgodnie z art. 126, art. 127 pkt. 1 i 2, art. 128 i art. 129 ustawy z dnia 24 października 1974 r. – Prawo wodne (Dz.U. nr 38, poz. 230, z późn. zm.)⁷⁶ podlega karze:

- **art. 126 pkt. 1** kto bez wymaganego pozwolenia wodnoprawnego korzysta z wody lub wykonuje urządzenia wodne,
- **art. 126 pkt. 2** kto korzysta z wody z przekroczeniem warunków określonych w pozwoleniu wodnoprawnym lub w decyzji zwalniającej zakład z obowiązku posiadania urządzeń zabezpieczających wody przed zanieczyszczeniem, nie powodując jednak szkodliwego zanieczyszczenia wód.

C) Zgodnie z art. 106 ustawy z dnia 31 stycznia 1980 r. o ochronie i kształtowaniu środowiska (Dz.U. z 1994 r. nr 49, poz. 196 z późn. zm.)⁷⁷ podlega karze:

- **art. 106 w zakresie:**
 - a) nieprzeprowadzania wymaganych pomiarów,
 - b) prowadzenia robót ziemnych zmieniających stosunki wodne w sposób niezgodny z warunkami ustalonymi przez Państwową Inspekcję Ochrony Środowiska,
 - c) nieprzestrzegania nakazów, zakazów i ograniczeń wprowadzanych przez właściwe rady narodowe oraz terenowe organy administracji państwowej stopnia wojewódzkiego o właściwości ogólnej, dotyczących:
 - przeciwdziałania zanieczyszczeniu powietrza atmosferycznego w stopniu stanowiącym bezpośrednie zagrożenie dla życia lub zdrowia ludzi albo w stopniu stwarzającym poważne zagrożenie stanu zabytków,
 - ochrony terenów mających walory wypoczynkowe i krajo-
brazowe przed ich niszczeniem bądź utratą tych walorów,
 - ochrony parków wiejskich,
 - d) niszczenia roślinności służącej wiązaniu gleby,
 - e) stosowania środków chemicznych, wykonywania robót ziemnych, korzystania ze sprzętu mechanicznego albo urządzeń technicznych w sposób powodujący uszkodzenie drzew,
 - f) gromadzenia odpadów lub nieprzydatnych do gospodarczego wykorzystania surowców, produktów i innych materiałów albo zużytych opakowań i wyrobów w miejscach nie przeznaczonych na ten cel,

⁷⁶ Ustawa traci moc z dniem 1 stycznia 2002 r.

⁷⁷ Ustawa ta traci moc z dniem 1 października 2001 r.

- g) gospodarczego wykorzystania odpadów przemysłowych zawierających substancje promieniotwórcze bez uzyskania decyzji Państwowej Inspekcji Ochrony Środowiska lub w sposób niezgodny z ustaleniami tej decyzji,
- h) niewyposażania maszyn lub innych urządzeń technicznych w zabezpieczenia chroniące środowisko.

III. Funkcjonariusze Straży Ochrony Przyrody mogą nakładać grzywny w drodze mandatu na podstawie § 2 rozporządzenia cytowanego w pkt. II. Rozporządzenia.

Wykroczenia te określono w następujących przepisach:

A) art. 82 § 1 pkt. 7 i w art. 144 Kodeksu wykroczeń,

B) art. 145 Kodeksu wykroczeń – w zakresie zanieczyszczania lub zaśmiecania ogrodów, trawników lub zieleńców.

IV. Funkcjonariusze Inspekcji Handlowej są uprawnieni do nakładania grzywny w trybie mandatowym na podstawie § 1 rozporządzenia Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji z dnia 17 lutego 1998 r. w sprawie określenia wykroczeń, za które funkcjonariusze organów Inspekcji Handlowej upoważnieni są do nakładania grzywien w drodze mandatu karnego, oraz zasad i sposobu wydawania upoważnień (Dz.U. nr 25, poz.140).

Wykroczenia takie określono w następujących przepisach:

A) Zgodnie z art. 601 § 2 i 3, art. 110, art. 111 § 1 pkt. 1 i § 2, art. 112, art. 113, art. 117, art. 136 § 2 i art. 137 § 1 Kodeksu wykroczeń karze podlega:

- **art. 60¹§ 2 k.w.** kto nie dopełnia obowiązku zgłaszania do ewidencji działalności gospodarczej zmian danych objętych wpisem,
- **art. 60¹§ 3 k.w.** kto prowadząc działalność gospodarczą nie oznacza siedziby i miejsca prowadzenia tej działalności lub prowadząc działalność wytwórczą wprowadza do obrotu towary bez wymaganych oznaczeń, podlega karze ograniczenia wolności albo grzywny,
- **art. 136 § 2 k.w.** kto przeznacza do sprzedaży towary z usuniętym trwałym oznaczeniem ich ceny, terminu przydatności do spożycia lub daty produkcji, jakości, gatunku lub pochodzenia albo towary niewłaściwie oznaczone,
- **art. 137 § 1 k.w.** kto, w przedsiębiorstwie handlowym lub usługowym narusza przepisy o obowiązku uwidaczniania cen,

C) art. XII § 2 ustawy z dnia 26 czerwca 1974 r. – Przepisy wprowadzające Kodeks pracy (Dz.U. nr 24, poz. 142 i z późn. zm.)

- **art. XII § 1** Dni i godziny otwierania oraz zamykania placówek handlu detalicznego, zakładów gastronomicznych i zakładów usługowych dla ludności określa gmina.
- **art. XII § 2** Winni naruszenia wydanych na podstawie § 1 przepisów o dniach i godzinach otwierania i zamykania placówek handlu detalicznego, zakładów gastronomicznych i zakładów usługowych dla ludności podlegają karze grzywny,

D) Zgodnie z art. 45 ustawy z dnia 26 października 1982 r. o wychowaniu w trzeźwości i przeciwdziałaniu alkoholizmowi (Dz.U. nr 35, poz. 230, z późn. zm.) podlega karze:

- **art. 45** kto wbrew postanowieniom zawartym w art. 13 ust. 1 i 2:
 - **pkt. 1** dostarcza napoje alkoholowe do miejsc sprzedaży,
 - **pkt. 2** nie uwidacznia informacji o szkodliwości spożywania alkoholu.

E) Zgodnie z art. 23 ust. 1 i 2 ustawy z dnia 3 kwietnia 1993 r. – Prawo o miarach (Dz.U. nr 55, poz. 248, z późn. zm.) podlega karze:

- **art. 23 ust. 1** kto:
 - **pkt. 1** wbrew postanowieniom art. 2 ust. 1 wyraża wartości wielkości fizycznych w jednostkach miar innych niż określone w art. 4, z zastrzeżeniem art. 5,
 - **pkt. 2** wbrew postanowieniom art. 13 lub art. 16 ust. 4 wprowadza do obrotu lub użytkowania przyrządy pomiarowe podlegające legalizacji, obowiązkowemu uwierzytelnieniu lub zatwierdzeniu typu bez ważnego dowodu legalizacji, uwierzytelnienia lub zatwierdzenia typu,
- **art. 23 pkt. 2** kto wbrew postanowieniom art. 14:
 - **pkt. 1** stosuje przyrząd pomiarowy niewłaściwie lub niezgodnie z przepisami, o których mowa w art. 8 pkt. 1,
 - **pkt. 2** stosuje lub przechowuje w stanie gotowości do użycia przyrząd pomiarowy bez ważnego dowodu legalizacji lub uwierzytelnienia,
 - **pkt. 3** stosuje lub przechowuje w stanie gotowości do użycia przyrząd pomiarowy, który przestał spełniać wymagania, o których mowa w art. 10 ust. 2 lub art. 11 ust. 2, przed upływem ważności dowodu legalizacji lub uwierzytelnienia.

F) Zgodnie z art. 17 ustawy z dnia 3 kwietnia 1993 r. – Prawo probiercze (Dz.U. nr 55, poz. 249, ze późn. zm.) podlega karze kto:

- **pkt.1** wprowadza do obrotu handlowego nie ocechowane wyroby z metali szlachetnych,
- **pkt. 2** nie dopełnia obowiązku określonego w art. 13 ust. 1 lub 2 albo w art. 14,
- **pkt. 3** wprowadza do obrotu handlowego wyroby nie oznaczone w myśl art. 12.

G) Zgodnie art. 23 i art. 24 ustawy z dnia 3 kwietnia 1993 r. o normalizacji (Dz.U. nr 55, poz. 251, z późn. zm.) podlega karze:

- **art. 23** – osoba odpowiedzialna za działalność produkcyjną lub usługową albo za kontrolę jakości, która nie przestrzega wymagań norm, których stosowanie jest obowiązkowe, bądź nie zachowuje warunków określonych w decyzji zezwalającej na odstąpienie od obowiązku stosowania norm:
 - **pkt. 1** w produkcji wyrobów przeznaczonych do obrotu oraz przy wprowadzaniu ich do obrotu,
 - **pkt. 2** w obrocie wyrobami do czasu dokonania odbioru przez pierwszego użytkownika lub konsumenta albo do terminu określonego w normie,
 - **pkt. 3** przy wykonywaniu czynności objętych normami,
- **art. 24** – osoba odpowiedzialna za działalność produkcyjną lub usługową albo za kontrolę jakości, która dopuszcza do wydania deklaracji zgodności z normą niezgodnie ze sposobem i warunkami ustalonymi na podstawie art. 20.

V. Pracownicy Głównego Inspektoratu Kolejnictwa na podstawie § 1 Rozporządzenie Ministra Transportu i Gospodarki Morskiej z dnia 17 maja 2000 r. sprawie określenia wykroczeń, za które pracownicy Głównego Inspektoratu Kolejnictwa, wykonujący zadania w zakresie nadzoru budowlanego w dziedzinie transportu kolejowego lub nadzoru technicznego i bezpieczeństwa ruchu kolejowego, są upoważnieni do nakładania grzywnien w drodze mandatu karnego, oraz zasad i sposobu wydawania upoważnień (Dz.U. nr 50, poz. 597) są uprawnieni do nakładania grzywnien w drodze mandatu karnego za wykroczenia określone w:

- art. 93 ustawy z dnia 7 lipca 1994 r. – Prawo budowlane, w zakresie nadzoru budowlanego w dziedzinie transportu kolejowego,
- art. 52 i 53 ustawy z dnia 27 czerwca 1997 r. o transporcie kolejowym (Dz. U. nr 96, poz. 591, z 1998 r. nr 106, poz. 668 i z 1999 r. nr 84, poz. 934), w zakresie nadzoru technicznego i bezpieczeństwa ruchu kolejowego.

VI. Funkcjonariusze ochrony przeciwpożarowej (Strażacy Państwowej Straży Pożarnej) są uprawnieni do przeprowadzania czynności kontrolno-rozpoznawczych z zakresu ochrony przeciwpożarowej oraz nakładania grzywien w drodze mandatu karnego za wykroczenia określone w **art. 82 § 1 Kodeksu wykroczeń** na podstawie § 1 rozporządzenia Ministra Spraw Wewnętrznych z dnia 15 września 1992 r. w sprawie określenia wykroczeń, za które funkcjonariusze niektórych organów nadzorowanych przez Ministra Spraw Wewnętrznych upoważnieni są do nakładania grzywien w drodze mandatu karnego, oraz zasad i sposobu wydawania upoważnień (Dz.U. nr 71, poz. 358).

VII. Funkcjonariusze Straży Granicznej są upoważnieni do nakładania grzywien w drodze mandatu karnego na podstawie § 3 rozporządzenia cytowanego powyżej.

Wykroczenia takie określono w następujących przepisach:

- A) art. 51 § 1, 54, 55, 63a § 1, 65, 67 § 1, 69, 74 § 1, 75 § 1, 76–78, 79 § 1, 81, 82 § 1 pkt. 7, 84, 85 § 1, 88, 90, 91, 100, 108, 141, 144 § 1 i 2, 145, 147, 152 § 1 i 153 Kodeksu wykroczeń,**
- B) art. 106 ust. 1 pkt. 3 i 4 ustawy z dnia 31 stycznia 1980 r. o ochronie i kształtowaniu środowiska.**

VIII. Według uregulowań § 1 rozporządzenia Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji z dnia 22 grudnia 1999 r. w sprawie określenia wykroczeń, za które pracownicy organów nadzoru budowlanego upoważnieni są do nakładania grzywien w drodze mandatu karnego, oraz zasad i sposobu wydawania upoważnień (Dz.U. nr 111, poz. 1310) pracownicy nadzoru budowlanego są upoważnieni do nakładania grzywien w drodze mandatu karnego za wykroczenia określone w art. 93 ustawy z dnia 7 lipca 1994 r. – Prawo budowlane.

Zgodnie art. 93 tej ustawy podlega karze ten kto:

- **pkt. 1** przy projektowaniu lub wykonywaniu robót budowlanych w sposób rażąco nie przestrzega przepisów art. 5,
- **pkt. 2** wprowadza do obrotu lub przy wykonywaniu robót budowlanych stosuje wyroby budowlane nie dopuszczone do obrotu i stosowania w budownictwie, naruszając przepisy art. 10,
- **pkt. 3** dokonuje rozbiórki obiektu budowlanego lub jego części, naruszając przepisy art. 28 lub art. 31 ust. 2,
- **pkt. 4** przystępuje do budowy lub prowadzi roboty budowlane bez dopełnienia wymagań określonych w art. 41 ust. 4, art. 42, art. 44, art. 45 lub bez pozwolenia właściwego organu zmienia przeznaczenie użytkowanego obiektu budowlanego, naruszając przepisy art. 71,

- **pkt. 5** dostarcza lub umożliwia dostarczenie energii, wody, ciepła lub gazu, naruszając przepis art. 41 ust. 5,
- **pkt. 6** wykonuje roboty budowlane w sposób odbiegający od ustaleń i warunków określonych w przepisach, pozwoleniu na budowę lub rozbiórkę bądź w zgłoszeniu budowy lub rozbiórki, bądź istotnie odbiegający od zatwierdzonego projektu,
- **pkt. 7** użytkuje obiekt budowlany bez zawiadomienia o zakończeniu budowy lub bez wymaganego pozwolenia na użytkowanie,
- **pkt. 8** nie spełnia obowiązku, o którym mowa w art. 62 ust. 1,
- **pkt. 9** nie spełnia, określonych w art. 63 lub art. 64 ust. 1 i 3, obowiązków przechowywania dokumentów, związanych z obiektem budowlanym lub prowadzenia książki obiektu budowlanego,
- **pkt. 9a** nie spełnia obowiązku przesłania protokołu, o którym mowa w art. 70 ust. 2,
- **pkt. 10** nie dopełnia, określonego w art. 81c ust. 1, obowiązku udzielenia informacji lub udostępnienia dokumentów, związanych z prowadzeniem robót, produkcją wyrobów budowlanych, przekazaniem obiektu budowlanego do użytkowania lub jego utrzymaniem, żądanych przez właściwy organ.

IX. Funkcjonariusze służby weterynaryjnej są upoważnieni do nakładania grzywnien w drodze mandatu karnego na podstawie § 2 rozporządzenia Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z dnia 15 maja 2001 r. w sprawie wykroczeń, za które funkcjonariusze niektórych organów realizujących zadania z zakresu rolnictwa i rynków rolnych są upoważnieni do nakładania grzywnien w drodze mandatu karnego, oraz zasad i sposobu wydawania upoważnień (Dz.U. nr 56, poz. 587).

Wykroczenia takie określono w następujących przepisach:

- art. 110-112 Kodeksu wykroczeń w zakresie środków spożywczych pochodzenia zwierzęcego oraz art. 118 § 1 Kodeksu wykroczeń,
- art. 23 i 24 ustawy z dnia 3 kwietnia 1993 r. o normalizacji (Dz. U. nr 55, poz. 251, z 1995 r. nr 95, poz. 471, z 1997 r. nr 121, poz. 770 oraz z 2000 r. nr 43, poz. 489 i nr 110, poz. 1166) w zakresie środków spożywczych pochodzenia zwierzęcego,
- art. 51 ust. 2 ustawy z dnia 24 kwietnia 1997 r. o zwalczaniu chorób zakaźnych zwierząt, badaniu zwierząt rzeźnych i mięsa oraz o Inspekcji Weterynaryjnej (Dz. U. z 1999 r. nr 66, poz. 752 oraz z 2001 r. nr 29, poz. 320).

X. Funkcjonariusze Państwowej Inspekcji Skupu i Przetwórstwa Artykułów Rolnych są upoważnieni do nakładania grzywien w drodze mandatu karnego na podstawie § 3 cytowanego powyżej rozporządzenia.

Wykroczenia takie określono w następujących przepisach:

- A) art. 111 § 1 pkt. 1 i § 2 Kodeksu wykroczeń,
- B) art. 9 ust. 1 ustawy z dnia 30 czerwca 1970 r. o Państwowej Inspekcji Skupu i Przetwórstwa Artykułów Rolnych (Dz.U. nr 16, poz. 137, z późn. zm.)⁷⁸,
- C) art. 23 ust. 1 i 2 ustawy z dnia 3 kwietnia 1993 r. – Prawo o miarach,
- D) art. 23 i 24 ustawy z dnia 3 kwietnia 1993 r. o normalizacji.
- E) art. 41 ust. 1 pkt 5 lit. c) ustawy z dnia 20 sierpnia 1997 r. o organizacji hodowli i rozrodzie zwierząt gospodarskich (Dz. U. nr 123, poz. 774z późn. zm.).

XI. Funkcjonariusze administracji w sprawach normalizacji, miar, probierstwa i jakości są upoważnieni do nakładania grzywien w drodze mandatu karnego na podstawie rozporządzenia Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji z dnia 1 września 1997 r. w sprawie określenia wykroczeń, za które funkcjonariusze administracji miar i administracji probierczej upoważnieni są do nakładania grzywien w drodze mandatu karnego, oraz zasad i sposobu wydawania upoważnień (Dz.U. nr 109 poz. 712).

Funkcjonariusze Głównego Urzędu Miar, okręgowych i obwodowych urzędów miar oraz okręgowych i obwodowych urzędów probierczych zgodnie z treścią § 1 rozporządzenia upoważnieni są do nakładania grzywien w drodze mandatu karnego za wykroczenia określone:

- 1) w art. 23 ust. 1 i 2 ustawy z dnia 3 kwietnia 1993 r. – Prawo o miarach – funkcjonariusze okręgowych i obwodowych urzędów miar,
- 2) w art. 17 ustawy z dnia 3 kwietnia 1993 r. – Prawo probiercze – funkcjonariusze okręgowych i obwodowych urzędów probierczych.

XII. Funkcjonariusze straży gminnych (miejskich) są upoważnieni do nakładania grzywien w drodze mandatu karnego na podstawie rozporządzenia Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji z dnia 22 września 1997 r. w sprawie określenia wykroczeń, za które funkcjonariusze straży gminnych (miejskich) upoważnieni są do nakładania grzywien w drodze mandatu karnego, oraz zasad i sposobu wydawania upoważnień (Dz.U. nr 124, poz. 794).

⁷⁸ Ustawa traci moc z dniem 1 stycznia 2002 r.

Wykroczenia takie określono w następujących przepisach:

- A) **W art. 10 ust. 2 ustawy z dnia 13 września 1996 r. o utrzymaniu czystości i porządku w gminach** (Dz.U. nr 132, poz. 622, z późn. zm.) zgodnie z którym odpowiedzialność ten kto nie wykonuje obowiązków wymienionych w art. 5 ust. 1 które dotyczą utrzymania w porządku nieruchomości.
- B) **W art. 23 ust. 2 pkt. 2 ustawy z dnia 3 kwietnia 1993 r. – Prawo o miarach** (Dz.U. nr 55, poz. 248 z późn. zm.),
- C) **W art. 54, art. 55, art. 63a § 1, art. 64, art. 75 § 1 art. 77–79, art. 80 § 1 pkt. 1 i 5, art. 81, art. 82 § 1, art. 84, art. 85, art. 88–91, art. 92 § 1, art. 97, art. 98, art. 99 § 1, art. 101, art. 102, art. 111 § 2, art. 112, art. 113, art. 117, art. 141, art. 144 § 1 i § 2 i art. 145 ustawy z dnia 20 maja 1971 r. – Kodeks wykroczeń.**

Straż miejska może też nałożyć mandat na naruszenie aktów prawa miejscowego o charakterze porządkowym.

ANEKS

Wykaz przepisów zawierających możliwość nałożenia kary grzywny za popełnienie wykroczenia.

(Wykaz niniejszy zawiera spis przepisów typizujących wykroczenia, które można popełnić w związku z prowadzeniem działalności gospodarczej. Spis ten został skonstruowany w taki sposób, że niżej wymienione ustawy zostały przypisane do tych rozdziałów części II studium w których były przedmiotem zainteresowania. W związku z tym niektóre akty prawne wymienione są więcej niż jeden raz.)

ROZDZIAŁ 1

- 1) art. 65 i 66 ustawy z dnia 19 listopada 1999r. – Prawo działalności gospodarczej (Dz.U. nr 101, poz. 1178, z późn. zm.);
- 2) ustawa z 20 maja 1971 roku Kodeks wykroczeń (Dz.U. nr 12, poz. 114, z późn. zm.),
- 3) art. 15 ustawy z dnia 7 października 1999 r. o języku polskim (Dz.U. nr 90, poz. 999, ze zm.);
- 4) art. 23 ustawy z dnia 3 kwietnia 1993 r. Prawo o miarach (Dz.U. nr 55, poz. 248, z późn. zm.);
- 5) art. 51 ust. 1 ustawy z dnia 11 maja 2001 r. o warunkach zdrowotnych żywności i żywienia (Dz.U. nr 63, poz. 634),
- 6) art. 25–26 ustawy z dnia 16 kwietnia 1993 roku o zwalczaniu nieuczciwej konkurencji (Dz.U. nr 47, poz. 211, z późn. zm.),
- 7) art. 307 308 ustawy z dnia 30 czerwca 2000 r. Prawo własności przemysłowej (Dz.U. z 2001 r. nr 49, poz. 508),
- 8) art. 57 ustawy z dnia 18 stycznia 1996 r. o kulturze fizycznej (Dz.U. z 2001 r. 81, poz.889),
- 9) art. 2 dekretu z dnia 26 kwietnia 1949 roku o ochronie godła i nazwy Światowej Organizacji Zdrowia (Dz.U. nr 25, poz. 185),
- 10) art. 15 ustawy z dnia 16 listopada 1964 roku o Polskim Czerwonym Krzyżu (Dz.U. nr 41, poz. 276).

ROZDZIAŁ 2

- 1) art. 281–283 ustawy z dnia 27 czerwca 1974 roku Kodeks pracy (Dz.U. 98, nr 21, poz. 94);
- 2) art. 12a ustawy z dnia 4 marca 1994 roku o zakładowym funduszu świadczeń socjalnych (Dz.U. z 1996 r. nr 70, poz. 335, z późn. zm.);

- 3) art. 22 ustawy z dnia 24 czerwca 1983 roku o społecznej inspekcji pracy (Dz.U. nr 35, poz. 163, z późn. zm.),
- 4) ustawy z dnia 23 maja 1991 roku o pracy na morskich statkach handlowych (Dz.U. z 1991 r. nr 61, poz. 258 z późn. zm.);
- 5) dział XI ustawy z dnia 23 maja 1991 roku o pracy na morskich statkach handlowych (Dz.U. nr 61, poz. 258, z późn. zm.),
- 6) art. 98 ustawy z dnia 13 października 1998 roku o systemie ubezpieczeń społecznych (Dz.U. nr 137, poz. 887, z późn. zm.),
- 7) rozdz. 9 ustawy z dnia 14 grudnia 1994 roku o zatrudnieniu i przeciwdziałaniu bezrobociu (Dz.U. z 2001 roku, nr 6, poz. 56, -j. t. z późn. zm.),
- 8) ustawa z 20 maja 1971 roku Kodeks wykroczeń (Dz.U. nr 12, poz. 114, z późn. zm.),
- 9) art. 155 ustawy z dnia 6 lutego 1997 roku o powszechnym ubezpieczeniu zdrowotnym (Dz.U. nr 28, poz. 153, z późn. zm.),
- 10) art. 16 ustawy z dnia 21 maja 1963 r. o substancjach trujących (Dz.U. nr 63, poz. 116 z późn. zm.);
- 11) art. 55 ustawy o ewidencji ludności i dowodach osobistych (Dz.U. z 2001 r. nr 87, poz. 960);
- 12) art. 15 ustawy z dnia 21 sierpnia 1997 r. o ograniczeniu prowadzenia działalności gospodarczej przez osoby pełniące funkcje publiczne (Dz.U. nr 106, poz. 679);
- 13) art. 26 ustawy z dnia 13 listopada 1963 r. o zwalczaniu chorób zakaźnych (Dz.U. nr 50, poz. 279 z późn. zm.)

ROZDZIAŁ 3

- 1) ustawa z dnia 10 września 1999 r. kodeks karny skarbowy (Dz.U. nr 83, poz. 930, późn. zm.)
- 2) art. 41 ustawy z dnia 30 czerwca 2000 r. o warunkach dopuszczalności i nadzorowaniu pomocy publicznej dla przedsiębiorców (Dz.U. 60, poz. 704).

ROZDZIAŁ 4

- 1) art. 64 ustawy z dnia 21 grudnia 2000 r. o dozorze technicznym (Dz.U. 122, poz. 1321);
- 2) art. 23 i 24 ustawy z dnia 3 kwietnia 1993 r. o normalizacji (Dz.U. nr 55, poz. 251 z późn. zm.);
- 3) art. 92 i 93 ustawy z dnia 7 lipca 1994 r. Prawo budowlane (Dz.U. z 2000 r. nr 106, poz. 1126 z późn. zm.);

- 4) art. 77 ustawy z dnia 15 lutego 1962 r. o ochronie dóbr kultury (Dz.U. z 1999 r. nr 98, poz. 1150, z późn. zm.);
- 5) art. 48 ustawy z dnia 17 maja 1989 r. Prawo geodezyjne i kartograficzne (Dz.U. z 2000 r. 100, poz. 1086, z późn. zm.);
- 6) działu VII ustawy z dnia 4 lutego 1994 roku – Prawo geologiczne i górnicze (Dz.U. nr 27, poz. 96, z późn. zm.),
- 7) art. 51 ustawy z dnia 11 maja 2001 r. o warunkach zdrowotnych żywności i żywienia (Dz.U. nr 63, poz. 634);
- 8) art. 329 – 360 ustawy z dnia 27 kwietnia 2001 r. Prawo o ochronie środowiska (Dz.U. nr 62, poz. 627).
- 9) art. 58 i 59 ustawy z dnia 16 października 1991 r. o ochronie przyrody (Dz.U. nr 114, poz. 492 z późn. zm.);
- 10) art. 70–78 ustawy z dnia 27 kwietnia 2001 r. o odpadach (Dz. U. Nr 62, poz. 628);
- 11) art. 16 ustawy z dnia 21 maja 1963 r. o substancjach trujących (Dz.U. nr 22, poz. 116 z późn. zm.);

ROZDZIAŁ 5

- 1) ustawa z 20 maja 1971 roku Kodeks wykroczeń (Dz.U. nr 12, poz. 114, z późn. zm.),
- 2) dział VII ustawy z dnia 4 lutego 1994 r. Prawo geologiczne i górnicze (Dz.U. nr 27, poz. 96, z późn. zm.);
- 3) art. 93 ustawy z dnia 7 lipca 1994 r. Prawo budowlane (Dz.U. z 2000 r. nr 106, poz. 1126 z późn. zm.);
- 4) art. 48 ustawy z dnia 17 maja 1989 r. Prawo geodezyjne i kartograficzne (Dz.U. z 2000 r. 100, poz. 1086, z późn. zm.);
- 5) art. 192 ustawy z dnia 18 lipca 2001 r. prawo wodne (Dz.U. nr 115, poz. 1229),
- 6) art. 10 ustawy z dnia 13 września 1996 r. o utrzymaniu czystości i porządku w gminach (Dz.U. nr 132, poz. 622, z późn. zm.),
- 7) art. 19 ustawy z dnia 7 maja 1999 r. o ochronie terenów byłych hitlerowskich obozów zagłady (Dz.U. nr 41, poz. 412);
- 8) art. 198 ustawy z dnia 21 sierpnia 1997 r. o gospodarce nieruchomościami (Dz. U. z 2000 r. Nr 46, poz. 543);
- 9) art. 28 ustawy z dnia 18 stycznia 2001 r. o wyścigach konnych (Dz.U. nr 11, poz. 86);
- 10) art. 13 ustawy z dnia z dnia 9 listopada 1995 r. o ochronie zdrowia przed następstwami używania tytoniu i wyrobów tytoniowych (Dz.U. z 1996 r. nr 10, poz. 55, z późn. zm.);
- 11) art. 51 ustawy z dnia 11 maja 2001 r. o warunkach zdrowotnych żywności i żywienia (Dz.U. nr 63, poz. 634);

- 12) art. 71 ustawy z dnia 27 lipca 2001 r. o diagnostyce laboratoryjnej (Dz.U. nr 100, poz. 1083);
- 13) art. 57 ustawy z dnia 18 stycznia 1996 r. o kulturze fizycznej (Dz.U. z 2001 nr 81, poz. 889).

ROZDZIAŁ 6

- 1) art. 39 ustawy dnia 15 grudnia 2000 r. o Inspekcji Handlowej (Dz.U. z 2001 r. nr 4 poz. 25);
- 2) art. 38 ustawy z dnia 14 marca 1985 roku o Inspekcji Sanitarnej (Dz.U. z 1998 roku nr 90 poz. 575, z późn. zm.);
- 3) art. 98 ustawy z dnia 23 grudnia 1994 roku o Najwyższej Izbie Kontroli (Dz.U. z 2001 r. nr 85, poz. 937);
- 4) art. 283 ustawy z dnia 27 czerwca 1974 roku Kodeks pracy (Dz.U. z 1998 r., nr 21, poz. 94);
- 5) art. 98 ustawy o powszechnym ubezpieczeniu społecznym z dnia 13 października 1998 roku (Dz.U. nr 137, poz. 887, z późn. zm.);
- 6) art. 155 ustawy z dnia 6 lutego 1997 roku o powszechnym ubezpieczeniu zdrowotnym (Dz.U. nr 28, poz. 153, z późn. zm.);
- 7) art. 67 ustawy o zatrudnianiu i przeciwdziałaniu bezrobociu z dnia 14 grudnia 1994 roku (Dz.U. z 2001 r., nr 6 poz. 56, z późn. zm.);
- 8) art. 92 ustawy z dnia 7 lipca 1994 r. – Prawo budowlane (Dz.U. z 2000 r. nr 106, poz. 1126, z późn. zm.);
- 9) art. 64 ustawy o nadzorze technicznym z dnia 21 grudnia 2000 roku (Dz.U. nr 122, poz. 1321);
- 10) art. 69 ustawy z 10 października 1991 roku o środkach farmaceutycznych, materiałach medycznych, aptekach, hurtowniach i Inspekcji Farmaceutycznej (Dz.U. nr 105 poz. 452, z późn. zm.);
- 11) Artykuł 178 prawa o publicznym obrocie papierami wartościowymi z 21 sierpnia 1997 roku (Dz.U. nr 118, poz. 754, z późn. zm.).

Wykaz najistotniejszych pozostałych aktów prawnych wskazanych w treści studium.

- 1) Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 roku (Dz.U. nr 78 poz. 483),
- 2) ustawa z dnia 24 sierpnia 2001 r. Kodeks postępowania w sprawach o wykroczenia (Dz.U. nr 106, poz. 1148);
- 3) ustawa z dnia 24 sierpnia 2001 r. przepisy wprowadzające Kodeks postępowania w sprawach o wykroczenia (Dz.U. nr 106, poz. 1149)
- 4) ustawa z 6 czerwca 1997 r. kodeks karny (Dz.U. nr 88, poz. 553);

- 5) ustawy z dnia 6 czerwca 1997 r. kodeks karny wykonawczy (Dz.U. nr 90, poz. 557 ze zm.)
- 6) ustawa z dnia 20 sierpnia 1997 r. o Krajowym Rejestrze Sądowym (Dz.U. nr 121, poz. 769, z późn. zm.);
- 7) ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. kodeks karny wykonawczy (Dz.U. nr 90, poz. 557 ze zm.)
- 8) ustawa z dnia 8 listopada 2000 r. Kodeks spółek handlowych (Dz.U. nr 94, poz. 1137, z późn. zm.);
- 9) ustawa z dnia 6 marca 1981 r. o Państwowej Inspekcji Pracy (Dz.U. z 1985 r. nr 54, poz. 276, z późn. zm.);
- 10) ustawy z dnia z dnia 26 lipca 1991 r. o podatku dochodowym od osób fizycznych (Dz.U. z 2000 r. nr 14, poz. 176, z późn. zm.).
- 11) ustawa z dnia 9 września 2000 r o opłacie skarbowej (Dz.U. nr 86, poz. 960, z późn. zm.)
- 12) ustawa z dnia z dnia 8 stycznia 1993 r. o podatku od towarów i usług oraz o podatku akcyzowym (Dz.U. nr 11, poz. 50, z późn. zm.)
- 13) ustawa z dnia 28 września 1991 r. o kontroli skarbowej (Dz.U. nr 100, poz. 442, z późn. zm.)
- 14) ustawie z dnia 2 grudnia 1993 r. o oznaczaniu wyrobów znakami skarbowymi akcyzy (Dz. U. nr 127, poz. 584 oraz z 1997 r. nr 88, poz. 554, z późn. zm.),
- 15) ustawie z dnia 11 grudnia 1997 r. o administrowaniu obrotem z zagranicą towarami i usługami oraz o obrocie specjalnym (Dz. U. nr 157, poz. 1026 z późn. zm.),
- 16) ustawa z 9 stycznia 1997 r. Kodeks celny (Dz.U. z 2001 r. nr 75, poz. 802 z późn. zm.),
- 17) ustawa z dnia 18 grudnia 1998 r. Prawo dewizowe (Dz.U. nr 160, poz. 1063, z późn. zm.),
- 18) ustawa z dnia 29 lipca 1992 r. o grach losowych, zakładach wzajemnych i grach na automatach (Dz.U. z 1998 r. nr 102, poz. 650, z późn. zm.),
- 19) ustawie z dnia 21 lipca 2000 r. prawo telekomunikacyjne (Dz.U. nr 73, poz. 852),
- 20) ustawy z dnia 21 marca 1985 r. o drogach publicznych (Dz.U. z 2000 r. nr 71, poz. 838, z późn. zm.);
- 21) ustawy z dnia 20 czerwca 1997 r. Prawo o ruchu drogowym. (Dz.U. nr 98, poz. 602 z późn. zm.),
- 22) ustawa z dnia 27 lipca 2001 r o zmianie ustawy – Prawo geologiczne i górnicze (Dz.U. 110, poz. 1190),
- 23) ustawa z dnia 22 czerwca 2001 r. zmianie ustawy o zatrudnieniu i przeciwdziałaniu bezrobociu oraz ustawy o pomocy społecznej. (Dz.U. nr 89, poz. 973),

- 24) Rozporządzenie Rady Ministrów z 27 grudnia 1993 r. w sprawie dopuszczenia do stosowania jednostek miar nie należących do Międzynarodowego Układu Jednostek Miar SI. (Dz.U. nr 133, poz. 639),
- 25) rozporządzenie Ministra Pracy i Polityki Socjalnej z dnia 28 maja 1996 r. w sprawie zakresu prowadzenia przez pracodawców dokumentacji w sprawach związanych ze stosunkiem pracy oraz sposobu prowadzenia akt osobowych pracownika (Dz.U. nr 62, poz. 286),
- 26) rozporządzenie Ministra Pracy i Polityki Socjalnej z dnia 15 maja 1996 r. w sprawie szczegółowej treści świadectwa pracy oraz sposobu i trybu jego wystawiania i prostowania (Dz.U. nr 60, poz. 282),
- 27) rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 30 czerwca 1995 roku w sprawie szczegółowych zasad organizacji i trybu przeprowadzania przez urzędy pracy kontroli oraz zasad współdziałania z innymi organami (Dz.U. nr 81, poz. 408, ze zm.),
- 28) rozporządzenie z 16 grudnia 1998 r. w sprawie podatku akcyzowego (Dz.U. nr 157, poz. 1035, z późn. zm.),
- 29) rozporządzenie z 19 lutego 1994 r. w sprawie oznaczania wyrobów znakami akcyzy (Dz.U. nr 26, poz. 93, z późn. zm.),
- 30) rozporządzenia Ministra Finansów z dnia 8 stycznia 1999 r. w sprawie wykonania niektórych przepisów ustawy – Prawo dewizowe (Dz.U. nr 1, poz.2),
- 31) rozporządzenie Ministra Gospodarki z dnia 14 września 1999 r. w sprawie obowiązku stosowania polskich norm (Dz.U. nr 80, poz. 911, ze zm.),
- 32) rozporządzenie Ministra Rolnictwa i Gospodarki Żywnościowej z dnia 27 czerwca 1997 r. w sprawie obowiązku stosowania polskich norm. (Dz.U. nr 83, poz. 535 z późn. zm.),
- 33) rozporządzenie Ministra Pracy i Polityki Socjalnej z dnia 1 grudnia 1998 r. w sprawie wprowadzenia obowiązku stosowania niektórych polskich norm dotyczących bezpieczeństwa i higieny pracy. (Dz.U. nr 148, poz. 974),
- 34) rozporządzenie Ministra Ochrony Środowiska, Zasobów Naturalnych i Leśnictwa z dnia 16 września 1999 r. w sprawie wprowadzenia obowiązku stosowania niektórych Polskich Norm z zakresu ochrony środowiska i leśnictwa. (Dz.U. nr 80, poz. 913),
- 35) rozporządzenie z dnia 3 kwietnia 2001 r. Ministra Rozwoju Regionalnego i Budownictwa w sprawie wprowadzenia obowiązku stosowania niektórych Polskich Norm dla budownictwa (Dz.U. 38, poz. 456),
- 36) rozporządzeniach: Ministra Przemysłu i Handlu z dnia 14 kwietnia 1995 r w sprawie bezpieczeństwa i higieny pracy, prowadzenia ruchu

- oraz specjalistycznego zabezpieczenia przeciwpożarowego w podziemnych zakładach górniczych. (Dz.U. nr 67, poz. 342, z późn. zm.),
- 37) rozporządzenie Ministra Przemysłu i Handlu z dnia 12 października 1994 r. w sprawie bezpieczeństwa higieny pracy, prowadzenia ruchu oraz specjalistycznego zabezpieczenia przeciwpożarowego w odkrywkowych zakładach górniczych (Dz.U. nr 114, poz. 552),
 - 38) rozporządzenie Ministra Przemysłu i Handlu z dnia 19 października 1994 r. w sprawie środków strzałowych i sprzętu strzałowego w zakładach górniczych (Dz.U. nr 135, poz. 702),
 - 39) rozporządzenie Ministra Zdrowia i Opieki Społecznej z dnia 21 sierpnia 1997 r. w sprawie substancji chemicznych stwarzających zagrożenie dla zdrowia lub życia (Dz.U. nr 105, poz. 671),
 - 40) rozporządzenie Ministra Zdrowia z dnia 29 sierpnia 1958 r. o warunkach zdrowia wymaganych ze względów sanitarno – epidemiologicznych od osób wykonujących niektóre zajęcia zarobkowe (Dz.U. z 1958 r. nr 56, poz. 275 z późn. zm.),
 - 41) rozporządzenie Ministra Zdrowia i Opieki Społecznej z dnia 30 marca 1971 stanów chorobowych stanowiących przeciwwskazania do wykonywania niektórych czynności z zakresu produkcji środków spożywczych i obrotu nimi (Dz.U. z 1971 r. nr 9, poz. 96),
 - 42) rozporządzenie Ministra Zdrowia i Opieki Społecznej z dnia 24 września o zapobieganiu szerezeniu się zakaźnych schorzeń jelitowych przez nosicieli (Dz.U. z 1980 r. nr 22, poz. 85),
 - 43) rozporządzenie Ministra Ochrony Środowiska, Zasobów Naturalnych i Leśnictwa z dnia 26 sierpnia 1994 w sprawie kwalifikacji do wykonywania, dozoru i kierowania pracami geologicznymi (Dz.U. nr 93, poz. 445 z późn. zm.),
 - 44) rozporządzenie Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji z dnia 25 września 2000 r. w sprawie określenia wykroczeń, za które policjanci są upoważnieni do nakładania grzywien w drodze mandatu karnego, oraz wysokości mandatów karnych nakładanych przez policjantów za poszczególne rodzaje wykroczeń (Dz.U. nr 88, poz. 987);
 - 45) rozporządzenie Prezesa Rady Ministrów z dnia 20 lutego 1987 r. w sprawie nadania funkcjonariuszom niektórych organów uprawnień do nakładania grzywien w drodze mandatu karnego (Dz.U. nr 6, poz. 34),
 - 46) rozporządzenia Ministra Zdrowia z dnia 23 grudnia 1999 r. w sprawie określenia wykroczeń, za które funkcjonariusze organów Inspekcji Sanitarnej są upoważnieni do nakładania grzywien w drodze mandatu karnego, oraz zasad i sposobu wydawania upoważnień (Dz.U. z 2000 r. nr 12, poz. 152),

- 47) rozporządzenie Ministra Ochrony Środowiska i Zasobów Naturalnych z dnia 14 listopada 1987 r. w sprawie określenia wykroczeń, za które funkcjonariusze Państwowej Inspekcji Ochrony Środowiska, terenowych organów administracji państwowej o właściwości szczególnej do spraw ochrony środowiska, gospodarki wodnej i geologii oraz Straży Ochrony Przyrody są upoważnieni do nakładania grzywien w drodze mandatu karnego (Dz.U. nr 41 poz. 243 z późn. zm.);
- 48) rozporządzenie Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji z dnia 17 lutego 1998 r. w sprawie określenia wykroczeń, za które funkcjonariusze organów Inspekcji Handlowej upoważnieni są do nakładania grzywien w drodze mandatu karnego, oraz zasad i sposobu wydawania upoważnień (Dz.U. nr 25, poz. 140),
- 49) rozporządzenie Ministra Transportu i Gospodarki Morskiej z dnia 17 maja 2000 r. sprawie określenia wykroczeń, za które pracownicy Głównego Inspektoratu Kolejnictwa, wykonujący zadania w zakresie nadzoru budowlanego w dziedzinie transportu kolejowego lub nadzoru technicznego i bezpieczeństwa ruchu kolejowego, są upoważnieni do nakładania grzywien w drodze mandatu karnego, oraz zasad i sposobu wydawania upoważnień (Dz.U. nr 50, poz. 597),
- 50) rozporządzenia Ministra Spraw Wewnętrznych z dnia 15 września 1992 r. w sprawie określenia wykroczeń, za które funkcjonariusze niektórych organów nadzorowanych przez Ministra Spraw Wewnętrznych upoważnieni są do nakładania grzywien w drodze mandatu karnego, oraz zasad i sposobu wydawania upoważnień (Dz.U. nr 71, poz.358),
- 51) rozporządzenia Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji z dnia 22 grudnia 1999 r. w sprawie określenia wykroczeń, za które pracownicy organów nadzoru budowlanego upoważnieni są do nakładania grzywien w drodze mandatu karnego, oraz zasad i sposobu wydawania upoważnień (Dz.U. nr 111, poz. 1310);
- 52) rozporządzenia Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z dnia 15 maja 2001 r. w sprawie wykroczeń, za które funkcjonariusze niektórych organów realizujących zadania z zakresu rolnictwa i rynków rolnych są upoważnieni do nakładania grzywien w drodze mandatu karnego, oraz zasad i sposobu wydawania upoważnień (Dz.U. nr 56, poz. 587);
- 53) rozporządzenie Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji z dnia 1 września 1997 r. w sprawie określenia wykroczeń, za które funkcjonariusze administracji miar i administracji probierczej upoważnieni są do nakładania grzywien w drodze mandatu karnego, oraz zasad i sposobu wydawania upoważnień (Dz.U. nr 109 poz. 712).

Indeks najważniejszych pojęć prawnych użytych w tekście studium.

(Dla zapewnienia łatwiejszego odnalezienia wyjaśnienia określonej pojęcia sporządzony został ten indeks, którego celem jest wskazanie jednostki redakcyjnej studium w której przybliżone jest dane pojęcie. Cyfry rzymskie oznaczają część, arabskie rozdział, duże litery podrozdział, a małe – jednostki redakcyjne na które dzielą się podrozdziały).

Bezpieczeństwo i uczciwość obrotu gospodarczego – gwarancje – II 1 B.

Budowlane prawo

katastrofa budowlana II 4 B

obiekt budowlany II 4 B

pozwolenia na budowę II 5 A

wykroczenia przeciwko przepisom ustawy II 4 B, II 5 A, II 6 B e

zawiadomienie o ukończeniu budowy, pozwolenie na użytkowanie 157 II 5 A

Czyn

definicja I 2

formy I 3 D

Czyn nieuczciwej konkurencji II 1 B

Dewizowe prawo

dewizowe wartości II 3 B c

nierezydent II 3 B c

obrót dewizowy z zagranicą II 3 B c

rezydent II 3 B c

transfer II 3 B c

zezwozenie dewizowe II 3 B c

Dozór techniczny, II 4 B

Drogi publiczne

zezwozenia na użytkowanie II 5 A

Działalność gospodarcza II 1 A

Geodezyjne i kartograficzne prawo

samodzielne prace w geodezji i kartografii II 5 A

wykroczenia przeciwko przepisom ustawy II 4 C b, II 5 A

Geologiczne i górnicze prawo

koncesja, II 4 C c

wykroczenia przeciwko przepisom ustawy II 4 C c, II 5 A

zakład górniczy II 4 C c

Kara za popełnienie wykroczenia

areszt I 4 A a

grzywna I 4 A a

nagana I 4 A a

ograniczenie wolności I 4 A a

Kodeks karny skarbowy – główne zasady odpowiedzialności II 3 A

Koncesja

pojęcie II 1 A

Kontrola

organy powołane do przeprowadzania kontroli II 6 B

pojęcie II 6 A

utrudnianie kontroli i niewykonywanie zaleceń pokontrolnych II 6 B

Mandat

organy uprawnione do nakładania mandatów III 2

przesłanki wyłączające zastosowanie trybu mandatowego III 1

przesłanki zastosowania trybu mandatowego III 1

Miary

legalizacja II 1 B

uwierzytelnienie II 1 B

zatwierdzenie typu II 1 B

Normalizacja II 4 B

Ochrona środowiska

odpady II 4 C e

substancje trujące II 4 C e

wykroczenia przeciwko przepisom ustawy prawo ochrony środowiska II 4 C e

wykroczenia przeciwko przepisom ustawy o ochronie przyrody II 4 C e

Spółeczna szkodliwość I 2

Środki spożywcze

dozór produkcja, obrót bez zezwolenia, oznaczenie. II 4 C d, II 5 A

Usługi telekomunikacyjne II 5 A

Warunki międzynarodowego transportu drogowego II 5 A

Wina

nieumyślność I 2

okoliczności wyłączające winę I 3 B b

umyślność I 2

Wodne prawo

korzystanie z wody bez pozwolenie II 5 A

Wolność gospodarcza

pojęcie II 1 A

Wykroczenia

definicja I 2

Wykroczenie skarbowe

definicja II 3 A

główne odrębności I 5

Wykroczenie skarbowe

celne II 3 B b

dewizowe II 3 B c

podatkowe II 3 b a

Wyroby tytoniowe

niedozwolona sprzedaż II 5 A

Zezwolenie

pojęcie II 1 A

Znamiona wykroczenia II 2

Związek przyczynowy I 3 A